

ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGI,

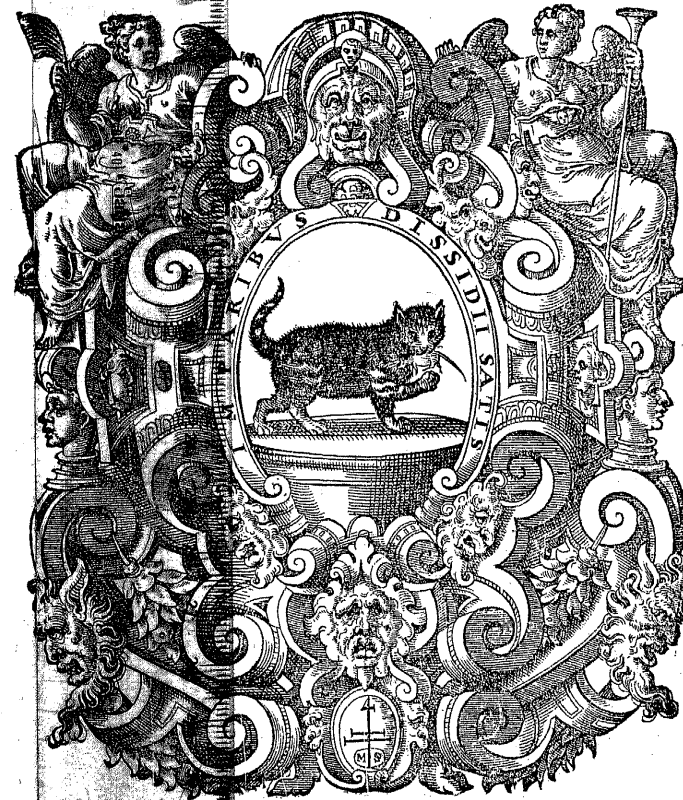
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

DEFENSORIVM Trium Conclusionum:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgatum.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sefsam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI

HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGI,

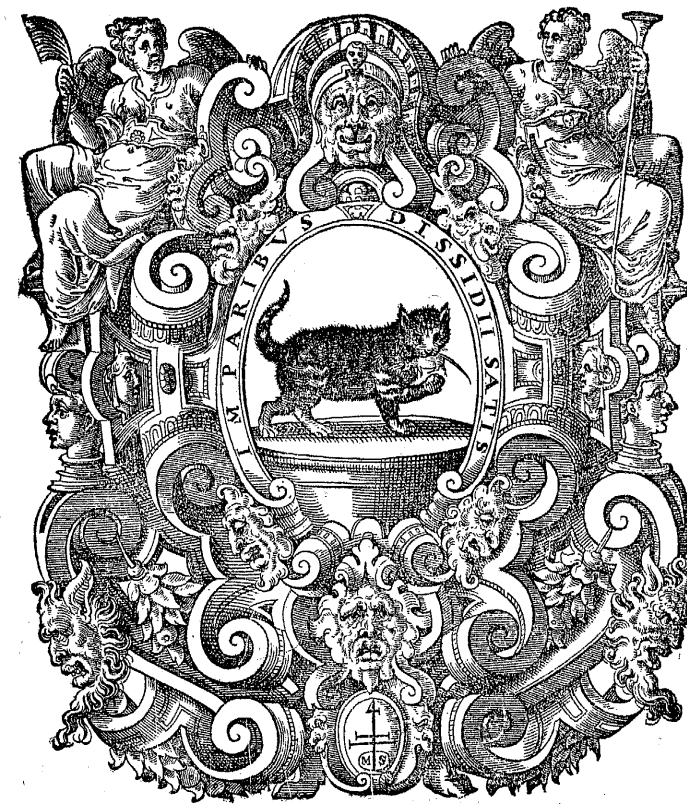
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

DEFENSORIVM Trium Conclusionum:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgatum.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
ABVLENSIS
IN DEFENSORIVM
Trium Conclusionum.

P R Æ F A T I O.

Ad Gutterum a Toletis Archiepiscopum Toletanum.

QVONDAM styli breuiloquio functus super breuissimo Isaie dicto. f. Ecce, virgo concipiet. breuiorem commentarium reuerende nimium paternitati vestrae transmissam: nunc vero placituras vobis, quibusdam vero amplissime displicituras, contra aemulorum inuidiam defensiones meas, immo vaniloquij sui confutationes transmittere decuit. Ecce. n. quae aliquando sperabantur acceptabilia tempora, cum eos, quos importunos sensistis minutissimos canes latrare quidem a foris, sed mordere non valentes, obmutescere necesse est. Quosdam vero grauisimos canes per obscura tenebrarum rauco gutture delatantes, sua rabie iam confusos interire oportebit, retusis dentibus. eorum, ad petram, quoniam cum in tenebris ambularent, nesciunt quo vadant: sed ipsa eos desiderij caeca fluctuatio transuersos agit. Quorundam quippe non satis peritorum tarditas, aliorum autem aemulatisimorum grauisissimus lior, veritates catholicas confundere molientes: va-

Alph. Tost. Pars Prima Defensorij.

rios errores induxerunt. Nec enim hoc argumentorum viribus, quas semper sibi obuias aestimauerunt, sed quibusdam tendiculis & vanis atque patentibus insidijs conabantur Tandem dispensatione omnipotentis, ipsi iniquitati, sed per solam potentiam temporalem renitentiis, tamen, & sibi, & obuiis omnibus uiris eruditissimis preualere permissum est, ut in aeternum coram toto orbe clarissime confundantur. Ne autem posteros latere queat, paucularum literarum copendio futurorum memoriae commendauimus. Ecce, quanta iniquitas: en quanta diuini ac humani iuris confusio, en ipsius naturae iura violata, ut constituto iustitiae tribunali, ipsi reo defensionum copia denegetur, quam tamen saepe clamorosis & opportunis atque importunis uocibus teste, ut ita dicam, tota ecclesia, exposcerat. In quo & si iniustissime, astute tamen ipsa iniquitas procedebat. Praeterea non quibus sibi conscientia ipsa aemulorum prauitas sperabat indubie omnes suas tendiculas destruendas: omniaque non sibi bene compacta molimina leui concussione dirui. Nec ad destinatae conceptionem esse possibilem perueniri, si defensionum copia publice praestaretur. Licet ergo apertissima iniquitas denegans quod ipsa aequissima iura naturae et damnatissimis omnium hominum et in notorio crimine benigne concedit in circumsusum multitudinis conspectu erubuit, tamen nihilominus de-

A ne.

offensam, aut debitum, & ad hoc nulla potestas requiritur, sed sola uoluntas remittendi. Ita de Deo est, quia omne peccatum cuiuscumque generis aut modi sit contra Deum est, & in ipso ipse offenditur, ideo ad remissionem eius nulla alia potestas requiritur, nisi quod uelit remittere. Item qui peccatorum remissionem negat, necesse est, ut confessionem peccatorum, & absolutionem sacerdotalem, & concessiones indulgentiarum inutiles esse dicat, cum ista non sint nisi ad peccatorum remissionem. Amplius, quare erit insania negare remissionem peccatorum? cum nihil frequentius, & expressius in sacra scriptura asseratur? Nam Christus dixit sanguinem suum fundendum in remissionem peccatorum, Matt. 26. Et Christus quando sanauit Paralyticum dixit ei, Fili dimittuntur tibi peccata tua. Marc. 2. & de Magdalena dixit, Propter quod dico tibi, remittuntur tibi peccata tua. Luc. 7. & Beatus Petrus dixit Iudeis, baptizetur unusquisque, in nomine Iesu, in remissionem peccatorum uestrorum Actuum. 2. & iterum poenitentem, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra. Actuum. 3. idem Actuum. 5. & 13. & non solum in nouo testamento, sed et in toto veteri idem asseritur. O quamque prophete dicunt remissionem peccatorum per Christum debere fieri, ut patet Actuum. 10. f. huic omnes prophete testimonium peribent, remissionem peccatorum accipere per ipsum. Amplius quare uia maior poterat esse demerita, quam negare sacerdotalem potestatem circa absolutionem a peccatis? nam Christum negat eum, mendacem astruit, qui sacerdotali potestati non assentit. Quid, n. clarus eo, quod Christus dixit Matt. 16. cum ecclesie, quae unica est, & mater nostra nomine Petri ad eius unitatem designandam clauis tradite sunt. f. & tibi dabo clauis regni caelorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcumque solueris super terram erit solutum & in caelis? Quid est manifestius quam illud, quod Matth. 18. habetur? ubi Christus ecclesie pro membris suis potestatem istam tradens pluraliter locutus est, innuens, quod licet ecclesie quae unica erat conferretur potestas, per singula membra sua aduocata poterat potestas ista exerceri, cum ait, quod si ecclesiam non audierit, sit tibi quasi Ethnicus, & publicanus. Et sequitur, Amen dico uobis, quaecumque alligaueritis super terram erunt ligata & in caelo, & quaecumque solueritis super terram erunt soluta & in caelo. Apertissimum est et illud Io. 20. f. Sicut misit me pater, & ego mitto uos, in eadem potestate, in qua me misit quantum ad procuracionem salutis humane, in eadem mitto uos, & sequitur, haec cum dixisset, insufflauit in eos, & dixit, accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quis ergo nisi, quod omnino insania contra sacerdotum potestatem loqui aut cogitare conabitur? nec solum heresis est talia suspicari, sed supra omnem heresim, immo omnem admirationem excedit. Postremo cogitet, qui talia cogitare potest, me omnium hominum pessimum super omnes hereticos deprauatissimum talia contra sacratissimam & immaculatissimam fidem Orthodoxam sentire potuisse: quare nullus infidelissimorum aut sanie mentis homo sensisse poterit, nunquid & illa publice astruere confidenter audeat in capite mundi? in curia sanctissimi? & summi pontificis: ad quam de ueneris ecclesiae Latine angulis perissimi uiri confluxerant: ubi non solum infidelitas, & aperta rebellio, & graues hereses, sed etiam minimus in fide error impunitus non finitur? Nunquid non grauissimam indubitaram tamen nec immerito mortem expectarem talia astruendo? Quomodo si talia astruxissem me publice de omnibus satisfacturum & omni homini responsurum, teste ipsa curia: immo, ut ita dixerim, to-

ta ecclesia sepius proclamauit? nunquid non talia afferentem, non solum uiri peritissimi quorum copia gradis erat de more in curia residens, & aliunde diligenter questita, sed et insipientes paruuli leuissimo argumento in me dicere potuissent? unde ergo illud extitit, quod sepe oratum, & iudicialiter ac publice proclamata audientiae copiam publice denegauit iniquitas? cum me proptum ad eam paratum & singulis rursurum sepiissime obtulisset. Quis ergo unquam talia de Christiano uiro, & Christianis parentibus ab immemoriali Ortu trahens originem cogitare potuerit? Cogitauerunt tamen haec emulatissimi hostes mei: immo non cogitauerunt, quoniam contexerunt eos iniquitatis & liuoris grauissime tenebrae, ut nihil cogitantes in immensum errarent, Publicatis. n. conclusionibus, nec dum tamē disputatis me errasse coeperant. Expositis autem eis secundum illam clarissimam ueritatem, quam in terminis suis proprijs, & non aliunde quaesitis continebant patuit errasse eos, qui me prius errare crediderant. Sed quoniam me nondum audito per plures dies ipsa non satis compos sui iniquitas me grauissime errasse asseruerat, erubuit uera fateri: ne se aut rudem fatis aut maluolam fateretur. Nemo autem crediderit me maledicendi studio ista dixisse, sed cum beato Hier. obsecratoribus meis, immo ipsi iniquitati solum respondeo. Testis quippe mihi est ipsa summa & irrefragabilis ueritas: me in hac proximali locutione multa omittente, quae in immensum eam meam extollerent, & iniquitatem ipsam suo mucrone confoderent, a quibus satius abstinerere putauit, ne criminandi desiderio calamum sumpsisse quisquam crediderit. Ad rem tamen aliquam ueniendum est.

CAPITVLVM III.

De iniquitate emulorum, quomodo copistas, & officiales bullarum Romanae curiae contra auctorem incitabant. Et an deatur absolutio a culpa, & poena. Et de latissima potestate papae in concedendo indulgentias, clauis non errante.

QVONIAM uero imperiti, aut maligni, uel ueritatem uerius quantum in eis fuit hanc conclusionis particulam damnare conati sunt, ut eorum error posteris latere non possit, defensiones apponendas putauit. Erat n. particula illa conclusio, quod a poena aut a culpa deus non absoluit, nec aliquis sacerdos absoluit. Circa quae quaedam errauerunt, purantes hic negari potestatem plenissimam, aut maximam papae, quam uulgariter quidam uocabat absolutionem a culpa, & a poena: ita ut ipsi crederent, quod ego non negarem potestatem absoluendi a culpa, ut ipsi dicunt, quam Deo tribuunt, & aliquomodo sacerdoti, & quilibet. Sed illa, quae est altitudo potestatis, f. absoluit a culpa, & a poena. Et hoc creditur aut credidisse se finxit ipsa hostilis emulatio, mittens satellites suos, qui scriptoribus curiae copistis caeterisque huiusmodi bullarum officialibus tumultuandam suaderet, cum inquit. Iam omnia uobis spes lucri adempta est. Iam officii uestri inane sine re nomen erit. Quid cessatis? quid quiescitis? cum Hispanus iste astante tota curia confidenter clamet, papam non posse a poena & a culpa absoluit. Nulla ergo de cetero huiusmodi concessiones indulgentiarum erunt, in quo quantum uestrae rei depercat, nostris. Nec solum haec rudem, & ad tumultum facilem plebeculam coecitabant, sed et ipsos lanistas, cauones, stabularios, caeteraque laicorum hominum uaria genera uario dicendi colore deturbare nitentur. In quo eorum duplex error erat. Primus quae conclusio mea haec in sententia directe aut ex terminis non signabat cum ibi dicitur, a poena, aut a culpa deus non absoluit, nec aliquis sacerdos absoluit potest. Et ponitur ibi poena, & culpa distinctiue, aut distinctum. Et si significaretur, quod ipsi intendebant, oportebat pon-

si poenam, & culpam nullus sacerdos absoluit. Et tunc debebat esse sensus, quod ego concederem primum modum loquendi improprium, quod Deus absoluit hominem a culpa, & quilibet sacerdos absoluit aliquo modo a culpa. Et tamen istam plenitudinem potestatis, quae est in Papa, quam ipsi uulgariter loquentes, & improprie dicunt absolutionem a culpa, & a poena ego negarem. Et sic non negarem potestatem communem sacerdotalem, sed culmen potestatis summi pontificis, sed hoc imperite assumpserunt aut confinxerunt sibi, cum nec hoc senserim, nec uerborum series hoc inducat, quae si in aliquo militat, potius militaret contra potestatem communem tam papae quam sacerdotum, ac contra illud culmen soli papae reseruatam. Secundo modo errabant, quia etiam si quis dicat sic, papa non absoluit, uel non potest absoluit a culpa, & a poena, nullum falsum dicit. Et cum dicitur, papa uel aliquis homo absoluit a culpa, & a poena, non debet concedi proprie propositio ista in terminis istis, licet significatum quod intendunt aliqui exprimere eam debeat concedi. Ratio est, quia iste modus loquendi, non solum non conuenit theologis, qui subtilius, & magis proprie terminis utuntur, & propriis de singulis rebus disputant. Sed etiam non conuenit modo loquendi iuris in clementina uicinia de priuilegijs. Et in cle. abusioibus de pe. & remis. Nam in prima dicitur uel a sententijs per statuta prouincialia, aut synodalia promulgatis, seu; ut uerbis eorum utamur, a poena, & a culpa absoluit quae praesumpserint excommunicationis suam incurrit ipso facto. Ex quo innuitur, quod improprie dicitur absoluit a culpa, & a poena, quia alias papa non diceret, seu, ut eorum uerbis utamur, a poena, & a culpa absoluit quae praesumpserint, sed diceret absoluit: seu a poena, & a culpa quae praesumpserint praesumpserint, ergo uidet, quod non putauit proprie dici absoluit quae praesumpserint a culpa, & a poena. Sed improprietate ista modo loquendi eorum imperito ascripsit. Idem patet in cle. abusioibus, cum dicit, & alij ex ipsis eos a poena, & culpa ut eorum uerbis utamur, absoluit, ubi se prius inuit improprie dici absoluit quosque a culpa, & a poena. Sed obijciat, quod papa dicit, ut eorum uerbis utamur, quod dicit, quasi improprie dicitur absoluit quosque a culpa, & a poena, sed quae negat uerum esse, quod illi faciunt. Quia si diceret, & alij ex ipsis eos a poena, & culpa absoluit, uideret concedere, quod illi uere absoluebant eos, licet absoluedo faceret, quod illi in contemptu clauis: cum ait dicit, ut eorum uerbis utamur, apparet, quod non concedit eos quod faceret, sed solum loquitur sicut illi loquuntur dicentes se absoluit a culpa, & a poena. Dicendum, quod hoc non stat, quia si allegata clementina uicinia de priuilegijs dicit, seu, ut eorum uerbis utamur, a poena, & a culpa absoluit quae praesumpserint. Sufficiebat enim poni ibi praesumpserint ad denotandum eorum actum uerbis carere, uel nullum esse: cum sit praesumptus, & non factus, & non poneret eorum uerbis utamur: ibi tamen ponit praesumpserint, & ut eorum uerbis utamur. Ergo ponit, ut eorum uerbis utamur ad significandam improprietatem locutionis. Idem dicit, quod in actu istorum erat duo inconuenientia. f. falsitas in opere, & improprietas in sermone. Falsitas quod, quae asserbat se absoluit, cum tamen non possent absoluit ab eo, quod dicebant, immo nec ab aliquo. Improprietas autem in sermone cum dicebant a poena, & a culpa absoluit, quia dato, quod totaliter, & uere absoluerent ab eo, quod intendebant signari per poenam, & culpam, ideo papa posuit duo contra eos scilicet, praesumpserint, & ut eorum uerbis utamur. Per primum significatur eorum falsitas operis, per secundum improprietas sermonis.

Secundo patet apertius adhuc, quia cum in allegata clementina uicinia cum papa loquitur de hac maxima potestate in absoluedo a culpa, & a poena, sed re: Alph. Tost. Pars Prima Defensorij.

A missionem suae absolutionem plenariam, dicens, benefactoribus locorum, quorum quatuordecim existunt, remissionem peccatorum plenariam indulgentiam. Et patet quod ista sit propria locutio, quia ibi papa non addidit, ut eorum uerbis utamur, sicut cum dicit de absolutione a culpa, & poena, innuens illi esse proprium modum loquendi, & istum improprium, & sic improprie dicit absoluit a culpa, & a poena, sed absoluit plenarie. Idem patet per glossam eiusdem clement. super parte a poena, & culpa, dicit ibi Ioan. An. ista est plenissima peccatorum remissio. Et sic nihil aliud est absoluit a culpa, & a poena quam plenarie absoluit, nisi quod unum est, propter dictum, & aliud improprie ualde. Ad cognoscendum amplius, quae dicta sunt, & ut nullus putare potuerit me de amplissima papae potestate quantum ad absolutiones, & indulgentias dubitare potuisse, declarabo quaedam, quae tunc prius in curia dicere solebam, & in scriptis teste tota curia presentauit, contra quae nihil ipsa iniquitas mutare ausa est, ut etiam postea id ipsum uideatur. Sciendum, quod papa habet facultatem ad concedendas indulgentias in quacumque assignatione uel taxatione usque ad plenariam remissionem peccatorum inclusive, & hoc satis ex modo loquendi iuris, & totius ecclesiae constat, cum papa concedat plenissimam remissionem omnium peccatorum cruce signatis pro subsidio terrae sanctae, ut declarat Host. & Io. An. de iudicis, & faracenis. ead. liberandam. Et refert hoc Io. An. in glossa clementinae abusioibus, conceditur etiam ista indulgentia in anno centenario, ut patet in extrauaganti Bonifacij scilicet, habet antiquorum. Et dicit in eadem glossa Io. An. quod istam plenissimam indulgentiam solus papa concedit. Ultra haec dico, quod papa in concedendo indulgentias habet maiorem potestatem quam usque ad plenariam indulgentiam, uel plenariam omnium peccatorum remissionem, sed non exercet eam aliquando, nec potest exercere, non quidem ex defectu potestatis, cum dicam eum habere istam potestatem, nec ex defectu dispositionis alicuius casualiter, uel alias deficientis ex parte ipsius, sed ex defectu materiae, quae non potest suscipere talem quantum papa agere possit. Patet hoc, quia papa habet liberam clauem totius thesauri ecclesiae, dum tamen non erret clauis scientia, in quo thesauro ecclesiae sunt infinita merita tam passionis Christi, quam superogationes bonorum omnium sanctorum, & totius ecclesiae, quantum ad membra definita: materia tamen, super quam est exercitium huius clauis, sunt omnes fideles uiuentes, in quantum commiserunt aliqua peccata, a quibus deant absolui. Accipiendo ergo peccata omnium hominum non solum, quod simul sunt in aliqua etate, sed et omnium, qui aliquando fuerunt, & qui nunc sunt, & erunt, & etiam peccata demerita cum eis non sit aliquid uere infinitum, thesaurus tamen ecclesiae est infinitus, ut dictum est, f. pro merito passionis Christi, quae sunt uere infinita, cum ipse sit uerus Deus, qui in infinitum ualeat. ergo de thesauro ecclesiae possent dispensari realiter infinita, remissio tamen plenaria facta cuicumque nostrum, uel etiam omnibus simul sumptis, non est aliquid infinitum, quia non est ad poenam infinitam, sed ad poenam finitam, & limitatam, quam in purgatorio toleraturi eramus, uel temporali, ideo maior est potestas papae ad absoluedum, & remittendum, quam sit capacitas omnium hominum simul sumptorum in indulgentiam, uel remissionem recipiendam. Ideo quando aliquis uult loqui de plenitudine potestatis papae in absolutionibus, & indulgentijs proprie, non debet dicere, quod papa absoluit a culpa, & a poena, sed quod concedit plenariam indulgentiam, uel remissionem omnium peccatorum, quia dicere, absoluit a culpa, & a poena est dictum improprium, & large positum per re-

minos alienos: & hoc satis patet in literis datis in sofa ecclesie: in quibus no dicitur, quod papa absoluit a culpa, & poena: vel quod concedit indulgentiam a culpa, & poena, sed quod concedit plenariam indulgentiam, vel remissionem omnium peccatorum.

Interdum tamen aliqui doctores, licet rarissime loquuntur large, & improprie ad formam vulgariu, vt ab eis percipiantur, & dicunt Indulgentiam a culpa, & a poena. Sicut Franciscus de Maironis 4. Sen. di. 19. querit, an papa possit absolueri a culpa, & a poena, & respondet quod sic, & tamen hoc non facit propriam locutionem: cum iura supra allegata probent hoc improprie dictum.

Hec de plenitudine potestatis pape dicta sunt, & de absolute, qua vulgares vocant a culpa, & a poena, licet concluso de hoc no intenderet, sed propter quosdam imperitos, qui de hoc intelligebant, & calumniabantur, dictum sit.

Capitulum quartum. In quo declarantur octo, que sunt in quolibet peccato scilicet, actus, culpa, offensa, macula, tenebra, reatus, poena, pronitas ad malum.

Accedendo non magis ad propositum conclusionis, vt videatur planè, an deus, vel sacerdos absoluat a culpa aut absoluat a poena: aut a nullo eorum sacerdos absoluat, nec Deus, considerandum, qm in peccato, vel de peccato nihil debet manere ad hoc, quod aliquis sit plenè purgatus, & dignus ingredi vitam æternam, sed eorum, que in peccato sunt, quedam per se esse desinunt sine aliqua actione peccantis, & sine actione Dei, & sine actione sacerdotis: quedam tolluntur per Deum, & alia per ministros ecclesie: alia per actum penitentis.

Pro quo sciendum quod in peccato possunt considerari septem, vel octo, scilicet actus peccati, culpa, offensa, macula, reatus, tenebra, poena, pronitas ad malum. Et ista dantur necessario in quolibet peccato saltem in peccato commissionis. De primo patet sicut in occidere, & fornicari, in quibus est actus positivus, scilicet, vulnerare hominè & tangere foemina carnaliter: qui actus absolute & in se non sunt boni, nec mali: sed efficiuntur boni, vel mali per circumstantias additas. Quod patet, alias no posset quis in aliquo casu tangere foemina carnaliter, vel occidere hominè sine peccato, quod falsum est, cū interdum isti actus sunt meritorij. De occasione pater de Phinees, qui occidit Zambri eorumqem cum scorto Madianitide, quem deus ex hoc laudavit, & promisit sibi pp hoc sacerdotium sempiternum. Nu. 25. & 1. Macha. 2. De coitu pater, vt quando sit eum vxore ad reddendū debitum. Nam tunc est meritorius, quia, est actus iustitie: nam Apostolus dicit obligatos coniuges ad hoc. 1. ad Corinth. 7.

Secundum qd est in peccato, est culpa, & est culpa quedam priuatio, debite rectitudinis in actu, scilicet, quod ad hoc quod aliquis actus esset bonus moraliter deberet habere, quosdam circumstantias bonas, regulantes eum, quibus si careat est malus. Et sic illa carètia, vel priuatio est culpa in actu, sicut in calu dato: ad hoc quod tangere foemina carnaliter sit bonus actus, requiritur quod tangat quis eam, quam debet, vel de iure potest scilicet, vxorem suam, & quando debet, & vbi debet, scilicet non in loco nec tempore prohibitis, & propter quem finem debet, scilicet ad prolem gignendam, vel ad reddendum debitum, vel ad mitigandum foemitem, Nam propter hoc melius est nubere quã vti. Corint. 7. sic de alijs circumstantijs requisitis, de quibus Arist. 3. Ethic. si omnes ibi conueniant actus bonus tangendi foemina: si autè om-

nes deficiant, vel aliqua earum, actus malus erit: non propter aliquid positivum, sed propter defectum circumstantia, quæ deberet inesse. Et illum defectum, carèntiam, vel priuationem vocamus culpam, vel maliciam in actu, quia malicia nihil aliud est, nisi ille defectus, cum, non sit aliquid positivum, nec actus de genere suo malus sit. Sic etiam patet per sanctum Tho. 2. sen. di. 35. arti. 1. scilicet, malum per se loquendo priuatio quedam est alicuius boni: bonum autem in perfectione, & actu consistit. Et ea que dicta sunt ponit sanctus Tho. eodem arti. in responsione ad tertium arg. scilicet, malum actus consistit in defectu actus secundum quod deficit a debito fine, vel a debitis circumstantijs.

Tertiu in peccato est offensa. Nam quando quis peccat recedit a Deo contempnendo eum, & legē suā, & adherendo cuidam bono, creato, quod homo preponit deo. Et in hac auersione deus offenditur. si quod propter aliquam rem minorem se contempnatur ipse, & recedatur ab eo. De hoc patet et per sanctum Tho. 3. parte summa. q. 86. arti. 2. in corpore quaestiois: scilicet peccatū mortale est offensa Dei, & quod offensa in peccato opponatur gratia. Et postea dicit, quod offensa in peccato mortali procedit ex hoc quod voluntas hominis est auersa a deo, & conuersa ad bonū creatum, ideo ad remissionem offensionum requiritur, quod voluntas hominis mutetur, & conuertatur ad Deum cum detestatione prædictæ conuersionis ad bonum creatum: & hoc modo loquuntur propheta: & sacra scriptura vocat peccata offensiones, dei: sicut dicitur Psalm. 94. quadraginta annis offensus fui generationi huic. i. ab hac generatione pessima Iudeorū. Et sic omnes doctores cõmuniter loquuntur.

Quartum quod in peccato consideratur est macula: & de ista dicit Magister 4. Sen. di. 18. c. 1. quod ante penitendum cordis peccator habet maculam, & factorem peccati. Et ista macula est quedam deformitas in anima nostra, vel immundicia largè dicta. Et est in anima secundum quod in anima est imago dei, & ista macula, vel deformitas est priuatio pulchritudinis prius habite, & nunc debite inesse: sicut n. in corpore humano, quod adornat vestibus circumstantibus illud, quibus si homo careat est deformis & male apparès, & non est illa deformitas nisi carèntia vestium vel ornatus necessarij: ita est in anima nostra, Nam in ipsa est imago dei naturaliter, & pulchritudo sua extrinseca est gratia, vel charitas: quam cum habet homo pulcher videtur, sicut homo vestitus. Si autè caruerit illa, erit deformis sicut homo nudus, & hoc est in quolibet peccato mortali: quia p quodlibet tollit tota charitas, & gratia dei. Vel potest macula accipi p quadam immunditia figurate sumpta. Nam sicut cū quis tangit aliquam rem immundam polluitur actualiter, & postq cessauerit actualiter tangere, cessat actualitè pollui, manet tñ semper pollutus vsquequo lauet: ita qñ, quis auertens voluntatē suam a deo, applicat se alicui rei create, qua vult frui: dicitur pollui actualiter voluntas p actualē conuersionem, & adhesionem ad illam rem, & cessante illo actu cessat ista voluntas actualiter pollui: manet tñ pollutus quousque p penitentia abstergat illa immunditia relicta. Ista immunditia vel macula cãta ē ex eo q voluntas semel malū voluit. Nã dato q cesset malum vel actualiter, manet hoc, quod est malū voluisse, & est infectio, vel lortis siue macula. Hoc modo accipit Magr. 4. Sen. di. 18. c. vltimo, cū ait: Sed quid est macula peccati, a qua lauat anima? ecce enim qs voluit facere homicidium & parauit: quo parato desijt tam velle q facere: nondū tñ verè & humiliter penitet, nec confitèri proponit. Quæ igit remansit in anima illius macula: respondet. mala voluntas

luntas quidem macula fuit illius anime, sed illa transit. Macula est etiam si penitere contempserit. Sed hoc est peccatum aliud a precedenti. Quæ igitur macula mansit, a qua in penitètia purgatur? polluta quidem est anima quousque penitet sicut erat dum in ea erat praua voluntas, sicut enim qui tangit mortuum, vel aliquid immundum, ita pollutus est post actum, quousque lauatur, sicut fuit dum tangeret, ita post actum peccati polluta remanet anima, sicut fuit in ipso peccati actu, quia ita longe est a Deo per dissimilitudinem, qui est vita, & munditia mentis, sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa igitur dissimilitudo, quæ inest anime ex peccato, & est a Deo elongatio anime macula intelligitur, a qua purgatur in penitèntia.

Considerandum tamen quod macula quomodo- cunque accipitur non dicit in anima aliquid positivum, sed priuatiuum, & tamen adhuc magis proprie dicit priuationem pulchritudinis quam aliquid aliud, sicut in principio dicimus: & istud tenet sanctus Tho. 4. Sen. di. 14. q. 2. arti. 2. in corpore cum ait. scilicet dicendum quod ex hoc aliquid maculatu dicitur, quia debita pulchritudinis patitur detrimentum. Vnde macula secundum quod huiusmodi non habet quod aliquid ponat: sed per cõmparationem ad illud, quod quandoque pulchritudinis detrimentum causat aliquid ponere dicitur: sic aliquid in facie positum, quod candorem faciei priuat, aut tegit. Pulchritudo autem anime consistit in similitudine ipsius ad deum, ad quam formari debet per claritatem gratia: ab eo susceptam: sicut autem perceptio claritatis corporalis a sole prohibetur a nobis per aliquod obstaculum interpositum: ita & claritas gratia prohibetur ab anima per peccatum commissum, quod diuidit inter nos, & Deum. Ita. 59. scilicet Iniquitates vestra diuiserunt inter vos, & Deum vestru. Vnde ipsa macula quantum in se est non ponit de essentia sua, nisi priuationes gratia: sed ponit vt causam obstaculum peccati, q obstat ad gratia receptionem. Et ob hoc etiam macula tenebra dicitur ratione prædictæ similitudinis. hoc Tho. Aliquando autem magister vocat istam maculam fetorem peccati. 4. Sen. 18.

Quantum in peccato est tenebra, & ob hoc assignat Magister specialiter quarto, Sent. dist. decimo octaua, cap. primo, & de hoc querit dist. eadem, cap. vltim. scilicet. Hic queritur, quæ sit illa macula, quæ sint ille tenebræ interiores, a quibus Deus animam purgat, & respondet dicens, de tenebris, & interiori caligine satis facile est respondere: cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, secundum quam præcessit, & naturalium bonorum patitur lesionem, vnde intellectus obtunditur, & totus interior homo obtenebratur, & ita quadam caligine mens obuoluitur, quæ caligo peccati poena est. Istam ponit distinctius specialiter Magister a macula eodem cap. Sed sanctus Thom. dicit maculam, & tenebras in peccato idem esse: sed macula vocatur in quantum est priuatio gratia, vel decoris, tenebra autem in quantum est obstaculum quoddam, vel interpositio ipsum peccatum ad non recipiendum gratiam, & Dei claritatem.

Sextum est reatus, & idem est quod obligatio, quia reatus a reo dicitur, & ista est in quolibet peccato, siue in originali, siue in mortali siue in actuali: siue in veniali, & insurgit ex lege Dei, nam sicut in legibus humanis cauetur quod occidens hominem, aut vulnerans tali poena plectatur, si quis autem contra illam legem fecerit, illico est obligatus ad tolerandam illam poenam legis, & ista obligatio non insurgit nisi ex lege, cui deit vires legislator, ita in diuinis est quod si quis peccauerit mortaliter, puniat in inferno: statim ergo ut si quis peccauerit insurgit ei ista obligatio, scilicet Aliph. Toft. Pars Prima Defensorij.

licet vt puniatur in æternum, similis modus loquendi est Gene. tertio, scilicet quacunque hora comedis morte morieris. id est obligaberis ad moriendum. De isto reatu dicit sanctus Thom. quod sit obligatio ad poenam, & dicit, quod sicut in peccato mortali sunt duo, scilicet auersio, & conuersio. Ita est duplex reatus. Nam ex parte auersionis consequitur reatus poenæ æternæ, ex parte conuersionis ad creaturam manet reatus ad poenam temporalem. De hoc sanctus Tho. 4. Senten. dist. 18. q. tertia, articulo secundo, & tertia, parte summa. q. 86. arti. 4. & prima secunda. quæst. 87. per totum.

Septimum est in peccato poena, quæ pro peccato debet, & ad hanc est reatus siue obligatio, vt diximus, quæ est obligatio ad poenam directè æternam, & alia est temporalis, id est ad poenam temporalem, siue, quæ debetur pro commissione, siue, quæ manet abollito reatu mortis æternæ per contritionem, & gratiam.

Octauu est in peccato pronitas ad malum. Et ista insurgit naturaliter ex peccato. nam teste arist. 2. Ethic. generationes & corruptiones huium sunt ex eisde. i. ex similibus. i. ex hoc, qd est iustum facere efficiuntur quis iustus: ideo omnis actus naturaliter est generatiuus alicuius habitus talis, qualis ipse est, & quia non possunt interdum ex quolibet actu gigni habitus: cum sit habitus qualitas quedam radicata in subiecto, & difficile mobilis, gignitur saltem dispositio ad habitum ex actu, ideo distinguit Arist. in prima specie qualitatis habitum & dispositionē. Cum ergo quodlibet peccatum actuale sit actus malus, sequitur naturaliter ex eo pronitas ad malum, quæ est habitus, vel dispositio. De hoc sanctus Thom. 3. sen. dist. 34. articulo primo, in corpore quaestiois, & in multis locis.

CAPITVLVM V.

In quo declaratur de octo, que sunt in peccato, & an absoluantur ab omnibus, & quibus non.

PRÆSUPPOSITIS his considerandum est, quod istorum octo, quæ posita sunt esse in peccato, quædam absoluantur, vel vt melius dicamus a quibusdam ipsorum absoluantur. Et alia sunt, quæ dimituntur, vel tolluntur. alia sunt, a quibus nec absoluiuntur, nec tolluntur nobis nec dimittuntur, sed per se cessant, & absolute, aut remissione non indigent, immo nec illam suscipere possunt.

De primo, quod erat in peccato, scilicet actu positivo est dicendum, quod non absoluiuntur ab illo, nec tollitur nobis ille actus, nec dimittitur, sed per se esse cessat, & non indiget absolute, nec remissione, esset namque ridiculum, quod quis absolueretur ab actu positivo fornicandi, vel quod ille nobis tolleretur quia ille non manet, & nihil omnino est eo tempore, quo Deus per contritionem dicitur nos absolueri, vel sacerdos absoluit nos in sacramento, & de eo quod nihil omnino est nullus potest absolui. Istud tenet sanctus Thom. quarto, Sent. dist. decimo quarto, quæst. 1. articulo sexto, in solutione ad tertium argumentum. vbi cum diceret, quod non posse, quis dolere de peccato, quod iam transiit, responderet quod transiit peccatum quantum ad actum, & tamen manet quantum ad reatum, qui est præsens: & de illo dolemus. Et in hoc nemo facit difficultatem in re, nec in modo loquendi, quia nemo vnquam sic locutus est, quod diceret alteri absoluo te a reatu peccati.

Secundum in peccato est culpa, de qua secundum veritatem, proprie assumendo, ut supra accepimus, dicendum. q. nemo ab illa absoluitur, nec potest absolui, nec etiam culpa tollitur aut dimittitur, sed ipsa per se cessat esse, quia, ut supra diximus, culpa est quedam privatio debite circumstantie in actu, & accidens privatiui actus. Sic est cecitas, quae accidens privatiuum oculi, & tamen actus positivus transiit, quia non durat nisi per momentum. ideo includit contradictionem, q. accidens suum privatiuum maneat. Et sicut actus positivus peccati non durat, nisi per momentum, vel parvo tempore, ita culpa non manet nisi parvo tempore, & sic impossibile est, q. culpa tollatur, vel q. dimittatur per Deum, non quidem quasi Deus non posset tollere, vel nolle tollere, sed quia antequam homo conuertatur ad Deum per contritionem, & Deus infundat ei gratiam, culpa definit esse.

Amplius tertium in peccato erat offensa, & ista potest dupliciter accipi, vno modo offensa pro eo, q. formaliter dicitur aliquis offendere alterum, & tunc alicuius malus dicitur offensa, in quantum in eo est quedam prauitas, vel inaequalitas opposita iuri, & debito, secundum quam iuste offenditur ille, contra quem talis actus committitur.

Alio modo accipitur offensa pro effectu offensionis, pro quadam indignatione iusta consecuta ex parte eius, contra quem committitur ille actus. Accipiendo primo modo non manet offensa Dei transiit actus peccati, quia fundatur in actu positivo sicut de culpa. Et hoc modo non potest quis absolui ab offensa Dei, nec est Deus tollit illam, nec remittit sicut diximus de culpa. quia quando homo dolet de peccato, & Deus infundit gratiam iam non inuenit offensam illam, quam dimittere possit.

Accipiendo secundo modo offensam pro effectu offensionis, pro indignatione consecuta. Dicendum q. ista manet post actum peccati, & quando manet ista indignatio dicitur manere peccatum, quia tunc Deus impurat illud nobis ad poenam. Et huic offensionis opponitur gratia Dei, quia ex opposito distinguitur esse in gratia Dei & in indignatione eius, sic accipitur Psal. 29. f. quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. i. ex indignatione Dei sequitur nobis ira, id est poena. Sic dicit Psal. 77. Misit in eos iram indignationis suae. i. poenam procedentem a sua indignatione. Et vita est in voluntate eius. i. in eo, q. nobis placatus est. f. quia quando nobis placatus est, dat nobis vitam, & hoc est esse in gratia eius. Sic etiam accipit Beatus Th. de Aquino 3. parte summae q. 86. art. 2. f. cum n. peccatum sit Dei offensa, tunc Deus peccatum remittit, quando remittit offensam in se commissam, offensa autem opponitur gratiae. Ex hoc autem aliquis dicitur alteri offensus, quia repellit eum a gratia.

De ista autem offensa dicendum, q. homo non absoluitur ab ea, nec Deus dicitur hominem absolueret ab offensa, sed de ei remittere eam, vel tollere illam. De remittere patet per Sanctum Th. 3. parte summae q. 86. art. 2. vbi supra. f. cum peccatum sit Dei offensa, tunc Deus peccatum remittit, quando remittit offensam. Et iterum ibi dicit. Potest contingere, q. homo remittat alicui offensam, qua offensus est absque mutatione voluntatis eius. Non potest autem contingere, q. Deus remittat alicui offensam absque mutatione voluntatis eius.

Quartum in peccato est macula, & ista manet in voluntate post actum peccati, quousque homo conuertatur ad Deum, & tunc cessat macula, q. cum nihil sit, nisi privatio pulchritudinis in anima, q. pulchritudo sit per gratiam & claritatem diuini luminis, ideo impossibile est, q. adueniente gratia maneat macula, sicut im-

possibile est, quod aduenientibus vestibus maneat nuditas.

Sciendum tamen, q. licet macula tollatur per gratiam, sicut offensa vel indignatio, tamen offensa tollitur directe, eo q. offensa opponitur gratiae. macula autem non opponitur directe, sed solum est privatio eius, & tamen adueniente gratia, necesse est maculam tolli, vel cessare. Sicut adueniente virtute visiva postquam perierat, vel nunquam fuerat, necesse est tolli, vel cessare cecitatem.

Est autem considerandum, q. licet macula sit privatio gratiae, & privationes eiusdem speciei non multiplicentur in subiecto numeratim, tamen ad quodlibet peccatum consequitur vna specialis macula. Ratio est, quia macula non solum dicit privationem gratiae, sed etiam dicit habitudinem ad causam, vel obstaculum per quod privatur, & quia obstacula sunt tot, quot sunt peccata, tot sunt maculae, quot peccata. Hoc tenet B. Th. de Aquino, prima secunda q. 86. art. 1. in corpore & solutione ad primum argumentum. Et ob hoc dicit, q. est de macula sicut de umbra, quae est privatio lucis causata ex obiecto corporis, & secundum diuersitatem corporum obiectorum diuersificantur umbrae. Ab ista macula non dicitur aliquis absolui, sed dicitur macula cessare. adueniente gratia, vel dicitur tolli, aut abstergi, vel purgari, vel remitti. Ista sunt verba, quibus communiter videntur Doctores circa maculam. De primo patet per Beatum Th. prima secunda q. 86. art. 2. in corpore. f. sed postquam redit ad lumen diuinum, & lumen rationis, quod fit per gratiam, tunc macula cessat. De abstergi patet per Magistrum 4. Sen. dist. 18. c. 2. f. Sed quantum vtrum sacerdos culpae maculam abstergat. de tolli patet per Sanctum Th. prima secunda q. 86. art. 2. in solutione tertii arg. scilicet Actus peccati facit distantiam a Deo, per quam quidem distantiam sequitur defectus nitens, hoc modo, sicut motus localis facit distantiam localem. Vnde sicut cessante motu locali non cessat distantia loci, ita nec cessante actu peccati, tollitur macula. De remissione maculae, siue peccati, quantum ad maculam, patet per Sanctum Th. 4. Sen. dist. 14. q. 2. art. 2. De purgatione maculae patet per Magistrum 4. Sen. dist. 18. c. vltimo. vbi dicit, quae igitur macula mansit, a qua impurum purgatur. Et hoc saepe repetit. eo. c. ubi etiam dicitur macula lauari per metaphoram ad maculam corporalem.

Quintum in peccato secundum modum loquendi Magistri est tenebra, quam Sanctus Thom. non distinguit a macula, sed dicit vocari maculam, & tenebras diuersa ratione. f. quia cum anima a Deo auertitur perdit pulchritudinem spiritualem, & privatio illa est macula. Et cum illa pulchritudo consisteret per diuinum lumen, & tenebra est privatio luminis, vocatur etiam tenebra ista macula, de quo Sanctus Th. 4. Sen. dist. decimo octaua, quaest. 2. articulo primo. Quia tamen secundum Magistrum distinximus maculam a tenebra, dicendum quod tenebra manet in homine recedente gratia. Vnde licet transeunte actu peccati & etiam culpa, maneat tenebra cum macula quousque, homo de peccato doleat, tamen cum dolere incipit & gratia conferretur, necesse est tenebram definire. Quia cum tenebra sit quedam privatio diuini luminis, & istud lumen est in nobis per gratiam, per quam animam irradiatur, & adornatur, sicut per quandam nitorem facies ornatur, necesse est q. redeunte gratia, siue lumine diuinae gratiae, quod non differt a gratia, nisi secundum rationem: tenebra, quae erat privatio, cesset, sicut adueniente virtute visiva, cessat cecitas.

Dicendum autem, quod ab istis tenebris non dicitur aliquis absolui, nec reperiuntur doctores sic locuti,

aut, sed dicitur tenebra auferri, vel ab ea quis liberatur, vel curatur, aut pellitur, vel mundatur. De auferri patet per Sanctum Th. 4. Sen. dist. 18. q. 2. art. 2. in corpore, cum ait: Dicendum, quod macula obscuritatis ex interpositione causata non potest auferri, nisi obstaculum interpositum amoueat. Et vocatur macula obscuritatis tenebra peccati, & illa auferitur. De liberatione patet per Magistrum 4. Sen. dist. 18. c. 2. cum ait. Patitur enim per peccatum quaedam tenebris interioribus, & maculas, a quibus, nisi liberetur projicietur in tenebris exteriores. Cum autem liberatur ab his, tenebris suscitatur a morte peccati. Vnde Apostolus. Surge, qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Quod autem tenebra pellatur patet per Magistrum e. e. cum ait. Solus n. Christus, & non sacerdos animam resuscitat, ac pulsus tenebris interioribus, & maculis eam illuminat. Quod tenebrae curantur patet per Magistrum e. e. cum dicit: Cum peccator dupliciter ligatus teneatur, scilicet metis contagione, & cecitate, & debito poenae eterne, alterum curatur per Deum, alterum solui per sacerdotem. Et refertur curari ad cecitatem, siue tenebram, & solui ad debitum poenae eterne. De mundatione tenebrae patet per Magistrum e. e. f. pulsus tenebris interioribus, & maculis eam illuminat, & mundat. Et iterum ibidem dicit. Quia ut aiunt ipse interioris animam a caligine maculae peccati emundat, & caligo est ista tenebra, de qua loquimur.

Sextum in peccato est reatus, id est obligatio, quod Magister Sen. dist. 18. solet vocare debitum eterne mortis. Et idem est, quia debitum, & obligatio ad idem pertinet. Iste reatus manet post peccatum, & de hoc communiter dicitur, quod peccatum transit actu, remanet tamen reatu, id est transit quantum ad actum, & remanet quantum ad reatum, quia reatus, id est obligatio pro actu culpabili manet. Et iste reatus vocatur aliquando reatus culpa, aliquando reatus poenae. Vocatur reatus poenae, id est obligatio, qua formaliter sumus obligati ad poenam. Vocatur reatus culpa, id est effectus culpa, quia ex culpa directe sequitur obligatio ista ad poenam, in quantum culpa est quedam privatio ordinis vituperabilis, cui poena correspondet. Vocatur interdum reatus maculae, vel macula reatus, in quantum aliquo modo reatus causatur propter maculam. Sic accipit Magister 4. Sen. dist. 18. c. 1. dicens: Ideo quero cum ante penitentiam quippe cordis anima reatus maculam habeat. & fetor peccati, atque eterne ultionis vinculo ligata existat &c. & hoc etiam dicit sanctus Thomas 2. sen. dist. 42. art. 1. in corpore, cum ait. Poena recompensat defectum in statu vniuersi, vel etiam reipublice propter ordinem iustitiae, qui in poena apparet, non autem defectus quilibet ad poenam obligatur, sicut sunt defectus quidam inuoluntarij magis misericordiae, quam iram prouocantes, sed illi soli defectus, qui ex actibus voluntarijs relinquuntur poenam merentur in eo, quod voluntarie defectum inducunt, vnde cum transeunte actu defectus remaneat oportet etiam, quod maneat reatus post actum. Idem patet ibidem in solutione 1. & 2. Arg. cum dicit. Ad primum dicendum, quod causa proxima reatus est defectus ipse per actum peccati inductus, actus vero est causa remota. Vnde non oportet, quod transeunte actu reatus transeat, & non potest intelligi ibi defectus pro defectu circumstantiarum, quem temper culpam vocamus, quia illa non potest manere. Nam cum circumstantia non fundetur, nisi in actu, non poterit esse circumstantia, nec privatio circumstantiarum, nisi in actu, & quando actus est, sicut cum potentia visiva in oculo sit, non poterit esse potentia visiva, nec cecitas, quae est privatio illius, nisi quando oculus est,

quia alius esset accidens sine proprio subiecto. Quod non est possibile, cum talia accidentia per solum subiectum accipiant esse, & etiam rationem specificam large loquendo, ideo non solum non potest cecitas esse sine oculo per aliquam potentiam, sed etiam includit contradictionem. Intelligitur ergo de defectu, qui est carentia gratiae, quam vocamus maculam, & non de defectu, qui est culpa. Nam defectus, qui est macula, manet vique ad contritionem de peccato. Defectus, qui est culpa transit cum ipso actu, cum sit accidens eius, hoc idem patet ex verbis praedictis sancti Th. Nam ait in solutione 1. Arg. ibidem, quod causa proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus. Defectus autem circumstantiarum, qui est culpa, non est inductus per actum peccati, quia quod inducitur per actum peccati est posterius actu peccati, & est effectus eius. Defectus autem circumstantiarum est in ipso actu, sicut cecitas in oculo, quia circumstantiae sunt accidentia actus, ita privationes circumstantiarum sunt accidentia privatiui actus, & sunt in eo, & non post eum. Ideo necesse est intelligi de defectu, qui est privatio gratiae, quia privatio gratiae est, quidam effectus defectiuus, vel privatiuus inductus per actum peccati. Iste reatus, ut dictum est, manet simul cum illo defectu gratiae, id est macula, & de hoc dicit Magister 2. Sen. dist. 42. quod peccatum interdum transit actu, & manet reatu. Iste reatus proprie nihil est, nisi obligatio ad poenam, siue temporalem, siue eterne, sicut ait Sanctus Th. 2. Sen. dist. 42. art. 1. in corpore cum ait, dicendum quod reatus dicitur, secundum quod aliquis est reus poenae, & ideo proprie reatus nihil aliud est, nisi obligatio ad poenam. Accipitur autem reatus tripliciter, vno modo pro obligatione ad poenam, ut dictum est, alio modo pro culpa, & aliquando pro poena, ut patet per Magistrum 2. Sen. dist. 42. cum ait: Reatus autem multipliciter assumitur in scriptura. f. pro culpa, & pro poena, & pro obligatione poenae temporalis, vel eterne. Sic etiam tenet Sanctus Th. ea. dist. 1. reatus nihil aliud est, quam obligatio ad poenam. Et quia hic obligatio quodammodo est media inter culpam, & poenam, ex eo, quod propter culpam aliquis ad poenam obligatur, ideo nomen medij transfumitur ad extrema, ut interdum ipsa culpa, vel etiam poena reatus dicatur, ut in litera dicitur. Considerandum ulterius, quod secundum beatum Th. interdum dicitur, q. culpa est causa reatus. De defectu, vel macula, quod idem est secundum sanctum Th. quod causa reatus. Patet 2. Sen. dist. 42. art. 2. in responsione ad primum arg. f. Dicendum, q. causa proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus. Idem patet in solutione ad 2. arg. f. dicendum, q. non solum, quia verum est dicere aliquem actum peccati quandoque egisse, ad poenam obligatur, quia si sic esset, quicumque esset verum dicere eum hoc fecisse, esset poenae obnoxius, sed quia defectus manet in ipso adhuc post actum, quem prius egit, ideo tenet in arg. 4. eundem autem quem ipse tenet postea pro veritate, cum ait: Si dicas, q. non manet reatus post actum propter effectum praedictum, sed maculam, contra, quia macula illa, si non sit dispositio, vel habitus, non potest esse aliud, q. gratiae privatio, sed privatio gratiae est communis omnibus mortalibus, ergo ex omnibus mortalibus manet vna macula, & ita vnus reatus, quod est falsum. Et istud tenet ipse, & rñder ad hoc inconueniens in solutione 4. arg. ibi tenes, q. macula sit causa reatus, & tñ, q. singulorum peccatorum mortalium sint singulae maculae, & singuli reatus, idem patet in corpore eiusdem arti. cum ait. Cum autem poena sit medicina quaedam, ut ait Philosophus 2. Eth. medicina vero non est, nisi contra defectum aliquem, oportet, q. ad poenam pro defectu aliquo obligetur, & tñ obli-

obligatio ad penam vocatur reatus. Quod autē culpa sit causa reatus, tenet Sanctus Thom. eod. arti. in corpore. cum ait. Reatus nihil aliud est, nisi obligatio ad penam, & hæc obligatio quodammodo est media inter culpam, & penam, ex eo, quod propter culpam aliquis ad penam obligatur, ergo culpa est causa reatus. Idē patet per eum prima secundæ. q. 87. arti. 6. in corpore cum ait: Actus enim peccati facit hominem reū peccati, in quantum transgreditur ordinem diuine iustitię, & tamen ista transgressio, vel priuatio ordinis, siue debitum circumstantiarum est ipsa culpa, vt sepe dictū est. Ideo ipse vult, quod culpa faciat hominem reum. Idem patet prima secundæ q. 87. arti. 7. vbi quaeritur an omnis pena sit propter aliquam culpam. Et respondet, quod sic, inducendo multa. Idem tenet 3. parte summæ q. 86. arti. 4. 1. arg. cum ait. Remota causa remouet effectus, sed culpa est causa reatus peccati, &c. Etiam ibidem in corpore quaestio dicit, quod in peccato mortali sunt duo. scilicet auersio a bono incommutabili, & conuersio ad bonum commutabile. Ex parte autem auersionis a bono incommutabili conuenitur peccati mortale reatus peccati æterni, ex conuersione autem ad bonum commutabile, in quantum est inordinata, conuenitur peccati mortale reatus alicuius peccati. scilicet temporalis, & tamen ista auersio, & conuersio sunt ipsa culpa, quia vtrique est priuatio debitum circumstantiarum. Et hoc tenet Sanctus Thom. eod. arti. in solutione 1. arg. cum ait: Culpam mortalem habet vtrunque, scilicet auersionem a Deo, & conuersionem ad bonum commutabile. Et ibi reperitur de reatu peccati æterni, & temporalis propter culpam ex parte auersionis.

Ista apparet discordia in verbis beati Tho. quia non est in rebus, tollitur per distinctionem de causa, quia cum dicitur, quod culpa est causa reatus, & quod defectus, vel macula sit causa reatus, vtrunque verū est, sed non accipitur causa eodem modo vtrouique. Et sciendum, quod reatus habet duplicem causam, vna est, vt fiat, vel producatur in esse, alia est, vt conseruetur, & non facit totum eadem causa, sed duæ, sicut omnes res artificiate, vt domus, & similia, & omnia naturalia producta, vt homo, & lapis habet aliam causam ad essendum, & aliam in essendo, vel conseruando. Nam causa ad essendum est artifex in omnibus artificialibus, & in naturalibus est gignens, vel producens, quod vocamus efficiens. Causa in essendo, vel conseruando in artificialibus est materia, quia forma artis non dat speciem, sed manet artificiatum in specie materie suæ, scilicet lapidis ferri, vel ligni, & per illam conseruatur. In naturalibus autem causa in essendo est materia, & forma simul, quia ambæ complent essentiam compositi naturalis, licet forma det esse materie, ita in reatu. Habet enim vnā causam, vt fiat, & ista est culpa, quia directe ex culpa sequitur reatus, causa autem reatus in essendo, & permanendo, siue conseruando non est culpa, sed macula, siue defectus, vt loquitur Sanctus Thom. Et patet hoc, quia si culpa esset causa in conseruando ipsum reatū, necesse esset, quod aut reatus solum maneret, quasi per iustitiam, aut in æternum, & vtrunque est falsum. Patet hoc, quia aut reatus manebit, quia culpa actualiter manet, aut quia semel per illam esse cepit, etiam si illa esse desinat, si primo modo, cum culpa, vt dictū est sit priuatio circumstantiarum fundata in actu, non manebit, nisi quandoque manet actus, & sic reatus solum esset quandoque duraret actus peccati in fieri, si secundo modo duraret reatus in æternum, quoniam postquam aliquis culpam commiserit, erit verum in æternum, quod culpam commiserit, & nunquam poterit tolli, quin fuerit culpa commissa, ergo semper manebit reatus.

Istam rationem facit Sanctus Thom. 2. Sent. diffin. 42. arti. 2. in primo, & secundo arg. cum ait. Videtur, quod post actum peccati reatus non maneat, cessante enim causa cessat effectus, sed aliquis non est reus peccati, nisi propter actum, ergo post actum non manet reatus. Si dicas, quod aliquis est reus peccati, non solum quod facit, sed indifferenter, quia hoc facit, vel quia hoc fecit, contra manente causa manet effectus, sed ex quo aliquis actum peccati fecit, non potest illud non fecisse, quia ut, quod præteritum est non fuerit, etiam nec Deus facere potest, vt in primo libro dictum est diffin. 13. ergo nunquam aliquis a reatu culpæ potest absolui. Et ista duo arg. tenet pro vero Sanctus Thom. vt patet ex solutionibus eorum. Oportet ergo dici, quod in efficiendo, vel creando reatum culpam sit causa, & tamē in conseruando reatum sola macula est causa. Et ita non durat reatus solum per instans, vel in æternum, quia durat quandoque durat macula, & ista manet quousque per gratiam tollatur, scilicet quando homo conuertitur per contritionem ad Deum, qui est bonum incommutabile, a quo per culpam fuerat auersus, & tunc tollitur reatus peccati æterni. Sic tenet Sanctus Thom. 3. parte sum. q. 86. arti. 4. in corpore quaestio. Sic etiam prima secundæ q. 87. arti. 6. in corpore.

Et istam distinctionem, quam nunc dedimus de causa duplici ipsius reatus innuitur per Sanctum Thom. 2. Sent. di. 42. arti. 2. in solutione 2. arg. cum ait: Dicendum, quod non solum, quia verum est dicere aliquem actum peccati aliquando egisse, ad penam obligatur, ergo verum est, quod quia peccati egit, scilicet propter culpam obligatur ad penam, & tamen non est ista tota causa, sed adhuc aliqua alia, scilicet macula. Et patet hoc ex verbis eius sequentibus, scilicet quia sic quandoque verum est dicere eum hoc fecisse esset peccati obnoxius, sed quia defectus manet in ipso adhuc propter actum peccati, quem prius fecit. Et sic culpam, & defectum ponit causas reatus, sed non possunt esse cause in eodem genere, erunt ergo, sicut supra dictum est. Patet etiam ibidem ex responsione 2. arg. eius cum ait: Dicendum, quod causa proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus, actus vero est causa remota, actus tamen non est causa reatus secundum se, sed secundum, quod in eo est quedam transgressio ordinis diuine iustitię, ut patet prima secundæ quaestio. 87. arti. 6. in corpore, & illa transgressio est culpa, ut dictum est, & sic culpa secundum Sanctum Thomam est causa remota reatus, scilicet in efficiendo, & defectus, siue macula est causa proxima, quia conseruatur: uocat tamen ipse culpam causam remotam, id est priorem, vel antecedentem, quia non solum est causa reatus, sed etiam macula, ipsa uero macula, vel defectus est causa proxima, quia ita est causa reatus. Quod tamen fit causata a culpa, sicut respectu hominis geniti homo gignens, & corpora celestia, & intelligentiæ sunt causæ, solus tamen homo gignens est causa proxima, quia solum est causa cauam, & non alterius causæ.

Iste reatus, siue pena æterna, siue temporalis est, a quo homo proprie absoluitur, vel a quo, dicitur non absolui, & non culpa, vel ab aliquo alio. De quo infra dicitur magis, quia istud est principium, quod intendimus, scilicet quod a culpa non fiat absolutio proprie loquendo, sed a reatu.

Septimum in peccato erat pena correspondens, & ista non proprie dicitur esse in peccato, sed pro peccato, quia est aliquid separatum & distans a peccato. Et penita principio extrinseco in quantum est inuoluntaria, & ista est minus pertinens ad peccatum, quam cetera prædicta, quia cum aliquis peccat, necesse est, quod fiat in

eo omnia sex supra dicta, & octauum, de quo infra dicitur, & per se ipsa sequuntur nullo imponente illa, pena autem non est sic, quia non erit nisi quis illam infligat, & interdum peccata committuntur, & pena nulla consequitur, sicut in hoc seculo, licet omnia puniuntur in futuro, quæ hic impunita euaserint.

De pena autem siue sit æterna, siue temporalis, que pro peccato debeat. Dicendum est, quod proprie loquendo non tollitur, nec dimittitur, nec aufertur, nec ab ea quis absoluitur per deum aut per sacerdotem, quia non potest tolli, nec dimitti nisi quod est, nec potest quis absolui nisi ab eo, quod est, & tamen quando homo ad deum conuertitur, aut quando per sacerdotem in foro penitentiali absoluitur, pena nulla pro peccato infligita est, æterna aut temporalis, ideo impossibile est, illam tunc remitti, vel hominem ab ea absolui, Aliud ergo est, a quo homo absoluitur per deum, & per sacerdotem, & non pena, de quo infra dicitur: Et hoc verum, nisi loqueris de pena, quæ est remorsus conscientię. Nam, vt ait Sanctus Thom. prima secundæ q. 87. arti. 3. in corpore, per peccatum sit homo reus triplicis penæ, secundam, quod homo preuaricatur tres ordines, quibus subicitur. Est vnus ordo rationis; alius ordo æconomicus vel politicus, qui est humanæ communicacionis, alius est ordo vniuersalis diuini regiminis, pro primo est, quedam peccati pena, quæ a seipso scilicet conscientię remorsus, de qua dicit Aug. in lib. confessio. Insuper Dominæ, & sic est, quod pena sit sibi omnis inordinatus animus. Ista pena sequitur inmediate post peccatum, in quibusdam hominibus, in alijs autem nunquam est, sicut in illis, qui uenerunt in profundum malorum, qui cum male fecerint, gloriantur. Habent autem in inferno istum remorsum pro pena. Sap. 3. & 11. Vermis eorum non morietur & car. Et loquitur de verme conscientię, quem remorsum appellamus. Et tamen in hominibus illis, in quibus ista pena remorsus sequitur inmediate post peccatum, non operatur aliquid deus circa istam nec sacerdos, sed pena æterna est, circa quam deus solus operatur directe remittendo obligationem ad illam, pena temporalis est, a cuius obligatione in toto, vel in parte absoluit sacerdos per clauas. Pena autem remorsus in presenti seculo, sicut per rationem catur, ita per rationem esse desinit modo naturali, & ad hoc clauas ecclesię nihil operantur, nec operari est conueniens. Sicut etiam postquam homo absolutus est, de peccato, doler homo, quia peccauit, & tamen ista tristitia non tollitur per deum, nec per clauas ecclesię.

Octauum, & vltimum in peccato est, habitus vel dispositio, quæ ex peccato causantur, quando est peccatum actuale. Et vocatur pronitas ad malum. De quo sanctus Thom. 3. Sent. diffin. 34. arti. 1. in corpore. idē 2. Sent. di. 42. arti. 1. in 4. arg. idem prima secundæ q. 86. arti. 1. in 3. arg. in contrarium. Ista pronitas ad malum, siue sit habitus, siue dispositio non tollitur per virtutem sacramentorum, nec per actus ministrorum, & etiā deus non tollit eam in quantum operatur in sacramentis modo communi. Et patet hoc, quia sacramentum baptismi perfectius operatur quam sacramentum penitentię, quia per baptismum non solum macule peccatorum tolluntur, & infunditur gratia, sed etiā omnis tollitur obligatio ad penam, & baptizatus manet omnino liber. In sacramento penitentię non tollitur tota pena debita, id est tota obligatio penæ ex virtutibus sacramenti communiter, aut regulariter, nisi aliquando per accidens fiat propter abundantem contritionem, aut alias causas, & tamen in baptismo non tollitur fomes peccati, nec pronitas ad peccandum in baptizatis, qui ante baptismum circa praua conuer-

labantur. Sicut patet in nouiter conuersis ad Christum a fortiori ergo erit in sacramento penitentię. Et apparet manifeste, quia aliqui confitentur de peccatis, ad quæ post confessionem illico redeunt propter inclinationem manentem ex pristina conuersatione. Ista autem per sacramentum non tollitur, nec minister ecclesiasticus potest quicquam super illam ex virtute clauium. Deus autem potest tollere illam delendo omnino, cum nihil sit ei impossibile, & tamen regulariter non tollit illam, licet gratiam conferat, quando remittit peccata. Si autem aliquando tollat illam: hoc fit ex speciali gratia, non vt concurrat cum sacramento, & ministris ecclesiasticis, nec etiam, vt per se dimittit peccata, sed tanquam ex superabundanti, & quasi ex priuilegio istud bonum nobis præstans. Sicut, cū deus facit aliquem impeccabilem confirmado eum in bono, quod pure ex priuilegio est. Ratio autē quare deus dimittendo ista peccata, non tollit istam pronitatem, cum manifeste est duplex; prima, & precipua est, quia deus iustificans hominem tollit per gratiam id, quod secutum est ex actu, in quantum est inordinatus, & est peccatum. Et sic sunt macula, & offensa, & reatus, & tenet in interioribus, que omnia tolluntur cum homo ad deum conuertitur, & ipse ei gratiam infundit. Pronitas autem ad peccandum non causatur ex actu peccati, in quantum peccatum est scilicet, vt est deordinatus siue contra aliquam legem, sed causatur naturaliter, in quantum naturale est, ex quolibet actu signi dispositionem ad actus alios eiusdem speciei. Et hi. & nihil est magis in speciebus virtutum quam vitiorum. Ipsum autem, quod naturaliter causatur, naturaliter potest destrui, & non oportet destrui per actum Dei. De macula, & reatu, & offensa, quæ est, quia per actum hominis non causatur naturaliter, ideo per nullum actum hominis contrarium tolli possunt, & ob hoc necesse est, quod per actum dei infundentis gratiam tollantur. Ista autem pronitas ad peccandum, siue sit habitus, siue dispositio, causatur naturaliter per assuetudinem, ideo potest tolli naturaliter per assuetudinem ad contrarium, Deus ergo non tollit hæc, sed relinquit nobis, vt nos ipsi nitamur in contrarium, & per nos ipsos naturaliter tollamus illam pronitatem.

Secunda causa est, quia deus id, quod agit iusti ficado impiū, est infundere gratiam, & per illam peccatum remittitur, & impius fit iustus, ideo necesse est, quod omnia, quæ repugnant formaliter gratiæ gratificantī, & secuta sunt ex peccato, tollantur tunc, quia alias esset ponere duas formas contrarias simul in eodem vel priuatione oppositas, quod est impossibile, & naturaliter contraria se expellit. Si autem aliquid secutum est ex peccato, etiam in quantum peccatum est, & illud non directe repugnat gratiæ gratificantī, illud manet sæpe cum gratia, & non tollitur per iustificationem impij.

De primo patet, quantum ad maculam, quia cum sit priuatio gratiæ impossibile est, illam manere collata gratia, tolluntur ergo omnes macule peccatorum per gratiam. Idem est de offensa, quæ tollitur per gratiam adhuc magis directe, quam macula, quia offensa formaliter opponitur gratiæ. Quia per hoc aliquis dicitur alteri offensus, quod repellit eum a gratia sua, vt ait Sanctus Thom. 3. parte summæ q. 86. arti. 2. in corpore, ideo tollit per gratiam. Idem est de reatu peccati, namque poena secundum se non repugnat gratiæ, quia stat hominem esse in gratia, & iustitiam multas penitates, sicut erat de sanctis, & quotidie accidit: sed repugnat gratiæ poena æterna. Non quidem formaliter, vel naturaliter: sed ex lege Dei, quia illa pena pro nullo statuit nisi pro inimico, quia qui est

In gratia non est inimicus: non potest esse reatus, vel obligatio pene eterne, cum gratia: ideo gratia a Deo collata ad iustificationem impij et ipsum reatum pene eterne aufert. De secundo patet, quantum ad reatum pene temporalis. Nam pena absolute, & et pena temporalis non opponitur gratiae gratificanti, ideo postquam Deus dimittit homini peccata conferendo gratiam, adhuc relinquit eum obligatum ad penam temporalem, ut ait Sanctus Tho. 3. parte summae. q. 86. arti. 4. per totum, & prima secundae. q. 87. arti. 6. per totum. Ita etiam est de pronitate ad peccandum, siue sit habitus siue dispositio, quia non repugnat gratiae, & potest homo stare in magna charitate manentibus his: ideo non tolluntur a Deo haec cum gratiam infundit. Et patet hoc, quia laus, & vituperium in nobis est propter actus, & non propter habitus, & mereri & demereri in actu est, & non in habitu, nec dispositione. Sic enim est etiam in moralibus, quia propter actus est honor, & praemium, & non propter habitus: primo Ethicorum, scilicet, In olympiadicis non fortissimi quique, sed pugnautes coronantur. Et sic poterit aliquis habere malum habitum, & facere bonum actum, & merebitur: & e converso aliquis habebit bonum habitum, & faciet malum actum, & demerebitur. Patet hoc in homine, qui semper fuit malus, & nunc convertitur ad Deum. Nam per primum actum conversionis est in charitate, & Deo acceptus meretur, & tamen iste habet omnes illos habitus malos, quos prius habuit. Nam cum sint habitus, & gignuntur per plures actus, non poterit deleri similiter, nisi per multos actus contrarios. Sic et aliquis male operans est iustus, & luxuriatur, & tamen est temperatus. Patet de illo, qui semper fuit bonus, & postea peccat. Nam in primis peccatis manet adhuc in bonis habitibus, qui non possunt per unicum actum deleri, & sic non est necesse, quod per infusionem gratiae a Deo tollatur pronitas ad peccandum, quia non opponitur gratiae: unde aliquando tollitur non collata gratia, & aliquando collata gratia non delet. De primo patet, ut si quis peccat mortaliter circa avaritiam, & postea non redeundo ad Deum, peccat circa prodigalitate, quae sunt vitia opposita, tollitur pronitas, quae prius erat circa avaritiam, & inducitur pronitas ad contrarium, & tamen in his non interuenit gratia, sed transiit de malo in malum. Et sic non oportet quod pronitas ad peccandum tollatur per gratiam, cum aequaliter possit tolli per aliud vitium. De hoc Sanctus Tho. prima secundae. q. 86. arti. 1. in 3. arg.

Ratio autem quare per claves sacerdotales non tollatur pronitas consecuta ex peccato est prima, supra assignata, scilicet quia pronitas ista causatur naturaliter: claves autem sunt contra illud, quod causatur directe ex peccato in quantum est peccatum: ideo per claves, nec tollitur ista pronitas, nec minuitur. Alia ratio secunda, scilicet, quod ista pronitas non repugnet gratiae, non facit ad propositum, quia per claves non tollitur solus quod gratiae repugnat, sed et quod non repugnat illi. Nam pena temporalis debita pro peccato post contritionem non repugnat aliquo modo gratiae, & tamen tollitur, vel minuitur per actum clavium sacerdotum. Solum ergo non tollitur, quia naturaliter causatur, & non directe ex peccato, in quantum est peccatum: & propter hoc non solum non tollitur illa pronitas per gratiam iustificantem, sed et est magna difficultas post confessionem, & absolutionem vitae contra illam pronitatem. Hoc est autem, quia illa pronitas quasi naturalis est inclinatio cum causetur ex consuetudine, & consuetudo est altera natura. 7. Ethico. ideo sicut resistere naturali inclinationi est magna difficultas, ita resistere tali pronitati. Sic dicitur Ier. 13. Si po-

test Aethiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum, quod dicitur est impossibile Aethiopi mutare pellem suam, & pardo varietatem, quia ista naturalia eis sunt: ita, & vobis est difficile bonum facere, cum malum sit in vobis quasi connaturale, quia illud didicistis per assuetudinem.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur de modo loquendi circa peccatum, & quare nemo absoluitur a culpa, & quare non a pena, & in quo sensu possit concedi, quod absoluitur quis a culpa, & a pena.

Nunc considerandum est de principali, scilicet, quo modo a culpa necessario absoluitur, nec et a pena: sed aliud est a quo homo proprie absoluitur, quoniam ei peccata dimittuntur. Pro quo sciendum, quod scriptura sacra nunquam vtitur isto modo loquendi, scilicet, quod quis absoluitur a culpa: vtitur autem istis verbis circa peccatum, scilicet, dimittere, & auferre, & remittere, & tollere, & delere, & relaxare, & donare. De 1. patet Marci. 1. Cum Christus dixit, Filii dimittunt tibi peccata tua. Et Iudei dixerunt, Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? Et Christus iterum dixit, Quid est facilius dicere paralytico: dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge, & c. idem Matth. 9. & Luc. 3.

De secundo patet, quia dicitur Exo. 34. scilicet, Qui custodis misericordiam in millia, qui auferens iniquitatem, & scelera atque peccata: Et iterum ibi: Si inueni gratiam in oculis tuis, obsecro te, ut gradiaris nobiscum: populus enim durus cervicis est, & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas. Et Num. 14. dicitur: Dominus patiens, & multae misericordiae, auferens iniquitatem, & scelera.

De tertio patet Matth. 9. scilicet, Confide filii remittunt tibi peccata tua. Idem Luc. 5. & Io. 20. dicitur: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Et Matth. 12. dicitur, Omne peccatum blasphemiae remittitur hominibus: spiritus autem blasphemiae non remittitur: & quicumque dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem contra Spiritum sanctum non remittetur ei nec in hoc saeculo, nec in futuro. Et ex hoc venit remissio peccatorum, quam dicimus fieri per Christum benedictissimum. Act. 10. scilicet, Huic omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius. Et ad Heb. 9. Omnia penes in sanguine mundantur secundum legem, & sine sanguine non fit remissio peccatorum. Et Mar. 1. dicitur, Fuit Ioannes in deserto baptizans, & praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum.

De quarto patet Ioan. 1. scilicet, Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Et Isai. 53. Et ipse peccatum multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Licet hic possit accipi iulit, & tolerauit poenam pro peccatis nostris, & illud non est tollere nobis peccata, sed soluere precium pro peccatis nostris, per quod possunt peccata tolli. Et auferri peccata, & tollere id est sunt, & secundum eandem rationem importatur res ista sub utroque verbo.

De quinto, scilicet delere patet Isai. 43. scilicet, Ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me. Et Act. 3. dicitur, Penitentiam igitur, & conuertimini, ut deleatur vestra peccata. Et ad Colos. 2. dicitur, Delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et istud est delere peccata, quia chirographum illud erat obligatio ad mortem eter-

Absolutio, se extendit ad id solum, quod ligatur, peccatum non ligatur, sed ligatur, non ligatur.

De sexto patet, quia dicitur. Relaxa facinora plebi tuae Israel, i. remitte peccata populi. De septimo, scilicet donare, patet, quia ad Colo. 2. dicitur: Donas nobis omnia delicta, & delens, quod aduersum nos erat Chirographum decreti, i. remittens delicta. Ita proprie dicitur de peccatis sine metaphora aliqua. Interdum tamen quis dicitur lauari de peccato, & peccata fieri candida, sicut dicitur Psal. 50. Asperges me hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem de albabor, & Isai. 1. Si fuerint peccata tua, ut coccinum, quasi nix dealbabitur. Sed ista est metaphora, quasi peccata essent quaedam sordes corporum, vel quaedam corpora immunda, soluere autem non reperitur in scriptura praedicari de peccatis. Et si obijciatur, quod Matthaei 16. dicitur: Quodcumque solueris super terram erit solutum, & in caelis, seu in celo. Dicendum, quod non praedicatur soluere de peccato, ut aliquod peccatum dicatur solui, sed praedicatur de homine, ita ut homo dicatur solui de peccato, vel de vinculo. Maxime, quia illud, quod soluitur, est, quod ligatur, vel ligari potest, & tamen peccatum non ligatur, sed homo ligatur in peccato, vel per peccatum, id non est peccatum, quod soluitur, sed homo de peccato soluitur. Absoluere autem, quantum ad peccata nunquam reperitur in sacra Scriptura, ita quod nec peccata absoluitur, nec aliquis ab eis. Ita autem dixi, ut videatur, quod si quis dicat, quod homo non absoluitur a culpa, quod non ideo putetur, quod faciat contra aliquem modum loquendi sacrae Scripturae, cum scriptura nunquam hoc modo loquatur de peccatis, licet multis alijs modis loquatur. Et non solum non esset contra aliquem modum loquendi repletum in sacra Scriptura, si dicatur, quod nemo a culpa absoluitur, sed etiam dicendo, quod nemo absoluitur a peccatis, cum in tota sacra Scriptura nunquam reperitur iste modus loquendi, & tamen concedendum est, quod homo absoluitur a peccatis, quia propositum est vera, & propria secundum rationem terminorum, ista autem non est propria locutio, absoluitur a culpa, ut infra dicitur. Considerandum vterius, quod de peccatis non est semper vnus modus loquendi quantum ad eorum remissionem, quia a principio in peccato nihil distinguebatur, ideo cum dimittitur peccatum non dicebatur dimitti culpa, vel offensam, vel reatum, vel aliquid aliud, sed dicebatur sic in confusio, quod dimittebatur peccatum, vel tollebarur, vel aufererebatur. Quod patet in omnibus locutionibus supra positis de exemplis Sacrae Scripturae, in quibus dicitur dimitti peccatum, vel iniquitas, aut facinus, nihil distinguendo in peccato, nisi raro. Et tunc omnes locutiones sunt verae, & proprie, quod peccatum dimittatur, vel remittatur, aut tollatur, vel deleatur, vel esse cesset, vel ab eo homo absoluitur, quia cum in peccato multa sunt, vna locutio conuenit propter vnus, & alia propter alterum, & omnes erunt proprie. Secus autem si vellemus inter se distinguere ea, quae in peccato sunt, & de quolibet dicere omnes illas locutiones, quia tunc quaedam essent false proprie loquendo. Post ea vero procedente tempore, doctores distinxerunt aliqua in peccato, non quod illa prius non essent, sed quia a priori saeculo non considerabantur. Sicut est de scientijs, & de earum complementis, quae quotidie inueniuntur, quia tempus bonus cooperatur est harum, primo Ethic. Et sacra Scriptura non vtebatur his distinctionibus in peccato, quia loquitur secundum consuetudinem temporum, & gentium, in quibus, & quibus datur, ut facilius intelligatur. Isti autem distinxerunt in peccato culpam, & penam, & nihil aliud, & ratio est, quia peccatum malum quoddam est, & tamen malum rationalis creaturae sufficienter distinguitur per penam, & culpam, ut probat Sanctus Tho. 2. Sen. di. 3. arti. 1. in corpore. Et dicit in peccato totum, quod est voluntarium, siue in quantum est vo-

luntarium, aut sequitur directe ex voluntario, pena autem dicitur, quod est inuoluntarium, vel in quantum inuoluntarium. Et sic dicit Aug. & allegatur ibidem per Sanctum Tho. sicut malum nostrum est, vel quod agimus, vel quod patimur. Sed malum, quod agimus culpa est, malum quod patimur pena est. Isto modo culpa generaliter sumpta dicitur omnia septem a nobis supra posita, factum peccati, & culpam, offensam, maculam, tenebras, reatum, & pronitas ad peccandum, quia omnia ista sunt, quae nos agimus, vel directe sequuntur ad id, quod agimus. Pena autem sola est extra haec, quae inuoluntaria est, quae non agimus, sed patimur. Nec etiam directe ex nostris actibus sequitur, sed solum per ordinationem Dei volentis ordinare culpam per penam. Isto modo accipiendo culpam concedo, quod Deus absoluit a culpa, & sacerdos et absoluit a culpa, & necessario concedendum est, quia est vera, & propria locutio. Nam cum culpa sic sumpta contineat septem praedicta, continet inter illa reatum, a quo proprie quis absoluitur. Immo a nullo alio, nisi a reatu quis absoluitur, id a culpa vere sic homo absoluitur, quia culpa est ipse reatus. Et dico, quod Deus absoluit hominem a culpa, quia quoniam infundit gratiam iustificando impij absoluit a reatu mortis eterne, qui reatus isto modo culpa dicitur, id a culpa absoluitur. Sacerdos quoque quod liber auctoritate clavium hoc modo absoluit a culpa, scilicet a reatu pene temporalis. Nam per auctoritatem clavium, quaedam pars pene debet tolli, quae temporaliter toleranda manebat. Post haec vero procedente magis tempore, doctores inuenierunt plures distinctiones in peccato, & ponunt octo, quae nos supra enarrauimus. Et ista octo non sunt a nobis nouiter excogitata, vel adinuenta, sicut quidam maligni, & imperiti calumniabantur, sed omnia per ipsos veteres, & modernos, & potissime per sanctum Tho. in diuersis locis disperse posita sunt, ut patuit supra allegando de singulis eorum. Hoc modo accipiendo stricte culpam, si homo absoluitur a culpa, immo non est possibile, sed includit contradictionem. Et sic est verum, quod Deus non absoluit a culpa, nec aliquis sacerdos absoluit a culpa, in hoc autem nemo turbetur de his, qui ad pauca aduertunt, vel modis loquendi grossis dediti sunt. Et pro hoc sciat, quod ego non pono aliquid manere in peccato, vel de peccato, quod non tollatur per Deum, vel sacerdotem, vel penitentem, aut per se esse cesset, quia alia quocumque de omnibus octo supra nominatis manente non possit homo consequi vitam aeternam, & tamen multos firmissime credimus affectos fuisse vitam aeternam, & plures quotidie assequi, in qua spe, & nos viuimus, & tamen non est necesse, quod si nihil de peccato manere debet, quod ab omnibus, quae in peccato sunt, homo absolui debeat, quia quaedam sunt quorum conditioni repugnat, quod homo ab eis absoluitur, licet tolli possunt, vel cessare per se. Et cum dicimus, quod Deus non absoluit a culpa isto modo, non est putandum, quod Deus non possit absoluit, quasi ad hoc deficiat ei potestas, cum tamen infinita possit, potissime, quia si culpa aliquid esset, a quo homo absolui possit, aut deberet, nihil facilius erat, quam quod Deus ab illa absolueret, vel illam tolleret. Cum enim quilibet possit dimittere omnia, quae contra eum facta sunt, poterit Deus a fortiori culpam, & omnia, quae contra ipsum facta essent, tollere. Nec etiam est putandum, quod Deus a culpa absoluit, quod non possit, quia tunc maneret culpa ligans hominem, & sic non possemus habere vquam vitam aeternam. Sed dicitur, quod Deus non absoluit a culpa, scilicet quia ipsa culpa non est aliquid, de quo homo absolui possit, vel debeat, sicut est verum, quod Deus non potest absoluit lapides de peccato, non quidem

Culpa includit omnia, quae sunt in peccato praeter penam.

Absolutio non tangit culpam si capiatur distincta contra cetera septem, quae includit contradictionem.

quidem quasi Deus non habeat potestatem ad absoluen-

dam quidquid absolui potest: sed quia lapis non potest absolui: nec habet aliquid, de quo absoluitur. Causam autem, quare a culpa nemo potest absolui, est duplex: prima est, quia non potest quis absolui, nisi ab eo, quod est, na ridiculum esset dici, q absolueretur homo ab eo, quod nihil omnino est: quia tunc nihil magis esset absoluerere quam non absoluerere, culpa tamen non manet eo tempore, quo absolutio fit, ergo ab ea nemo potest absolui. Patet hoc, quia absolutio fit per Deum, & fit per sacerdotem, & tamen culpa prius desit esse quam aliqua istarum absolutionum fiat. Patet, quia Deus dicitur absoluerere hominem a peccato, quando conuertitur per contritionem, & deus infundit ei gratiam iustificantem, tunc n. non manet culpa: sed iam desit esse: cum culpa non sit, nisi priuatio circumstantiarum debitarum inesse in actu: siue deordinatio quedam, vt supra dictum est. Et ista priuatio fundatur in actu positio tanquam in subiecto proprio: sicut cecitas in oculo, ideo impossibile est, q maneat ista priuatio, quando non manet actus peccati. Vnde culpa solum manet actualiter quandiu manet actus, illo autem cessante, culpa iam nihil est. f. nec ens priuatiuum, nec positiuu, & tamen quando Deus absoluit q contritionem, iam non est actus peccati, sed transiit, & postea homo dolere de illo. Et sic quando Deus absoluit hominem a peccato, iam non manet culpa, ergo non potest homo absolui de culpa. Patet assumptum, quia culpa proprie sumpta non est, nisi illa priuatio circumstantiarum, vt supra diximus. Et hoc tenet sanctus Th. & Sent. di. 3. artic. 1. in solutione tertij arg. cum ait, malum culpe consistit in defectu actus secundum, q deficit a debito fine, vel debitis circumstantijs. Idem patet per Sanctum Th. 3. parte summe. q. 86. arti. 4. in solutione primi arg. cum ait, dicendum q culpa moralis habet auersibilem a Deo, & conuersionem ad bonum commutabile, & tamen auersio, & conuersio sunt ipsa priuatio debitarum circumstantiaru. In quantum homo auertitur ab eo, a quo non debet auerti. f. a Deo, & conuertitur ad id, ad quod non debet conuerti. f. ad bonum commutabile. Quod autem culpa non maneat tempore, quo Deus hominem absoluit, patet quia Deus absoluit hominem, quando infundit gratiam iustificantem, per quam tollitur macula, vt ait sanctus Th. prima secundae. q. 86. art. 2. in corpore. Et sic antequam Deus maculam tollat, nihil facit de remissione peccatorum, vel absolutione, cu Deus ibi nihil faciat, nisi per gratiam, & tamen quando macula tollitur culpa iam non est, sed esse cessauit, ergo circa culpam Deus nihil agit. Patet hoc per sanctum Th. prima secundae. q. 87. art. 6. in corpore, cum ait, dicendum, quod in peccato duo considerari possunt. f. actus culpe, & macula sequens. Et sic post culpam est macula, & non manet ambo simul. Idem patet clarius in corpore eiusdem articuli, cum ait, Vnde macula peccati ab homine tolli non potest, nisi voluntas hominis ordinem diuinae iustitiae accipiat, vt l. vel ipse penam sibi spontaneus assumat in recompensatione culpe preterite, etc. Et sic patet, quod culpa iam preterita est, quando macula tollitur per gratiam, & ante gratiam nihil Deus operatur in homine penitente, cum per gratiam ei peccatum remittatur, & ante gratiam nihil sit remissum. Ergo ad culpam tollendam Deus nihil operatur, sed ante operationem eius ipsa esse cessat, ergo Deus non absoluit a culpa.

De sacerdotibus autem, quod non absoluant a culpa est magis claru, quia absolutio sacerdotalis est post absolutionem Dei, scilicet postquam homo doluit de peccato, & confessus est illud, & tamen Deus non absoluit a culpa, vt dictum est, quia illa esse definit ante-

qua Deus absoluat hominem a peccato, ergo a fortiori sacerdotes ab illa absoluerere non poterant. Hoc quidem non ex defectu potestatis clauium, sed quia culpa iam esse definit, & clauis non possunt habere actum suu super non ens simpliciter, sed super ens aliquo modo. Istam quoque sententiam tenet sanctus Th. 4. sen. di. 14. q. 1. arti. 6. nam cum arguit, quod penitentia non possit esse de peccatis, quia preterita sunt, responderet in solutione tertij arg. quod fit penitentia de eo, quod praesens est, quia quamuis peccatum fit preteritum quantum ad actum, tamen quantum ad effectum, vel reatum, vel maculam, vel offensam diuinae manet.

Si ergo homo non penitet de preterito, sed de praesenti, etiam & a fortiori non absoluetur de preterito, sed de eo quod manet. Etiam ex ipsa litera sancti Th. apparet, quod quando facimus, vel facere possumus penitentiam de peccato non manet culpa, quia ipse enarrat ibi ea, quae de peccato manent, & inter illa non ponit culpam, sed solum maculam, offensam, & reatum. Et dicit quod post actum peccati ista manebat, in quo innuit, quod culpa non manet post actum peccati, sed cum actu esse definit, quia fundatur in eo sicut accidens priuatiuum in eo, quous est.

Et hoc modo non solum absoluitur quis a culpa, nec deletur, nec tollitur, nec dimittitur, nec auferitur, quia istud fieret per Deum, vel per sacerdotem, quia nullus alius ibi operatur, & tamen culpa desinit esse antequam Deus aliquid operetur circa peccatorem, qui conuertitur, & antequam sacerdos operetur, vt supra probatum est, ergo nec tollitur nec dimittitur, nec auferitur per Deum aut sacerdotem, sed ipsa esse cessat ante operationem istorum. Quomodo autem sanctus Th. dicat saepe culpam remitti a Deo, dicitur infra.

Secunda ratio quare a culpa nemo absolui potest, est, quia soluere vel absoluerere dicit secundum propriam rationem tollere vinculum, sed ipsa culpa non dicit rationem vinculi, sed potius priuationem quandam, ergo a culpa nemo absoluitur. Ideo etiam si culpa maneret post actum peccati, quando Deus infundit homini gratiam non absolueretur homo a culpa, sed remitteretur, vel tolleretur, sicut dicimus de offensa, & macula, quae manent. Prima pars patet, quia soluere, vel absoluerere, & ligare opponuntur Mar. 18. quodcumque solueritis super terram, erit solutum, & quodcumque ligaueritis, erit ligatum. Idem Math. 16. & tamen ligare est ponere vinculum, ergo soluere, vel absoluerere est tollere vinculum. Idem patet Tobie 3. spe to Domine, vt de vinculo improprietatis huius absoluas me. Et sic dicitur homo absolui de peccatis in quantum peccata sunt quaedam vincula, vel in eis sunt aliqua vincula, sic patet Proverb. 5. iniquitates sue capiunt impium, & funiculo peccatorum suorum quisque constringitur. Eadem est sententia Magistri. 4. Sen. di. 18. c. 2. f. Video quo vinculo eum ligat. f. temporalis poene, sed non video a quo eum absoluat. f. vinculo, & ideo quero, ante penitentiam quippe cordis anima reatus maculam habet, & foetorem peccati, atque eterne ultionis vinculo ligata existit. Idem tenet Sanctus Th. 3. parte summe. q. 84. art. 3. in corpore, cum ait, sacramentum penitentiae non consistit in consecratione alicuius materiae, nec in usu alicuius & c. sed magis in remotione alicuius materiae. f. peccati, prout peccata dicuntur esse materia penitentiae, talis autem remotione peccatorum signatur a sacerdote, cum dicitur, ego te absoluo. Nam peccata sunt quaedam vincula secundum illud Proverb. quinto, iniquitates sue capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur.

Secunda pars. f. q culpa non dicat aliquod vinculum, patet quia culpa dicit priuationem circumstantiarum

debitarum inesse, vt supra dictum est, dicit ergo rationem priuationis, & non rationem vinculi, maxime, quia priuatio non est ens positiuu, sed priuatiuum, vinculum autem est ens positiuu, siue sit ens reale, siue sit ens rationis, ideo a culpa non possit quis absolui, etiam si illa maneret tempore, quo homo absoluitur a Deo de peccato, vt dictum est. De poena etiam dicendum, q non potest quis absolui a poena propter duas rationes supra positas de culpa, quae quasi poene conueniunt. De prima patet, nam dicebamus de culpa, q nemo ab ea absolui potest, quia illa iam non est, qn Deus, aut sacerdos hominem absoluit, sed praeterit, & contrario de poena dicitur, f. q homo non possit absolui ab illa, quia qn a Deo, aut a sacerdote absoluitur, poena nondum est, nec aeterna, nec temporalis, absolutio tñ non fit de eo, quod nihil omnino est. De secunda ratione patet, quia sicut non potest quis absolui a culpa, quia illa non dicit rationem vinculi, ita nec poterit absolui a poena, quia poena non dicit rationem vinculi, nec poena est vinculum, sed ad poenam est vinculum, f. obligatio quaedam ad tolerandum eam. Solum autem reatus, in peccato est, a quo absoluitur, quia isti competunt duae conditiones necessariae de absolutione, f. q maneat eo tempore, quo Deus, vel sacerdos absoluit, & q dicat rationem vinculi. Primum patet quia reatus manet, qn homo penitet de peccato, vt ait Sanctus Th. 4. Sen. di. 14. q. 1. arti. 6. in solutione tertij arg. Nunc sic manet, quando Deus hominem absoluit, & ab ipso reatu, f. mortis aeternae Deus absoluit proprie. Manet etiam reatus tempore, quo sacerdos absoluit, quia manet reatus poene temporalis. Vt a parte illius absoluit sacerdos, vt ait Sanctus Th. 2. Sen. di. 42. arti. 2. & prima secundae q. 87. ar. 6. & tertia parte summe q. 86. ar. 4. & 5. per totum. Secundum patet, quia reatus proprie dicit rationem vinculi, cum nihil aliud sit reatus, nisi obligatio ad poenam, vt Sanctus Th. 2. Sen. di. 42. ar. 2. in corpore, & in 2. arti. in contrarium. obligatio autem est vinculum, quia obligatio est magna, vel talis ligatio, & ligando dicitur. Itē, quia vt ait Sanctus Th. 3. parte summe q. 84. ar. 3. in corpore a peccatis dicitur homo absolui, in quantum peccata sunt quaedam vincula, & tamen in omnibus, quae sunt in peccato, f. octo supra enarratis nihil est, quod habeat, vel dicat rationem vinculi, nisi reatus, id est eo solo homo absoluitur, siue a Deo, siue a sacerdote. Istum modum loquendi seruat semper Magister 4. Sen. di. 18. Nam cum loquatur de diuersis, quae sunt in peccato, nunquam de aliquo eorum dicit, q homo ab illo absoluat, nisi de debito mortis aeternae. Nam de hoc dicit ligare, & soluere, & tamen debitum mortis aeternae nihil aliud est, q reatus, vel vinculu, sic etiam ipse dicit vocans eum vinculum aeternae mortis. Patet cu dicit, ante penitentiam quippe cordis anima reatus maculam habet, & foetorem peccati, atque aeternae ultionis vinculo ligata existit. Et iterum, ea. di. c. 2. dicit, vt maculam abstergat, vel debitum aeternae mortis soluere valeat. Et iterum ibidem, scilicet cum peccator ligatus teneatur mentis contagione, & debito aeternae poene, alterum curari per Deum, alteru solui per sacerdotem, scilicet debitum solui, vel absolui alicui ab eo. Et iterum ibi, scilicet debitum vero poene aeternae soluere concessit sacerdotibus. Et hoc saepe dicit. De alijs autem, quae sunt in peccato, f. macula, offensa, tenebris, non dicit soluere, vel absoluerere, sed purgare, emundare, tollere, & remittere, & sic absolutio de solo reatu dicitur.

Sed obijcietur, quod saepe dicunt doctores aliqui, vel saltem vulgares, quod absoluat Deus hominem a culpa, vel sacerdos.

Dicendum, quod si proprie consideretur signifi-

catio horum terminorum, scilicet absoluerere a culpa, non debet vilo modo concedi, quod a culpa quis absoluebatur, sed illi, qui large accipiunt istos terminos concedunt, ideo Sanctus Th. quasi nunquam dicit, quod absoluitur homo a culpa, vel quod Deus absoluat hominem a culpa, sed q culpa remittatur per Deum, vt patet per beatum Th. 3. parte summe q. 86. arti. 4. & 5. & 6. per totum, & in alijs locis.

Dicendum, tñ q aliqui concedunt, q homo absoluitur a culpa, secundum q culpa equiuoce sumitur. Nam vno modo accipitur culpa pro toto, quod est in peccato praeter poenam, eo modo, quo malum humanum distinguitur sufficienter per poenam, & culpam, vt ait Sanctus Th. 2. Sen. di. 35. arti. 1. in corpore. Et sic culpa includit septem, quae sunt in peccato, scilicet actum, culpam, offensam, maculam, tenebras, reatum, & pronitatem ad malum. Et tunc simpliciter concedendum est, q homo absoluitur a culpa per Deum, & per sacerdotem, quia in culpa sic sumpta aliquid includitur, a quo homo proprie absoluitur, f. reatus. Et hoc modo etiam dicimus, q homo absoluitur a peccato, quia licet non absoluitur ab omnibus, quae sunt in peccato, absoluitur ab aliquo, quod est in peccato. Et est istud imperfectio absolutionis, quia perfecta absolutio est, qn homo absoluitur ab omnibus, quibus tenebatur ligatus, & tñ in peccato, licet multa sint, non tenetur homo ligatus omnibus, sed solū est formaliter ligatus per reatum, quia ipse est obligatio quaedam, vt saepe dictu est, ideo absolui ab illo est perfecta absolutio. Alio modo potest dici, q dicitur homo absolui a culpa, ita q culpa accipitur non pro culpa proprie dicta, sed pro macula, & pro reatu. Et satis proprie dicitur, quia saltem ipsi reatu conueniat, q ab eo homo absoluitur. Sic exponit Magister ista propositionem, vel dictum, f. absolui a culpa. 4. Sen. di. 18. c. 2. cu dicit, sed quare vtrū a peccato absoluerere valeat sacerdos, i. a culpa, vt culpe maculam abstergat vel debitum aeternae mortis soluere valeat. Et isto modo ego quoque concedo absolui hominem a culpa, sed non est culpa proprie dicta ipsa, a qua absoluitur hic.

Aliter potest dici, q absoluitur quis a culpa, accipiendo culpam pro solo reatu a quo proprie homo absoluitur, & quia consueuerunt doctores accipere culpam pro reatu, & e contrario, concedunt hominem absolui a culpa, i. a reatu, patet hoc per Magistrum 2. Sen. di. 42. cum dicit, Reatus autem multipliciter in scriptura accipitur, f. pro culpa, pro poena, & pro obligatione poene temporalis, vel aeternae. Idem Sanctus Th. e. di. arti. 2. in corpore, cum ait, Reatus nihil aliud est, quā obligatio ad poenam, & quia haec obligatio quodammodo est media inter poenam, & culpam, ex eo, q propter culpam aliquis obligatur ad poenam, culpa vel poena reatus dicitur, sic ergo dicitur quis absolui a culpa, i. a reatu causato per culpam, quia reatus vocatur culpa, & hoc modo ego quoque concedo hominem absolui a culpa per Deum, vel per sacerdotem, i. a reatu. Accipiendo autem culpam proprie, vt distinguitur contra alia, quae sunt in peccato, non debet concedi, q homo absoluitur a culpa, quia non solu est fallum, sed est impossibile, vt supra declaratum est per duas rationes. Et sic stat conclusio ista in veritate, f. a poena Deus non absoluit, & et non absoluit a culpa, nec aliquis sacerdos potest absoluerere ab aliquo horu, sed illud a quo sacerdos absoluit, & Deus est solum reatus, de nullo aut alio, quod in peccato fit absolutio. Sed obijciat, q non possit intelligi absolui a culpa, i. a reatu, cu possit aliquis absolui a culpa, q non absoluitur a reatu. Sic patet p sanctu Th. 3. parte summe q. 86. ar. 4. vbi quaerit an remissa culpa per poenitentiam maneat reatus poene, & determinat quod sic, ibi, & sequen. arti.

Malu duplex poene, & culpe simul.

Absolutio solius reatus est.

ergo

ergo absolutio a culpa, vel remissio eius distinguitur F ab absoluteione, & reatu. Dicendū, q̄ a culpa proprie sumpta nō potest fieri absolutio, nec fit remissio eius, sed per se cessat antequam Deus, vel sacerdos aliquid operetur circa penitentem supra declaratum est. Et cum Sanctus Tho. distinguit culpam, & reatum, dicitur, q̄ non accipitur ibi culpa stricte, & proprie, sed solum pro reatu poenę æternę. Et q̄n ille remittitur, dicitur remitti culpa, q̄ ille est directus effectus culpę, vt ait ipse Sanctus Tho. 2. Sen. di. 4. art. 2. & q̄n ponit reatum intelligit de reatu poenę temporalis. Et tunc verū est, q̄ remissio reatu poenę æternę nō est remissus reatus poenę temporalis, vt declaratur in allegato arti. 4. & 5. sequenti. Aliter pot̄ dici, & magis cōformiter ad intentionem Sancti Tho. q̄ non accipit ibi culpam pro culpa, sed pro macula, quę etiam sequitur ex culpa, & vocatur macula culpę, vt ait Magister 4. Sen. di. 18. c. 2. Et reatus accipitur pro obligatione ad penam temporalem, & ista non remittitur vnica remissione, sed Deus remittit, vel tollit maculam per gratiam, & adhuc remittit reatum poenę temporalis. q̄ aut̄ sic intelligat Sanctus Tho. pater, quia idem dubiū, quasi ab eo discutitur 3. parte summę q. 86. arti. 4. discutit 4. Sen. di. 18. q. 2. arti. 7. & ponuntur, quasi eadem, in mo penitus eadem in sententiā vtrōque, & titulus quęstionis est fm̄ alia verba, s. si remittatur peccatū quantū ad maculam, an quā. H tum ad omnem penam. Et sic apparet, q̄ idem est dici hoc, ac si dicatur, an remissa macula remittatur reatus, sicut quę rebat in tertia, parte summę quęst. 86. ar. quarto. Et sic patet, q̄ a culpa proprie dicta nō vult Sanctus Tho. aliquem absolui. Nam etiā remitti non potest. Si aut̄ obiiciatur, q̄ licet Sanctus Tho. nō dicat hominem absolui a culpa, dicit tamē sępe remitti culpa, vt patet 3. parte summę q. 86. ar. 4. & 5. & 6. & in alijs locis. Dicendū, q̄ culpa proprie sumpta etiam non remittitur, sed nō cessat, sed Sanctus Tho. accipit culpam pro macula ibi, vt probatū est supra, & interdum pro reatu, & ista remittuntur proprie.

Cum aut̄ aliqui licet satis grosse, vt supra probatū est, dicat hominē absolui a culpa, & pena, cum dicere deberēt proprie loquēdo absolui plenarie, licet improprie, loquātur, tamē id, quod significare intendūt verū est, & nos illud cōcedimus. Nā intēdūt significare, q̄ q̄n quis absoluitur a culpa, & pena tollitur ei omnis obligatio ad penā, tā ad æternā, q̄ ad temporālē, ita vt nihil tolerare debeat penā in inferno, nec in purgatorio, nec in hoc seculo pro illis peccatis de quibus absoluitur, factis illis, quę imponuntur per concedēte talē indulgētiā. Et talis absolutio proprie loquēdo vocat̄ plenaria, s. quia nihil manet, de quo possit iam absolui cōfessus. Et hoc nō fit in absoluteione sacerdotū minorū, quia licet absoluant hominem non plenarie absoluit, cū maneat homo obligatus ad quādā partē penę temporalis, siue purgatorię. Ad hoc, tñ quod ista propositio sit vera, debet sic intelligi, q̄ absoluitur quis a culpa, & pena, id est a reatu poenę æternę, & a reatu poenę temporalis. Et in isto sensu ponit istam quęstionem Franci. de Maire. 4. Sen. di. 19. f. An Papa possit absoluerē a culpa, & a pena, & an possit dare indulgentias plenarias. Et verum est, quod potest plus quā plenarias, vt supra probatum est.

Non ergo habebat quidquam difficultatis cōclusio ista, etiam in apparentia vīsa declaratione, nisi eā maliuoli luenti oculo conspexissent. Fallā ergo illis videbatur, quia vere falsam eā esse voluissent, aut videri simulabant, vt liberius, & honestius, quod conceperant possent efficiere.

In quo ponitur totus tenor illius cadule, quę presertim fuit ab auctore in iudicio de defensione huius conclusionis.

CONSIDERANDVM autem, q̄ dū de hac & de alijs duab. conclusionibus impium iudicium ageretur, cum hæc alijs grauior, & durior videretur, cedulam quandam, expositiones breues, & confirmatōnes eius, & confutationes aduersariorum continentem ipsis porrexi, iudicibus, quam nec a probare quidem voluerunt, ne sibi ipsis obuiarent, nec tñ dānare saltem leui verbo ausi sunt, quia nihil in eam obiici eis facile videbatur, quod eam verisimiliter confutaret. Vt aut̄ nec istud posteris effugiat literis tradendum censui, vt hinc colligi possit an satis prædicta conclusio ab heresi, & errore, quā emuli affingere moliebantur, defenderetur. Huius aut̄ de verbo ad verbū forma erat, quę sequitur, s. In conclusione illa, quā dicebatur a pena, aut a culpa Deus non absoluit nec aliquis sacerdos absoluerē pot̄, declaratur aliqua, primo, s. q̄ ista propositio, s. aliquis homo absoluit a culpa, & pena, non debet concedi. Ratio est, quia iste modus loquendi, non solum non conuenit theologia, quæ subtilius, & per terminos magis proprios de singulis rebus disputat, sed et non conuenit modo loquendi iuris, quia in cle. vnica de priuile. & in cle. abusionibus de pe. & remi. reprobat̄ iste modus loquēdi. cū Papa loquitur ibi contra quęstōres, & quosdā alios dicens. Vt eorum verbis vtamur, qui dñt se absoluerē animas a culpa, & a pena, ergo benedictū nō est. Secūdo dico, q̄ Papa habet potestātē ad cōcedēdas indulgētiās in quacūque facultate vsque ad plenariā remissionem peccatorū inclusiue. Habet et̄ Papa maiorē potestātē in concedēdo indulgentias, quā vsque ad plenariā remissionē peccatorū, sed nō exercet eā, nec pot̄ exercere, nō quidē ex defectu potestatis, sed ex defectu materia. Quod patet, quia Papa habet liberā clauem totius thesauri Ecclesię, in quo sunt infinita merita tā passionis Christi, quā supererogationis bonorum operū totius Ecclesię, remissio tñ peccatorū plenaria cuiuscūque nrm̄, & et̄ omnīū simul nō est aliquid infinitū, sed ad penā finitā, & determinatā, quā in purgatorio tolerari eramus. Ideo q̄n aliquis vult proprie vsq̄ de plenitudine potestatis Papæ in absoluteionibus & indulgētijs, nō debet dicere, q̄ Papa absoluit a culpa, & pena, quia istud est dictū improprie, & large positū p̄ terminos alienos, sed dēt dicere, q̄ Papa absoluit plenarie, vel cōfert indulgētiā plenariā, & hoc satis patet in lris datis in forma ecclesię, in quibus nō dicit, q̄ absoluit a culpa, & a pena, sed q̄ concedit plenariā indulgētiā, vel remissionē omnīū peccatorū. Tertio accedendo ad declarationē cōclusionis, dico quod in peccato nihil dēt manere ad hoc, quod aliquis sit plene purgatus dignus ingredi vitā æternā, sed eorū, quę sunt in peccato quędam per se desinunt esse, alia tolluntur per Deū, alia per ministros ecclesię, alia per actum penitentis. Pro quo sciendū, q̄ in peccato p̄nt considerari sex, vel septē, factus peccati, culpa, offensa, macula, reatus, poena, pronitas ad malū. Et ista dātur necessario in quolibet peccato, salt̄ em in peccato commissionis. De primo patet, sicut in occidere, & fornicari, in quibus est actus positius, scilicet vulnerare hominem, & tangere feminam carnaliter, quia actus absolute, & in se nō sunt boni, nec mali, sed efficiuntur boni, vel mali per circūstantias additas, quod patet, quia alijs non posset aliquis in aliquo calu tāgere feminam carnaliter, vel occidere hominem. si ne peccato, quod falsum est. Secūndum est culpa, & ista

ista vocatur quędam priuatio debitę rectitudinis in actu, s. quia ad hoc quod actus esset bonus moraliter deberet habere quādam circūstantias bonas regulantes eum, quibus si careat est malus, & sic illa carentia vel priuatio est malicia vel priuatio in actu, sicut in casu dato ad hoc q̄ tangere feminam carnaliter sit bonus actus, requiritur quod tangat, quis eam, quam debet, scilicet vxorem suam, & quomodo debet vel licet, & vbi debet vel licet, sed in loco nec tempore prohibitis, & propter quem finem debet, scilicet ad prolem gignendam, vel ad reddendum debitum, vel ad mitigandum fomitem, nam propter hoc melius est nubere, quam vri. primo, Corint. septimo, & sic de alijs circūstantijs requisitis, de quibus Arist. 3. Ethicorum. si autem ibi omnes conueniant, actus tangendi feminam erit bonus, si autem omnes deficiant, vel aliqua earum actus est malus, non propter aliquid posituum, sed propter defectum circūstantiā, quę deberet inesse, & illum defectum, vel carentiam siue priuationem vocamus culpam.

Tertium est offensa Dei, nam quando quis peccat recedit a Deo contēnendo eum, & legem suā, & adherendo cuidam bono creato, quod homo præponit Deo, & in hoc Deus offenditur. s. q̄ propter aliquam rem minorem se contemnat̄ ipse.

Quartum est macula, & ista est quędam deformitas in anima nostra, secundum quod est imago Dei, & ista macula, vel deformitas est priuatio pulchritudinis debite inesse. Sicut enim in corpore humano, quod adornatur vestibus circūstantibus illud, quibus si homo careat est deformis, & male apparens, & non est illa deformitas nisi carentia vestium, vel ornatus necessarii, ita est in anima nostra. Nam in ipsa est imago Dei naturaliter, & pulchritudo sua extrinseca est gratia Dei, vel charitas, quam cum habet anima pulchra videtur, sicut homo vestitus. Si autem caruerit illa, erit deformis, sicut homo nudus. Et hoc est in quolibet, quia per quodlibet peccatū tollitur gratia Dei, & tota charitas.

Quintum est reatus, & idem est quod obligatio, nam reatus a reo dicitur, & ista obligatio est in quolibet, & insurgit ex lege Dei. Nam sicut in legibus politicis canetur, quod si quis occiderit, vel vulnerauerit hominem tali poena plectatur, si quis fecerit contra istam legem est obligatus ad tolerandum penam illius legis, & ista obligatio non insurgit nisi ex lege, cui dedit vires legislator. Ita in diuinis statutum est quod si quis peccauerit mortaliter puniatur in inferno. Statim ergo vt quis peccauerit, insurgit ei ista obligatio, vt puniatur in æternum, similis modus loquendi est Gen. 3. s. quacūque hora comederis, morte morieris id est obligaberis ad moriendum. Iste est intellectus omnium doctorum, & nō potest aliter intelligi, quia aliter esset litera falsa.

Sextum est poenam correspondens peccato, siue in inferno, siue in purgatorio, siue sit tp̄alis in vita.

Septimum est pronitas ad malum, & ista insurgit naturaliter ex peccato, nam teste Arist. secundo, Eth. generationes, & corruptiones habitum sunt ex eis dē, id est ex similibus, scilicet ex hoc quod est iustum facere, efficitur quis iustus, & ex eo quod est expende re deceterefficitur quis liberalis, & sic de singulis. Ideo omnis actus generaliter, est aggeneratiuus alicuius habitus talis qualis ipse est, & quia interdum non potest ex quolibet actu gigni habitus cum sit qualitas radicata, gignitur saltem dispositio eius ad habitū, ideo distinguit Arist. in prima specie qualitatis habitum & dispositionem. cū ergo quodlibet peccatum sit actus malus, sequitur naturaliter ex illo pronitas ad malum.

Nunc dicendum est, q̄ omnia ista, quę posita sunt Alph. Toft. Pars Prima Defensorij.

esse in quolibet peccato non pertinet ad aliquam nouam doctrinam sicut quidam calumniantur, sed reperitur in sacris doctorib. & etiam in ratione sacre scripturę, de trib. illorum. s. de actu positiuo & culpa, & de poena non oportet probare, quia tota scriptura, & omnis modus loquendi plenus est ex his.

De reatu satis apparet, quia Exo. 33. dicitur q̄ Deus percussit Hebręos pro reatu vituli. Doctores etiam vtuntur isto vocabulo, & faciunt distinctionē inter culpam & reatum, vt patet per sanctum Th. 3. parte summę q. 86. artic. 4. cum quærit vtum remissa culpa per penitentiam, maneat reatus poenę. De offensa Dei patet satis manifeste: quia Deus sępe per prophetas vocat peccata offensiones suas, sicut patet P sal. 94. s. quadraginta annis offensus fui generationi huic. i. offensus sui ab ista Iudeorū generatione. Doctores dicunt, q̄ in quolibet peccato mortali in quāum est ibi auersio a bono incōmutabili est ibi offensa Dei, & ita sępe dicit Sanctus Thomas, & omnes alij Doctores vbi cūq; loquuntur de materia poenitentię.

De macula autem satis apparet per Magistrum. 4. Sen. dist. 18. in principio, & 2. Sent. dist. 42. vbi non solum ponit de macula, sed etiam de culpa, & de pena, & de reatu, & fere de omnibus, quę assignata sunt a nobis. His uisus dicendum est, q̄ quędam istorū, quę sunt in peccato non absoluntur, nec tolluntur, sed per se esse cessant. Primum enim, factus positiuus nō dimittitur, nec ab illo quis absoluitur, quia irritorium est dici, q̄ quis absolueretur ab actu positiuo fornicandi, vel ab actu occidendi, quia ille non manet, & nihil omnino est tempore eo quo Deus per contritionem dimittit peccata, vel debet nos absoluerē, vel sacerdos absoluit in sacramento.

Secundum etiā, s. culpa non dimittitur, nec aliquis absoluitur ab illa, quia ut supra dictum est culpa non est nisi priuatio debitę circūstantiæ in actu, & est accidens priuatiuum actus, sicut cecitas est accidens priuatiuum oculi, & tamen actus positiuus transiit, quia non durat nisi per momentum, vel paruo tempore ita culpa non manet nisi per momentum. Et sic impossibile est, quod culpa tollatur, vel dimittatur, vel absoluat̄ per Deum, non quidem quasi Deus non possit tollere, vel nolit tollere, sed quia antequam cōuertatur homo ad Deum per contritionem, & Deus infundat ei gratiam culpa desinit esse.

Quędam sunt in peccato, quę tolluntur, & alia a quibus absoluit. Nam offensa, & macula tolluntur per Deum cum infundit gratiam peccatori. Offensa qui dem tollitur, quia offensa est, fm̄ quam homo est inimicus Deo, & ista manet semper quādiu homo est in peccato, & cū Deus infundit gratiā tollitur offensa, quia per gratiā fit homo gratus Deo, & reconciliatur sibi, & sic tollitur inimicitia, quia impossibile est hominem esse simul gratū Deo, & inimicū sibi, quia includit contradictionem. Macula etiam tollitur per Deū q̄n infundit gratiam, eo q̄ macula, vt dictum est nihil aliud est quam priuatio pulchritudinis in anima, quę pulchritudo est per gratiam, iō impossibile est, q̄ adueniente grā maneat macula, sicut impossibile est, q̄ aduenientibus vestibus, maneat nuditas. Aliquid est, a quo Deus absoluit. s. reatus, quia absoluerē proprie, fm̄ naturam termini dicit tollere vinculum. Reatus autem est obligatio, vel vinculū, ideo proprie a reatu mortis æternę absoluitur homo a Deo per contritionē. De ministris autem est dicendū, q̄ quędā tollūt, et a quodam absoluit. Nam postquam aliquis absoluitur a Deo a reatu mortis æternę, manet reatus ad quādā penā tēporalem, & minister ecclesię quicūq; vtriusque clauū tollit reatū cuiusdam partis poenę istius, quę pena quāta sit, q̄ tollitur per clauē ecclesię in sacramen-

gramento penitentie nullus nouit nisi Deus. Si autem sit Papa ille qui absoluit potest absoluere a toto reatu poenae purgatoriae, vel temporalis, ita quod nihil maneat tolerandum peccatori, & in isto casu propriissime dicitur Papa dare absolutionem plenariam, vel indulgentiam plenariam, scilicet tollendo totam poenam purgatoriam, scilicet absoluen- do a reatu totius poenae purgatoriae. Et non est dicere, quod Papa absoluat a culpa, & a poena, quia istud est improprie, & large dictum, sed quod plenarie absoluat. De poena autem dicendum, quod ministri Ecclesiae non absoluit ab ea, sed dimittunt illam, vel tollunt, scilicet tollunt obligationem ad poenam. Et in hoc non est difficultas nisi uelle loqui proprie, vel large. Nam quocumque accipitur, poena non debet manere: & tamen dici, quod poena tollatur est proprie dictum. Dicitur autem, quod a poena quis absoluitur a Deo, vel a sacerdote, est improprie, vel large dictum, quia absoluitur a poena proprie rationem vinculi: ab eo autem, quod non est vinculum non potest quis proprie absolui: poena tamen non est vinculum, sed id, ad quod est vinculum. Nam obligat homo ad poenam: necesse est tamen differre obligationem & id, ad quod est obligatio, quia obligatio pertinet ad relationem: id autem, ad quod est obligatio, pertinet ad alterum genus praedicamenti, ut si sit poena, vel pecunia, vel aliquis actus. Ex praedictis patet, quod conclusio ista est uera in terminis suis, & sunt termini propriissime positi, scilicet quod Deus non absoluit a poena, nec a culpa, sed solum a reatu propter causam praedictam: tollit tamen offensam, & maculam, sicut supra dictum est: sacerdos autem non absoluit a poena, nec a culpa, sed solum a quadam parte reatus poenae, vel a toto reatu si est Papa, poenam autem dimittit, vel tollit consecutiue, quia ablato reatu, vel obligatione ad poenam, impossibile est manere poenam in re vel in spe. Nunc autem respondendum est ad id, quod communiter dicitur, quod Deus absoluit a culpa, & interdum a poena, & quod sacerdotes absolunt a poena, & est dicendum, quod istud est large dictum. Nam cum doctores aliqui dicunt, quod Deus absoluit a culpa, accipiunt culpam pro offensa Dei, & pro macula, & interdum pro reatu, & satis conuenienter dictum est, scilicet quod ista tria, macula, offensa, reatus sunt effectus culpa, & sit denominatio per causam, ita quod effectus accipiat nomen causae, sicut frequenter iura faciunt, & modus loquendi vulgaris. Cum autem dicitur, quod sacerdos absoluit a poena, intelligitur, id est a reatu poenae, quia absoluen- do a reatu dimittit poenam. Et iste modus loquendi est satis conueniens, quia cum reatus non sit nisi ad poenam, accipitur unum pro altero, quia etiam secundum Aristotem, ubi unum propter alterum, utrobique tantum unum. Est etiam alia ratio quare Ecclesia accipit poenam pro reatu poenae, scilicet quia uult loqui clariori modo, quo potest: & tamen clarius est dicere poenam, quam reatum, quia omnes homines cognoscunt quid sit poena. Quid autem sit reatus non cognoscunt, quia reatus pertinet ad relationem, & relatio inter omnia praedicamenta habet minimam entitatem. Sed aliqui obijciunt, quod non liceat mihi facere tales expositiones, sed quod uerba Ecclesiae, quae communiter dicuntur teneantur proprie. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia interdum cogimur exponere scripturam in alio sensu, quam uerba sonant in cortice, sicut illud Proverbia 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Et illud Psalmi 33. Oculi Domini super iustos, & aures eius in precibus eorum: uultus autem Domini super facientes mala. Et tamen constat, quod Deus nec habet uultum, nec oculos, nec aures, sed aliter intelligendum est. Sic etiam sepe in nouo testamento iuxta illud Matthaei 3. & Lucae 3. scilicet: Ipse baptizat uos in spiritu sancto, & igne: & tamen baptismus Christi non est in igne, & sic etiam de infinitis alijs. Sed respondet

aduersarij dicentes, quod istud uerum est in dictis sacrae scripturae, quae necesse est interdum exponi aliter quam sonant, ut uera sint: dicta tamen doctorum, & dicta contra Ecclesiam non debent exponi aliter, quam sonare uideantur, sed quod maneant in terminis suis. Quod tamen Deus absoluat, & sacerdos a culpa est dictum commune doctorum, & dictum Ecclesiae: ideo quod debeat sic materialiter accipi, ut iacet. Sed dicendum, quod non stat, quia falsum praesupponitur: nam interdum dicta communia doctorum, & Ecclesiae necesse est exponi in alio sensu, quam sonant. Sicut patet, quia doctores consentunt istam propositionem, scilicet Deus fuit heri, & Deus est hodie, & Deus erit cras, nec aliquis negat: & tamen istae propositiones secundum proprietatem terminorum sunt falsae, & haereticae, sed exponuntur: Deus fuit heri, & toto tempore praeterito, id est non incepit, vel incipit nunc esse de nouo, & etiam Deus erit cras, id est Deus non desinit esse hodie, ita quod iam non sit cras. Et ita similes propositiones exponuntur: sic, & recitat illud Magister 1. Sententiarum dist. 8. ita igitur quodcumque dicta doctorum in cortice litera non sunt uera, vel non sunt proprie dicta, vel posita, debemus ea exponere eo modo, quo uera sint & proprie dicta, quia sic illa ipsi intelligi uoluerunt, licet alijs uerbis communioribus, & uisitationibus hoc expresserint: Non quidem quasi ipsi nescirent propria uocabula, quia interdum uoluerunt loqui planiori modo, quo potuerunt. Postremo obijciatur, quod licet praedicta essent uera, & bene dicta, tamen non debebant conclusio poni in talibus terminis, quia erat scandalosa. Dicendum, quod istud scandalum, aut erat literatorum, aut ignorantium. Si literatorum non stat, quia conclusio est uera, & in terminis propriissimis: ideo nullus uir literatus debet scandalizari, sed potius naturaliter gaudere de ueritate posita in terminis proprijs. Si autem ignorantes scandalizantur: ego non praestitum causam: quia ego non iui ad praedicandum populo rudi in lingua Italica, vel Hispanica, sed iui ad disputandum cum uiris doctissimis, qui de talibus non scandalizarentur. Si autem uiri rudes uelint legere conclusiones meas, uel audire dicta in disputatione, & ex hoc propter ignorantiam suam scandalizarentur, ex hoc ipsi sunt in culpa, quia se miscent illi rei, quae ad eos non pertinet. Ita etiam scandalizarentur si legerent ea, quae ponit beatus Paulus ad Rom. 9. de praedestinatione, & praescientia, & quae habentur in alijs locis scripturae. Similiter si audirent mysteria, quae loquuntur doctores de Trinitate & Incarnatione, & Eu- charistia, & in alijs materijs altissimis turbabuntur: & tamen propter hoc non debent doctores cessare a doctrina, & a scriptura, sed potius simplices arcendi sunt, ne ista audiant, quia non oportet eos sapere plusquam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem secundum conditionem suam, ad Rom. decimo secundo. Haec autem dicta sunt sub omnibus illis protestationibus, quae per me praesentatae sunt supra. Iste est tenor cedulae iudicibus praesentatae, quam nec approbauerunt, nec reprobare ausi sunt: in suis tamen scriptis eam seruauerunt.

De cetero ergo mihi satisfactum credo, quoniam harum rerum ordo, & ueritas per haec posteros non latebit, ut haec conclusio, quae ad tempus tres iudices, licet non concordati animo aduersarios habuit, de reliquo ab omni aetate & toto saeculo iudicetur.

Quod

Quod attinet ad cedulam, de qua auctor in initio superioris cap. aliam ferunt, in quodam exemplari extare sub huiusmodi uerbis: Ad Papam Eugenium.

Beatissime pater: pridie exercitandi ingenij causa, sicut ceteris scholasticis uiris solitum est in hac sacra curia, Sanctitati uestrae quasdam conclusiones scholasticas & disputatiue tenui, nihil ex meipso determinare, aut reprobare intendens, nisi quod sacrosancta Romana Ecclesia, & sanctitas uestra determinat, & reprobant. Haec enim semper mihi propositum fuit, & est: & ego nunquam intendo recedere a ueritate doctrinae sanctae Romanae Ecclesiae, & Sanctitatis uestrae, & omnia mea dicta semper illi, & Sanctitati uestrae submitti, & semper submitta esse uolo, qualitercumque contingat me loqui. Quaedam tamen conclusionum mearum uisae sunt aliquibus non satis consonare doctrinae communi doctorum. Prima erat, quod peccatum pro nullo statu irremissibile est. In qua ego non uolui sentire, quod peccatum in inferno, vel post hanc uitam dimitteretur aliquibus, sed sentio, quod nullum peccatum mortale potest dimitti homini, nisi in uita, sicut rota tenet Ecclesia. Sed accepi illum terminum irremissibile strictum, scilicet, quod licet peccatum animae exitis extra uitam nunquam dimitatur: tamen non repugnat ex conditione peccati secundum se posse remitti, licet repugnet ex habitudine animae, quae iam est obstinata: etiam repugnet ex ordinatione Dei, qui disposuit non concurrere ad salutandum actum contritionis cum animabus positae extra corpus. Si tamen posset esse, quod animae existentes in inferno uere dolerent de peccato suo, scilicet inquantum offenderunt Deum, per illud remitteretur eis peccatum. Et sic non est adhuc peccatum illud secundum se irremissibile, licet certum est, quod nunquam remitteretur. Et tales modi loquendi recipiuntur apud omnes uiros scholasticos, qualis ego fui disputando ista.

Alia particula conclusionis huius erat, scilicet: A poena, aut a culpa Deus non absoluit, nec aliquis sacerdos absoluit potest. In qua non intendo, nec nunc intendo negare potestatem Dei, nec sacerdotum in absoluen- do, quia alias me oporteret concedere, quod omnes homines, qui semel peccassent, nullam possent habere remissionem peccatorum, & quod perirent aeternaliter, quod tamen ego negabam, & nego semper. Sed ego concedo, & concessi semper, quod Deus potest absoluit ab omnibus peccatis: Papa etiam potest absoluit ab omnibus peccatis, & potest dare plenariam indulgentiam liberando hominem a tota poena purgatorij, scilicet faciendo, quod non ueniat in illam: etiam si multa peccata commiserit. Et hoc est, quod Papa habet clauem liberam super totum thesaurum Ecclesiae. Concessi enim & concedo, quod sacerdotes minores possunt absoluit a peccatis, & possunt tollere uirtute clauium quandam partem poenae purgatorij, ad quam peccator post contritionem, & confessionem manebat obligatus. Dixi

tamen, quod Deus non absoluit a poena, aut a culpa, nec aliquis sacerdos, quia accepi istum terminum, Absoluit strictissime, & istum terminum Poenam, & Culpam, strictissime, distinguendo poenam, & culpam a reatu, id est obligatione, & isto modo dicebam, quod Deus, vel sacerdos stricte sumendo absoluit a reatu poenae, & non a poena. Sed quantum ad realitatem idem est utrunque.

Nec ego concedo, nec credo minorem esse potestatem Dei, nec auctoritatem Dei, & Ecclesiae in absoluen- do, quam crediderit usque huc aliquis doctor de catholicis, cuius doctrina communiter teneatur.

Et etiam bene concedo istas propositiones quas ipsi dicunt, scilicet Deus absoluit a culpa: Deus absoluit a poena: etiam sacerdos absoluit a poena, & omnes similes propositiones in sensu, in quo ipsi accipiunt, non distinguendo poenam, & culpam a reatu omnibus modis, quibus ego distinxi. Si tamen accipiantur strictissime, sicut ego accepi, debet concedi, quod absoluitur quis a reatu solo, & non a poena, nec a culpa, sed poena tollitur ablato reatu sine auferendo reatum. Et iste modus loquendi conuenit uiris scholasticis, ad quos conuenit stricte loqui de terminis.

Alia erat conclusio de die mortis Christi, scilicet, quod non mortuus est die uigesima quarta Martij, scilicet die Annunciationis uirginis, sed die tertia Aprilis anno trigesimo tertio aetatis suae inchoato. Et ad hoc inductus sum ex duobus principijs euangelicis. Unum est, quod Christus mortuus est die ueneris, quia mortuus est luna quintadecima mensis primi Iudaeorum die prima Azyumorum: & tamen in anno trigesimo tertio Christi non fuit dies Annunciationis die ueneris, sed die Mercurij. Et non fuit luna quintadecima, sed luna quarta, vel quinta. Sicut apparet necessario per uiam astrologicam, & per uiam computistarum. Et tamen concurrerant ista duo, scilicet die ueneris, & luna quintadecima in die tertio Aprilis: ideo dixi illa die Christum fuisse mortuum anno trigesimo tertio aetatis suae inchoato. Et quia quidam tenent Christum mortuum fuisse anno trigesimo quarto aetatis suae inchoato, dicebam, quod illo anno non potuit mori die Annunciationis, quia tunc dies Annunciationis fuit necessario die Iouis: Christus tamen mortuus est die ueneris, & tunc non erat luna quintadecima, sed decima septima. Et propter quosdam alios defectus, qui incidebant ut demonstrari potest manifeste uia astrologica. Sed non curauit coram Sanctitate uestra prolongare sermonem. Haec sunt Pater Beatissime, quae in praedictis sensi, & sentio: nec tamen intendo deuiare in aliquo a doctrina sanctae Romanae Ecclesiae, & Sanctitatis uestrae, quae si illud tenet, illud ego teneo, si hoc tenet, istud ego profiteor, sed in omnibus determinationi, & correptioni Sanctitatis uestrae, & sanctae Romanae Ecclesiae tam in sententia, quam in uerbis me submitti, & submitto, a qua nunquam intendo deuiare, sicut nec hucusque aliquando sponte deuiavi: nec etiam intendo praedicare ueritati, aut doctrinae, vel auctoritati quorumcumque melius sentietium, sed omnia salua pace fidei, & ueritatis dicta sunt.

Finis Pars Prima.

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
ABULENSIS
DEFENSORII

Pars Secunda.

PROOEMIUM.

IN PRAEFATA CONCLUSIONE quoniam aggrauare cupientibus grauior videbatur, erat quam ea aptior, ut eius occasione rudem plebeculam emulorum meorum iniquitas concitaret, sicut & re ipsa compertum est, breuem cedula supra scriptam velut eius quendam commentarium iudicibus porrexeram, quorundam indignationem placaturus, aut ut verius dicam meam innocentiam ostensurus, ipsam que quorundam apertam mendacem iniquitatem ad verecundiam deducturus, qui non erubuerant alia pro alijs in mei grauiusimum odium saepe proferre. De alijs autem duabus conclusionibus minor, aut nulla sollicitudo mihi erat: sed mihi potius materiam gaudij sapissimè contulerunt, cum aduerterem aduersarios in has quotidie, quam in praecedentem maiora moliri: Quia tamen mentiebatur iniquitas eis, omnibus suis destituebantur conatibus, ita ut illi seipso confunderent, & reuera viam habitaculi, & ciuitatis ignorabant. Cum ergo multorum dierum super eis laboriosas operas perdidissent, quod satis sibi ipsi ad ignominiam cedere arbitrabantur, ne nihil omnino fecisse putarentur, eas praesumptuosas, vel superbas vocauerunt: falsas tamen dicere eas nequaquam ausi sunt: cum tamen per multos dies ante plurimi emulorum ipsorum eas erroneas, & haereticas apertissimè testarentur. Super eis autem ad quorundam potius informationem, quam ad mei defensionem, quae super hoc opportuna non erat: cum illi eas de falsitate notare non auderent. Et ut huius rei veritas paruulis, & indoctis pateat: precibus, immo verius imperio cuiusdam Reuerendissimi patris, aliquibus placituras declarationes, & aduersariorum confutationes scripsi dirigens eas praefato Reuerendissimo patri, ut ex procemiali praelocatione sequenti aperitur.

CAPIT.

CAPITVLVM PRIMVM.
In quo penitur intentio auctoris, & dirigitur opus Cardinali sancti Angeli. Qui postea cum esset sedis Apostolicae in Virginia Legatus ibi in bello contra Turcas fortiter pugnavit obiit martyrio coronatus.

TANTAM Reuerendissimae paternitatis vestrae excellentiam veneratus, nec iussa potui, nec debui praeterire. Inerat enim altissima iuuentis auctoritas, unde me manebat necessitas obsequendi. Parui igitur praecipis vestris Reuerendissime pater: sed utinam tam efficaciter, quam deuotè. Est mihi tamen in hac parte quod doleam, quoniam pauperula mihi efficiendi distributa potestas, votorum magnitudinem non valuit exequare. Non in nimis dolendum credidi: nam velut qui ab ipsa rerum parente natura vlla patitur nocumenta, contra quam potentia nulla efficax est, ex hoc non nimis gendum censet, sicut si ob eius aduersos mores, aut iniquorum mordacem nimisque efficacem inuidentiã vlla quauis euenisset calamitas, non secus ego. Nam quod laudissimo obsequendi desiderio affectus aequalance non rependerim, nulla distorti animi ad obediendum repugnantia, aut ignauus quidam negligensque torpor induxit, sed ipsa cunctorum mensuratrix natura, & rerum imparitas, atque impropotionalis excessus effecit, nihil à me posse obsequij prodire dignum tam Reuerendissimae paternitati, & tam gloriosissimae excellentiae.

Iniunxerat enim reuerendissima vestra paternitas hominioni mihi, & inutili seruo suo super duas conclusiones de anno, & de die mortis Christi per me disputatas, declarationes aliquas scriptis tradere. Et quoniam conclusio de anticipatione cenae Domini, & de consecratione eius primo facta coram Discipulis: consequens est ad has duas conclusiones per temporis identitatem & rerum gestarum attinentiam, de tribus simul aequaliter attingendum est, & primo de illa, in qua agitur de anticipatione, vel non anticipatione cenae Domini.

CAPITVLVM II.

Quod Christus tota vita sua seruauit legem Moysi ascendendo in Ierusalem ter in anno in tribus festiuitatibus.

ERAT autem conclusionis huius tenor. In vltima celebritate paschali de ceremonialibus Christus nihil mutauit: sed comedit ea die, qua Iudaei, nec anticipauit. In prima particula conclusionis dicitur: In vltima celebritate paschali, quod ponitur ad differentiam altarum celebratum paschali, quas Christus egit. Nam de nulla illarum dubium est, an obseruauerit omnes ceremonias festiuitatis: sed solum de ista celebritate vltima paschali, quando Christus mortuus est, dubium est, an omnes ceremonias obseruauerit.

Paret hoc, nam Christus quolibet anno celebrabat festiuitatem paschalem ascendendo in Ierusalem cum parentibus suis, vel cum alijs, & ibi comedit de agno paschali iuxta omnes ceremonias eius. Hoc patet tripliciter.

Primo quia Christus obseruauit legem Moysi toto tempore vitae suae, sicut ipse dixerat, non ueni soluere legem, sed implere. Matthaei quinto, & tamen lex Moysi habebat, quod omnes masculi de stirpe Iudaeorum ascenderent ter in anno ad templum Domini, scilicet in festo Azymorum, & in festo Hebdomadarum, siue Pentecostes, & in festo Tabernaculorum, siue Scenophegiae: Exodi vigesimo tertio, &

Alph. Tost. Pars II. Defensorij.

Arigesimo quarto, & melius Deuteronomij decimo sexto: Christus ergo ascendebat quolibet anno ter in Ierusalem in praedictis festiuitatibus.

Secundo patet, quia Luc. septimo, dicitur: Et ibat parentes eius per omnes annos in Ierusalem in die solemni Paschae, & ibi dicitur quomodo Christus ibat cum eis.

Tertio patet, quia eodem capit. dicitur: & cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis in Ierusalem secundum consuetudinem diei festi, ascendit cum eis: ex quo apparet, quod non solum Christus anno 12. aetatis suae ascendit in Ierusalem cum parentibus suis, sed etiam quolibet anno ascendebat, cum dicitur, quod ascendit secundum consuetudinem diei festi: consuetudo tamen frequentationem, & continuationem importat. Ponitur tamen ibi solum de anno 12. eo quod in illo accidit speciale miraculum de disputatione Christi pueri cum legis peritis.

De his omnibus celebratibus paschalibus, quae fuerunt per omnes annos usque ad annum mortis Christi nulla ratio dubitandi est, an in eis Christus obseruauerit omnia ceremonialia Paschae, sed solum de vltima celebritate paschali, quando mortuus est, quia tunc quidam putant, quod propter mortem suam, quae fuit in festo Paschae non potuerit obseruare omnia ceremonialia illius festi: ideo dixit conclusio, quod etiam in ista vltima celebritate paschali Christus nihil mutauit de ceremonialibus, sicut nec in alijs mutauit.

CAPITVLVM III.

Quod festum Pasche, & Azymorum differunt in quatuor, & quae sunt cause & ceremoniae vtriusque.

PRO quo sciendum, quod in isto festo paschali erant duo festa, scilicet festum Pasche, & festum Azymorum. Quidam autem de nostris putant nullam omnino esse differentiam inter haec, sed errant tanquam ignari veteris testamenti, in quo ista differre ponuntur. In quo considerandum est, quod ista duo festa differunt quadrupliciter, scilicet in ordine temporis, & in diuturnitate, & in causa, & in ceremonijs.

De primo patet, quia festum Pasche erat quartadecima die mensis primi, & festum Azymorum erat die quintadecima mensis eiusdem Leuit. vigesimo tertio, scilicet: Mense primo quartadecima die mensis ad vesperum Pasche Domini est, & quintadecima die mensis huius solemnitatis Azymorum. Idem patet Exod. 12.

Secundo differunt in diuturnitate, quia festum Pasche non durabat nisi per diem vnum: immo non per vnum diem integrum, sed solum per tres, vel per quatuor horas diei quartadecimi cum nocte sequenti: ideo quando dicitur de tempore diei Pasche, non dicitur, quod erat Pasche simpliciter die quartadecima mensis, sed subiungitur, quod erat die mensis ad vesperum: Leuit. vigesimo primo, & Exodi decimo secundo, quasi dicat, quod non incipiebat istud festum in principio diei, sed circa finem eius ad vesperum, scilicet ad solis occalum.

Iudaei tamen volentes magis ampliare istam festiuitatem inchoant eam immediatè post meridiem, cum Sol incipit declinare à meridiano, eo quod totam illam partem diei vocant vesperum. In reliqua autem parte diei faciunt quaecunque opera seruilia, sicut in quibuscunque diebus profectis. Nox autem sequens pertinet ad illam festiuitatem, quia in tota illa postquam Iudaei comederint

B 3 derint

derint agnum paschalem, debent vacare laudibus diuinis referendo sibi beneficia collata. Et sic faciunt vsque hodie Iudæi. Sic colligitur Exod. 12. scilicet nox ista obseruabilis Domini est, i. debet obseruari ad laudem Dei. Festum autem Azymorum durat per septem dies integros, s. à fine diei quartidecimi vsque ad finem diei vicesimiprimi: Exod. 12. & Leuit. 23. & Deut. 16. Tertio differunt ista festa in causis, quia diuersæ causæ fuerunt institutionis earum. Festum. n. Phasæ fuit institutum in memoriam liberationis primogenitorum Iudæorum ab angelo percutiente, & non in memoriam exitus de Aegypto, ut alii falsè putant. Nam cum educturus esset Deus Israelitas de Aegypto, nec permitteret Pharaon, immisit Dominus angelum percutientem, qui percussit omnia primogenita Aegyptiorum in hominibus & in pecoribus, ita ut non esset aliqua domus in tota Aegypto, in qua non esset aliquis mortuus: Exod. 12. & quia domus Hebræorum erant mixte domibus Aegyptiorum, ut angelus percutiens in domibus Aegyptiorum non percuteret in domibus Hebræorum, positus fuit sanguis agni paschalis in superliminibus domorum Hebræorum, & super vtrunque postem, ut angelus videns sanguinem, transiret, & non percuteret: Exod. 12. Et propter hoc istud festum vocatur Pascha, & in Hebræo peza, id est transitus, s. quia transiit, & non percutiebat. Vel sicut quosdam peritissimos Iudæorum dicitur peza, id est picea, quod interpretatur claudus. Quia sicut claudus figit vnum pedem, & alterum non: ita angelus percutiens percutiebat in vna domo, & in altera non. De ista causa festi Phasæ satis patet Exod. 12. 13. & Deut. 16. Causa autem festi Azymorum fuit exitus Israelitarum de Aegypto, ut veniret eis semper in mente, quod exierunt de Aegypto, cum magno tremore & celeritate: nam Moyles denunciauerat Iudæis, quod exituri erant de Aegypto die quintadecima mensis primi, & ob hoc in nocte precedenti voluerunt coquere panes pro itinere, & fecerunt massas: cum autem media nocte angelus percutiens occideret Aegyptios, putauerunt ipsi, quod omnes occidendi erant, & quod si manerent Israelitæ tota illa nocte in Aegypto, nemo superuideret de Aegyptiis, ideo venit Pharaon ad Moysem compellens eos illico exire, & sic coacti sunt Iudæi recedere nondum fermentatis massis, sed ligauerunt eas in palliis, & tulerunt non fermentatas in iunere, & comederunt panes Azymos quando durauerunt illic masses. Et quia istud factum est ex celeritate exeundi, iussit Dominus, quod comederent septem diebus panes Azymos in memoriam illius paurosi exitus: Deut. 16. 1. Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Aegypto, ut memineris diei egressus tuæ de Aegypto omnibus diebus vitæ tuæ. Quarto differunt ista festa in ceremonijs, quoniam nullo modo coincidunt ceremoniæ eorum. Prima ceremonia festi Azymorum est, quia inter septem dies, quibus durat ista festiuitas duo solum sunt venerabiles, s. primus, & septimus, in quibus cessatur ab omni opere seruilij: Exod. 12. & Leuit. 23. & tñ in festo Phasæ non vacatur à laboribus. Secunda ceremonia est, quod in illis septem diebus comedunt Iudæi Azymos panes, & tñ quantum ad carnes & quoscunque alios cibos nulla determinatio est, sed comedunt Iudæi quicquid voluerint, in festo autem Phasæ non est sic, quia obligatur comedere agnum anniculum cum certis ceremonijs: Exod. 12. & Num. 9. Tertia ceremonia festi Azymorum erat oblatio manipuli spicarum. Nam cum venissent hordea ad maturitatem colligebatur manipulus spicarum & offerebatur in altari, & inde fiebat sacrificium torrendo grana, & cremando coram domino: Leuit. 23. & 3. cap. & hoc fiebat die secundo Azymorum, & ante istum diem non licebat cuiquam mittere facem in messem nec comedere grana: Leu. 23. scilicet panem, & polentam, & pulres non comedetis ex egrete, vsque ad diem, quia offeretis ex ea Deo vestro: in festo autem Phasæ nulla oblatio spicarum erat. Quarta ceremonia erat diuersitas sacrificiorum sollempnium, quæ fiebant in septem diebus Azymorum cum libamentis suis, quæ ponuntur per singula: Num. 28. In festo autem Phasæ non fiebant aliqua sacrificia nisi sacrificium iuge, quod nulla die dimittebatur Leuit. 6. & Num. 28. In festo autem ista fiebant ceremoniæ agni paschalis, scilicet accipiebatur agnus anniculus, & de sanguine eius liniebantur superliminaria domorum, & vterque postis, & comedebatur ad vespertum cum Azymis & lactucis agrestibus, nihilque relinquebatur in sequente die. Quod si aliquid residuum foret in sequentem diem non licebat cuiquam hominum comedere de illo, sed cremabatur igne.

Comedebantur autem carnes, & non ossa. Non licebat frangere aliquod os quantumcunque paruum, sed omnia relinquebantur integra. Erant autem comedentes stantes pedibus, & non sedebant, habebant calceos in pedibus, & in manibus baculos & comedeabant festinanter: lumbosque tunc accinctos habebant: Exod. 12. & Num. 9. De causis autem literalibus aut figuratis harum ceremoniarum per singula nunc dicendum non est, ne sermo fiat longior, quam voluerimus.

Apparet ergo magnam esse differentiã inter istas duas festiuitates. Interdum tamen Euangelistæ ponunt eas tanquam vnam festiuitatem propter continuitatem temporis, scilicet, quia inter vnum & aliud festum nullus dies intercidit. Vnde interdum vtrunque festum vocatur festum Azymorum, & interdum vtrunque vocatur Pascha, de quo magis infra dicitur. De festo autem Azymorum nunc omnino dimittendum est, quia non pertinet ad præsentem considerationem, eo quod Christus noster, propter quem ista introducuntur, non vidit festum Azymorum, sed prima die illius mortuus est, celebrauit autem festum Phasæ die precedenti ante mortem suam: ideo de isto festo nunc consideratio non est.

C A P I T V L V M IIII.

Quod Christus obseruauit in vltima cœna omnes ceremonias agni paschalis, & quod inter Græcos, & Latinos solum est controuersia de duabus earum.

Nunc autem redeundum est ad id, quod supra dicebamus de ceremonijs paschalibus, quas Christus obseruauit in hac cœna vltima. Et dicendum est, quod Christus obseruauit omnes illas ceremonias agni paschalis, quæ supra enarrate sunt, & quæ obseruabatur ab omnibus Iudæis, scilicet comedit agnum cum azymis, & lactucis agrestibus, & ceteris ceremonijs, nec omisit aliquam. Et patet hoc, quia Christus tota vita sua obseruauit legem Moyli, ut post mortem suam inchoaret lex noua: & tamen qualibet istarum ceremoniarum paschalium erat de necessitate cum lex determinasset omnes illas, ideo credendum est, quod Christus omnes illas seruauerit, quia alias non diceretur obseruator legis, quia sicut nihil obseruando de lege est præuaricatio legis, ita si quis omiserit vnum de his, quæ traduntur in lege præuaricator est.

Secundo patet, quia quod Christus obseruaret quasdam ceremonias legales, & alias non: erat quodammodo inordinatum, & irrationabile, & subire laborem

rem superuacuum & inutiliter. Nam obseruare quasdam labor erat, cum qualibet ceremonia legalis sit laboriosa & onerosa: vnde lex Moyli quarum ad ceremonias vocatur onus. Sic. n. dixit beatus Petrus Actuum 15. nunc ergo quid tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, quia nec patres nostri, nec nos portare potuimus? omittite autem quasdam ceremonias erat offendere legem: ideo obseruare quasdam, & non omnes erat labor superuacuum, & irrationabilis, quod Christo non competit, qui in omnibus fuit ordinatissimus: immo ipse ordo omnium operationum nostrarum: sed manifestum est, quod Christus in vltima celebritate paschali obseruauit aliquas de ceremonijs huius festi: ideo dicendum est, quod omnes obseruauit. Hoc tenet Ecclesia in illo hymno corporis Christi, quod fecit beatus Thomas.

*In suprema nocte cœna
Recumbens cum fratribus
Observata lege plenè
Cibus in legalibus.*

Ecce qualiter dicit legem fuisse obseruatam plenè in cibis legalibus: ergo omnes ceremoniæ agni paschalis à Christo in illa cœna obseruatæ sunt. Nunc autem dicendum, quod in hoc non est aliqua difficultas, quod omnes Christiani tam Græci, quam Latini concordant in hoc, quod Christus obseruauit omnes ceremonias agni paschalis in vltima cœna. De duabus autem illarum solè dubitant, s. de tempore & de Azymis. Nam vna ceremonia de necessitate huius festiuitatis erat, quod celebraretur die quattodecimo mensis primi: Exod. 12. & Leu. 23. & Num. 9. quidam tñ putant, quod Christus non obseruauit istam diem, sed celebrauit Pascha die tertio decimo mensis primi, sicut Græci credunt. Alia ceremonia est quantum ad Azyma. Nam debebat comedi agnus paschalis cum Azymis: immo quod plus est, illo tempore, quo comedebatur agnus paschalis non debebat esse aliquod fermentum in tota terra Israel Deut. 16. Quidam autem putant Christum non comedisse agnum paschalem cum Azymis, s. illi, qui credunt Christum celebraffe Pascha die tertio decima mensis, quando nondum erat panis Azymus in terra, sed omnes panes erant fermentati. De his ergo duobus nunc agendum est ad certificandum, an Christus obseruauerit eas, vel omiserit in ista vltima cœna paschali.

C A P I T V L V M V.

In quo inducit auctor sex rationes satis euidentis, quæ possunt fieri pro parte Græcorum, licet ipsi non faciant eas.

ACCEDENDO ad primam dubitatur, an Christus manducauerit Pascha vltimum vitæ suæ die quattodecima mensis primi, quando omnes Iudæi celebrabant Pascha, vel anticipauerit, & celebrauerit die tertio decimo eiusdem mensis. Dicendum, quod in hoc diuersitas fuit: quidam enim senserunt, quod Christus manducauerit die tertio decima, & ista fuit opinio Græcorum, quam etiam doctores sui sancti tenere videntur: in qua conamur nos allegare ex sacra scriptura ea, quæ istam partem ipsorum defendere possunt, licet ipsi non allegauerint, ut vtr peritus videat an poterint esse rationalia motiua ad istam partem. Et primo probatur, quia Ioan. 18. dicitur, quod quando Iudæi duxerunt Christum ad Pilatum non introierunt in prætorium, ne contaminarentur: sed manducarent Pascha: ergo Iudæi non manducauerant Pascha, sed ipsa die, vel sequenti manducaturi erant: Christus tñ manducaerat precedenti die antequam moreretur, ergo non manducauit Pascha die, qua Iudæi manducauerunt, sed

Alph. Toft. Pars II. Defensorij.

anticipauit. Secundo patet hoc, quia Io. 13. dicitur: Ante diem festum Paschæ sciens Iesus, &c. & sequitur: Et cœna facta, cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas, surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: ergo ante diem Paschæ comedit Christus agnum paschalem: & tamen Iudæi comedeabant in die Paschæ: ergo anticipauit. Tertio patet, quia Io. 19. dicitur: Iudæi ergo quoniam paschæne erat, ut non remaneret in cruce corpora sabbatho: erat enim ille magnus dies sabbathi, &c. Et sic apparet, quod mortuo Christo non luerunt Iudæi, quod corpus eius, & duorum latronum manerent in cruce die sequenti propter festiuitatem, & ob hoc ut cito morerentur perierunt à Pilato, ut iuberet crura eorum frangi, & morerentur illico, atque deponerentur de cruce, & non manerent in cruce sequenti die propter festiuitatem, & sic apparet, quod non transierat festiuitas maxima: sed erat sequenti die post mortem Christi. Necessè autem est, quod ista festiuitas maxima esset dies Paschæ, vel prima dies Azymorum, vel septima: & tamen quocunque dato sequitur, quod Christus non comederit Pascha eodie, quo Iudæi. Patet hoc, quia tempore huius celebratis paschalis non erant nisi duæ festiuitates, s. Phasæ, & festum Azymorum ut supra probatum est. Et Phasæ erat die quattodecimo mensis primi. Festum autem Azymorum habebat septem dies, quorum primus, & septimus erant valde celebres: Exod. 12. & Leuit. 23. Nume. 28. alij autem quinque intermedij erant quasi dies profesti, quia licebat in eis fieri omnia opera seruilia, ut patet ibidem. Necessè est autem, quod ille dies sequens post mortem Christi esset aliquis dies de istis tribus, cum dicatur Io. 19. quod erat magnus dies ille sabbathi: si tamen esset illud sabbathum in aliquo aliorum dierum profestorum, non vocaretur magnus dies sabbathi, quia non haberet aliam specialem magnitudinem, sed solum vocaretur dies sabbathi. Si autem detur quod aliquis istorum trium dierum fuerit, necessè est, quod Christus non manducauit Pascha eodie, quo Iudæi. Nam si dicatur, quod istud sabbathum fuerit dies Paschæ, cum Christus mortuus fuerit die precedenti: necessè est eum fuisse mortuum die tertio decima mensis primi, & manducasse Pascha die precedenti ante mortem suam, scilicet duodecima die mensis: & tamen Pascha celebrandum erat die quattodecimo: Leuit. 23. ergo anticiparet per duos dies. Si autem dicatur, quod illud sabbathum erat dies primus Azymorum, cum ille esset dies quintuodecimus mensis: Exod. 12. & Leuit. 23. necessè erat Christum fuisse mortuum die quattodecima mensis, & manducasse die tertio decima. Et sic anticiparet per vnum diem, cum Pascha celebraretur die quattodecima mensis. Si autem dicatur, quod illud sabbathum esset dies septimus Azymorum esset dies vicesimus primus mensis primi: Exod. 12. & Leu. 23. Num. 28. Et sic mortuus fuisset Christus die præced. s. vicesimo mensis eiusdem, & celebraffet Pascha die decimonono eiusdem mensis, & tunc mutaret tempus, cum Pascha celebrandum esset die quattodecimo mensis. Quocunque ergo detur: vñ sequi necessè est, quod Christus non manducauerit Pascha eadie, qua Iudæi. Quarto patet Matth. 26. vbi Christus dixit: tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum Discipulis meis: in quo innuit anticipatio quadam, scilicet tempus meum prope est, id est, quia tempus meum, s. mortis meæ prope est, i. sequenti die, & ob hoc non potero manducare Pascha die statuto: volo hodie apud te manducare illud: si autem non significaretur hic aliqua anticipatio, frustra viderentur posita ista verba, scilicet tempus meum prope est, quia ista ponuntur tanquam causa huius celebris.

B 4 raris

CAPITVLVM VI.

tatis paschalis: sed solum diceretur: Apud te facio Pascha cum discipulis meis: Christus tamen nihil loquebatur superflue: ergo significauit in hoc anticipationem celebrationis paschalis.

Quintò patet, quia diutius valde est, & magis repugnans celebrari alicuius festi, quòd die ipso aliqui ordine iudiciario occidantur, quam quòd postquam occisi fuerint in diebus profectis maneant corpora eorum in patibulis in die festo, vnde in nouo testamento non permittitur in die dominico aliquem ordine iudiciario verberari, vel occidi: immo nec causam agi, aut sententiã dari, vt patet extra de ferijs cap. omnes dies dominicos, & tamen si fuerint aliqui suspensi in diebus pro festis, permittuntur corpora eorum manere in patibulis in diebus dominicis. Sed Iudæi non permittebant, quòd illo magno sabbatho permanerent corpora in cruce, & tamen illud non erat Pascha, vt volunt aduersarij: sed simplex sabbathum: ergo à fortiori non permittent occidi aliquos in die Paschæ, cum dies primus Paschæ sit ceteris celebrior: Leuit. 23. & Nume. 28. ergo non occisus est Christus in festiuitate Paschæ. Si tamen detur, quòd Christus non anticipauit cenam agni paschalis, necesse est, quòd occisus fuerit prima die Paschæ: ergo anticipauit cenam: Patet hoc, quia si Christus non occisus est in die festo Paschæ, scilicet magna festiuitate, fuit occisus ante vel post: si ante fuit occisus, necesse est, quòd anticipauit cenam, quia ista festiuitas erat die quintodecimo mensis, & ipse moreretur die præcedenti, scilicet quartodecimo, & comederet agnum die præcedenti ad mortem suam, scilicet die tertio decimo: & tamen agnus paschalis comedendus erat die quartodecimo: ergo anticipabat. Si autem mortuus fuerit post diem festum Paschæ, cum istud festum esset die quintodecimo mensis, vt dictum est, moreretur saltem die sextodecimo: Et quia comedit Pascha die præcedenti ad mortem suam, vt testantur omnes Euangelistæ, scilicet, quia illico vt surrexit de cenâ, iuit in hortum, & captus est ibi à ministris Iudæorum, & sequenti die occisus est: ergo comederet agnum die quintodecimo, & tunc præcederet tempus per vnum diem: & tamē in festo magno Paschæ non permitteretur Christus occidi, nec aliquis alius, vt supra dictum est: ergo anticipauit cenâ, vel posteriori: nemo tamen dicit, quòd posteriori: ergo dicendum est, quòd anticipauit.

Sextò patet, quia Matth. 26. & Mar. 14. dicit, quòd dixerunt pontifices: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo, dies festus vocatur hic dies primus Azymorum, in quo conueniebant omnes viri de terra Israel in locum Sanctuarij: ad comedendum de agno paschali die præcedenti, quia Deus iusserat, quòd ter in anno conuenirent omnes viri Israel in locum Sanctuarij. Et primum festum istorum erat dies prima Azymorum: Exod. 13. & 34. & Deut. 16. & quia populus habebat Christum, vt prophetam: tunc muerunt pontifices, quòd si illa die congregato toto populo conarentur occidere eum, fieret tumultus magnus in populo: ergo non occiderunt eum in die festo: si tamen non occisus est in die festo, oportet esse anticipationem, vel posteriorationem cenæ. Quod patet, quia vel occisus est ante diem festum, vel post: si ante, necesse est, quòd saltem die quartodecimo occideretur, & sic cenaret die tertio decimo: & tamen agnus paschalis comedendus erat die quartodecimo. Si autem posteriori, occisus est saltem die decimo sexto, & comederet agnum die quintodecimo, qui tamen comedendus erat die quartodecimo: ergo posteriori, & sic non potest dari, quòd comederit eo die, quo Iudæi.

In quo declaratur, quomodo opinio Græcorum consonat omnibus auctoritatibus sacre scripture, & quòd nullum sequatur inconueniens illa posita, & de differentia diuisionis immunditiarum legalium.

SENTENTIA ista etiam rationabilis videbatur, & induci ex necessarijs fundamentis. Et hanc sequuntur omnes Græci. Huius positionis caput esse videtur Ioannes Chrysostomus doctor famosissimus inter Græcos dicēs, quòd Christus per vnam diem ante Iudæos Pascha celebravit referuans suam occisionem ferie sextæ: sed licet non teneat hoc Chrysostomus, satis est, quòd est communis Græcorum opinio. Et hoc modo deberet dici, quod dies festus Iudæorum, scilicet dies primus Azymorum erat dies sabbathi, quod vocatur magnum sabbathum, & die veneris præcedentis ad vesperum comedendus erat agnus paschalis ordinario secundum legem: Christus autem, quia disposuerat mori die sequenti, die quo immolabatur agnus legalis, cum ipse esset agnus immolandus realiter impositurus terminum vmbrañi agno: voluit occidi eadē die veneris antequam occideretur agnus legalis qui eadem die ad vesperum immolandus erat. Hoc modo necesse erat, quòd Christus anticiparet cenam agni, vel nullo modo celebraret eam, cum ipse illo die occidendus erat, quo immolabatur agnus: & tamen Christus noluit omittere cenam agni paschalis, quia ista videbatur multum necessaria ad significandum, quòd in ea imponebatur terminus omnibus veteribus ceremonijs, sicut dicitur: Luc. 23. Desiderio desiderauit hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar. Si tamen non importaret aliquod mysterium ista celebratio vltima paschalis: Christus non diceret se eam desiderare, quia Christus non desiderabat superflua, sed necessaria, vel nimis vtilia & ordinatissima: ergo non debuit omittere istam celebritatem paschalem vltimam. Et quia non potuit eadem die, quo Iudæi impediēte morte, necesse erat, quòd præcedenti die celebraret Pascha, scilicet die Iouis, qui erat dies tertiusdecimus mensis. Et sic anticipabat per vnum diem, quia quartodecimo Pascha celebrandum erat. Hoc modo non sequitur aliquod inconueniens de supra inductis, quæ videntur sequi si ponatur Christum manducasse Pascha ea die, qua Iudæi. Sic etiam consonant huic positioni omnes auctoritates supra allegatæ.

De prima patet, si non introierunt in prætorium, &c. Nam sic dicēdo Christus mortuus est die veneris, quæ erat dies quartodecima mensis primi, & ad vesperum illius immolandus erat Pascha, et si introiissent Iudæi in prætorium contaminarentur, & non possent manducare de agno paschali, qui immolabatur eadē die ante solis occasum, et si incurriissent ista immunditiam non possent mundari antequam transiret solis occasus: & tamē ante solis occasum incipiebat Pascha: ergo non possent celebrare Pascha propter immunditiam: Pro quo sciendum, quòd in immunditijs, & contaminationibus legalibus erat differentia in duratione, quia quædam durabant longo tpe siue per totam vitã hominis, sicut patet de lepra, quia erat quis immundus quādiu pateretur illam, & insuper octo diebus: Leu. 13. & 14. Vir etiam, qui patiebatur fluxum seminis erat immundus toto hoc tpe, quo durabat ista egritudo, & insuper octo diebus: Leu. 15. & interdum durabat vsque ad mortem: Mulier quoque fluxus sanguine extra tempora mēstruorum erat immunda toto tpe, quo patiebatur, & interdum durabat hoc longo tpe, sicut patet de muliere, quam

Ceremonie de immunditijs.

quam Christus sanauit. Luc. 8. qua passã fuerat, 12. annis. Interdum durabat immunditia octoginta diebus, sicut in muliere, quæ pepererat feminam: Leui. 12. interdum autem quadraginta diebus sicut in femina, quæ pepererat masculum eo.c. Aliquando autem septem diebus, sicut in muliere, quæ patitur menstruum. Leui. 15. & in viro, qui tangit carnaliter mulierē menstruatam, eo.c. & in eis, qui polluuntur tangēdo mortuum, vel morticina animalium, vel ossa reperta in agro Num. 19. aliq̄ autem immunditia, vt cōmuniter durabant per vnã diē. scilicet vsque ad solis occasum. Leui. 11. & 13. & 15. & 17. & 22. non tamen referuntur aliqua cōtaminatio in veteri testamento, quæ minus duraret quam vsque ad solis occasum sequentem postquã dērebat, vt patet in omnibus allegatis, & etiã dīscurrendo per totum verus testamentum. Et hoc verū est nisi in contaminatione summi sacerdotis in die propitiationis in capro emissario, quia ponendo manus super caput eius, polluebatur, & illico tollebatur illa immunditia toto corpore in aquis viuētibz: Leui. 16. Itē autem immunditia: qualescunque essent arcebat hominem à sanctuario, & ne posset tãgere res sacras sub poena mortis: Leui. 15. & quia carnes sacrificiorum, & carnes agni paschalis erant sacra, non licebat immundis comedere de eis. Et sic ante pascha expiabant se Iudæi de vrbz immunditijs. Sic patet Io. 11. cum ait dicitur, proximum autem erat Pascha Iudæorum, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione antepascha, vt sanctificarent seiplos id est, vt purificaret de immunditijs, & sic isti Iudæi noluerunt contaminari, vt possent manducare Pascha id est, agnū paschalē, & tamen si die veneris in auroa introiissent Iudæi in prætorium Pilati, nō potuissent comedere Pascha eadem die.

Itē psonat secunda auctoritas Io. 13. f. Ante diē festū, &c. f. q̄ Christus fecit cenā die iouis ad vesperū, & Pascha Iudæorū erat sequenti die veneris ad vesperum, q̄ ipse mortuus est, ideo ante diem festum paschale cenauit agnum paschalem. Item consonat tertia auctoritas Io. 19. f. Iudæi autem quia parasceue erat & cetera. Non enim permittitur fuerunt corpora in cruce die sequenti post mortē christi, quia mortuus est Christus die veneris: die quartodecima mensis, quo die ad vesperū immolandus erat agnus, & illo die licebat occidi quoscunque ordine iudiciario, & fieri quæcunque opera seruilia. Dies autem sequens post mortem christi vocabatur magnus dies sabbathi, eo q̄ dies sabbathi secundum se est magne oblationis, & superadebatur ei alia festiuitas, quæ coincidebat cū eo. scilicet quia erat tunc dies prima Azymorum, quæ erat dies celeberrima: Leui. 23. Et sic efficiebat magnus dies ille sabbathi: ideo ablata sunt corpora de cruce ne manerent sequenti die, tam propter sabbathū quā propter solēnitatem Azymorum. Itē consonat quarta auctoritas. f. Tempus meū prope est & cetera. quia sequenti die mortuus erat, in quo Iudæi celebrabāt pascha, ideo anticipauit per vnum diem, quia non poterat eadem die celebrare, qua Iudæi. Item non obstat quinta ratio de festiuitate, quia licet in festo paschali prima die Azymorum esset contra festiuitatem festi occidendi Christum, & latrones, tamen die veneris præcedenti, q̄ immolabatur agnus paschalis non erat aliquod inhonestū contra festiuitatē occidendi Christū, quia pascha, quod erat eodē die non incipiebat in auroa, vel nocte præcedenti, sed eadē die ad vesperū, scilicet ad horã nonā, vel circa occasum solis, Deute. 16. & in reliqua parte diei licebat fieri quid quid in diebus profectis fit. Consonat etiã auctoritas. Non in die festo, quia ponēdo anticipationē cenę christi non fuit ipse occisus die festo, scilicet prima die Azymorum, sed die præcedenti, &

tunc non aucti conuenerat populus qui conueniebat eadem die ad vesperū, quando erat tempus immolandi Pasche. Et sic non fuit tumultus in populo propter mortem Christi, sicut desiderabant pontifices.

CAPITVLVM VII.

In quo ponuntur rationes quinque necessario probantes, quòd Christus non anticipauit celebrationem Pasche, sed celebravit tunc, quando Iudæi celebrauerunt.

TANGIT istam questionem Nicolaus de Lyra Io. 13. super illud Ante diem festū Pasche, sed breuissime transit: ex quadam parte questionem insolutam relinquens. Tangit etiam eam Sanctus Thomas, & melius libro de erroribus Græcorum, & in summa contra Gentiles libro 4. c. 69. tertia parte summe q. 46. articulo. 9. in rñsione ad primū argumentū. Et ambo tenent, q̄ Christus non anticipauit cenam, sed comedit ea die, qua Iudæi. Hoc et tenent antiquissimi doctores Latinorum: Nam Hieronymus dixit Christum luna quartadecima fecisse cenam, & luna quintadecima eum fuisse mortuum.

Dicendum igitur est, quòd positio Græcorum cuius fundamenta supra posuimus, licet in cortice multum rationabilis videatur, tamen falsa est. Christus. n. comedit agnū ea die, qua Iudæi. scilicet die Iouis ad vesperū, quia tunc erat luna quartadecima, in qua s̄m legē immolabatur agnus, & occisus fuit prima die Azymorum. Vel s̄m alium modum loquendi in secunda die Azymorum, & ista dies mortis Christi erat magne festiuitatis, & sic Christus nihil anticipauit. Hoc patet multipliciter, primo, q̄ dicitur Matth. 26. Prima die Azymorum accesserunt ad Christum discipuli eius dicētes, vbi vis paremus tibi comedere Pascha: ergo non manducauerat Pascha ante diem Azymorum, quia in ipsa prima die Azymorū adhuc discipuli sui non parauerant ei Pascha. Et hoc cōcluditur quomodo docunque accipiamus diem primū Azymorum.

Pro quo sciendum, q̄ aliter accipit dies Azymorū in veteri testamento, & aliter in rñsū ab Euangelistis. Nam in veteri testamento distinguuntur ista duo festa. scilicet Pasche, & Azymorum, quia Pasche erat diē quartodecimo, & festum Azymorū erat die quintodecimo Leui. 23. Euangelistę autē interdum accipiunt festū Azymorum pro festo Pasche, & pro Azymis simul, & interdum accipiunt Pasche siue Pascha pro festo Azymorū. Sic patet Mar. 14. f. Erat autem Pascha, & Azyma post biduum. Et sic eadem festiuitas vocatur Pascha, & Azyma, quia alias non diceretur, q̄ post biduū erat Pascha, & Azyma, sed si Pascha esset post biduū esset festum Azymorū post triduum. Et sicut etiam dicitur Luc. 22. f. appropinquabat dies festus Azymorū, q̄ dicitur Pascha. ergo pro eodem accipitur: Si accipiamus isto modo diē Azymorū, vocabit primus dies Azymorū dies Pasche, scilicet quartodecimus dies mēsis, quia in illo comedebant Azyma cū agno Paschali: Exo. 12. & Num. 9. & sic nō anticiparet Christus cenam, sed in ipso die quartodecimo cenaret, q̄ Iudæi cenabāt. Vel diē primū Azymorum s̄m Sanctum Thomā, & s̄m alios doctores Latinorū. tertia parte summe q. 46. arti. 9. ipse dies quartodecimus in quantum Pasche celebrabatur ad vesperū, et vesperā siue nox diē præcedentis pertinet ad sequentem, iō cum die quinto decimo, q̄ erat primus dies Azymorū cōputatur nox diē quartodecimi, in quo immolabatur Pasche, & sic dicebat prima die Azymorū immolari. Sed vt dīcedū hoc, q̄ hoc non possit stare, quia si ageretur hic de nocte illa, qua comederetur agnus Paschalis post solis occasum, adhuc posset dici, q̄ comederat die primū Azymorum.

morum, f. die quintodecimo: & tñ agitur hic de ipso die quartodecimo ante solis occasum: immo ante meridiem, quia dñs q̄ accesserunt Discipuli ad Christū petentes ab eo, ubi vellent sibi parari Pascha. Et tñ ad hoc q̄ pararetur locus, & oia necessaria ad Pascha ante solis occasum, necesse erat, q̄ inciperent hora matutina, s. ante meridiem, & tñ ista pars diei quartodecimi nō potest computari cum die quintodecimo. Non pōt ergo hic accipi dies primus Azymorum, s. in istum modum pro die quintodecimo, qui vocatur proprie dies primus Azymorum: sed pro die quartodecimo, qui erat dies Phase. Si autē accipiatur dies primus Azymorum s. in Iudeos pro die quintodecimo mensis primi, sequeretur, q̄ Christus cenauerit die quintodecimo ad vesperum, & sic posteriora tuit per vnum diem cum Iudæi celebraret Pascha die quartodecimo: ideo nullo modo anticipauit. Sed dicendum est, q̄ hoc non est concedendum, quia nulla causa vñ, quare Christus posteriora tuit celebrationis paschalis, cum hoc esset contra legem, & non apparet aliqua causa ad faciendum hoc, sicut poterat esse aliqua causa ad hoc, q̄ anticiparet per vnum diem, s. propter mortem suam instantem, vt tenuerūt Græci: ideo necesse est dici, q̄ accipiatur dies primus Azymorum prout coincidit cum Phase. Secundò patet, q̄ Marc. 14. dñs. Prima die Azymorum, qñ Pascha immolabant, dicūt ei Discipuli: quo vis eamus, & paremus tibi, vt manduces Pascha? Et postea sequitur ibi, q̄ eodem die parauerunt: ergo vñ, q̄ nō comederat Christus Pascha ante istum diem Azymorū, sed in primo die, in quo Iudæi immolabant Pascha ipse quoque immolauit. Tertio patet, quia Luc. 22. dñs. Venit autē dies Azymorū, in qua necesse erat occidi Pascha, & misit Petrum, & Ioannem dicens, euntes parate nobis Pascha, vt manducemus. Ergo vñ, q̄ Christus nondum manducauerat Pascha ante diem Azymorum, sed in ipso die, in quo necesse erat occidi Pascha, i. agnum paschalem s. in legem à Iudæis: ipse ēt immolauit, & comedit. Quarto patet, quia Christus obseruauit omnes cęremonias legis Moyſi ad vnguē toto tpe vitę suę, sicut ipse dixerat Marth. 5. f. Nō veni soluere legem, sed implere, i. complere, vel finire obseruando s. p̄ quandiu vixero, cęremonię autē agni paschalis erant pars legis: ideo Christus obseruauit illas: si tñ Christus anticipasset immolationē agni, egisset q̄ legē: ergo non anticipauit. Patet hoc, quia sicut erat de necessitate legis quolibet anno immolare semel Phase, ita erat de necessitate legis immolare illud tpe determinato, s. die 14. mensis primi ad vesperum. Sicut patet Num. 9. f. faciant filij Israel Phase 14. die mensis huius ad vesperū iuxta oēs cęremonias, & iustificaciones suas. Et sicut si quis nullatenus vellet in aliqua parte anni celebrare Phase occidendus erat, ita si non immolaret tpe debito, s. die 14. occidi debebat Num. 9. f. & non fecerit Phase exterminabitur anima illa de populo suo, quia sacrificium non obtulit. Dño tempore suo. Sed aliquis dicit, q̄ verum est hoc de tempore celebrationis Phase, quod tunc debet fieri: & tamen poterat anticipari, vel posteriorari celebratio Phase, & sic dicunt, quod fecit Christus propter causam vrgentem. Sed dicendum, quod ista responsio non stat propter tria. Primo quia lex permittebat, quod posterioraretur tempus celebrationis paschalis ex quibusdam causis: non tamen quod anticiparetur aliquando, vt patet Num. 9. vbi ponuntur casus posteriorationis, sed nulli casus reperiuntur anticipationis.

Secundò non stat, quia licet esset aliqua causa immutandi tempus paschale, ista erat duplex solum,

scilicet immūditia, vel peregrinatio longinqua extra terram Chanaam, secundum quam non posset redire ad locum Sanctuarij tempore paschali, vt patet Numero 9. scilicet. Si quis immūditus est, & in itinere nō fuit, & tamen non fecerit Phase exterminabitur anima illa de populo suo. In Christo autem non erat aliqua istarum excusationum. Nam nō erat immūditus, eo quod immunditię dicebant imperfectionem cū, secundum eas arceretur quis a sanctuario, & a rebus sacris Leui. 11. & 15. Christus tamen non assumpsit, nec contraxit imperfectiones, nisi illę essent necessarię ad redemptionem nostrā, pro qua ipse assumpsit naturam passibilem, sed istę immunditię legales nō erant huiusmodi, quia potius secundum eas erat homo abiectior, & non pertinebat ad aliquam vilitatem, ideo Christus nunquam contraheret aliquam immunditiam legalem. Potissime in tali tempore in quo arceretur a celebratione paschali, quę erat necessaria omnibus Iudæis. Non erat etiam Christus in peregrinatione tempore paschali, cū esset in Ierusalē, vbi erat locus sanctuarij, ideo non habebat causam mutandi tempus celebrationis paschalis.

Tertio non stat, quia licet permitteretur mutatio paschalis celebritatis, non permitteretur solum mutari per vnum diem, vel duos, sicut isti dicunt Christum mutasse, sed fiebat mutatio per vnam integrā lunationem, scilicet quia regulariter secundum legē fiebat celebratio Phase mense primo die quartodecimo ad vesperum. Impediti autem vna de duabus causis supradictis, celebrabant Phase die quartodecima mensis (secundi ad vesperum). Et hoc fiebat, vt retineretur significatio festiuitatis istius, scilicet quia quartadecima luna mensis primi fuerunt liberata primogenita Iudæorū ab Angelo percussente in Aegypto Exo. 12. & Nume. 32. & cū celebraretur Pascha per impositos quartadecima luna mensis secundi, retinebatur significatio, scilicet quantum ad lunam, licet non quantum ad mensem. De hoc Nume. 9. scilicet homo, qui fuerit immundus, vel in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino mense secundo quartodecimo die mensis ad vesperum.

Si autē anticipauit Christus, vt Græci volūt, oportet, quod comederit Pascha die tertiadecima mensis primi, & talis mutatio erat penitus contra legem, iō non anticiparet Christus sic, cum seruaret legē vsque ad vnguē.

Sed aliquis dicit, quod quamquam hoc verū teneret in alijs hominibus, qui obligati erant legi, tamē non tenebat in Christo, qui erat liber ab illa, ideo quicunque vellet, poterat immolare Phase.

Dicendum, quod non stat, quia quamquam Christus esset liber quantum ad hoc, quod non teneretur celebrare Phase, vel obseruare aliquam aliam legalē cęremoniam, tamen cum ipse vellet obseruare illas, oportebat, quod obseruaret eo modo, quo lex iubebat, alioquin solueret legem, cuius contrarium ipse profitebatur. Math. 5. Item videretur agere aliquid valde irrationabile, scilicet obseruare qualdam cęremonias agni paschalis, & alias non, quia ita offendebatur lex omittendo vnā, sicut omittēdo oēs, & sic erat iste labor, vel obseruatio inutilis. Quod autem esset ista mutatio temporis, valde contra intentionem legis, patet, quia si quis immundus erat die Pascha, non dicebat lex, quod sequenti die celebraret Phase, aut post duos, vel tres, licet sequenti die esset mundus, sed differebat vsque ad quartumdecimum diem mensis secundi. Et hoc, quasi non seruaretur intentio legislatoris constituentis Phase, si illud alio die, quam in luna quartadecima celebraretur, ergo non mutaret Christus celebrationem paschalem ad diem tertium

decimum mensis primi, etiam propter causam quamcunque vrgentem, sed potius omitteret illam celebrationem, sicut illi, qui immundi erāt, vel peregrinantes mense primo, & secundo non celebrabant toto anno illo Phase, quamquam postea haberent locum celebrandi, eo q̄ legislator potius voluit omitti celebrationem, quam agi contra intentionem institutionis suę. Quintò patet, quia cęremonię veteris testamenti erant figurę eorum, quę euentura erant in Christo, & in nouo testamento 1. Corinth. 10. f. omnia in figura contingebant illis: & cęremonię agni paschalis specialiter erant mortis Christi, figura Ioan. 19. s. vt completeretur scriptura, quę dicit: Os nō comminuetis ex eo, & ista scriptura dicta fuerat de agno paschali: Exod. 12. Ex quo apparet, quod etiam literaliter intelligebatur de morte Christi, quia alias non diceretur scriptura compleri per hoc, quod non frangeretur ossa Christi. Figura autem debet precedere figuratum: ideo prius debebat celebrari legalis agni immolatio, quam veri, vt verus imposeret sinē vmbatili. Si tamen Christus anticipauit Phase, oportet, quod ipse mortuus fuerit ante celebrationē Phase Iudæorum, s. quod eadem die, qua ipse occisus est Iudæi ad vesperum immolarent agnum, quod non erat conueniens: ergo non anticipauit Christus Phase, & consequenter tuit Phase Iudæorum die Iouis ad vesperum, quando Christus māducavit agnum cum Discipulis suis, & sic obseruauit cęremoniam de tpe immolationis immolando die quartadecima sicut cęteri Iudæi.

CAPITVLVM VII.

In quo respondetur ad sex rationes inductas pro parte Græcorum, & ibi multa notanda.

IN EVITABILIBVS, & necessarijs rationibus in superioribus inductum est, quod Christus nō anticipauerit Phase comedendo die tertiodecimo, sicut Græci arbitrati sunt, sed ea die comedit, qua cęteri Iudæi, vt per hoc etiam ostenderet, q̄ vsque ad vltimum diem vitę suę nō recedebat à plenā obseruatione cęremonialium veteris testamenti, manerit igitur respondendum ad eas rationes, quę inductę fuerunt pro fundamento positionis Græcorū.

Prima erat, quod Iudæi non introierunt prætoriū, & c. dixit Chryſost. vt vult sanctus Thomas, & quidā Latini, quod Christus celebravit Phase die quartadecima mensis, quando s. in legem celebrādo erat: Iudæi tamen non celebrauerunt illa die, sed die seq. s. quintadecima mensis, quando Christus mortuus est. Et dicunt, quod hoc fuit, quia Iudæi occupati circa procuracionem mortis Christi non potuerunt celebrare Phase tpe suo, s. die 14. sed distulerunt vsque ad diem sequentem, quo Christus mortuus est, & sic noluerunt intrare die mortis Christi prætoriū, ne contaminarētur, sed manducaerunt Pascha illa die ad vesperum. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non videtur quomodo Iudæi transgredierentur legem in hoc mutando tempus celebrationis paschalis, quia de necessitate impositus erat terminus & non licebat alicui mutare illum nisi ex duabus causis supra inductis, s. propter immunditiam, & propter peregrinationem. Et dato, quod mutaretur, non poterat mutari ad diem sequentem, sed debebat mutari per totā vnā lunationē integram, vt celebraretur die quartadecima mensis secundi: Num. 9. non ergo mutarēt Iudæi istam obseruationem ad diem quintadecimum.

Item patet, quia non rationabiliter dicitur. Nam

dato, q̄ Iudæi occuparentur in procurando mortem Christi, non erat talis occupatio, quę impediret eos à celebratione paschali, cum cęremonię paschales solū consistere in vna cęna. Et sicut alias naturari erant, si non celebrarent Pascha, ita nunc cęnarent paschalem agnum, & procurarent mortem Christi.

Item patet, quia Iudæi non poterant aliquo modo impediri propter tractatum mortis Christi, quia aut iste tractatus erat in consilio, aut in effectu tenendo Christum: primus tractatus factus fuerat iam à Iudæis per aliquot dies ante mortem Christi ex illa die, qua Christus suscitauit Lazarum: Ioan. 11. & iste non impediēbat Pascha. Secundus tractatus magis factus est per Gentiles, quam per Iudæos, quia ministri summorum pontificum tenuerunt Christum orantem in orto: Matth. 26. & Io. 18. Et dato, quod essent ibi aliqui Iudæi, adhuc isti non impedirentur à celebratione paschali, quia agnus paschalis comedebatur die quartadecima ad solis occasum: & tñ Christus tentus est à Iudæis cum iā transisset magna pars noctis, postquam iam cęnauerat, & longum sermonem Discipulis fecerat, & in orto diu dormientibus Apostolis orauerat Io. 18. non ergo oportebat transferri celebrationem paschalem propter occupationem circa traditionem Christi.

Item patet, quia dato, q̄ adhuc necessaria esset mutatio celebrationis paschalis pro occupatione circa mortem Christi: tñ hoc non esset, nisi in paucis, qui occuparentur circa ipsam traditionem, reliquis autē populus celebraret Pascha tpe statuto: & tñ Io. 18. dñs generaliter: Iudæi autem non introierunt in prætoriū, & c. quasi istud pertineret ad oēs: ergo non intelligit per illud, q̄ mutatu fuerit Pascha ad diem sequentē.

Item patet manifestē, quia si illi principes Iudæorum, qui præcipuē tractabant de morte Christi mutarent diem Phase, vt tractarent morteam eius, cum hoc esset cōtra legem, apparet manifestissimē malitia illorum, s. quia adhuc non verebantur publicē facere contra legem, vt Christum occiderent: in quo significaretur magnitudo inuidię, & ex hoc sequeretur magnum scandalum in plebe, quod valde intendebat euitare principes sacerdotum, cum dixerunt: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo Matth. 28. Item patet magis, q̄ nullo modo Iudæi mutauerunt Phase, quia Mar. 14. dñs: Primo die Azymorum, qñ Pascha immolabant dicunt ei Discipuli. Quò vis eamus, vt paremus tibi, vt manduces Pascha? ergo illo die, quo Iudæi manducabant Pascha, Christus manducauit. Sed dicendum est, q̄ licet Iudæi comedissent agnum paschalem in nocte præced. tñ adhuc nolebāt contaminari, quia Pascha durabat per septem dies, & in his volebant esse mundi. Dicit ergo sanctus Thomas, q̄ non accipiatur hic Pascha pro agno paschali, sed Pascha pro cibis paschalibus, i. pro Azymis panibus, qui comedendi erant per septem dies. Hoc patet tert. par. sum. q. 46. art. 1. Et ista positio vñ satis conueniens, eo q̄ Euangelistę interdum non faciūt dñam de Pascha, & Azymis, sicut in veteri testamēto: Leui. 23. sed accipiunt pro eod. Mar. 14. f. Erat Pascha & Azyma post biduum, & Luc. 22. dñs: Appropinquabat autē dies festus Azymorum, quod dñs Pascha. Et istam positionem multi tenēt. Sed vñ dicēdum aliter, quod non accipiatur Pascha pro Azymis panibus, sed pro carnibus sacrificiorum, quas comedebant in septem diebus paschalibus sive septem diebus Azymorum. Patet hoc multipliciter. Primo quia ad comedendū istud Pascha Iudæi obligabantur esse mundi, cum dicitur q̄ noluerunt contaminari, vt manducaerent Pascha. Et tñ ad comedendum de Azymis non requirebatur, q̄ qs esset mundus. Quod patet, quia Exo. 12.

vbi

vbi ponitur rhus agni paschalis & Azymorum, dicitur quod comedentes de agno paschali deberent esse mundi. Et tñ de comedentibus Azymos panes per septem dies non dicitur, q̄ deberent esse mundi, nec reperitur in toto veteri testamento, quod requiratur munditia in comedendo Azymos panes, & sepe reperitur, q̄ requiratur munditia in comedendo agnũ paschalem. Valet tñ ista consequentia inter Hebræos circa obseruationem c̄remonialium, s. aliquid non reperitur scriptum in lege: ergo non obligantur Iudæi obseruare illud, immo quod plus est, non licebat Iudæis obseruare aliquam c̄remoniam circa cultũ Dei nisi illa scripta esset in lege, vt patet Deuter. 12. f. Quod præcipio tibi, hoc tñ facito Dño Deo tuo, nec addas quidquam, nec minuas. Non ergo requirebat munditia circa comestione Azymorum, cum non sit scripta: ideo non accipietur hic Pascha pro Azymis. Accipiendo tñ Pascha pro sacrificijs paschalibus conuenienter dictum est, q̄ ad hoc quod aliquis comederet de carnibus sacrificiorum, siue essent sacrificia pacifica, siue pro peccato, requirebatur, quod esset mundus, vt colligitur Leui. 6. & 7. & 10. & Deuter. 12. Et sic vt comederent Iudæi de istis sacrificijs paschalibus, vellent esse mundi.

Item patet, q̄ non intelligatur de Azymis, nec requiratur aliqua munditia ad comedendum Azymos panes, quia tunc sequeretur inconueniens, s. quia tñ aliquis propter malitiam suam absolueretur a lege pœnali, & reportaret commo dum de malitia, quod non est conuenienter dictum. Patet hoc, quia si requireretur munditia pro comestione Azymorum, si quis voluntariẽ incurreret immunditiam liberaretur a comestione Azymorum, & comederet de fermentatis: & tamẽ in hoc releuaretur a pœna, cum comedere de Azymis est lex pœnalis: Deut. 16. f. Septem comedes diebus abique fermento afflictionis panem, qm̄ in pauore egressus es de Aegypto. Et sic panis Azymus vocatur panis afflictionis, quia est mali saporis, & affliguntur homines comedendo de illo, potissimẽ sepe. Non ergo liberaretur quis ab ista lege pœnali, ppter immunditiam, sed semper esset affectus ad comedendum Azyma, etiam si incurreret immunditiã sponte vel casu. Secus autem est de immunditijs quãrum ad alios casus, quia per immunditiam arcebat quis a Sanctuario & tactu rerum sacrarum, accedere autem ad ista erat honor quidam sine pœna, arceri autem ab his erat dedecus & quãdam pœnalitas: ideo in his bene conueniebat, q̄ propter immunditiã arceretur quis a sacris, quã inducia erãt per honorem. Secus autem de comestione Azymorum, qui non erant inducti propter honorem, sed in pœnalitatem: ideo siue homo incidere in immunditiam, siue non, tenebatur semper per illos septem dies comedere de Azymis, & non licebat vllatenus comedere de fermentatis. Item patet, q̄ hoc non ite, quia si ad comedendum Azyma requiretur munditia, qñ quis incurreret sponte, vel casu immunditiam in aliquo istorum septem dierum, liceret ei iam comedere de fermentatis: & tñ non poterat esse, quia nullus panis fermentatus erat in toto Israel: q̄ toto festo Azymorũ. Deut. 16. f. non erit fermentatus in omnibus terminis tuis septem diebus: ergo oportebat, q̄ omnes siue mundi, siue immundi comederent Azyma. Item patet clarus, quia non reperitur q̄ panis Azymus vocetur Pascha, vel Phase: & tñ reperitur quod sacrificia, quã fiebant in septem diebus Azymorum vocentur Phase. Nam l. cet. Luc. 22. dicitur: Appropinquabat dies festus Azymorum, quod dicitur Pascha: Non cõstat tamen, q̄ panes Azymũ vocentur Pascha, sed solum intelligitur de ipso die festo Azymorũ, quia dicitur:

F Appropinquabat dies festus Azymorum, quod dicitur Pascha, i. ipsum festum Azymorum vocatur Pascha. Etiam quando dicitur Mar. 14. erat Pascha, & azyma post biduum, vocantur Azyma festum Azymorum, s. Pascha & Azyma, i. festum paschale, & festum Azymorum erat post biduum. De sacrificijs autem paschalibus, quã fiebant in septem diebus Azymorum reperitur. q̄ vocentur Pascha, quia Deut. 16. dicitur: Immolabis Dño Deo tuo Phase de bobus & ouibus in loco, quem elegerit: non tamen potest intelligi Phase pro agno paschali, qui immolabatur die quartodecimo mensis primi ad vesperum, quia illud sacrificium nõ erat nisi de agnis anniculis, vel de hẽdulis anniculis: Exod. 12. & tamen hic dicitur: Immolabis Phase de bobus & ouibus: ergo necesse est intelligi Phase pro sacrificijs paschalibus, quã immolabantur in septem diebus festi Azymorum. Et sic exponunt omnes doctores tam Latini, quam Hebræi. Item patet, quia iste sensus conuenit literã, s. quia Iudæi venientes in Ierusalem in festo paschali offerebant multa sacrificia pacifica coram Dño, & comederant de carnibus eorũ in templo ipsi & vxores, & filij, & omnes alij, quos inuitarent, vt colligitur Deute. 22. Et hoc faciebant Iudæi, quia Deus præceperat eis, q̄ non apperent vacui coram eo: Exod. 23. & sic quando veniebãt in istis tribus vicibus per annum in templum, portabat quilibet aliqua animalia ad immolandum, vel aliqua munera, & de illis comederant, quia de sacrificijs pacificis licitum erat comedere quibuscunq̄ laicis: dum tamen essent mundi, Leui. 7. & Deut. 12. Et cum requiretur munditia pro istis sacrificijs, eo q̄ erant carnes sacrã, & generaliter omnes Iudæi comesturi erant de carnibus sacrificiorum pacificorum, quã offerrent in istis septem diebus, volebant se custodire mundos ad manducandum Pascha, i. paschalia sacrificia, licet iam manducassent Pascha, agnum paschalem. Secunda ratio erat, quia dicitur Io. 13. ante diem festum Paschã, &c. Qujdam respondent q̄ Pascha accipitur pro tota solemnitate paschali, s. pro omnibus septem diebus Azymorum. Et ita rñdet Chrysostomus. Et quia incipiebat ista festiuitas die quintodecimo, & finiebat die vicesimo primo, & Christus c̄nauit die quartodecimo mensis, quando Iudæi comederant agnum paschalem, dicitur fecisse ante diem festũ Paschẽ. Istud conuenienter dicitur, sed melius diceretur, q̄ non accipiatur hic Pascha pro tota festiuitate paschali, sed solum pro prima die festiuitatis, quia non dicitur: Ante festum Paschã, sed ante diem festũ Paschẽ. Nicolaus de Lyra dicit, q̄ accipiatur hic dies festus Paschã pro die quintodecimo mensis, & sic Christus c̄nauit die quartodecimo, sicut supra dictum est. Sed dicendum, quod licet ista vera sint: non tamen tangit radicem verborum beati Ioannis, qui voluit facere distinctionem inter diem festum Paschã, & inter festum Paschã. Nam differunt ista, quia sicut supra declaratum est in isto festo continuo erant duã festiuitates, s. festum Phase, & festum Azymorum, quia differunt in tpe causã, & c̄remonia, de quo supra. Nũc autem sciendum est, quod dies quartodecimus mensis, quamquam esset Pascha, tamen non erat dies festus, quia non vacabatur a laboribus, sed fiebant illa die opera seruilia sicut ceteris diebus, & nihil aliud erat, quod specialiter pertineret ad istum diem nisi, q̄ immolabatur agnus ante solis occasum, & comederatur: Festum autem Azymorum, quod incipiebat die sequenti, & durabat septem diebus, habebat duos dies solemnes, in quibus cessabatur ab omni opere seruili: Exodi 12. ideo dies quartodecimus poterat vocari Pascha propter agnum paschalem, sed non poterat proprie vocari festum. Dies autem quintodecimus

Differẽtia inter Paschã, & diẽ festum Paschã.

Festiuitates Iudæorum.

mus poterat vocari dies Azymorum, & etiam dies festus propter celebritatem eius: ideo si Beatus Ioannes dixisset, quod ante Pascha c̄nauit Christus cum Discipulis, intelligeretur saltem, q̄ c̄nasset die tertio decimo, cum Pascha esset die quartodecimo. Dixit tñ: Ante diem festum Paschã, accipiendo Pascha pro illo festo continuo a die 14. vsque ad vicesimum primum. Et in isto tpe primus dies festus erat dies quintodecimus, & deinde dies vicesimus primus: ceteri autem dies non erant solemnes: ideo quod factũ est die quartodecimo mensis, poterat dici factum ante diem festum Paschã, licet non esset factum ante Pascha. Et hoc fuit ipsa c̄na Dñi, quã fuit die quartodecimo, & dies festus Paschã: erat dies quinquagesimus. Tertia ratio erat de magno die sabbati. Pro quo dicendum, q̄ sicut supra tactum est in festo Azymorum erant septem dies, quorum duo, s. primus, & septimus erant valde celebres, & non licebat in eis fieri aliquod opus nisi quantum ad ea, quã pertinebant ad cibos: Exod. 12. & Leui. 23. Dies autem quinq; intermedij erant profesti: & tñ fiebant in eis oblationes, & sacrificia multa, de quibus Leuit. 23. & Nume. 28. ideo si aliqua dies sabbati accideret in his quinq; diebus quasi profestis, erat celeberrimus illud sabbatum, quã alias foret, non quidem quantum ad vacationẽ a laboribus, quia nulla maior vacatio esse poterat, quã illa, quã fiebat in sabbato, & erat maior quã illa, quã fiebat in alijs omnibus solemnitatibus paschalibus, quia in duobus diebus celeberrimis Azymorum licebat parari cibos: Exod. 12. in sabbato autem non licebat parari cibos: immo nec succedere ignem: Exod. 35. sed quantum ad multiplicationem sacrificiorum. De sacrificijs patet: nã est regula, quã colligitur Numer. 28. & 29. q̄ quocunq̄ duo festa eodẽ die acciderent, vel tria, vel plura: sacrificia vnus non impediebantur propter sacrificia alterius, licet coinciderent: sed multiplicabantur. Et sic quãdo duo festa veniebant in eodẽ die, erat ille dies celebrior, quã alias futurus esset. Pro quo sciendum, q̄ inter Iudæos erant solum septem festiuitates, s. sabbatum, dies Calendarum, Phase, sive Azyma, Pentecostes, dies Clangoris, dies Propitiationis, dies Tabernaculorum, vt patet Leui. 23. f. Hęc sunt ferie Dñi, quas obseruare debetis. Et numerantur ibi omnes hęc. In omnibus autẽ istis fiebant propria sacrificia: in quibusdam solemniora, in alijs autem minus solemnia, & præter hęc offerebatur quotidie sacrificiũ, quod vocatur iuge, s. vnus agnus anniculus mane, & alius vespere: Leui. 6. Num. 28. quã autem sacrificia offerrentur in singulis prædictorum festorum ponitur Num. 28. & 29. Nunc autẽ dicendum, q̄ sepe sacrificia vnus festi sunt similia in toto, vel in parte sacrificijs alterius festi, vt patet ibidẽ: & tñ si coinciderent aliqua alia festa istorum in eadẽ die, licet sacrificia eorum coinciderent inter se quantum ad aliquid, non tollebantur quãdam propter altera, sed omnia offerebantur: poterant autem tria festa coincidere, s. sabbatum, & festum Clangoris, & festum Calendarum. Nam festum Clangoris erat prima die Septembris, secundum Iudæos. Dies Calendarum est prima dies cuiuslibet mensis, & ista duo saltem coincidunt in prima die Septembris. Et si acciderat, q̄ illa dies sit sabbatum, erunt tria festa eodẽ die, quorum quodlibet habet propria sacrificia: Num. 28. & 29. & licet quãdam sacrificia vnus coincident cum quibusdam sacrificijs alterius, vt patet ibidem, non impediuntur quãdam propter alia, sed multiplicantur, s. offeruntur omnia, vt patet ibidem, & insuper offertur sacrificium iuge, quod competit cuilibet diei profesto. Et sicut dies festus quilibet est celebrior quantum ad sacrificia die profesto, quia in illo sunt

sacrificia propria, & sacrificia diei profesti. Ita dies illa, in qua coincidebant duo festa, erat celebrior quantum ad sacrificia illo die, in quo eueniret alterum tantum istorum festorum, eo quod illa die offerebantur sacrificia amborum festorum. Quando autem euenirent tria festa eo die, quod poterat esse ad plus sabbatum, dies Calendarum, & dies Clangoris, erat festum celebrius, quia sacrificia omnium trium festorum fiebant illa die. Cum ergo sabbatũ, quod erat post Christi mortem eueniret in die tertio Azymorum, secundum modum computandi Euãgelistarum, & die secundo Azymorum secundum computationem Hebræorum, acquirere sibi illud sabbatum quãdam celebritatem, & vocatur magnus dies sabbati, s. quia erat maior & celebrior in sacrificijs, quã si euenisset istud sabbatum extra dies Azymorum. Et cum arguitur, quod si non fuisset istud sabbatum dies primus, vel septimus Azymorum secundum computationem Iudæicam, non vocaretur dies magnus sabbati, quia ille primus dies erat celeberrimus. Dicedum, quod verum est, quod si istud sabbatum fuisset prima dies Azymorum esset celebrius, quã in secunda die: tamen adhuc in secũda die erat magnus dies sabbati, quia ipse dies de se erat magnus, quia sabbatum erat, & præter hoc, quia cadebat intra festiuitatem paschalem, licet non in die principali, & ex hoc erat celebrior in sacrificijs, & honore. Vnde in honestis erat corpora occisorum manere hoc sabbato in cruce, q̄ si fuisset extra tempus Azymorum, & hoc intendit beatus Ioannes.

Ad quartum dicendum, quod cum Christus dixit: Tempus meum prope est, non significauit anticipationem celebrationis paschalis, s. quod propter imminentem passionem praueniret diem, sed assignauit desiderium manducandi illud Pascha, & erat desiderium illud, quia non manducaturus erat iam aliud Pascha cum Discipulis suis. Et sic ipse dixit Luc. 22. f. desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscũ antequam patiar, s. quia istud est vltimum Pascha, qd̄ vobiscũ manducaturus sum: magis desidero illud manducare, quã quodlibet aliud. Ad significandũ etiam hoc desiderium propter instantem mortem dicit Marth. 26. Non bibam vobiscũ amodo de hoc genimine vitis, quoadusque bibam illud vobiscũ nouum in regno patris mei. Et est sensus huius positionis, s. tempus meum prope est, &c. i. ego cum magno desiderio volo facere Pascha istud cum Discipulis meis apud te, quia non sum vnquam aliud manducaturus. Et hoc est, s. quia tempus meum prope est, i. quia instat tempus passionis meã. Cum autem dicit, q̄ ista verba essent superflua, s. tempus meum prope est, nisi per illa significaretur anticipatio, dicendum, q̄ falsum est, quia licet non ponantur ad significandum anticipationem, ponuntur ad significandum aliquid aliud, scilicet desiderium manducandi Pascha, vt dictum est. Ad quintam rationem cum dicit, q̄ durius est, & magis repugnans alicui celebritati, &c. dicendum facilius toleraretur, q̄ in illo sabbato, quod fuit post mortem Christi manerent corpora in cruce, q̄ in ipsa die occiderentur: & tñ postea non bene arguitur, quia deberet concludi de sabbato, q̄ in illo nõ liceret occidi Christum, & latrones: & tñ concludit de Pascha. Et verum est, q̄ in illo sabbato, quod fuit post mortem Christi, non permisissent Iudæi occidi Christum, nec latrones: permiserunt tñ ipsos occidi prima die Azymorum. Ratio dicitur est, quia licet dies quintodecimus mensis primi, qui erat primus dies Azymorum esset celebrior, quã ceteri dies paschalis solemnitatis: tñ quicunq̄ dies sabbati enã extra tẽpus paschale erat celebrior illo die quintodecimo, & omni-

& omnibus alijs diebus Azymorum. Quod patet, quia licet dies quintusdecimus, & viceprimus mensis primi, i. primus, & septimus dies Azymorum erant celeberrimi, & dicatur, quod in eis nullum opus fieret: **Leu. 23.** tñ permittitur, quod fierent illa, quae pertinebant ad cibos **Exod. 12.** quae in sabbato nullo modo conceduntur: immo nec permittebatur Israelitis succendere ignem in sabbato **Exod. 35.** sic ergo multa alia fieri poterant in die primo, & septimo Azymorum, quae non fiebant in sabbato, ut publica puniio iudicialis, & causarum discussio, quia non erat festum tantae reuerentiae sicut sabbatum. Item patet hoc **Matth. 26.** s. quod cum pontifices, & Pharisei tractarent quomodo Iesum dolo tenerent, & occiderent, dixerunt: Non in die festo, i. non occidatur in die celeberrimo, s. prima die Azymorum propter scandalum: si tamen nullo modo licuisset illa die aliquem occidi, non dixissent non in die festo, quia tunc superfluum esset consiliari super eo, quod lex nullo modo permittebat, ad hoc esset impossibile legis. Nam illud posse dicimus quod de iure possumus: super impossibile autem consiliu non est, ut patet **3. Ethic.** Consiliabantur tñ pontifices, & Pharisei, an Christum in die festo occiderent, vel non: ergo licitum erat illa die quocumque publice occidi, & Iudaei etiam voluissent Christum occidere illa die nisi timuissent scandalum: & tñ in die sabbati nullo modo deliberarent occidere Christum, eo quod erat manifeste contra legem. Et si non timuissent aliquod scandalum. Quidam dicunt aliter, quod dies primus Azymorum, in quo Christus mortuus, erat dies celeberrimus, & non licebat quemquam occidi in illo, nec Iudaei occidissent Christum illa die si s. m legem suam acturi essent: Pilatus tamen iudicauit Christum ad mortem, & ille vir erat gentilis, qui non sequebatur legem Iudaeorum: ideo occidit Christum in die festo, quia falsum est hoc, s. Pilatus cum esset Gentilis, non curaret de ferijs Iudaeorum in iudicando. Nam si corpora occisorum fecit Pilatus deponi de patibulis propter magnum diem sabbati, quae erat magnae solemnitatis, **Io. 19.** a fortiori cessaret a sententiando capitaliter in die celeberrimo. Tertio patet, quia licet Pilatus esset Gentilis, erat tñ datus ad regendam Rempublicam Iudaicam in legibus suis, quia isto modo manebant Iudaei sub Romanis. Nam non tenebant Iudaei caeremonias Romanorum, sed potius iudices Romani dati Iudaeis sequebantur caeremonias Iudaeorum in iudicando, quia si vellent infringere legem Iudaeorum non paterentur Iudaei subditi esse Romanis. Sicut quando Herodes rex introduxit statuas in Ierusalem non ad colendum, sed ad ludos, Nam insurrexit contra eum bellum Iudaeorum, & multi mortui sunt, ut ait Iosephus in lib. 17. Antiq. & in lib. de Bello Iudaico. Sic et quando Caius Caligula Imperator Romanorum posuit aquilam, quae erat insignis Romanorum super templum, & Iudaei facta seditione deposuerunt eam inde: ita ergo nunc Pilatus obseruaret caeremonias Iudaeorum non praedictando eis in iudicijs, quia alias insurgerent contra eum Iudaei, & tamen ipse adiudicauit Christum morti die primo

Azymorum: ego licitum erat s. m legem Iudaeorum illa die occidi aliquem iudicialiter. Ad sextum cum dicitur, quod dixerunt pontifices, & Pharisei, non in die festo, & c. dicendum, quod pontifices, & Pharisei dispo- fuerant non occidere Christum in die festo, s. primo die Azymorum, dum congregatus esset totus populus Israel in Ierusalem, quia timebant tumultum populi, ex quo populus tenebat Christum, ut propheta: postea tamen mutauerunt consiliu, & occiderunt eum primo die Azymorum. Et hoc propter duo: primum fuit ex parte Dei: secundum fuit ex parte Iudaeorum. Primum est, quia Deus mutauit voluntate eorum, ut ipse compleret intentionem suam. Volebat, n. Christus mori publicissime, eo quod moriebatur ad salutem totius populi. Ad moriendum autem publicissime requirebantur duo, s. quod esset mors in loco valde publico, & quod esset aequaliter congregatus multus populus. Propter primum non debuit Christus mori in aliquo loco terrae Iudaeorum nisi in Ierusalem, quia ille erat locus communior, quia erat ibi templu Dñi, ad quod concurrerant oes viri Israel. Et hoc significauit **Luc. 14. s.** Non capit perire prophetam extra Ierusalem, i. non est possibile, vel non est conueniens, quod propheta, s. Messias, qui vocatur per excellentiam prophetam, moriatur extra Ierusalem. Propter secundum Christus non debuit mori, nisi in aliquo de tribus festis, s. in festo Azymorum, vel in festo Pentecostes, siue Hebdomadarum, quod erat mense tertio, siue in festo Scenophegiae, siue Tabernaculorum, quod erat mense septimo. Nam in istis tribus festiuitatibus solis conueniebant omnes viri Israelitae in Sanctuarium Dñi, ut patet **Exod. 23. & 34. & Deut. 16.** & tñ in nulla istarum trium festiuitatum conuenientius fuit Christum mori, quod in festo Azymorum, eo quod in ipsa sola necessitate conueniebant oes Israelitae: in alijs autem duabus tenent quidam de decessoribus, quod poterat fieri dispensatio, ne venirent in templum: ideo in festo Azymorum Christus mori debuit, quia in illo conueniebant oes Israelitae. Ex hoc et sequitur, quod non debuit mori nisi prima die Azymorum. Nam ante non debuit mori, cum non esset aliquod festu prius, nisi dies quartusdecimus, qui erat Pascha, & erat quasi dies p. festus, cum liceret fieri in eo omnia opera prophana, quae fiebant in diebus profestis, ut sup. declaratu est. Nec et debebat Christus occidi post diem primam Azymorum, quia cum sequentes dies essent profesti, recedebant interdum multi Iudaeorum de loco Sanctuarij, & sic non esset mors Christi coram toto Israel. Cum autem fieret die prima Azymorum esset praesens totus Israel, quia erat ille dies celeberrimus immediate post immolationem agni paschalis, & manebant adhuc in Sanctuarij loco omnes Israelitae. Et sic oes viderent Christum morientem, & scirent de tractatu mortis eius. Fuit et alia causa, quare Christus moreretur hoc tpe, s. ut non solum mors sua nota fieret omnibus Israelitis, sed & resurrectio sua audiretur ab omnibus. Nam Christus mortuus est in die prima Azymorum, s. 15. die mensis primi, & resurrexit die tertio Azymorum, qui erat dies decimusseptimus mensis, & publicata fuit resurrectio eius ipsa die per custodes monumenti: **Matth. 28.** & per mulieres, & Apostolos: **Luc. 14. & 20. & 21.** & tñ manebant plurimi Iudaeorum adhuc in Ierusalem usque ad diem septimum Azymorum, sicut innuit **Deut. 16. s.** septem diebus comedes abiq; fermento afflictionis panem in loco, quem elegerit Dñs Deus tuus. Et hoc dicitur toti Israel, quia erat lex generalis: ideo oes Israelitae manere debebant septem diebus Azymorum in loco Sanctuarij, vel plurimi illorum. Et sic perueniret fama resurrectionis Christi ad oes, vel ad plurimos Israelitaru, sicut perueniret noua

mortis

mortis eius ad omnes. Secundum motiuum fuit ex parte Phariseorum: nam Pharisei putabant, quod nunquam possent tenere Christum, nisi per aliquos modos exquisitos, & cum magna diligentia. Nam dicitur **Matth. 26.** quod fecerunt consiliu, ut Iesum dolo tenerent & occiderent, & quia putabant, quod post primum diem Azymorum Christus recederet de Ierusalem, quia credebant eum venire illuc ex necessitate legis, sicut reliquus populus veniebat, & postea non possent eum comprehendere, putauerunt melius esse, quod in Pascha eum comprehenderent, & sic factum est. Sed tunc dicitur, quare Iudaei comprehendentes Christum in Pascha non referauerunt eum ad occidendum ipsum post Pascha. Nam istud videbatur conuenire consilio, & intentioni ipsorum: nam debuerunt eum comprehendere in Pascha, quia forte putabant, quod non possent eum alio tpe tenere, eo quod recederet de Ierusalem, & nescirent, quod iret, sicut ante Pascha factum est. Nam ambulabat Christus occulte, quia non audebat ambulare in palam, & Iudaei quaeiebant eum, & nescientes, ubi esset, dederunt mandatum, quod si quis sciret, ubi esset, notificaret illum, ut teneretur, ut patet **Io. 11.** debuerunt ergo tenere eum in Pascha secundum conuenientiam sui consilij, ne semel recederet de Ierusalem, & postea non possent eum inuenire. Et debebat eum tenere vincitum in Pascha quousque transiret festum, & tunc occiderent eum, & non fieret tumultus in populo sicut si occideretur in die festo, eo quod iam recessissent omnes Israelitae de Ierusalem: & tamen occiderunt eum in die festo, in quo poterat esse maximus tumultus. Dicitur potest vno modo, quod Iudaei intendebant euitare tumultum populi contra se quantum possent: ideo nolent occidere Christum in die festo, sed post Pascha: & tamen Deus mutauit consiliu eorum propter gloriam suam volens, quod Iudaei occiderent potius in die festo, quam in alio die, quia in eis, quae fiebant circa mortem Christi non mouebantur omnino Iudaei a seipsis, sed in multis mouebantur a Deo, eo quod mors Christi erat maximum mysterium, quod Deus intendebat procurare in mundo. Et patet hoc, quia quando tractabatur de morte Christi, conuenientibus in vno principibus sacerdotu, & Phariseis, Caiphis, qui erat princeps sacerdotum, dixit: Expedi, ut vnus moriatur homo pro populo, ne tota gens pereat, **Io. 11.** & dicitur, quod haec non locutus est a seipso, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit. Sic ergo in executione mortis Christi, & determinatione ipsius cum ista iam essent magis propinqua mysterio redemptionis, Iudaei non mouebantur a seipsis, sed mouebantur a Deo saltem in determinatione consilij. Vnde cum primo apud eos fuisset consiliu humanum, quod Christus non occideretur in die festo, ne fieret tumultus in populo, incidit postea eis consiliu diuinum, quod mutauit consiliu eorum, & occiderunt Christum in die festo, quia sic expediebat propter rationes supra assignatas. Alio modo potest dici, quod fecerunt hoc consilio humano, s. quod licet primo diffiniissent non occidere Christum in die festo propter scandalum, tamen rursum propter vitandum maius scandalum occiderunt eum in die festo. Nam si principes sacerdotum, & Pharisei comprehensissent Christum ante primum diem Azymorum, & vellent tenere eum vincitum, usquequo transiret festum, & postea eum occiderent, videbatur sequi maius scandalum, s. quod totus populus sciret, quod Christus teneretur. Et quia sciebant, quod propter inuidiam tradebatur, conarentur in illis septem diebus eripere eum de manibus Phariseorum, & si nolent eum dare fieret tumultus magnus in populo, quia negotium ageretur ex consul-

Iudaei a Deo moti, ut mortem Christo procurarent.

ro, & deliberato. Voluerunt ergo occidere eum illico, ut tenuerunt, ut sic populus non haberet locum eripiendi eum de manibus suis: Et sic oportuit eum in die festo occidi. Et satis apparet hoc, quia illico, ut Christus captus est in hortu ductus est ante iudices per noctem, ut illico causa eius diffiniretur, & occideretur populo non aduertente ad hoc, si fieri posset. & sine dubio illico, ut Christus adductus est ad Annam, vel Caiapham per noctem iussissent eum occidi nesciente populo, & tñ timuerunt Romanos, quia ipsi non habebant potestatem iudicandi aliquem ad mortem. Sic patet. **Matth. 27.** cum dixit Pilatus: Accipite eum vos, & s. m legem vestra iudicate eum: Iudaei autem dixerunt non licet nobis occidere quemquam, & propter hoc duxerunt Christum ad Pilatum, & necesse fuit, quod differretur aliquantulum iudicium de morte Christi, & veniret in cognitionem populi. Aliqui rident aliter ad istam rationem, cum dixerunt Iudaei: Non in die festo, & dicitur, quod veru est, quod sicut Iudaei non volebant occidere Christum in die festo, ita fecerunt. Nam non occiderunt eum in die festo, sed die sequenti. Erat, n. festu ipsum Pascha, quod erat die 14. ad vespertim, quoniam comedebat agnus paschalis, & ipsa die Christus non occisus est, sed die sequenti. 15. quae erat dies prima Azymorum. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non potest hic vocari dies festus nisi primus dies Azymorum, quia, sicut supra declaratu est, quae festiuitates erant hic continuatae, s. Pascha, & dies Azymorum, Pascha autem non erat proprie festum, quia non vacabatur illa die a laboribus, sed licebat fieri omnia opera prophana, quae fiebant in diebus profestis. Nec erat dñia aliqua inter istum diem, & alios prophanos, nisi quod in isto comedebar agnus paschalis ad vespertim, & in alijs non. Primus dies autem Azymorum erat celeberrimus tam quantum ad sacrificia, quam in vacatione ab operibus seruilibus. Nam prima, & septima die Azymorum nullum opus fieri licebat, nisi ea, quae ad cibum pertinent: **Exod. 12. & Leu. 23.** & die Pasche, s. 14. die mensis primi licebat fieri quicquid, quod prophana sicut in diebus profestis, quia in nullo loco legis veteris reperitur, quod illo die vacari deberet a laboribus. Differrebat etiam in sacrificijs, quia primo, & septimo die Azymorum fiebant magna sacrificia solenia, quae determinantur **Num. 28.** Et tñ in die Pasche nullum sacrificium legitur in toto veteri testamento, quod fieret: ideo intelligendum est, quod nullu sacrificium fieret in eo nisi sacrificiu iuge, quod erat sacrificium dierum profestorum. Non ergo poterat vocari dies Pasche dies festus, sed dies primus Azymorum, qui erat celeberrimus. Et cum Iudaei determinassent, quod non occiderent Christum illa die ad vitandum scandalu, postea mutauerunt consiliu, & occiderunt eum eodem die ex causis supra assignatis.

CAPITVLVM IX.

De secunda caeremonia scilicet Azymorum panum, & quod Christus manducauerit azyma die cena vltima.

SECUNDA caeremonia, de qua dubitabatur, an Christus illam obseruasset in vltima cena, erat quantum ad azyma, s. an comedit panes Azymos, vel fermentatos. Quidam tenent, quod Christus manducauerit fermentatum, & ista fuit opinio Graecorum, ex quo inferunt, quod Christus confecit in fermentato, quia ipse confecit post cenam, & confecit in illis panibus, quos habebat, sed habebat panes fermentatos: ideo confecit in fermentato. Ex hoc et inferunt, quod nos debeamus conficere in fermentato, quia debemus imitari Christum in modo conficiendi, & in oibus, quae pertinent ad confectionem, sed ipse confecit in fermentato: ergo nos conficere debemus in fermentato. Hoc autem

autem Ecclesia Græcorum seruat vsq; ad hodiernum diem. Nam in fermentato conficiunt s̄m ceremonias suas antiquas. Dicendum tñ est, q̄ Christus in cœna vltima comedit azyma, & non panem fermentatum. Quod patet primo ex destructione fundamenti positionis Græcorum. Nam tenent Græci, q̄ Christus anticipauerit, & comederit Pascha die tertio decimo mensis, vt supra declaratum est. Et tamen Iudæi non comedebant tñ Pascha, sed die seq. quartodecimo. Et sic non essent panes azymi in Terra Israel die tertio decimo, de quibus comederet Christus, ideo comederet panes fermentatos. Constat tñ inductū necessario ex præcedentibus, q̄ Christus manducauerit Phasē die quartodecimo mensis, qñ Iudæi māducebant: & tñ tunc omnes Iudæi manducabāt Azymos: ergo et Christus manducaret, & in illis conficeret. Secundo patet, quia nō solum rōnabiliter inferitur Christum comedisse azyma die cœnæ, sed v̄ etiā hoc necessarium. Nam dato, q̄ Christus, & Discipuli vellent comedere panem fermentatum illo die non haberent, quia nullus panis fermentatus erat tunc in tota terra Israel. Nam antequam inciperet festum, sante meridiem diei quartodecimi eiciebant omne fermentatum de domibus suis dando illud bestijs ad comedendum, ita vt nulla particula panis fermentati maneret in tota Terra Israel postquā incipiebat festiuitas, vt patet Deut. 16. f. non erit fermentatum in omnibus terminis tuis septem diebus. Et hoc et obseruant Iudæi vsq; hodie sic. Non ergo possent Discipuli Christi, qui parauerant ei cibos paschales, habere aliquos panes fermentatos, quos darēt Christo in illa cœna. Necessite est ergo, q̄ comederit azyma. Tertio patet, quia Christus voluit obseruare tota vita sua legem veterē: & tñ de necessitate legis erat comedi azyma cū agno paschali, quia sepe hoc mandatum est, vt patet Exod. 12. & Num. 9. ergo Christus comederit azyma in illo festo. Et si dicatur, q̄ non posset habere azyma, dicendum, q̄ Christus potius omitteret totam celebrationē paschalem, quam q̄ obseruaret quasdam ceremonias eius, & alias non, quia iste erat labor inutilis, & irrōnabilis, cum laboraretur in obseruatione quarundam ceremoniarum: & tñ per hoc nondum iustificaretur legi, sed esset præuaricatio eius, cum non obseruaret oēs cœnæ, sicut declaratum fuit supra qñ probabatur q̄ Christus celebravit Pascha die 14. cum alijs Iudæis. Quarto quia dato, q̄ Christus anticipasset Pascha per vnum diem sicut Græci dixerūt, qđ tñ falsum est, adhuc comedisset azyma, quia licet die 13. alijs Iudæi nondum comedebant azyma, sed fermentatum: tñ Christus faceret fieri azyma pro cœna sua, quod facile erat. Nam si Christus ex aliqua causa mutaret tps̄ celebrationis paschalis, quod erat aliqd̄ difficile: faceret et quod haberet panes Azymos pro illa die, licet alijs Iudæi non haberent, quod erat satis facile, & nō erat: s̄ legem. Nam licebat cuilibet comedere panes Azymos quotidie si vellent et extra temp̄ Azymorum, cum lex de comedendo Azymos septē diebus esset penalis, & nō obligaret nisi ad illos septē dies: si tñ quis spōte vellent comedere panes Azymos quotidie, cum essent panes afflictionis, licebat ei: si tñ panes azymi fuissent introducti in priuilegium, vel fauorem, non liceret cuiquam vesci illis, nisi quandiu lex permitteret, sicut est de omnibus alijs, quæ dant̄ ex gratia, vel ex priuilegio. Dato ergo, quod quando Christus celebravit Phasē non essent azyma apud Iudæos, ipse faceret parari illa, vt obseruaret omnes ceremonias paschales, potissimè quia valde facile erat facere panes Azymos, quia nihil est facilius, q̄ facere panes tubcinericios, qui sunt repentinè non existentibus alijs panibus, qui nō possunt ita cito parari. sicut

patet Gen. 18. cum venissent tres Angeli ad Abraham in specie virorum, & vellet eis in promptu dari cibos nec haberet aliquos panes, dixit Saræ vxori suæ, accelera tria sata farine, commisce, & fac tubcinericios panes. Nihil ergo impediēbat quin Christus comederet panes Azymos die tertio decimo, si anticipasset Pascha, etiam si non esset azyma apud Iudæos. Quinro patet, quia dato, quod Christus anticipasset Pascha, & esset prohibitum apud Iudæos comedere panes Azymos extra septē dies Azymorum, adhuc Christus deberet comedere azyma illo tēpore. Quod patet, quia vetitum erat celebrare Pascha nisi quartodecimo mensis primi: & vt tamen isti volūt Christus anticipauit per vnum diem faciendo contra legem subeunte causa: ita ergo ex eadem causa comederet azyma tempore illo, quo lex non concedebat, vt cōpleret celebritatem paschalē. Ex dictis apparet, quod Christus comedit azyma in cœna vltima, & non fermentatum, siue anticiparet, siue non, potissimè cūm probatum sit, quod Christus non anticipauit, sed comedit ea die, qua Iudæi.

CAPITVLVM X.

Quod Christus confecerit in Azymis, & quod licet possit confici in Azymis, & in fermentatis, quid sit conuenientius.

EX prædictis sequitur, quod Christus confecit sacramentum corporis sui in Azymis. Nam Christus comedit in illa cœna panes Azymos, vt supra probatum est, sed ipse non confecit nisi in panibus, quos habebat in mensa: ergo in Azymis confecit. Itē patet, quia Christus cœnauit die 14. quando celebrabant Pascha oēs Iudæi, sed eo tpe non erat aliqd̄ fermentatū in tota Terra Israel: Deut. 16. ergo et si Christus vellent conficere in fermentato, nō occurreret sibi hēre illud, nisi ex miraculo faceret panē fermentatū, vel faceret parari illo tpe panē fermentatū, vel retinisset illud ex tpe præcedēti, qñ licebat vesci fermentatis, qđ totū erat p̄ legem, Deut. 16. f. q̄ non esset aliqd̄ fermentatū in toto Israel septē diebus. Nō est ergo vllo modo dicendū, q̄ in fermentato confecerit, quia ad hoc oportebat poni aliqd̄ exorbitantiam à lege, & à communi modo, quæ non sunt danda sine necessitate: ponendo autem, quod Christus confecerit in Azymis, non sequitur aliquid contra legem, nec contra communem modum: ideo istud tenendum est. Ex his apparet solutio illius dubitationis, quæ communiter vertitur, scilicet, an in Azymis, vel in fermentatis conficiendum sit, & dicendum est, q̄ in Azymis sicut Christus confecit: Et istam veritatē sequitur Ecclesia Latinorum. Græci autem crediderunt, quod Christus anticipauit Phasē comedēdo die tertio decimo: ergo apud Iudæos non erant azyma, & sic quod comederit fermentatum, & in illo confecerit: & ipsi ergo credentes se Christum imitari, in fermentato conficiunt vsque in hodiernum diem. Sed considerandum est circa hoc, quod in cōfectione huius sacramenti duo considerari possunt, scilicet quid de necessitate fieri debeat, & quid fieri conueniat: Quantum ad necessitatem dicendum, quod illa sunt de necessitate huius sacramenti, quæ sunt ei substantialia. Nam sicut in compositis naturalibus materia, & forma sunt substantialia rei, ita large in sacramentis dicimus materiam, & formā esse partes substantiales. Est enim forma sacramenti huius in verbis illis, per quæ fit consecratio, quæ licet non habeantur ita formaliter in Euangelio: Ecclesia tamen

Sacram̄ Eucharistiæ i Azymis cōficiendum est, quia ita Christus confecit.

Opinio Græcorū de cōficcō in fermentato.

in suscipit illa ab Apostolis, qui susceperunt ea a Christo, vt patet extra de celeb. mis. in c. cum Marthæ. materia sacramenti est panis triticeus, & vinum de vitibus, siquis autem mutaret aliquid istorum duorum substantialium. s. materia: & formæ nō conficeret, vt pote si non vteretur verbis ab ecclesia consuetis, vel conficeret in pane hordei, aut in vino non de vitibus, quidquid autem aliud eueniat non impedit effectū sacri, sicut in naturalibus si corpus, & aīa rationalis simul sint homo est, si alterū eorum deficiat impossibile est hoīem esse. si tñ ambo simul sint, quæcunq; alię varietates fiant exterius nihilominus hō est, vt pote si sit magnus vel paruus: niger vel albus, & sic de ceteris quia accidentia non variant speciem rei. Ita in sacris: siquis. n. adhibeat panem triticeum & vinum de vite, & proferat verba consueta ab ecclesia p̄ferri cū intentione cōsecrandi, conficiet sine dubio si sacerdos est, quidquid aliud muret exterius, & siue panis sit durus, siue mollis, siue calidus, siue frigidus: niger vel albus, grossus vel tenuis, quadratus vel rotundus. Idem etiā de vino, siue sit album siue rubeum, nouum vel antiquū, boni saporis vel mali. De verbis et pertinentibus ad formam, siue p̄ferantur cantando, siue recitando: distinctè, vel confusè, in bono, vel malo accētū, & sic de oībus alijs accidentibus, tam materiæ quam formæ, quia propter variationem illorum non variatur effectus sacri. Ita etiam est in alijs sacramentis, vt patet in baptismo cuius materia est aqua elementalis, quæ tamen siue sit frigida, vel calida nihil differt, immo et si sit dulcis, vel salsa, quod magis nihil differt. Nam in aqua maris baptizari quis potest. Ita est i pane, qui est materia sacramenti. Nam esse triticeum est esse specificum. & quia triticeum, & hordeaceum differunt in specie, non poterit in hordeaceo pane, nec in aliquo alio, nisi in triticeo confici. esse tamen fermentatum, vel azymum sunt accidentia panis, & non variant speciem eius, ideo siue sit panis triticeus fermentatus, siue azymus, potest in illo confici. Et sic patet, q̄ Græci non errant conficiendo in fermentato. quia ita est verum corpus Christi ibi, sicut in cōfectione azymorum, quam tenet Ecclesia latinorum. Secundum est quid est, quod conueniat fieri in hoc sacramento. s. an in azymis, vel in fermentatis conuenientius sit conficere. Et dicendum q̄ conuenientius est confici in azymis, & ponit ad hoc S. Thomas 1. parte Summæ qđ. 75. artic. 4. tres rationes. Prima est propter imitationē Christi: nam ipse in azymis confecit, sicut supra probatum est. Secunda, quia panis est proprie figura, vel sacramentum corporis Christi, quod sine corruptione conceptum est: fermentum tamē corruptionem inducit in pane, sicut dixit beatus Paulus modicum fermentum totam massam corrumpit. Tertia, quia hoc magis competit sinceritati fidelium: nam azymū significat sinceritatem, quia in se sincerum & immixtum est, & ista sinceritas requiritur in vsu huius sacramenti, iuxta illud 1. Cor. 15. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaq; epulemur non in fermento veteri malitiæ, & nequitia, sed in azymis sinceritatis, & veritatis. Græci autem, qui in fermentato conficiunt, non oīno sine ratione fecerunt. Est vna ratio ad significandum vnionem naturæ humanæ ad verbū diuinū sicut fermentum pane miscetur. Secunda est in detestationem hæresis Nazæorum. Nazæi quippe dicebant obseruanda esse cæremonialia legis veteris simul cum euangelio, & quia Christus confecit in azymis, vt seruaret cæremonias Paschales, volunt etiam ipsi conficere in azymis, vt obseruent illam cæremoniam legis veteris, non licet tamen iam obseruare cæremonias veteres, quia beatus Apostolus detestatur eas, vt patet ad Gala. 5. ideo, vt non viderentur Græci Alph. Tolt. Pars I. Defensorij.

obseruare cæremonias veteris legis, voluerunt potius in fermentato quam in azymis conficere. Istas rationes tangit Gregorius in Registro. Dicendum tamen q̄ licet conuenientius sit in azymis quam in fermentato conficere, tamen seruandæ sunt super hæc consuetudines ecclesiarum. Nam cum ecclesia Latinorum consecrat in azymis, peccaret presbyter Latinus, qui manens inter Latinos conficeret in fermentato, & puniretur secundum iura, sicut patet extra de celebrat. mis. c. per literas, vbi punitur sacerdos, qui in pane fermentato, & vase ligneo missarum solennia præsumpsit celebrare, sic etiam peccaret presbyter Græcus si in ecclesia Græcorum existens cōficeret in azymis. Hoc tenet Sanctus Thom. vbi supra, & videntur esse de intentione beati Gregorij in Registro, & per hoc facile est soluere quæcunq; obiecta.

CAPITVLVM XI.

Et conclusio de anno mortis Christi prima via probandi per historias gentium, & quod non sit necessaria.

PRÆCEDENTIBVS sic se habentibus, accedendum ad secundam dubitationem de morte Christi, circa quam erant duæ conclusiones, s. vna de anno mortis Christi, & alia de die, & licet vna dependat quodammodo ex probatione alterius, tamen vt distinctius videatur de qualibet earum per se agetur. Primo negociandum est circa primam de anno mortis, cuius tenor est: In nullo anno ætatis Christi eum mortuum fuisse dicere possumus, nisi quando incepit esse temporis sui annus trigessimustertius. Dubitatio enim cōsueuit esse solum de tribus annis. s. de anno 32. inchoato, vel de 33. vel de 34. & plures dubitant de 33. & de 34. in quo eorum Christus mortuus sit quam de 32. de alijs autē apais, nemo vsque nunc dubitauit, quia non est ita verisimile Christum mortuum fuisse in aliquo alio, sicut in vno de istis. Et dicendū, q̄ licet in sacra Scriptura non appareat determinatū expresse, quo anno ætatis suæ Christus mortuus sit: dicendum tamē est, q̄ mortuus est anno 33. suo inchoato, de quo solum transierant tres menses, & aliqui dies. Hoc potest probari tripliciter. s. historicè, legaliter, astrologicè. Prima probatio, quæ est potius persuasio est historica. s. quod Christus natus est anno quadagesimosecundo Octauiani, & mortuus est anno 18. Tyberij: ergo 33. anno ætatis suæ mortuus est. Antecedens patet ex historijs, quæ vtrumque ponunt, & tangit hoc Isidorus in lib. Etymolog. Consequentiā patet, quia Octauianus vixit in regno annis 57. vt testantur historiæ communes Romanorum, & aliarum Gentium, quando ergo mortuus est esset Christus annorum quindecim, si ergo mortuus est anno 18. Tyberij, mortuus est anno trigesimo tertio ætatis suæ, quia Tyberius successit immediate Octauiano, & anno quintodecimo Tyberij incepit prædicare beatus Ioannes, Luc. 3. & tunc et cœpit prædicare Christus. Manebant ergo quindecim anni de vita Octauiani. s. a quadagesimosecundo vsque ad quinquagesimumseptimum, qui fuerunt cōes Christo, & Octauiano, & sic mortuus est Octauianus anno quintodecimo Christi, quibus successerunt decem, & octo anni de vita Tyberij Imperatoris, qui faciunt trigintatres annos. Ista probatio est satis rationalis, & tñ nō est necessaria, sed potius persuasoria propter duos. Primo propter fundamentum quod habet ex historijs, quæ non continent fidem plenissimā. Nā licet eis assentiamus: non tñ est earum tanta auctoritas, q̄ necesse sit in oī casu eis stare, etiā si istæ sint historiæ scriptæ a viris sanctis, sicut patet de Chronicis Gotthorū, C quæ

quæ scripsit Iſidorus, & de alijs Chronicis ſanctorum F viro-um, quia iſta non habuerunt viri ſancti ex proba- tione ſacre Scripturæ, nec ex aliqua ratione naturali inueniabili, nec à Spiritu ſancto mouente corda eorū, ſicut in prophetis: iſti enim ſunt modi neceſſarij, qui faciunt probationes pleniffimas, ſed habuerunt hæc ex libris antiquorum, vel ex relatu quorundam, qui dicunt ſe interuiſſe rebus geſtis, dum gererentur, ſed in iſtis duobus modis ſæpe falſitas ſubelt, ideo nõ eſt fides alicuius hitorie omnino neceſſaria, niſi fides ſa- cra Scripturæ, quæ tradita eſt in canone Bibliæ.

Secundo iſta probatio non eſt ſufficiens, quia dato G q̄ adhibeatur pleniffima fides prædictis hitorijs, ta- men non omnino certificant, eo quòd non apparet ex hoc, an iſti anni eſſent completi, vel aliqui illorum ſolum eſſent inchoati. Nam interdum ſolèr anni in- choati computari, tanquam ſint completi. ſ. poſtquã aliquis incipit annum trigefimum dicitur iam habe- re triginta annos. Et ſic interdum naſcuntur multa du- bia in ſacra ſcriptura, quando computantur anni ré- gum, & videtur ſæpe ſibi contradicere, quia ſæpe cõ- putat annos perfectos pro inchoatis, ſæpe inchoatos pro completis, vt patet 3. Regum 15. & 16. & ſæpe in toto 3. & 4. Regum. Et intantum oriuntur dubia ex hoc, quòd Magiſter hitorie ſcholæſticæ coactus fuit facere vnum tractatum per ſe de cõcordia annorum regum, ad tollendum contrarietatem, & impoſſibili- tatem in ſcriptura.

Iſto modo poterat eſſe hic, quòd Octavianus vixe- H rit annis quinquaginta ſeptè in regno, & vltimus eo- rum nõ fuerit completus, ſed ſolum inchoatus, & ſic nõ videret Chriſtus tempore Octauiani quindecim annis, ſed quatuordecim, & quadã particula anni 15.

Sic etiam cum dicitur, quòd Chriſtus mortuus eſt H anno decimo octauo Tyberij, poſſet intelligi, q̄ non completus fuit ille annus, ſed q̄ in principio decimi octauo anni Tyberij Chriſtus mortuus fuerit, & tunc Chriſtus vixiſſet ſolum decem & ſeptem annis tem- pore Tyberij, & quatuordecim annis tempore Octa- uiani, qui faciunt annos triginta, & vnum, & aliquot dies, vel meſes in ſuper loco annorum incompleto- rum. Et ſic non apparet, quòd Chriſtus vixiſſet trigin- ta tribus annis, ſed ſolum triginta & vno, vel triginta duobus. Poterat igitur intelligi per contrarium, ſ. q̄ ſolum computarentur hic anni cõpleti, & nulla men- tio fiat de inchoatis, licet quædam partes illorum trá- ſierint, vt intelligatur ſic, q̄ Chriſtus natus eſſet in an- no 42. Octauiani circa principium, & cum vixerit vſ- que ad quinquageſimum ſeptimum annum Octauia- ni in cluſiue, erunt decem & ſex Chriſti tẽpore Octa- uiani, cum quibus accipiuntur decem, & octo anni de tempore Tyberij, erunt triginta quatuor anni comple- ti. Et ſic moreretur Chriſtus in principio anni ſui tri- geſimi quinti, ideo iſta probatio non eſt ſufficiens. Po- tiſſimè cum ſit hic dubitatio de annis immediatis, ſ. an anno trigefimo tertio, vel 34. Chriſtus mortuus ſit. Si autem eſſet dubitatio de annis non immediatis, ſ. K cut de anno trigefimo, & quadrageſimo, vel quadra- geſimo quinto, iſta probatio ſufficeret, quia per diffe- rentiam annorum completorum, & incompletorum non poſſet coincidere annus trigefimus cum quadra- geſimo, vel quadrageſimus cum quadraſimo quinq- to, id ad alias probationes recurrendum eſt.

C A P I T V L V M X I I .

In quo ponitur in ſecunda probandi ex hitoria euangelica, & quòd Chriſtus non poſſet dici mortuus ante trigefimum inter- ium annum ætatis ſue inchoatum, & q̄ in ipſo mortuus eſt.

SECUNDA probatio eſt euangelica, nam ex hitoria euangelica colligitur aliquoſiter iſta veritas,

Pro quo ſciendum, quòd licet omnes Euangeliftæ e- narrent geſta Saluatoris: nullus eſt, qui ita ordinate deſcripſerit hitoriam Chriſti quantum ad connota- tiones temporum, ſicut beatus Ioannes, qui fere in omnibus geſtis principalibus Chriſti appoſuit tẽpota in quibus fiebant, ſicut nũc aliquoſiter deducetur, & in probatione iſta duo inferentur.

Primum eſt, q̄ Chriſtus nõ poſſet dici mortuus an- te trigefimum tertium annum ætatis ſue in choatũ. Secundum eſt, q̄ Chriſtus mortuus fuerit in ipſo trigefimo tertio anno ætatis ſue.

Pro iſta probatio debent præſupponi duo funda- G menta: primum eſt, q̄ Chriſtus non poſſet dici mor- tuus in aliqua parte anni, niſi meſe primo Iudaorũ, quia in Paſcha mortuus eſt, vt patet Ioã. 19. Alterum fundamentum eſt, q̄ Chriſtus nõ potuit mortuus di- ci ante annum trigefimum, nam tunc nondum erat baptizatus, nec inceperat prædicare, vt patet Lucæ 3. ſ. erat autem Ieſus incipiens annorum triginta, & poſtea prædicauit, & fecit omnia, quæ Euangeliftæ tra- diunt. Hoc præſuppoſito arguitur ſic, Chriſtus poſt ba- ptiſmum vidit quater Paſcha, & in vltimo eorũ mor- tuus eſt, ergo mortuus eſt incipiente anno trigefimo tertio. Patet conſequentia, quia primum Paſcha erat anni trigefimi, nam in illo baptizatus eſt, & incepit prædicare, ſecundum eſt Paſcha anni trigefimi primi, tertium eſt Paſcha anni trigefimi ſecundi, quartum eſt Paſcha anni trigefimi tertij, ſic ergo in quarto Paſcha mortuus eſt: neceſſe eſt eum fuiſſe mortuũ anno tri- geſimo tertio inchoato.

Chriſtus poſt ba- ptiſmum vidit quater Paſcha.

Pro antecedentis probatione deducenda eſt hitoria beati Ioannis, & ſciendum, q̄ licet beatus Lucas aliquid dixerit, & etiam beatus Mattheus de his, quæ Chriſtus egit vel paſſus eſt, aut circa eum geſta ſunt ante annum trigefimum, tamẽ beatus Ioannes nihil dicit, niſi de his, quæ geſſit, vel paſſus eſt poſt inchoatum annum trigefimum, in quo Chriſtus eſt baptiza- tus. Vnde beatus Ioannes poſtquam declarauit deita- tem Chriſti, & oſtendit emanationem eius æternam à patre, incepit loqui de baptiſmo eius Io. 1. Erat autẽ tunc Chriſtus Ieſus incipiens annum trigefimũ, Luc. 3. quia compleuerat. 29. annos & dies tredecim de an- no trigefimo. Nam tota Eccleſia tenet, & cantat, q̄ Chriſtus baptizatus eſt in die Epiphaniæ: reuoluto an- no, ſcilicet annis viginti nouem finitis poſtquam magi adorauerunt Chriſtum, die eodem baptizatus à Io- hanne in Iordane. Et hoc ſatis conſonat Luc. 3. erat Ieſus incipiens annorum triginta. Nam non dixit, q̄ erat annorum triginta, ſed q̄ erat incipiens annorum triginta, id eſt incipiens annum trigefimum, quia de illo ſolum egerat tredecim dies, qui ſunt inter Nata- lem Domini, & Epiphaniam. Poſtquam autem Chri- ſtus baptizatus eſt immediate aſcendit in deſertum, & incepit ieiunare, vt patet Luc. 3. & Matth. 3. & magiſ- tris clare Mar. 1. cum dicitur: Et baptizatus eſt à Ioan- ne in Iordane, & ſtatim aſcendens de aqua vidit celos apertos. Et ſequitur: Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum, & erat in deſertum quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Et ſic apparet, quòd iſti quadra- ginta dies incipiunt computari ab ipſo die Epiphaniæ, vel a die ſequenti, & durabunt vſq; ad diem quintũ- decimum Februarij, & ibi finitum fuit ieiuniũ Chri- ſti.

Manebat autem ex die, quo finiuit ieiuniũ iſtũ vſque ad Paſcha Iudaorum dies quaſi quadraginta, quia illo anno fuit Paſcha Iudaorum circa finẽ Mar- tij, eo quòd ibi erat luna quartadecima meſis primi eorum. Nam communiter Paſcha Iudaorum eſt cir- ca finem Martij, vel apud principium Aprilis. In iſto tempore medio. ſ. quadraginta dieſũ, vel quaſi: Chri- ſtus fecit ea, quæ habentur Io. 1. a medio capituli vſq; ad me-

ad medium ſecundi capit. nam Ioan. 1. dẽ, quomodo A Chriſtus poſt ieiuniũ ambulans per Galilæã vocauit quofdam diſcipulos. ſ. Petrum, & Andream, & Phi- lippum, & locutus eſt ad Nathanael: & in principio ſe- cundi capituli dicitur, quòd die tertia poſt vocationẽ illam, & locutionem ad Nathanael, factũ ſunt nuptiẽ in Cana Galilææ, & iuit illuc Ieſus cum matre, & cum alijs paucis diſcipulis, quos habebat, & completis nu- ptijs deſcenderunt in Capharnaum, & manſerunt ibi diebus paucis. & tunc ſequitur: Er prope erat Paſcha Iudaorum aſcendit Ieſus Ieroſolymam. Iſtud enim fuit Paſcha anni trigefimi, & tunc eiecit de templo e- mentes, & vendentes eodem. c. deinde venit Nicodemus ad Chriſtum, vt informaretur ab eo ſuper baptiſmum: Ioan. 3. & erat tunc Chriſtus in Iudæa habebat- que officium baptizandi, & audita doctrina eius venie- bant multi ad ipſum, & baptizabantur. Etiam plures baptizabantur ab eo quam a Ioanne. Et hoc totũ con- tinetur Ioan. 3. deinde Chriſtus audiuit, q̄ inter Phari- ſeos murmur erat, & dicebant, q̄ Chriſtus plures diſcipulos facit quam Ioannes, quò audito Chriſtus re- ceſſit de Iudæa, vt non daret locum murmuratiõni, & inuidiæ, & venit in Galilæam. Hoc habetur Ioan. 4. in princ. Debut autem tunc tranſire per quandam ciui- tatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, & ibi locutus eſt cum muliere Samaritana Ioan. 4. deinde veniens in Galilæam ſanauit filium reguli incipientem mori. eo. c. & in hoc conſummato ſunt omnes actus Chriſti anni ſui trigefimi, vſque ad principium trigefimi pri- mi. Et tunc Ioan. 5. in principio dẽ, q̄ poſt erat dies fe- ſtus Iudaorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymã. Iſte dies feſtus erat Paſcha, qui vocatur dies feſtus per excellẽ- tiam non expreſſo nomine, eo q̄ iſtud feſtum erat ſo- lennius omnibus, cum in iſto venirent omnes Iudæi in Ieroſalem. Et iſtud fuit Paſcha anni trigefimi pri- mi, quia continuata hitoria inter ſecundum & quin- tum cap. Ioannis nõ ponitur aliquod Paſcha in interme- dium. In iſto primo anno. ſ. a Paſcha anni trigefimi vſ- que ad Paſcha trigefimi primi, Iudæi non fuerunt per- ſecuti Chriſtum, nec legũtur intuliſſe ei aliquam in- iuriã, ſue moleſtiam re aut verbo, niſi q̄ murmura- tionem quandam faciebant dicentes, q̄ plures diſci- pulos ipſe faceret quam Ioannes, vt patet Ioan. 3. ipſe autem volens cedere huic murmuratiõni & inuidiæ receſſit de Iudæa in Galilæam. Ioan. 4. poſt Paſcha au- tem anni trigefimi primi fecit Chriſtus ea, quæ habẽ- tur Ioan. 5. vſque ad medium ſexti capit. Nam ſanauit Paralyticum, qui iacebat in porticu probatiçæ piſci- næ, & fuerat ibi triginta octo annis Ioan. 5. Deinde ex- pteſto feſto receſſit Chriſtus de Ieroſalẽ, & venit trans mare Galilææ, quod vocatur Tyberiadis, & ſequetur eum multitudo magna Io. 6. Continuabat autem Chriſtus doctrinam ſuam in Galilæam, & ſequabatur eum ſemper multitudo, & diſcurrabat per loca Galilææ circa mare Tyberiadis, manſitque ibi vſque ad fi- nem iſtius anni trigefimi primi, & tunc fecit ibi mira- culum de quinque panibus, & duobus piſcibus ſatian- do quinque millia hominum, & iſtud erat iuxta ma- re Ioã. 6. & dicitur ibi, erat autem proximum Paſcha dies feſtus Iudaorum, iſtud erat Paſcha anni trigefi- mi ſecundi. Et poſtea prædicauit Chriſtus de corpore & ſanguine ſuo. eodem ca. & tunc quidam etiam de diſcipulis ſuis receſſerunt ab eo dicentes, durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?

In iſto anno trigefimo ſecundo inceperunt aduer- ſitates Chriſti, quia iam Iudæi perſequabantur eum propter ſigna, quæ faciebat, & propter veritatem, quã predicabat eis, intantum quòd Chriſtus non audebat publice ambulare in Iudæa. Vnde poſtquam beatus Ioannes dixit de Paſcha anni trigefimi ſecundi, & de Alph. Toſt. Pars II. Defensorij.

A prædicatione Chriſti circa corpus, & ſanguinem ſuũ, quæ durat vſque ad finem ſexti capituli, in immediatẽ in principio ſeptimi capituli dixit: Poſt hæc ambula- bat Ieſus in Galilæa: non enim volebat iſtra Iudæã ambulare, quia querebãt eum Iudæi interficere. Hoc durauit a Paſcha Iudaorum vſque ad feſtum taberna- culorum, ſive Scenophegie, quod eſt tempus ſex mẽ- ſium, cum Paſcha ſit die quattodecimo mẽſis primi, & Scenophegia incipiat die quattodecimo meſis ſe- ptimi, Leuit. 23. & hoc patet, quia poſtquam Io. 7. di- ctum erat, q̄ nolebat Ieſus ambulare in Iudæam, quia querebant eum Iudæi interficere, ſequitur: Erat autẽ in proximo dies feſtus Iudaorum Scenophegia. In iſto feſto aſcendit Ieſus in Ieroſalẽ, & prædicauit om- nia, quæ habentur Ioan. 7. & 8. & tunc voluerunt eum Iudæi lapidare, quia dixit antequam Abraham fieret, ego ſum: ipſe autem abſcondit ſe, & exiuit de templo. Tunc etiam Chriſtus exiſtens in Ieroſalem ſanauit in eodem feſto hominem cecum a natiuitate ponendo lutum in oculis eius, de quo Ioan. 9. vnde immediate vt Io. 8. in fine dicitur, quòd Ieſus abſcondit ſe, & exi- uit de templo, ſequitur in principio noni capituli, & præteriens vidit hominem cecum a natiuitate: quaſi innuat, quòd illa vice, qua abſcondens ſe exiuit de tẽ- plo, tranſiens per callem vidit illum cecum a natiui- tate, & ſanauit eum, & propter hoc inſurrexit magna inuidia, & deteſtatio Iudaorum contra Chriſtum, nã dicitur eod. ca. iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi- quis Ieſum conſiteretur Chriſtum extra Synagogam fieret. Et poſt hoc cecus ille, qui ſanatus fuerat obuia- uit ſemel Chriſto, & adorauit eum: & Phariſei quidã, qui erant cum ceco dixerunt ad Chriſtum: Nunquid & nos ceci ſumus? & Chriſtus incepit eis reſpondere, & continuatur ſermo ſuus a fine noni capit. vſque ad medium decimi. hæc omnia facta ſunt in feſto Sceno- phegiæ anni trigefimi ſecundi. Poſt hæc non ſit men- tio de aliquibus geſtis Chriſti vſque ad feſtum purifi- cationis, ſive Enceniorũ, quod eſt die vigefima quin- ta meſis Caſleu, vt patet 2. Machab. 1. eſt autem mẽ- ſis Caſleu meſis nonus. ſ. Nouember. Et ſunt quaſi duo meſes inter Scenophegiã, & feſtum Purifi- cationis. In iſto feſto iterum ſtetit Chriſtus in Ieroſalẽ, & Iudæi loquebantur cum illo, & voluerunt eum la- pidare. Sic patet Io. 10. nam poſtquam poſita fuit re- ſponſio, quam fecit Chriſtus in feſto Scenophegiæ ſu- per ceco nato, ſequitur: facta ſunt Encenia, id eſt puri- ficationes Ieroſolymis, & hyems erat. Et habitis ſer- monibus tunc cum Iudæis dicitur, querebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum, & abiit iterum trans Iordanem, & manſit illic. Factum eſt hoc in fine meſis noni anni trigefimi ſecundi, mã ſitque ibi Chriſtus aliquanto tempore docẽs, & mul- ti veniebant ad eum, & credebãt in ipſum, ibique ſte- tit vſque ad principium anni trigefimi tertij.

Tunc accidit, quòd agrotaret Lazarus, & moreret- ur, & ſorores eius miſerunt ad Chriſtum, dicentes: Domine ecce quem amas, inſirmatur. Et tunc Chri- ſtus venit, vt ſuſcitaret Lazarum. In hoc tamen turba- bantur diſcipuli eius, quia Chriſtus erat nunc in loco ſecuro, & vt ſuſcitaret Lazarum veniebat circa Ieroſa- lem, vbi erat in magno periculo, Ioan. 11. Et patet con- tinuatio huius hitorie, quia poſtquam Ioan. 10. in fi- ne dicitur, quomodo Iudæi voluerunt Chriſtum lapi- dare, & recedens manſit trans Iordanem docens. ſe- quitur in principio vndecimi capituli. ſcilicet erat qui- dam languens Lazarus à Bethania, iſta ſuſcitatio La- zari fuit mẽſe primo anni trigefimi tertij, ſcilicet Mar- tio, & tunc Iudæi commoti ſunt zelo magno viden- tes ſignum hoc, & euntes dixerunt illud Phariſeis. Et tunc dicitur eodem ca. quòd collegerunt pontifices,

& Pharisei concilium, & dicebant: quid faciemus, F
 & hic homo multa signa facit? Et tunc cogitauerunt Christum occidere, & dicitur: Iesus ergo non in palam ambulabat apud Iudaeos, sed abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitatem, quae dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Et sequitur: proximum erat autem Pascha Iudaeorum. Istud erat Pascha anni trigesimalitertij, in quo Christus mortuus est. Na post hoc dicitur: querebant ergo Iesum & colloquebantur, dicentes: quid putatis, quia non venit ad diem festum? & sequitur: Dederunt autem Pontifices, & Pharisei mandatum, ut si quis cognouerit ubi sit indicet, ut apprehendant eum, & tunc in principio duodecimi sequitur de festo in ramis palmarum, quod erat per sex dies ante mortis diem Christi. Et post hac in principio tertijdecimi. c. ponitur cena Christi cum discipulis suis, quae fuit praecedenti die ante mortem suam. Ex praedictis apparet, quod Christus post principium anni sui trigesimali vidit quadruplex Pascha. Primum ponit Io. 2. Secundum ponitur Ioan. 5. Tertium ponit. Io. 6. Quartum ponitur Io. 11. Et in isto quarto mortuus est. Primum fuit Pascha anni trigesimali. Secundum fuit Pascha anni trigesimali primi. Tertium fuit Pascha anni trigesimali secundi. Quartum fuit Pascha anni trigesimali tertij. Ista habentur ex deductione historiae beati Ioannis, quae nihil aliud continet a principio primi ca. ubi agitur de baptismo Christi usque ad principium tertijdecimi, ubi agitur de cena sua cum discipulis ante mortem. Et est historia trium annorum completorum, & vnus inchoati. Nec potest quis maiora tempora Christo dare post baptismum suum quam ista, quae descripta sunt. Nisi forte diceret, quod historia beati Ioannis non est continuata, quod non vnus continenter dictum. Apparet ex praedictis illa duo, quae supra tetigeramus. Primum est, quod Christus non potest dici mortuus fuisse usque ad annum trigesimali tertium aetatis suae inchoati. Na post baptismum suum ponit beatus Ioannes Christum vidisse quadruplex Pascha: ergo post baptismum vixit saltem quatuor annis. Tribus completis, & vno inchoato. Completi fuerunt trigesimali, & trigesimali primus, & trigesimali secundus: incompletus trigesimali tertius, de quo Christus non vixit, nisi illis diebus qui sunt inter natale suum, & Pascha Iudaeorum, qui sunt tres menses, vel parum plus. Et ad hoc non potest esse aliqua cauillatio, nisi negaremus literam beati Ioannis, quia quadruplex Pascha non potest esse, nisi in quatuor annis. Ex hoc patet, quod nullo modo est recipienda illa positio, quae dicit Christum mortuum fuisse anno 32. vitae suae nondum completo, quia tunc non posset poni post baptismum Christi, nisi triplex Pascha cum baptismo fuerit in principio anni trigesimali, Luc. 3. f. Erat Iesus incipiens annorum 30. ideo necesse est dici eum fuisse mortuum in anno 33. vel aliquo alio post, sed prius nequaquam potest dici mortuus. Secundum erat, quod Christus mortuus sit anno 33. quod satis patet, quia post principium anni trigesimali cum Christus baptizatus est ponit beatus Ioannes quadruplex Pascha, & in ultimo eorum Christus mortuus est, ideo anno trigesimali tertio mortuus est. Ista probatio procedit necessario, nisi dicatur, quod iter istud quadruplex Pascha omisit beatus Ioannes aliquod Pascha. nam de primo eorum manifestum est, quod fuit in anno trigesimali, quia alias daretur quasi vnus annus integer postquam Christus incepisset vocare discipulos, in quo nihil faceret. Istud patet in deductione, quam fecimus supra de primo ca. Ioannis usque ad medium secundi. De quarto est Pascha satis apparet, quod fuerit illud in quo Christus mortuus est, cum ponatur ibi simul festum in ramis palmarum, & dies cenae Domini, quae fuerunt in anno mortuus Christi. Nec potest satis conuenienter stare, quod beatus

Ioannes omiserit aliquos annos de tempore illo, quo Christus praedicauit. Primo, quia historia Beati Ioannis de seipso apparet satis continuata, sicut supra diximus. Secundo quia in scripturis semper tenendum est, quod sit ordo continuatus sine omissione aliqua, nisi probetur omisio, & quod sit ordo rectus naturalis sine anticipatione & recapitulatione, nisi probetur anticipatio vel recapitulatio, quia semper praesumendum est pro eo, quod commune est, nisi probetur esse factum per aliquem specialem modum: scribere tamen aliquid cum omissione quorundam, vel cum anticipatione, & recapitulatione sunt speciales modi, ideo nunquam est praesumendum, quod isti sunt in scriptura, quando clare probatum fuerit, quod aliquis eorum est. Fundamentum huius est, quia alias tolleretur tota certitudo scripturae: si putaremus, quod scriptura loqueretur per omissiones anticipationes, & recapitulationes nisi in casu, in quo manifeste apparet. In praesenti tamen non constat, quod beatus Ioannes omiserit aliquos annos, vel Pascha aetate Christi post baptismum usque, ad mortem, & ponit quadruplex Pascha. Ideo credendum est, quod non fuerit, nisi istud quadruplex Pascha. Et sic Christus moreretur in principio anni trigesimali tertij aetatis suae.

CAPITVLVM XIII.

In quo incipit tertia via probandi, scilicet astrologica, & ponuntur quatuor supposita ad probandum hanc, & tria illorum probantur hic.

TERTIA probatio erat astrologica, non quidem quod tota sit astrologica, quia astrologica de talibus non considerat taquam de subiecto, vel de partibus subiecti artis, sed praesuppositis quibusdam fundamentis legis Dei ad quam proprie pertinet de morte Christi agere. Astrologia est via probatiua ad id quod intendimus. Et ista probatio est omnino necessaria, ita quod non habeat locum aliqua cauillatio de omissione anticipatione vel recapitulatione, sicut haberet locum contra praecedentem probationem, quae erat pure euangelica. Ad inueniendum hoc oportet quaedam praesupponi: primum est, quod Christus mortuus est die Veneris, sic patet Io. 19. f. Iudei ergo quoniam parasceue erat, ut non remaneret in Cruce corpora Sabbatho, rogauerunt Pilatum, ut frangerentur crura eorum, & sic dies qua Christus pendebat in Cruce erat parasceue, id est dies Veneris, & sequens dies erat Sabbathum. Et ne manerent corpora illo die in Cruce, sed morerentur cito fracta sunt crura latronum, crura autem Christi non fracta sunt, quia iam erat mortuus. Idem patet Mar. 15. f. Et cum iam sero esset factum, quia erat parasceue, quod est ante Sabbathum. Et etiam Lucae 23. dicitur: Et dies erat parasceue, & Sabbathum illucebat, id est sequens dies erat Sabbathum.

Secundum praesuppositum est, quod Christus mortuus est die quintadecima mensis primi Iudaeorum, scilicet luna quintadecima. Nam Iudaei computant menses per lunationes, & quota est luna tot sunt mensis dies, ideo apud Iudaeos est festum Calendarum, scilicet prima dies mensis: Numeri 28. & 29. Et illa dies vocatur Neomenia: Isaie primo. & Psalmo octuagesimo. Et sicut Calendarum vocantur apud nos prima dies mensis cuiuslibet, ita vocatum fuit istud festum Neomeniae apud Iudaeos Calendarum, ad significandum, quod dies Neomeniae est prima dies mensis, & in omni mense celebratur, & tamen Neomenia significat primam diem lunae, scilicet, quando luna est in coniunctione cum Sole, & non apparet. Et interpretatur Neomenia nouus defectus, vel nouiter deficiens, Patet

Mors Christi fuit die Veneris.

Mors Christi fuit die 15. mensis primi Iudaeorum.

Declaratio textus illius 50. ann. non dicitur.

Patet hoc, quia Christus mortuus est sequenti die post cenam, & tamen ipse cenauit die quartadecima mensis ad vesperum quando Iudaei comedebant Pascha, ut supra probatum est. Et istud festum est die quartadecima mensis primi: Leuit. 23. & sequenti die post cenam mortuus est, quia surgens de cena introiuit in hortum, & ibi captus est a ministris Iudaeorum, sequenti die mortuus est, & colligitur Matth. 26. & 27. Mar. 14. 15. Lucae 22. 23. Ioan. 18. 19. erat ergo dies quintadecimus Luna quando Christus mortuus est.

Tertium praesuppositum est, quod Christus mortuus est inter annum trigesimali, & quinquagesimum aetatis suae: nullus enim debet dubitare, an Christus mortuus fuerit ante annum trigesimali. Nam ante illud tempus nondum incepit praedicare, nec facere aliquid eorum, quae communiter traduntur ab Euangelistis. Patet quia Lucae 3. dicitur: Erat Iesus incipiens annorum triginta, incipiebat annum trigesimali, quando baptizatus est, ut ibi subiungitur. Item non peruenit Christus ad annum quinquagesimum. Nam illo anno, quo mortuus est dixerunt Iudei sibi. Quinquaginta annos nondum, & Abraham vidit: Ioan. 4. hoc tamen dicebant Iudaei tanquam notissimum, quasi dicant, Christus gloriabatur se esse aetate Abraham aetate, & tamen ad plus etiam si Christus vellent dicere se habere multos annos non poterat dicere, quod erat quinquaginta annorum. Sicut si de aliquo homine triginta annorum annorum volendo arguere ipsum de manifestissimis, dicemus tamen, non habes sexaginta annos. Nam licet posset mentiri dicendo se habere quinquaginta, vel sex annos supra veritatem, vel infra. Quod tamen dicat se habere quinquaginta, vel viginti supra veritatem, vel infra nullo modo est verisimile, ideo in talibus respondens, et si vellet subterfugere verum, vel falsum exprimere, nullo modo audebit, quia manifestissime apparebit eum mentiri. Ita nunc Iudei volebant conuincere Christum de mendacio, cum ipse diceret se esse antiquiorem quam Abraham, & si illi expressissent solum summam annorum eius, vel paucos plus, poterat ipse dicere, quod erat plurimum annorum, & non poterant eum manifeste conuincere, ideo dixerunt multos annos supra aetate Christi, ut ipse erubesceret dicere se esse plurimum annorum quam illi expresserant. Cum ergo dixerint, quod nondum erat quinquaginta annorum: videtur dicendum, quod nondum esset quadraginta quinque annorum, ut tanta aetate appareret, nec forte 40. annorum. Christus tamen mortuus est in anno, in quo ista dicta sunt ei in festo Scenophae, quod est mense sexto, & ipse mortuus est mense primo sequentis anni, ut ex supra dictis inductum est: & satis manifestat beatus Ioannes. Non ergo inquitur de multis annis aetatis Christi, in quo illorum mori potuerit, sed solum inquitur de annis intermedijs inter trigesimali, & 50. & licet coiter non dubitetur, nisi de tribus annis. scilicet 32. 33. & 34. & satis esset inquirere per viam astrologicam, in quo istorum trium annorum mortuus fuerit, ut tamen tollamus dubium secundum fundamenta Euangelij, ex quibus apparet eum fuisse mortuum inter annum trigesimali, & quinquagesimum. De omnibus istis intermedijs. scilicet de quolibet istorum 20. annorum. queretur in quo eorum mori potuerit.

CAPITVLVM XIII.

De quarto praesupposito, & ibi multa de diuersitate annorum solarium & lunarium, & de annis diuersarum gentium, & multa de mutatione anni Iudaeorum, & de causis, & de modo inueniendi primum mensem Iudaeorum quolibet anno.

QUARTUM praesuppositum est quantum ad computationem istam, quia Christus mortuus est Alph. Toft. Pars II. Defensorij.

menfe primo Iudaeorum: videndum est, quis esset iste mensis primus, ut sciamus cum quo mense nostro coincidit, quia alias nescimus dicere quis mensis de nostris erat, quando Christus mortuus est. scilicet an Aprilis, vel Martius, vel aliquis alius. In quo sciendum, quod cum primus mensis sit principium anni, & principia annorum apud diuersas gentes diuersa sint, erunt etiam primi menses diuersi, sed etiam in hoc considerandum est, quod quaedam gentes habent principium anni mutabile, & aliae non. scilicet quaedam gentes sunt, quae ubi semel habent principium anni, ibi semper habent illud, sicut sunt Latini, Graeci, Aegyptij, Syrij, Persae, & multae gentes: aliae autem sunt, quae habent principium anni mobile, sicut Saraceni. Ista diuersitas venit ex eo, quod quaedam gentes faciunt annos lunares, aliae annos solares. Illae gentes, quae faciunt annos solares, habent principium annorum suorum fixum, sicut Latini, quorum annus semper incipit in Ianuario in hyeme, ut potest si semel incipiat annus Latinorum die illo, quo sol est in vigesimo gradu Capricorni, semper incipiet eodem die, nec apparet aliqua diuersitas, nisi in multis annis. In centum annis vno die, vel quasi propter motum augium, de quo non est ad praesens. Vltimo tamen non percipit istam differentiam. Quaedam etiam gentes sunt, quae incipiunt annum suum in autumno, & semper sic incipiunt. scilicet Graeci, qui computant per annos Alexandri, & incipiunt in Octobri. Gentes autem, quae computant annos suos per lunam: necesse est, quod faciant mutationem in principijs annorum suorum, quia tempus variatur per varietatem solis, & non per varietatem Lunae. Nam quatuor diuersitates temporis, scilicet ver, aestas, autumnus, hyems non fiunt propter lunam, sed per Solem, quia alias quolibet mense essent istae quatuor diuersitates, cum Luna quolibet mense compleat cursum suum.

Qui autem computant menses per Lunam faciunt 12. menses, sicut qui computant annos solares. Menses tamen lunares non sunt aequales mensibus solaribus, quia vna lunatio continet vigintinouem dies, & 12. horas, vel quasi, & duae lunationes simul continent dies quinquaginta nouem: ideo illi, qui volunt distinguere menses lunares dando cuilibet dies integros, faciunt vnum mensem ex triginta diebus, & alium ex vigintinouem. Et sic procedunt. Et sic 12. menses lunares simul faciunt dies trecentos quinquaginta quatuor, annus tamen solaris continet dies trecentos sexagintaquinque praeter quartam bisextilem, & sic annus solaris abundat in 11. diebus ad annum lunarem.

Ex quo sequitur, quod necesse est, quod si quis computet tempora sua per annos lunares, quod aliquando incipiat annum in hyeme, aliquando in aestate, & sic de alijs partibus temporis. Patet hoc, quia si nunc computare inciperent annos solares, & lunares eodem die, scilicet prima die Ianuarij non finirentur simul, quia annus lunaris erit minor. 11. diebus, & finietur die vigesimo Decembris, & alio anno decurtando alios 11. dies finietur die nona Decembris, & alio anno decurtando sic finietur die vigesima octaua Nouembris, & sic continue decurtabit vsque in triginta tribus annis minuetur, & deficiat vnus annus lunaris totaliter, & redeat ad principium anni solaris. Et sic trigintatres anni solares faciunt triginta quatuor annos lunares vel quasi. Ista enim est computatio grossa & absoluta solum ad ostensionem differentiae mensium solarium & lunarium. Istum modum tenent Saraceni qui computant per annos lunares, & aliquando incipiunt annum suum in Martio, aliquando in Aprili, aliquando in Octobri, & sic de alijs partibus anni. His visis considerandum est de annis Hebraeorum, & dicendum quod annus Hebraeorum a principio non habebat tale initium, quale

Annus Saraceni est per lunationes.

quale nunc habet. Incipiebat namque annus Hebræo rum in Octobre, eo q̄ a principio ipsi cōputauerunt annos s̄m computationem gentium. Et quia Aegyptij, inter quos Israelitæ creuerunt, & inceperunt esse populus, incipiebant tunc annos suos in Octobre, Iudæi quoque sic computabant. Periti t̄m inter Iudæos dicunt, q̄ hoc erat, quia ipsi computabāt annos suos à principio seculi, & quia mundus creatus est in Septembri: siue incipit annus in Octobre. Nam dñt, q̄ die vigesima quinta Septembris creatus est mundus, & dies sexta, in qua creatus fuit Adā, fuit dies vltima Septembris, & sequenti die, in quo Deus cessauit ab opere. s. dies Sabbathi, fuit prima dies Octobris, & illa fuit prima dies anni, & sex dies præcedentes, in quibus fuit creatio, pertinet ad alium annum. & illos sex ponunt Iudæi tanq̄ vnum annum. q̄ aut̄ Iudæi computarent isto modo annos, patet Exo. 23. s. Solēnitatem quoque in exitu anni, qñ congregaueris oēs fruges tuas de agro. Ista solēnitas est Scenophegię, vel Tabernaculorum, q̄ est die 15. mensis Septimi. s. Septembris, quo tpe oīa collecta sunt de agris. s. fruges, & vinum in terra calidissima, sicut est terra Aegypti respectu nostri. Et dñt tunc exitus anni, i. finis. s. quia antiquitus solebat esse finis anni Septembre, & principiu in Octobre. Patet hoc clarius Exod. 34. cum dñt: Solēnitatem quoque, qñ redeunte anni tpe, cuncta conduntur, & agitur de solēnitate Tabernaculorum, qñ conduntur, i. reconduntur oīa. s. fruges in horreis, & vini in apothecis, & hoc est redeūte anni tpe. Dñ. n. redire annus, qñ finitur vnus annus, & incipit alius. Et sic v̄ q̄ annus incipiebat olim in fine Septembris, qñ est solēnitas Tabernaculorum. Isto modo cōputauerunt Iudæi annos quandiu fuerunt in Aegypto. Tempore autē illo, quo Deus educere debuit illos, voluit q̄ mutaretur principium anni, & q̄ ille mensis, in quo exiebant de Aegypto esset principium oīum mensium, & ibi inchoaretur annus. Sic patet Exod. 12. s. mensis iste vobis principium mensium erit primus in mensibus anni. Hoc fecit Deus, sicut faciunt principes terreni, qui qñ faciunt aliqua gesta magna faciunt cōputari principia annorum ab illo tempore. Sicut fuit de oībus ponentibus aras. s. de Nabuchodonosor, de Philippo patre Alexandri, de Alexādro, de Diocletiano, de Octauiano, de Gerdauch, de Mahometo. Et q̄ Deus faciebat opus magnificum, educendo Israelitas de Aegypto, voluit q̄ in memoriā illius beneficii mutaretur principium anni, & computaretur annus ab illo tempore, quo de Aegypto educti sunt. Alia fuit cā, quia Deus educens Israelitas de Aegypto assumpsit eos in populum specialem sibi separādo de omnibus gentibus: Exod. 19. s. Vos ipsi vidistis quæ fecerim Aegyptijs, qño portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi, si ergo audieritis vocem meam, & audieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis gentibus: mea est enim oīs terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale. Quia ergo computatio annorum quam prius tenebant Iudæi erat a creatione mundi, per quam Iudæi pertinebant ad Deum generaliter, vt oēs homines, liberatio autem de Aegypto fuit, per quam specialiter pertinerūt ad Deum, vt populus peculiaris, ideo debuerunt potius computare annos suos a tempore, quo exierunt de Aegypto quam a creatione mundi. Insuper iussit eis, quod quo libet anno die quartodecimo mensis primi Iudæi celebrarent Phasē occidentes agnum eo modo, quo fecerant in Aegypto: Nume. 9. & Leuit. 23. Iussit etiam vt istud semper esset in tempore nouarum frugum, s. in principio veris, quia illo tempore exierant de Aegypto: Deuteronom. 16.

Tunc autem erat difficultas, quomodo Iudæi hoc

facerent, quia vt supra declaratum est, anni lunares sunt inæquales annis solaribus, & si vno tempore incipiant simul, postea variantur propter minoritatem lunarium, sicut supra declaratum est de annis Arabū, siue Saracenorum. Si ergo Iudæi non adhiberent in hoc aliquam sollicitudinem, inciperet aliquando annus eorum in Martio, aliquando in Augusto, aliquando in Decembre, & sic non retineretur significatio in festiuitatibus, nec identitas temporis. s. quia nō fieret semper Pascha Iudæorum in principio veris eo tempore, quo exierunt de Aegypto, quia cum mensis primus eorum aliquando deberet coincidere cum Augusto nostro, & aliquando cum nostro Septembri, & aliquando cum Decembre, celebraretur tunc Phasē die quartodecimo mensis, & sic non conueniēter significaretur in illa festiuitate exitus Israelitarum de Aegypto, quia non fiebat illo tempore. Debuerunt ergo conari Iudæi, vt mensis suus primus semper inciperet circa medium nostri Martij pauloante, vel paulo post: eo q̄ tunc est principium veris, & illo tempore exierunt de Aegypto.

Ita autem faciunt, quia apud Iudæos regula est, q̄ illa lunatio, cuius principium est magis propinquum æquinoctio vernali, siue præcedat, siue sequatur, est primus mēsis Iudæorum, & die quartodecimo huius lunationis est Pascha suum, ideo semper videmus, q̄ Pascha Iudæorum est circa medium Martij, vel ad finem, aut in principio Aprilis. Hoc autē non poterant facere componendo annos ex duodecim lunationibus, quia tunc variaretur principia annorum suorum, sicut variantur principia annorum Arabum, sicut supra declaratum est, eo quod 12. lunationes non complent vnum annum solarem, sed deficiunt dies 11. si constituantur annos ex 13. lunationibus variabuntur magis principia annorum lunarium, quia 13. lunationes continent 384. & superabundant in diebus 19. ad annum solarem, & tunc est maior variatio quam prius, si constituerentur ex duodecim lunationibus. Fecerunt ergo alium modum. s. quosdam fecerunt ex duodecim lunationibus, & alios ex tredecim, & fuit iste modus, quod fecerunt quandam circulum 19. annorum solarium, in quo luna rediret ad principiu, in quo prius fuit cum sole. Nam si nunc Sol, & Luna coniungantur in vno loco, siue in aliquo loco, iterum completis decem nouem annis coniunguntur in eodem loco, & in decem & nouem annis solaribus sunt decem, & nouem anni lunares, & insuper septem menses, quos superaddunt septem annis lunariis, quorum quilibet habet 13. menses. Et isti anni vocantur superexcrecentes, vel embolismales s̄m quosdam, & sic de illis 19. annis 12. sunt simplices, id est habet quilibet 12. lunationes, & septem sunt superexcrecentes, vel embolismales. Et computantur sic. s. quod de istis decem & nouem annis tertius, & sextus, & octauus, & vndecimus, & decimusquartus, & decimusseptimus, & decimusnonus sunt embolismales, reliqui autem habent duodecim lunationes solum. & s̄m istum modum fit q̄ principium anni Iudæorum est semper apud æquinoctium vernale, parum ante vel parum post. Et istū modum seruauerunt ab exitu de Aegypto, & etiam seruant Iudæi hodierni. Erat tamen æquinoctium vernale tēpore Christi die vigesimatertia, vel vigesimaquarta die Martij, nunc autem est vndecima, vel duodecima die Martij, Iudæi tamen semper seruant conjunctionem propinquam æquinoctio. Ista dicta sunt grosse potius vulgariter quam astrologicè, quia non negociamur principaliter de his, sed ponitur vt quedam instructiones ad sciendum quadam præsupposita, quibus vti debemus in probatione de tēpore mortis Christi.

Ex

Ex prædictis apparent quatuor præsupposita. Primum q̄ Christus mortuus est die Veneris. Secundum q̄ mortuus est luna quintadecima mensis primi. Tertium q̄ mortuus est inter annum trigessimum & quadragesimum. Quartum q̄ iste primus mensis in quo Christus mortuus est erat lunatio illa cuius principiu maxime propinquum erat æquinoctio vernali, s. caput arietis. Ad hoc ergo q̄ cōcludatur mortem Christi fuisse in aliquo anno, vel in alio necesse est, q̄ omnia ista quatuor cōcurrāt, alias nō erit ibi mors Christi.

CAPITVLVM XV.

In quo inducitur, quod inter annum trigessimum ætatis Christi, & annum 50. de quibus poterat esse dubium, q̄ in nullo fuerit mortuus, nisi anno 33. suo inchoato tertia die Aprilis.

PRÆSUPPOSITIS præcedētibz nunc videndum est, in quo anno Christus mortuus fuerit. Et quia diximus q̄ mortuus est inter annum trigessimum, & 50. solum de annis istis videndum est. Dicendum q̄ anno trigesimo primo Christus non potuit mori, quia tunc luna quintadecima mensis primi erat die vigesima septima Martij, & erat dies ille dies Martis, Christus t̄m mortuus est die Veneris, vt patet ex præsupposito.

Modus autem probandi, q̄ dies vigesimus septimus Martij illius anni erat dies Martis potest haberi multipliciter. Primo per regulam de notis feriarum, per quas incipiunt anni, vel menses, quæ regula ponitur in canonibus tabularum regis Alphonsi. ponitur etiam cōiter in canonibus oīum tabularum, quæ procedunt per diuersas ad sciendum, in quo die incipiat quilibet annus. Alio modo potest haberi per artem literæ Dominicalis, per quam potest sciri vsque ad mille annos vel plures, quæ erit litera Dominicalis illius anni, ita possumus scire de annis iam præteritis, quæ fuit litera Dominicalis in quolibet illorum, & per illam patet de omnibus feriis. Et sic potest sciri quæ litera Dominicalis fuerit in anno Christi trigesimo primo, præsupposito, q̄ sciamus quor anni fuerūt inter illum, & inter istum, qui modo est. Alio modo potest sciri sine aliqua arte modo vulgari discurrendo per annos, s. si sciamus in quo die incipit iste annus, sciamus in qua die incepit præcedens, & sic de omnibus præteritis retrocedendo continuatē vsque ad annum Christi trigessimum primum de quo volumus. Quod autē sciat, q̄ die vigesima septimo Martij in illo anno fuerit luna quintadecima, patet computando mediani conjunctionem, & oppositionem Solis & Lunæ per tabulas regis Alphonsi, accipiendo radices istorum motuum ex æra Christi, vel ex quacunque alia æra, quia in hoc nihil differt, cum omnes æræ (licet diuersæ sint.) concordent in veritate motuum. Modus autem calculationis istius non potest describi, sed qui voluerit, ingrat per ipsas tabulas, vel per alias oppositionem Solis & Lunæ, & inueniet q̄ in illo anno trigesimo primo Christi die vigesima septima Martij erat luna quintadecima, & illa lunatio erat primus mēsis Iudæorum. Istud est nunc introductum est, vt sciatur quales modi probationis sunt, quibus vtitur in præsentī. Anno 32. Christi inchoato non potuit ipse mori, quia tunc fuit luna quintadecima mensis primi Iudæorum die quintadecima Aprilis, & erat illa dies Martis, Christus t̄m mortuus est die Veneris, probationes autem procedunt eo modo, quo supra diximus. De anno trigesimo tertio postea dicemus. Anno 34. non potuit Christus dici mortuus, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit vigesimatertia, vel vigesimaquarta die Martij, & dies vigesimatertia dies Martis, & fuit

Mors Christi non potuit esse ante 34.

Alph. Toft. Pars I. Defensorij.

quens erat dies Mercurij. Anno 35. ætatis Christi inchoato nō potuit mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die vndecima Aprilis, & erat dies Lunæ, Christus t̄m mortuus est in die Veneris. Anno 36. ætatis Christi inchoato, non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die trigesima prima Martij, & erat tunc dies Sabbathi, Christus tamen mortuus est die Veneris. Isto modo poterat stare aliquo modo quod dicitur Græci. q̄ Christus anticipauerit per vnam diem, q̄ tunc esset dies quintadecima dies azymorum prima, & illa esset dies Sabbathi, Christus aut̄ moreretur die præcedenti. s. die Veneris, quæ erat dies quartadecima mensis, in qua Iudæi celebrabant Pascha ad vesp̄rū. Christus autem nō potuit comedere in ipsa die cum mortuus fuerit hora nona, ideo comedit die præcedenti. s. die Iouis, qui erat dies tertiusdecimus mensis, & tunc cōcordant omnia. s. q̄ Christus mortuus est die Veneris, & celebravit Pascha die Iouis. Consonat etiam, quod dicitur Io. 18. q̄ Iudæi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed manducarēt Pascha. s. q̄ illa die, qua Christus mortuus est, erat celebrandum Pascha ad vesp̄rū, & vt Iudæi manerent mundi pro illo tempore noluerunt intrare in prætorium. Consonat etiam quod dicitur Io. 19. s. Iudæi aut̄ quoniam parasceue erat, ne remaneret corpora in cruce Sabbatho (erat. n. magnus illē dies Sabbathi). s. dies Sabbathi post mortē Christi erat magnus. i. magne solēnitatis. quia erat dies sabbathi, & quia erat prima dies azymorum, quæ erat festiuitas celebratio: ma: Exo. 12. & Leui. 23. Sed ista non stant, primo quia præsupponitur in his, q̄ Christus anticipauerit Pascha per vnum diem, & tamen supra probatum est, q̄ non anticipauit, sed comedit ea die, qua Iudæi. Secundo, quia nō potest esse s̄m hoc mors Christi ante annum trigessimum sextum suum inchoatum, & t̄m nullus ponit Christum tanto tpe vixisse, sed omnes limitantes mortem suam dubitant de anno trigesimo secundo, trigesimo tertio, & trigesimo quarto: de alijs autē nemo dubitat, potissime quia ipsi Græci non putant Christum fuisse mortuum vltra annum trigesimalū tertiu, vel trigessimū quartum, ideo et si ponat anticipationem non cōuenit eis, q̄ Christus isto anno mortuus fuerit. De anno trigesimo tertio, & trigesimo quarto ætatis Christi postea dicitur. Anno trigesimo nono ætatis Christi Christus nō potuit mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum illo anno fuit vigesima nona Martij, & erat dies Dñica. Anno quadragesimo ætatis Christi inchoato nō potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die vigesima Martij, & erat dies Dominica. Alij autem dicunt, & melius sequentem lunationem fuisse primum mensem Iudæorum, & luna quintadecima illius mēis fuit die decimanona Aprilis, s. die Martis. Anno quadragesimo primo ætatis Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die decimanona Aprilis, s. die Martis. Anno quadragesimo secundo ætatis Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die vigesima quinta Martij, & erat dies Dominica.

Erroris Græcorum con futatio.

Anno quadragesimo tertio Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum illo anno fuit die tertiadecima Aprilis, & erat dies Sabbathi. Anno quadragesimo quarto Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit secunda die Aprilis, & erat die Iouis.

C 4 Anno

Anno quadragesimo quinto etatis Christi inchoa...

Anno quadragesimo sexto Christi inchoato non...

De alijs annis qui sunt post quinquagesimum non...

Anno trigessimoseptimo Christi fuit luna quinta...

Primo, quia nullus credit Christum attigisse annu...

Mortuus est Christus ann. 33 die 101 etatis sue die tercia Aprilis.

ergo quod anno 32. etatis Christi finito, & diebus centu...

neceffe est, quod comederit die quartadecima mensis...

Secundo quia anno trigessimotertio etatis Christi...

CAPITVLVM XVI.

In quo ponitur tertia conclusio s. quod Christus non fuit...

DE SVSSA. precedenti conclusio de anno mortis...

Prima particula est, quod non fuerit Christus mortuus...

Sed dicendum, quod hoc nullo modo potest conuenire...

Mors Christi non fuit 25. Martij, sed die 3. Aprilis.

non fuisse mortuum, quia in illo baptizatus est, Luce...

In anno trigessimoprmo, & trigessimosecundo etiam...

Die Annunciationis anni tricesimisecondi non potest...

Christus mortuus, quia anno illo erat dies Annunciationis...

perexcrecentem, cui dantur menses tredecim. Et tunc...

Annno 42. die annunciationis non potuit Christus dici...

Annno 49. Christi die annunciationis non potuit Christus...

nam, in quo utriusque concurrat, & illo anno erit possibilis mors Christi die annunciationis. Anno 51. Christi non poterat ipse mori die Annunciationis, quia erat dies Iouis. Anno 52. erat dies annunciationis dies Sabbathi, & non poterat Christus mori illa die. Anno 53. dies Annunciationis erat dies Dominica, nec tunc poterat Christus mori. Anno 54. dies Annunciationis erat dies Lunę. Anno 55. erat dies Annunciationis dies Martis. Anno 56. erat dies Annunciationis die Iouis. Anno 57. erat dies Annunciationis die Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno, & tamen erat luna secunda, ideoque non poterat tunc mori, quia oportebat esse lunam quintadecimam, ideo luna quintadecima primi mensis illius anni esset die nona Aprilis. Anno 58. die Annunciationis non potuit Christus mori, quia erat illa dies Sabbathi. Anno 59. Christi dies Annunciationis fuit dies Dominica. Anno 60. Christi dies annunciationis fuit dies Martis. Anno 61. Christi dies annunciationis fuit dies Mercurij. Anno 62. Christi dies annunciationis fuit die Iouis. Anno 63. Christi dies annunciationis fuit die Veneris, & ex hac parte poterat esse mors Christi die annunciationis anno isto, & tamen obstat luna, quia erat tunc luna septima, Christus tamen mortuus est luna quintadecima, erat autem anno illo luna decimaquinta mensis primi die secunda Aprilis. Anno 64. dies Annunciationis erat die Dominica. Anno 65. dies Annunciationis erat dies Lunę. Anno 66. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 67. Christi dies annunciationis erat die Mercurij. Anno 68. dies Annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus dici mortuus die Annunciationis hoc anno, sed luna obstat, quia tunc erat luna quarta, Christus tamen mortuus fuit luna 15. erat autem anno illo luna 15. mensis primi die quinta Aprilis. Anno 69. Christi dies Annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 70. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 71. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 73. dies Annunciationis erat dies Iouis. Anno 74. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat esse mors Christi illo anno die annunciationis, sed luna non consonabat, quia erat tunc luna septima, Christus tamen mortuus est luna 15. erat autem illo anno luna 15. mensis Aprilis die secunda.

Anno 75. Christi erat dies annunciationis die Sabbathi. Anno 76. Christi erat dies annunciationis die Lunę. Anno 77. Christi erat dies Annunciationis die Martis. Anno 78. Christi erat dies Annunciationis die Mercurij.

Anno 79. Christi erat dies annunciationis die Iouis.

Anno 80. Christi erat dies annunciationis die Sabbathi. Anno 81. Christi erat dies annunciationis dies Dominica. Anno 82. Christi erat dies annunciationis die Lunę. Anno 83. Christi erat dies annunciationis die Martis. Anno 84. Christi erat dies annunciationis dies Iouis. Anno 85. Christi erat dies annunciationis dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori hoc anno die annunciationis, luna tamen non consonabat, quia erat tunc luna undecima, mors tamen Christi fuit luna 15. & hoc anno erat luna 15. die primus azymorum 29. die Martij. Anno 86. Christi erat dies annunciationis dies Sabbathi.

Anno 87. Christi dies annunciationis erat die Dominica. Anno 88. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 89. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 90. Christi dies annunciationis erat die Iouis. Anno 91. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & poterat ex hac parte Christus mori anno isto die annunciationis, obstat tamen luna, quia erat luna tunc 17. Christus tamen mortuus est luna

15. Anno 92. Christi dies annunciationis erat die Dominica. Anno 93. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 94. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 95. Christi dies annunciationis erat die Mercurij. Anno 96. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex parte hac Christus poterat mori illo anno die annunciationis si adhuc viueret, sed luna non consonat, quia erat luna duodecima. Christus tamen mortuus est luna 15.

Anno 97. dies annunciationis erat die Sabbathi.

Anno 98. Christi dies annunciationis erat die Dominica. Anno 99. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 100. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 101. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 102. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex parte poterat dici Christum posse mori hoc anno die annunciationis si adhuc viueret, obstat tamen sibi luna, quia erat tunc luna decima octava. Christus tamen mortuus est luna 15.

Anno 103. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 104. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 105. Christi dies annunciationis fuit dies Martis. Anno 106. Christi dies annunciationis fuit dies Mercurij. Anno 107. Christi dies annunciationis fuit dies Iouis. Anno 108. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 109. dies annunciationis fuit dies Dominica. Anno 110. Christi dies annunciationis fuit dies Lunę. Anno 111. Christi dies annunciationis fuit dies Martis.

Anno 112. Christi dies annunciationis fuit dies Iouis. Anno 113. Christi dies annunciationis fuit dies Veneris, & ex hac parte poterat esse, quod Christus illo anno moreretur die Annunciationis, si adhuc viueret, luna tamen non consonat, quia erat illa luna vigesima mensis tertijdecimi anni embolismalis, vel mensis primi anni simplicis. Si primo modo obstant duo, scilicet mensis, & luna. Nam Christus non fuit mortuus in aliquo mense, nisi in primo. Etiam obstat luna, quae erat vigesima.

Anno 114. Christi dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 115. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 116. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 117. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 118. Christi dies annunciationis erat dies Iouis.

Anno 119. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die Annunciationis, si adhuc viueret, luna tamen non consonabat, quia erat tunc luna vicefima sexta mensis tredecimi anni embolismalis, Christus tamen mortuus est luna 15. & mense primo.

Anno 120. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 121. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 122. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 123. dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 124. dies annunciationis erat die Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori hoc anno si viueret, luna tamen obstat, quia luna 23. mensis vltimi Iudæorum, Christus tamen mortuus est mense primo: luna 15. & dato, quod illa esset luna mensis primi, Christus non poterat tunc mori, quia illa erat luna 23. ipse autem mortuus est luna 15. die prima azymorum. Anno 125. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 126. Christi dies annunciationis erat dies dominica. Anno 127. Christi dies annunciationis dies Lunę. Anno 128. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 129. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 130. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die Annunciationis si adhuc viueret,

viueret, sed obstat luna, & mensis, scilicet quia fuit tunc luna 24. mensis tertijdecimi anni embolismalis, Christus tamen non potuit mori, nisi luna 15.

Anno 131. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 132. dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 133. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 134. dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 135. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 136. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 137. dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 138. dies Annunciationis erat dies Lunę. Anno 139. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 140. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 141. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno, si adhuc viueret die Annunciationis, sed obstat luna, quia erat tunc luna prima mensis primi Iudæorum, Christus tamen mortuus est luna 15. mensis primi azymorum. Anno 142. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 143. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 144. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 145. Christi erat dies annunciationis dies Mercurij. Anno 146. Christi dies annunciationis dies Iouis. Anno 147. Christi dies annunciationis dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus illo anno mori die annunciationis si adhuc viueret, sed non consonat luna, quia erat tunc luna sexta mensis primi, Christus tamen mortuus est luna 15. mensis primi. Anno 148. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 149. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 150. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 151. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 152. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte, si adhuc viueret Christus, poterat illo anno mori die annunciationis, sed obstat sibi luna, quia erat tunc luna secunda mensis primi. Christus tamen mortuus est luna 15. mensis primi. Anno 153. Christi dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 154. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 155. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 156. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 157. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 158. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die annunciationis, si adhuc viueret, sed obstat sibi luna, quia erat tunc luna octava, Christus tamen mortuus est luna 15. Anno 159. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 160. Christi dies annunciationis fuit dies Lunę. Anno 161. Christi dies annunciationis fuit dies Martis. Anno 162. Christi dies annunciationis fuit dies Mercurij. Anno 163. Christi dies annunciationis fuit dies Iouis. Anno 164. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 165. Christi dies annunciationis fuit dies Dominica. Anno 166. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 167. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 168. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 169. dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die annunciationis, si adhuc viueret, sed non consonabat luna, quia tunc erat luna decima mensis primi, Christus tamen mortuus est luna 15. Anno 170. Christi dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 171. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 172. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 173. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 174. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 175. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & erat tunc luna 15. mensis primi Iudæorum, ideo iste fuit primus annus, in quo Christus poterat mori die annunciationis, quia tunc

erat in die illa dies Veneris, & luna 15. mensis primi, & erat primus dies azymorum, ideo dato, quod Christus vixisset 175. annis, in nullo anno potuisset mori in die annunciationis nisi in isto vltimo anno.

Hæc autem nobis inducta sunt, ut appareat manifeste præsuppositis principijs Euangelicis, quæ verissima sunt, & illatione astrologica, quæ necessaria est, quod Christus non potuerit mori die annunciationis virginis, sicut aliqui opinantur, cum nemo de Christianis asserat Christum annum 40. attigisse.

Secunda pars conclusionis est, quod necesse est Christum dici fuisse mortuum die tertia Aprilis. Quod patet, quia supra ostendimus ex principijs Euangelicis Christum non fuisse mortuum ante annum trigessimum, nec post annum quinquagesimum, sed inter illos. Etiam probatum est, quod inter istos annos non fuerunt, nisi quatuor, in quibus Christus posset mori, scilicet annus trigessimus, & trigessimus septimus, & trigessimus octauus, & quadagesimus septimus, quia in istis solis luna 15. accidit in die Veneris, quod requirebatur ad mortem Christi. Si autem diceremus Christum mortuum fuisse anno 47. mors sua esset trigesima prima die Martij, quia tunc erat luna 15. ut supra probatum est. Si autem dicamus, quod mortuus est anno 38. mors sua esset die quarta Aprilis, quia tunc erat luna 15. Si vero dicatur mortuus anno 37. erit mors sua die 19. Aprilis, quia tunc erat luna 15. mensis primi.

Si autem asseramus illum fuisse mortuum anno 33. fuit mors sua die tertia Aprilis, quia tunc erat luna 15. mensis primi Iudæorum, Christus tamen mortuus est anno 33. & non in alio, ut supra probatum est, quia nemo dubitat de morte Christi, nisi pro tribus annis, pro anno 32. 33. & 34. ergo nulla alia die Christus mortuus est, nisi die 3. Aprilis, quod intendebat conclusio.

CAPITVLVM XVII.

In quo ponit auctor septem argumenta quæ ab aduersarijs sunt contra eum.

Nunc manet nobis respondendum ad aliquas obiectiones, quas quidam faciunt.

Prima est contra assignationem diei mortis Domini, scilicet quod non fuerit 3. die Aprilis, sed quod fuerit 25. Martij, quia Aug. 18. de Ciui. Dei. circa finem dicit Christum fuisse mortuum 8. Calen. Aprilis, scilicet die vicefima quinta Martij, & illa est die annunciationis Virginis, ideo volunt, quod die illa Beata Virginis mortuus fuerit. Item dicit idem Aug. quod Christus eadem die conceptus, & passus est, sed constat Christum conceptum fuisse 8. Calendas Aprilis, scilicet 25. Martij: ergo eadem die mortuus est. Patet hoc, quia computando ab illo die usque ad natalem Domini, complentur nouem menses, & istud est tempus, quo regulariter fetus in illis, sicut in nono mense expleto. Item est alia auctoritas Aug. in libro de Trinitate. quod ecclesie auctoritas obseruat ab antiquo Christum mortuum fuisse 8. Calendas Aprilis. Item obijciunt, quod opera Aug. sunt approbata ab Ecclesia, ut patet in Decretis. 15. di. c. sancta Romana ecclesia. vbi Papa Gelasius approbat illa cum multis alijs libris sanctorum, & doctorum virorum, & tamen contra approbata per ecclesiam nulli homini licet loqui.

Etiam obijciunt alij, quod in Calendarijs antiquis, & in Calendarijs beati Isidori reperitur, quod 25. Martij, scilicet 8. Calendas Aprilis intitulatur, Passio Domini, & ponitur ibi tanquam festum illius diei, & 27. Martij, scilicet 6. Calendas Aprilis intitulatur. Resurrectio Domini: ergo

ergo illa die mors Christi fuit. Item obijciunt alij cōtra computationem astrologicam, quia cum vident, q̄ secundum computationem suprapositam necessārio, & manifeste sequitur impossibile fuisse Christū fuisse mortuum 25. Martij, dicunt q̄ error est in computatione ista, & prouenit ex eo, q̄ omittuntur dies bissextiles, qui tamen computantur ab ecclesia in annis Christi.

Item obijciunt alij contra eandem computationē astrologicam, quod errat, ex eo, quod post mortem Christi fuerunt factæ aliquæ correctiones, & emendationes in temporibus, sicut ab antiquo fiebant, & ommissis illis computare est magnum errorem facere in calculo.

Alia similia obijciunt multa. Sed quia illa minus habent de apparentia cum omnino sint sine ratione omittantur, quia iuxta Arif. 1. Eth. omnes opiniones scrutari fortassis superuacuum est, sed eas solum, quæ magis videntur habere apparentiam. Vnde ad has rationes solum respondebimus, quia per hæc patebit via ad omnia quæcunque obijci possent.

C A P I T V L V M XVIII.

In qua auctor dicit quanta sit auctoritas Aug. & de differentia auctoritatis scripturarum, quibus necessario adhibeamus, & quibus non. Et de fide historiarum, quantum sit historij credendum, & quibus magis, & quibus minus.

AD primum dicendū, q̄ nos veneramur omnia scripta beati Aug. tanquam viri sancti, & hominis doctissimi, & famosissimi inter viros ecclesiasticos, & seculares; & tamē in hac parte non assentimus ei. Nec ita auctoritas sua in hac parte captiua debet ingenium nostrum, q̄ necesse sit ei in omnibus assentire, cum probatum fuerit supra rationibus necessarijs manifestis, & inenitabilibus impossibile fuisse Christum fuisse mortuum 8. Calendas Aprilis, siue 25. Martij, quod idem est, nisi viveret annis 175. ad minus, & in anno vltimo, scilicet 175. moreretur. In hoc autem nullam iniuriam ei facimus, nec aliquid de auctoritate, aut reuerētia eius tollimus, sed facimus, sicut ipsemet nos docuit facere, & tantam ei reuerentiam exhibemus quantum ipse sibi, & alijs æqualibus impendi voluit, & quantum ipse viuens alijs quos se excellentiores iudicabat, & profitebatur, exhibuit. Vnde ipse in Epistola ad Vincentium Donatistam, & in Epistola ad Hieronymū, & habetur in Decretis di. 9. ca. ego illis solis, ait. Ego illis solis libris, qui canonici nominantur tantam noui dare auctoritatem, vt nullum auctorem eorū credam potuisse mentiri: ceteros autem, ita lego, vt quæcunque sanctitate polleant, non ideo credam, ita esse, quia ita illi senserunt. Et multa similia ibi ponit. Ecce qualiter solum vult Aug. debere adhiberi firmam fidem libris canonicis, id est libris, qui sunt in canone Bibliæ, & de illis nullo modo licet contendere, an verum dicant: immo nec dubitare, sed quidquid dicant quantumcunque graue, vel alienum nobis videatur, ita tenendum est, ac si Deus nobis diceret. In scripturis autem hominum singularium qui loquuntur, vt homines quantumcunque sapientia, & ingenij sint, & quantumcunque sanctitatis, non est danda tanta auctoritas, sed scimus eos potuisse errare, ideo licet ipsi aliquid asserant, non est credendum necessario, q̄ ita sit, sed possumus magis alijs credere si videamus, quod melius probent quasi subtilioris, & exercitationis ingenij sint.

Ratio huius diuersitatis est, quia omnes illi, qui scriperunt libros contentos in canone Biblię locuti sunt

per Spiritum sanctum, & nihil dicebant, nisi quod Spiritus sanctus mouebat eos. Et quia Spiritus sanctus non potest mentiri impossibile est eos fuisse mentitos, & ob hoc cum istud nobis constet, necesse est illis accommodare fidem plenissimam sine aliqua dubitatione. Ceteri autem quorum scripta non continentur in canone Biblię, licet essent viri Sanctissimi, scriperunt, vt homines probando, & improbando quantum vires ingenij, & exercitatio in doctrina eos potuit adiuuare. Et licet Deus interdum alicui illorum reuelaret aliqua secreta, nobis non constat, ideo omnia ab istis dicta, ita accipimus ac si solis viribus ingenij vterentur.

Nec multum in hoc sanctitati derogamus, cū constet quosdā, immo plurimos viros sanctissimos simplices valde fuisse. Alios autem seculares viros, & virijs aequaliter deditos fuisse peritissimos, & altissimum ingeniorum. Quapropter quædam scripta gentiliū scripta magis veneramur quam scripta Christianorū, licet quilibet Christianus ex illis quædam de omnibus Gentiles excedat. De omnibus ergo his iudicamus, q̄ humano ingenio solo scripsi omnia opuscula sua, constat tamē omnia humana ingenia faciliter posse decipi, ideo nulli hominū fidem dāmus, nisi in quantum bene probat, alioquin vocamus eum prophetam, id est diuinorum secretorum consciū, quod Aug. nunquam sibi ipsi usurpauit, nec ne de se credi voluit. Non ergo est necesse nobis quæcunque Aug. dixerit credere, & q̄ postquam ipse aliquid asseruerit qualecunque illud sit, non maneat nobis ulterius alia inquisitio, an verum, vel falsum sit, etiā si manifestissima argumenta contra se habeat. Ita est in presenti, vt probatum est via necessaria, & suppositis fundamentis Evangelicis impossibile fuisse Christū mortuum fuisse 8. Calendas Aprilis, si. 25. Martij: potissime in anno 33. vel 34. ætatis suæ inchoatis, de quibus magis dubitabatur. Licet ergo Aug. contrarium sentiat, non ideo tenendū est sic fuisse, sicut ipse sentit, quia nemo est de obijcientibus, qui soluere possit rationes oppositas, sed solum obijcere nudam auctoritatem Aug. & istud nihil est facere.

Item constat, q̄ Aug. cum scriberet, in multis errauit, & tamen quando ipse scribebat, ita putabat esse, sicut scribebat, postea autem retractauit multa. Et verisimile est, q̄ non potuerit omnia retractare, in quibus errauerit, quia forte non occurrit sibi habere postea omnes libros, quos prius ediderat. Et est fati verisimile: quia, vt ait Isidorus in libro Etymologiæ c. de his, qui multa opuscula adiderunt, quod Augustinus tot scriperit libros, quot non occurrat homini tota vita sua, non solum scribere, sed nec etiam legere, ita forte in eo factum est, quia iam erat senex quando librum retractionum adidit, scilicet post alia opera sua.

Item potest dici aliter, quod dato, quod August. vidisset omnes libros suos ad emendandū illos si in aliquo minus bene continebant, adhuc non sequitur, quod omnia, quæ manerent post emendationem suā vera essent. Quia sicut Aug. antequam faceret librum retractionum, in multis errauerat tenens illas sententias falsas, quia nondum veritates oppositas inuenerat, ita facta emendatione, & retractione poterant ei manere multæ sententiæ falsæ, quia adhuc nondum inuenisset veritates illis oppositas, & tunc reliqueret illas sententias erroneas in libris, licet essent iam emendati.

Si autem hoc non cōcedas, necesse est, quod dicas, q̄ Aug. quando fecit librum retractionum sciebat omnes veritates, & nulla ignorantia in eo erat, vel q̄ Deus ei reuelauerat omnia, in quibus errauerat ad hoc,

Sanctitati non obstat ignorantia, & simplicitas.

Aug. errasse libere retractauit ostendit.

Aug. nec sciuit oēs veritates q̄ composuit librum retractionum, nec ei Deus oēs errores reuelauit.

hoc, quod illa emendaret. Primum nemo peritus cōcedet, quia istud est priuilegium valde excellēs. Nam cum Aug. in opusculis suis quasi innumeris tetigerit de omnibus rebus, vel de pluribus, de quibus euenit fieri considerationem, aut locutionem inter homines, diceremus, quod Aug. sciuit veritates omnium rerum, & tamen hoc nulli homini, nisi Christo attribuimus.

Secundum est satis alienum, & habet modicā apparentiam, quia nūquam legimus de aliquo viro peritissimo, quod postquam scripserit aliqua opuscula, Deus reuelauerit ei, illa in quibus errauerat ad hoc, quod ea emendaret. Hoc autem non dato, necesse est dari, q̄ post retractiones factas ab Aug. potuerint manere aliqua erronea sententiæ non emendata, ideo sicut si August. nunquam fecisset libros retractionū, licebat nobis dubitare de sententijs suis, an veræ essent, cum in veritate aliqua essent falsæ, ita facta retractione dubiū nobis manet, vel manere potest de alijs, quas non retractauit, an veræ sint. Ideo quando inuenimus aliquam rationem necessariam contra aliquam de assertionibus eius, licebit nobis non assentire assertioni suæ, sed magis contraire.

Item potest aliter dici, quod licet Aug. sciret omnes veritates, quod non confiteremur, & legeret omnes libros suos, quod etiam non est firmum, poterat manere aliquod incorrectum, quia forte interdū circa aliqua non tam diligenter aduerteret, sicut alijs, & nobis sepe accidit emendatibus opuscula ab alijs, vel a nobis confecta, quod aliquid, in quo est manifestus error manent incorrecta, non potentibus nobis ad omnia diligenter attendere.

Et ista est conditio hominis occupati, vt ait Gregorius primo Dialogorum, quod mentem suam curarū immensitas deualtat, quæ dum ad plura distenditur minor fit ad singula. Istud autem stat in beato August. nisi forte dicas, quod ipse omnia opera sua emendandoverit, & circa singula diligenter inuestigerit. Sed hoc non solum non est certum, sed etiam nullo modo est verisimile, si quod ipse, qui tanta opera fecerit, potuerit postea in extremo vitæ suæ non solum circa singulos libros, sed etiam circa singulas librorū sententias, & propositiones diligenter disputando incurrere ad emendandum, quia istud non minoris occupationis, & laboris ac tediij esse videtur, quam ipsa opera de nouo conficere, ideo poterant isto modo multa manere in emendata in libris Aug. & cuiuscunque alterius viri doctissimi.

Aliquis dicit, q̄ prima ratio, siue solutio istarum, licet faciat quantum ad aliquos libros Augustini, tamen non facit in proposito, eo q̄ Aug. emendauit libros de Ciui. Dei. & retractauit aliquid de eis, vt patet in libro retractionum, & etiam in quodam Prologo, qui opponit libro de Ciui. Dei. & est sumptus de ipso libro retractionum. Dicendum, q̄ verum est, q̄ illa solutio est generalis, quæ potest tangere multos de libris Augustini, & tamen quantum ad propositū specialiter faciunt duæ solutiones secundæ. Dicendū etiam, q̄ quomodocunque acciderit, non solum in libro de Ciuitate Dei manet ista sententia de die mortis Domini in emendata, sed etiam aliqua alia. Vnde saltē in 13. & in 16. de Ciui. Dei. sunt aliqua dicta, quæ sunt expresse contra textum Biblię, & tamē manent sic, & tamen de illis non suspicor euenisse adhuc errorem Aug. sed errore librariorum. Vel forte, quia non potuit diligenter aduertere quid diceret, & postea q̄ emendaret etiam non attenderet diligenter, sicut nobis, & fere omnibus hominibus accidere solitum est. Ad præmissa autem redeundo adhuc dicendum est,

A q̄ Aug. dāmus magnam auctoritatem propter duo, s. propter excellentiam ingenij. Fuit quippe acutissimus ingenij. Vnde Hieronymus in libro de duodecim lectoribus postquam conditiones, & laudes ceterorū differuit, dicit de Aug. q̄ sicut aquila in excelsum aliquando eleuatur, aliquando in profundum demergitur. Secundum est vehemens studium circa sacram scripturam, & circa sapientiam seculi, ex quibus ipse copiose, & veridice nouit loqui in eis, de quibus differuit. Ista tamen sententia, de qua in presenti agitur non potuit per aliquid istorum duorū colligi, vel saltem ipse nō collegit ex aliquo istorum. Non quidem ex magnitudine ingenij, quia magnitudo ingenij proficit ad ea, quæ sunt pure naturalia, vel mathematica, & non dependet ex aliquo fundamento positiuo, sicut circa philosophiam, & mathematicam atq; mathematicas disciplinas. Ista autem sententia non pertinet pure ad aliquid istorum, quia dependet ex quibusdam fundamentis positiuis, s. Evangelicis. Secundum autem, s. exercitatio circa sacram scripturā proficit ad sciendum illa memoriter, & ad bene interpretandum, & concordandum dicta eius. Et tamen ista conclusio, nec continetur in canone sacrę scripturæ, nec colligitur ex aliqua expositione alicuius textus eius, sed Aug. solum venatus est eam via historica, vt colligitur ex more scripturæ suæ 18. de Ciui. Dei. quia posuit ibi nomina consulum Romanorum, qui tunc erant quādo Christus mortuus est, & ex alijs scripturæ circumstantijs. In isto autem genere scripturæ facilis est auctoritas Aug. & cuiuscunque alterius quantumcunque viri doctissimi, qui rebus gestis nō interfuerit. Non enim Aug. hoc asserit tanquam dum hæc fieret, esset præsens, sed quia ab alijs sic scriptum inuenit, vel quia cōis opinio temporis sui ista erat, & circa hoc, ita potest errare vir peritissimus, & acutissimus ingenij, sicut quilibet alius minor, cum per viam historicā non sit fundamentum certitudinis, nisi quantum ei libere fidem adhibere voluerimus. Sed tunc arguitur, q̄ nos destruimus fidem historiarum, quibus solitum est fidem adhiberi. Respondendum, q̄ cum res gesta, & ista accidentia particularia proficiuntur a libera voluntate, vel saltem a causa cognita, non potest haberi cognitio de eis per causam necessariam, nec etiā circa talia ab aliquo maior probatio expetenda est, quia iuxta Arif. 1. Eth. indiscipinati est in vnoquoque genere artis maiorem expetere certitudinem q̄ ipsum artis genus permittat. Ob hoc ergo cognitio istorum particularium gestorum non potuit haberi, nisi adhibendo fidē propter auctoritatem dicētis. Et si contingat, q̄ dicens sit talis, qui errare non possit, scitur verum esse, quod dicitur necessario, non ex necessitate, quā in se habet res gesta, sed necessitate cōsequente, si iste dixit, qui errare non potest, ergo necesse est verum esse, quod ille dixit. Et isto modo adhibemus fidem sacrę scripturæ. Nam licet continentur in sacra scriptura multa historica, vt de creatione mūdi, & de diluuiō, & de diuisione linguarū, & de diuisione maris rubri, & transitu Iordanis, & statione atq; reuerfione solis, q̄ non solū non habent cām ad hoc, q̄ probent, sed et repugnant conditioni naturæ, quia tamen scripta fuerunt omnia hæc a prophetis, qui locuti sunt per Spiritum sanctum, adhibemus illis tantā fidem, ita vt dicamus impossibile fuisse falsā scripsisse eorum auctorem, quia alias Spiritus sanctus mēteretur, per quem solum, & non per ingenium, nec per voluntatem humanā ista scripta sunt. Sic patet 1. Petri 1. f. Non enim aliquando voluntate humana allata est prophetia, sed Spiritu sancto dictante, locuti sunt sancti Dei homines. Et ista est auctoritas omnium librorum sacrę scripturæ tā noui quam veteris testā.

CAPITVLVM XIX.

In quo respondet auctor ad rationem, & declarat, an Christus mortuus fuerit ea die, qua conceptus est.

SECUNDA ratio est ex alio dicto Aug. scilicet Christus mortuus est die illa, qua conceptus est. Aliquis responderet ad hoc concedendo antecessens, & negando consequentiam, scilicet quod licet Christus conceptus sit ea die, qua mortuus est, non sequitur, quod mortuus sit 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martij. Sed tunc obijceretur, quod a die 25. Martij usque ad natalem Domini sunt 9. menses, ideo conceptus est 25. Martij, dicerent tunc isti, quod non tenet ratio haec, quia tres sunt termini natiuitatis fetus, scilicet in septimo mense, & in nono, & in vndecimo, loquendo sic grosse non secundum praecisum Numerum dierum. Poterat autem Christus nasci in septimo mense, vel in vndecimo, & sic non teneret argumentatio.

Termini sunt tres scilicet 7. mense, & 9. & 11.

Etas modernorum inuenit plurima quae antequam nesciuerunt.

Sed dicendum, quod ista solutio non stat propter duos primos quia hoc dato oporteret negari vnum de duobus, scilicet vel quod natalis Domini fuerit die 25. Decembris, vel quod conceptio eius fuerit 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martij, cum inter vnum diem, & alterum sint nouem menses, qui est terminus communis, & medius, quo manet fetus post conceptionem in vitro. Et tamen non est securum, nec rationabile negare aliquid istorum, eo quod ecclesia asserit vtriusque istorum, scilicet quod Natalis Domini fuerit 25. Decembris, quia ibi assignat festum Natiuitatis, & celebrat, & credit illo die nati esse, & hoc tenet tota vniuersalis ecclesia diffusa per totum orbem, quae tamen non errat, de quo magis dicitur infra in responsione ad tertium Argumentum. Asserit etiam, quod conceptio Christi fuit 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martij, quia eadem die celebrat festum annunciationis, quando Gabriel Angelus nunciavit virgini, quod conciperet, & pareret, & in ipsa hora, quando nunciatum est, conceptus fuit Christus, quia illico vt consensit Domina nostra verbis Angeli, dicens. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, formatum est corpus eius de sanguinibus eius, vt tota mater ecclesia asserit. Neutrum ergo duorum negandum est. Secundo non conuenit ista solutio quantum ad praesens, quia sicut supra declaratum est in conclusione mortis Christi fuit die 3. Aprilis anno 33. aetatis eius inchoato, & non distat, nisi per decem dies a die annunciationis, scilicet a 25. Martij non poterat autem esse, quod conciperetur die tertia Aprilis, & moreretur eadem, & nasceretur 25. die Decembris, nisi esset natiuitas sua contra consuetum terminum naturae, quod nemo catholicus vsque nuncquam asserere visus est. Et patet hoc, quia inter 3. diem Aprilis, & 25. Decembris nec sunt septem menses, nec nouem; nec vndecim. Ideo respondendum est nobis aliter, scilicet quod Christus non mortuus est in illa die qua conceptus est anno reuoluto, sed decem diebus post conceptionem, quia non poterat mori eadem die, eo quod illa dies erat ante festum azymorum Iudaeorum, & tamen Christus mortuus est die prima azymorum, vel secunda secundum computationem aliam, vt Euangelista testatur, & supra declaratum est. Si autem obijciatur tunc, quod Aug. dicit eadem die Christum conceptum, & passum, dicendum sicut supra, scilicet non est assensum sibi in hoc, cum repugnet ista positio rationibus inconueniabilibus, & tamen non est mirandum, quod Aug. istud dicat, quia istud sequitur ex alio dicto suo, scilicet quod mortuus est Christus 8. Calendas Aprilis, & tamen secundum positionem totius ecclesiae constat Christum illa die fuisse conceptum, ideo consequens erat, vt diceret Christum conceptum fuisse ea die, qua mortuus.

testamenti, qui canonici appellantur. Et de istis dicit Augustinus, quod istis solis libris, qui canonici appellantur tantam nouit fidem adhibere, vt credat auctores eorum non potuisse mentiri, in Epistola ad Vincetium Donatistam, vt supra allegatum est. Si autem auctor historiae est talis, qui potest errare, historia ab eo scripta non sortitur fidem necessariam. Nam non apparet necessitas ex aliqua parte, scilicet nec ex parte rei, quae ipsa secundum se ad vtrunque contingens erat, nec ex parte auctoris, quia ille mentiri, & decipi potuit, sed fides talis scripturae est talis, vt nec assentire sit necessarium, nec dissentire sine causa apparente sit laudabile. Et tunc erit differentia magna inter historias, quia quanto aliqua historia a viro doctiori scripta fuerit, tanto maioris erit firmitatis, & tamen quantacunque fides adhibetur historiis, siue ex rerum verisimilitudine, siue propter auctoritatem, nunquam causant scientiam, vel sapientiam, sed opinionem, quia licet eis assentiamus, semper manet nobis formido ad oppositam partem. Et ob hoc si in talibus historiis ponatur aliquid, quod omnino videatur impossibile, vel contra rationem, licet per miraculum fieri potuerit, modica vel nulla fides eis adhibetur, vt si in aliqua historia contineretur, quod aliquo tempore turres volabant per aerem, vel sol mouebatur motu contrario, scilicet ad Occidente in Orientem, vel quod sol maneret immobilis, vel quod ignis esset frigidus, tali historiae nulla adhibetur fides. Verum est autem, quod in historiis sacrae Scripturae aliqua similia, & maiora continentur, vt creatio saeculi, resuscitatio mortuorum, statio & reuersio solis, & natiuitas ferri, & similia, quia tamen auctor sacrae Scripturae est talis, qui mentiri non potest, scilicet Spiritus sanctus assentimus istis, quia scimus Deum haec, & qualibet mirabilia efficere potuisse, aliae autem historiae si haec, aut similia dixerint, & non habeant probationem ex sacra Scriptura, reputabuntur ridiculae. Ita igitur si beatus Aug. scriberet historiam, & diceret, quod aliquo tempore ignis fuit frigidus, vel quod mouebantur Stellae a Septentrione in Meridie, vel quod mulieres pariebant in quarto mense, vel in vigesimo, non adhibebimus ei fidem, nec aliquis doctus vir diceret errorem esse non assentire Aug. circa talia propter auctoritatem suam, sed potius reputaretur lenis, qui talia crederet propter solam auctoritatem Augustini. In proposito autem sic est, quia beatus Aug. dicit Christum fuisse mortuum 8. Calendas Aprilis, scilicet die 25. Martij, cum demonstratum ergo fuerit supra hoc repugnare naturae, & fundamentis sacrae Scripturae in probatione necessaria, cui nemo respondere potest, sed obijcere solum auctoritatem nudam Aug. non erit satis rationabile stare dicto Aug. & manere in contradictione, potissime cum ipse docuerit nos similiter agere circa talia, vt supra declaratum est. Nouit autem Deus, qui scrutator est cordium, quod hoc nos mouit ad ponendum istam conclusionem repugnantem dictis Aug. non voluntas repugnandi Aug. vt per hoc aliquid esse videamur, non quidem hoc cit nequaquam digni discipuli essemus beatissimi Aug. qui totam ecclesiasticam doctrinam suo altissimo ingenio exornauit, sed desiderium capeffende veritatis, quae vbiusque inueniatur naturaliter condelectat, vt prope bonum existens ipsius intellectus, & perfectio eius ad quam intellectus naturaliter mouetur iuxta Aristotel. in Metaphys. scilicet verum est bonum intellectus. Nos etiam cum in ista positione beati Augustini, aliquando fuimus, sed non piget veritatem inuenisse.

Historia humana non tantum causat scientiam, vel sapientiam, sed opinionem.

quod ille nescierit, vt per hoc nos induxisse ad inconueniens videatur? Sed imperita profusa, & calumniosa est ista argumentatio. Non enim nos conferimus Augustino: immo nec eius discipulos dignos esse profitemur, quod vti nam aliquando esse mereamur. Sed nec ista argumentatio valet, scilicet iste homo scit aliquam conclusionem, quam nesciuit Aug. ergo est sapientior Aug. quia fieri potest, quod aliquis homo non magne sapientiae nec ingenij circa Physicam, vel Mathematicam, aut Mathematicam sciat aliquam conclusionem, quam August. nescierit, & tamen forte scientia tota illius hominis continebit solum centum conclusiones, & scientia beati August. continebit forte plus quam centum millia conclusionum. Et ita quotidie experimur, quod vnus homo paruae peritiae nouit aliquid quod non nouit vir peritissimus, & tamen ex hoc non iudicatur iste peritior illo, ita in praesenti conclusione fieri potuit. Nec ista solum est, sed etiam plurimas conclusiones, & veritates inuenit modernorum aetas, quas nondum inuenerat nec excogitauerat antiquitas. Et recte quidem fit, quia iuxta Arist. in 1. Ethic. tempus est bonus cooperatur homini, & per tempus artium additamenta facta sunt. Et sicut quidam peritus medicus dixit, homines nostri temporis ad antiquos comparantur, sicut pusillus homo positus collo gigantis ad ipsum gigantem. Nam pusillus ibi positus videt quidquid videt gigas, & insuper plus, & tamen si deponatur de collo gigantis parum, aut nihil videbit ad gigantem collatus. Ita & nos firmati super ingenia antiquorum, & opera eorum non esse admirandum: immo foret valde rationabile, si videremus quidquid illi viderunt, & insuper plus, licet hoc adhuc non profitemur. Aliter potest dici, quod beatus August. sciebat omnia fundamenta legis veteris, & nouae, ex quibus nos arguimus, copiosius quam nos. Sciebat etiam viam astrologicam, quam nos tenuimus in argumentando, abundantijs quam nos, & tamen nunquam contigit eum desistere ingenium suum ad considerandum circa istam illationem, sed contentus aliorum assertione fidem dedit. Si tamen ipse conuertisset se ad faciendum istam illationem, habebat principia solidiora, ad illam faciendum quam nos habebamus. saepe autem contingit nobis sic: immo fere quotidie, quod habentes sufficientia principia in aliqua arte circa aliquam conclusionem erremus in illa conclusione. Et hoc, quia non conuertimus animum nostrum ad considerandum quid inferatur ex illis principijs. Et ita nobis accidit circa istam conclusionem, scilicet quod aliquo tempore, & multo tenuimus oppositam, scilicet quam tenet Aug. & tunc sciebamus principia vtriusque legis, siue fundamenta vtriusque legis, quae nunc scimus, & induximus. Sciebamus etiam viam astrologicam ad inferendum, quod in tulimus, sed nunquam deueneramus in hanc cognitionem; vt scrutaremur ex principijs dictis, quae esset veritas circa hanc materiam, cum autem operam dedimus, inuentum est, quia quilibet vir etiam non alti ingenij eruditus aequaliter circa ista principia poterat inferre istam veritatem. Beatissimus Augustinus, licet altissimi ingenij, & eruditus plus quam mediocriter circa omnia haec, cum esset occupatus circa alias considerationes altiores, & vtiliores, non accommodauit animum huic speculationi, sed confessus est traditionem praecorum, & ita non inuenit hanc veritatem. Quod non admirandum est, quia ita quotidie fit de multis alijs, quas inueniunt moderna ingenia.

CAPITVLVM XX.

A Erhoc, quia vna inconuenienti dato, multa contingunt. Isto etiam modo respondendum est ad alia dicta Aug. de hoc vbiunque reperiantur, quia in locis multis ista repetijt, scilicet non est assentendum ei. Istam quoque conclusionem tenet Magister in Historia scho lastica, & ad istum respondendum est, sicut ad Aug. potissime, quia iste dixit secutus Aug. ad litteram, & idem iudicium est de vtroque, maxime quia iste non est tante auctoritatis, sicut Aug. & non erat erubescendum de isto dicere, quod errauerit, sicut de August. Et si aliqui alij doctores in scriptis suis reperti fuerint idem tenere, idem respondendum est. Et non est mirandum, quod multi doctores tenerent istam conclusionem, quia ista conclusio prima facie videtur pure historica, & non dependere ex aliquibus principijs necessarijs ex quibus posset probari veritas, vel falsitas. ideo cum inuenirent vnum dicentem, quod fuerit mors Christi tali die sequuntur eum ceteri, potissime cum ille sit magne auctoritatis, sicut est Aug. De hoc tamen aliquando diebus nostris, & prius in curijs duorum pontificum magna quaestio facta est, & tenentibus communiter doctoribus Theologiae, quod fuerit mors Christi 8. Calendas Aprilis iuxta Aug. inuocati sunt astrologi, & Iudaei, & vtrique dixerunt impossibile fuisse mortem Christi fuisse illa die, scilicet quia astrologi inueniebant repugnare viae astrologicae, quia die mortis Christi erat luna 15. & plena, vt necesse est dari ex Euangelio, vt supra probatum est, & tamen die annunciationis non erat 15. sed multo prior, & minor. Iudaei autem reperiebant repugnare hoc terminis suarum solennitatum. Nam vt constat ex omnibus Euangelistis mors Christi fuit prima die azymorum, vel secunda secundum aliam computationem, & tamen die annunciationis nondum inceperat festum azymorum, sed multo post in illo anno, quo Christus mortuus est, siue dicatur mortuus anno 33. siue 34. aetatis, siue inchoato. Et ob hoc fuit magna discordia inter doctores Theologos communes, & astrologos, & Iudaeos, nec poterunt conuenire in vnam sententiam. Astrologi tamen, & Iudaei licet dixissent impossibile fore, quod Christus illa die mortuus fuerit, non designauerunt diem certum, quo mortuus est, nos tamen sequentes praesuppositam viam designauimus diem tertium Aprilis anni 33. aetatis Christi, vt supra inductum est.

CAPITVLVM XX.

In quo soluitur tertia ratio, & declaratur quae difficultas fuerit ab antiquo in ecclesia circa diem Paschae, quando celebraretur, an simul cum Iudaeis, vel non. Et quae fuit causa quare veritas de die mortis Christi mansit incognita antiquis temporibus, cum fuerint tunc viri clarissimi.

TERCIA autem ratio erat ex dicto August. in lib. de Trinitate, scilicet quod ab antiquo traditio patrum, & ecclesiae auctoritas tenuit Christum 8. Calendas Aprilis mortuum fuisse. Ista autem ratio videtur militare ex duobus, scilicet ex traditione patrum, & auctoritate ecclesiae, ideo ad singula dicendum est, sicut ad auctoritatem Aug. est autem sententia August. quod tempore suo omnes maiores in ecclesia, qui vocantur patres tenebant istam opinionem, & etiam ante tempora sua tenuerunt eam alij, & sic eam tenebat ipse. Forte enim aliquis de scriptoribus istarum rerum ecclesiasticarum posuit in historia sua, quod die 25. Martij Christus mortuus est, & ceteri sequebantur hoc, & sic veniret ista opinio fere ad omnes saltem, quod nemo ei repugnaret, quia erant solliciti magis circa alias considerationes vtiliores ad aedificationem ecclesiae, quae tunc vacillabat, & fluctuabat inter Gen. tiles

Ad tertiam rationem ca. 17.

tiles persecutores, & Christianos hereticos: non fuerunt curiosi ad inquirendum hoc per causam necessariam, & magis profundam, sed susceperunt illam tantam veritatem historicam non curantes ulterius perscrutari: potissime quia non multum pertinebat ad necessitatem salutis scire, qua die Christus mortuus est. Maxime, quia non colimus istum diem fixe, sed mobiliter. Nam si die passionis Domini statuisset ecclesia agi fixe, sicut diem Natalis, qui semper agitur die 25. Decembris, fuisset necessarium inquiri qua die Christus mortuus fuisset, & tunc viri doctissimi in ecclesia ab antiquo solliciti fuissent inuenire diem istum, & certissime inuenissent. Quia tamen dies ista annuatim mutatur, sicut celebratio Paschalis, non fuit necessarium inquiri, quando fuit, in quo loco mensis. Licet de celebratione Paschali inter Christianos fuit magna contentio, quibusdam volentibus celebrare Pascha eo die, quo Iudaei celebrabant, quia tunc Christus celebrauerat, alijs volentibus tunc celebrare, sed mutare, ne videremur observare festum Iudaeorum, & alias caeremonias, super quibus beatus Paulus increpauerat Galathas, dicens. Dies observatis, & tempora menses, & annos: timeo quod sine causa laborauerim in vobis, idest, quia vos observatis adhuc dies Sabbathorum, & menses Calendarum, & tempora festiuitatum, & annos redemptionum, & Iobelarum, sicut Iudaei observant. Timeo quod sine causa laborauerim, idest inutiliter in vobis, quasi dicat, nihil proficit totus labor meus, quem impendi conuertedo vos ad Christum, si adhuc observatis caeremonias legales Iudaeorum ad Gala. 4. quia ita ipse dixit expressis ad Gala. 5. si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest, idest fides Christi, quae non potest observari bene cum caeremonijs legalibus.

Constitutum
primum
Christiani
nori te-
pore Co-
stantini.

Ob hoc igitur erat grauis dissensio inter Christianos maxime in Oriente. Et hoc tempore Constantini, ita vt venirent Christiani ad bella. Volens autem Constantinus ista extirpare de ecclesia, misit ad Orientem quendam virum clarissimum, qui nihil efficere valuit, & tunc ipse cum magno labore properauit ad Orientem, & fecit congregari episcopos de toto orbe, s. 318. in vrbe Nicena provincia Bithynia in Graecia, & istud fuit primum Concilium generale, quod in ecclesia factum est, quia ante hoc cum imperatores essent Gentiles, & persequerentur ecclesiam, non erat liberum ipsis Christianis conuenire in vnum ad faciendum Concilia generalia, sed magis latebat per diuersa loca. In illo autem concilio determinatum fuit de substantia trinitate patris, & filij, siue de homofition secundum Graecos contra doctrinam Arianorum. De his latissime 1. & 2. & 3. libro Historiae tripartitae. Fuit autem postea determinatum de celebratione Paschali, quod non celebraremus cum Iudaeis, sed fieret Pascha nostrum post Pascha Iudaeorum, sicut nunc tota ecclesia obseruat. Ob hoc igitur non fuit necessarium inquiri in quo mense, vel quoto die fuerit mors Christi de mensibus Romanorum, quia loquendo de mensibus Hebraeorum manifestum est, quod fuit die 15. mensis primi primo die azymorum, vel secundo secundum aliam computationem, de quo supra declaratum est. Sed siue dicatur primo die azymorum mortuus, siue secundo, semper dicitur mortuus die 15. mensis primi, quia non est variatio in die, sed in modo appellandi primum, vel secundum. Ista ergo potuit esse causa quare ista veritas manserit incognita apud patres temporis illius.

Ecclesia
primi-
ua que
maxime
curabat.

Item in principio ecclesiae. cum vigeret Christianos persecutio Gentilium, solum erant solliciti, quomodo possent in fide Christi manere in latibus, vel publico fortiter mori, & cum satis esset illis de vita cura

agere, & quomodo errantes animas Christo lucrificarent, non vacabant curiosi titibus disciplinarum, & inquisitioni quarundam veritatum, quae magis subtiles, quam viles esse videntur. Et fuit istud vique ad tempus Constantini, quod fuit tempus quasi quadringentorum annorum a natiuitate Christi. Et hoc tempore non fuerunt multi scriptores, & doctores in ecclesia, saltem valde famosi, ideo multa de gestis priorum temporum, s. tempore Christi, & Apostolorum venerunt in obliuione, per quae si cognita fuissent possemus multum erudiri in moribus, & instrui in expositione, & intellectu sacrae Scripturae, post ea autem data pace ecclesiae, aliquantulum tempore Constantini ceperunt florere ecclesiasticorum virorum ingenia: nam tunc Hieronymus Ambrosius Augustinus fuerunt. Et sic non est mirandum si talis veritas, immo alij magis necessariae ad Christianam religionem illis temporibus incognitae fuerunt.

CAPITVLVM XXI.

In quo declaratur quanta sit auctoritas ecclesiae vniuersalis, & quod nulli liceat ei repugnare, & quod necesse est vniuersalem ecclesiam omni tempore esse, & semper esse sanctam, & nullo tempore posse desicere a sanctitate.

QVARTA ratio, quod ecclesiae auctoritas tenet Christum mortuum fuisse die 25. Martij, siue octauo Calendas Aprilis. Istud autem prima facie videtur magis vrgere, quia nullus de scriptoribus quantumcunque doctissimus atque sanctissimus est tante auctoritatis, vt ei necessario credi debeat, quia ille sic dixit, vt ait Aug. in Epistola ad Vincentium donatistam, & supra allegatum est. Ecclesia tamen tantae auctoritatis est, vt nullo modo ei resisti liceat, sed credendum est quidquid ipsa determinauerit. Hic autem si nobis propositum foret dicere quid sit ecclesia, & quomodo non potest errare, & quae sit auctoritas eius, multorum dierum opus foret, & multa nobis scribenda essent, quae specialiter tractatum, vel tractatus exigeret, sed non est nobis hoc mentis, solum ergo gratia argumenti dicemus pauca. In quo sciendum, quod sicut dixit Aug. quod libris scripturae sacrae qui canonici appellantur tanta fides adhibenda est, vt credamus nullum auctorem eorum potuisse mentiri, ita & ecclesiae adhibenda est tanta fides, vt credamus eam errare non posse. Nam vnus de articulis fidei positus in symbolo Apostolorum est credere sanctam ecclesiam catholicam, idest vniuersalem.

Ex quo apparet, quod necesse est credere ecclesiam vniuersalem esse sanctam. Et quia veritas articulo- rum fidei manet omni tempore, & quandoecunque nos recitauerimus illos articulos verum dicimus, necesse est, quod ecclesia vniuersalis omni tempore sit sancta, quia alias si aliquo tempore ecclesia vniuersalis non esset sancta, vel nulla esset vniuersalis ecclesia, si diceremus in illo tempore symbolum Apostolorum, esset ille articulus falsus, scilicet credo sanctam ecclesiam catholicam, idest vniuersalem. Et non solum ecclesia vniuersalis est omni tempore sancta, sed etiam impossibile est, quod aliquo tempore non sit sancta, quia detur illud tempus, & tunc qui diceret symbolum Apostolorum fallum diceret, & esset falsus articulus fidei, sed impossibile est fidei subesse falsum, necesse ergo est vniuersalem ecclesiam omni tempore sanctam esse, & impossibile est aliquo tempore eam, vel non esse, vel non esse sanctam.

Articuli
fidei om-
ni tem-
pore ve-
ri sunt.

CAPITVLVM XXII.

In quo declaratur firmissime, quod ecclesia vniuersalis non potest errare in necessarijs ad salutem, scilicet in fide nec in moribus, & ibi de conditione fidei, & quod tantum creditur de determinatione ecclesiae vniuersalis, sicut euangelio, & quod in sacra Scriptura determinatio ecclesiae vocatur euangelium.

EX hoc autem sequitur, quod ecclesia vniuersalis non potest errare. De ecclesijs particularibus, & de prelatibus ecclesiarum, quod possint errare non est dubium, sicut dicitur extra de Sen. ex. c. a nobis, scilicet ecclesia militans fallit, & fallitur, scilicet ecclesia particularis. Nec de hac est nobis sermo. Nam notanter dicitur in symbolo sanctam ecclesiam catholicam, idest vniuersalem, ista igitur vniuersalis ecclesia errare non potest, scilicet in necessarijs ad salutem. Quod patet, quia aut erraret in fide, aut in moribus, si in fide, esset infidelis, vel heretica, & sic non esset ei salus, quia nullus hereticus potest saluari, quia sicut sine fide impossibile est placere Deo, ad Hebraeos. 1. ita cum falsa fide impossibile est placere ei, cum ipse sit ipsa veritas, Io. 15. Non potest etiam ecclesia errare in moribus, quia qui errat sic, malus est, & consequenter non sanctus, si igitur ecclesia vniuersalis erraret in fide, vel in moribus, iam non esset sancta, sed execrabilis, & nefanda, & tamen necesse est vniuersalem ecclesiam sanctam esse, quia est articulus fidei, ergo impossibile est errare vniuersalem ecclesiam in fide, vel in moribus. Et sic quidquid illa asseruerit tenendum est verum esse, & necessario credendum, sicut si in canone sacrae Scripturae reperiretur a Christo, vel ab Apostolis scriptum.

Item patet hoc, quia quandoecunque dubitamus circa aliquid, quod tenendum est, ecclesia determinat an hoc, vel illud tenendum sit, & tunc si ecclesia posset errare, non essemus certi, an ea, quae credimus vera sunt, vel falsa. Et sciam non haberemus fidem, sed opinionem, quae est adhaesio vni parti facta cum formidine ad aliam. De ratione autem fidei est duo habere, scilicet quod credamus, & quod firmiter atque sine dubitatione credamus. Qui autem credit aliquam propositionem esse veram, & tamen putat posse esse falsam, non habet fidem de illa, quia manet in quodam dubio. Et talis ita est hereticus, vel infidelis, sicut si nullo modo assentiret illi propositioni, vel si expresse negaret eam. Sic patet extra de haere. c. dubijs, scilicet dubius in fide, infidelis est. Oportet igitur, quod eis, qui credimus tantam fidem adhibeamus, vt non solum credamus ea esse vera, sed etiam quod credamus nullo modo posse esse falsa, nec habeamus aliquam formidinem ad partem oppositam. Non potest, tamen homo habere talem certitudinem, & firmitatem de aliqua propositione, nisi qui ille, a quo accepit propositionem est talis, qui errare non potest. Nam si sciat, vel credat, quod auctor propositionis illius potest errare, credit, quod aliquando forte errabit. Et dato, quod non contingat cum errare, cum tamen possit errare erit semper dubius an errauerit, & sic nunquam firmam adhaesionem habebit ad propositionem, illam. Et tunc de ratione fidei necesse est, quod firmiter adhibeatur sine formidine ad partem contrariam, & putetur, quia est vera propositio illa, quod impossibile est eam esse falsam, vel decipi in illa. Apparet igitur ex his, quod necesse est, quod nos credamus ecclesiam vniuersalem non posse errare in fide. Vel si credamus eam posse errare nunquam poterimus hanc fidem de determinatione ab ea, & tunc ab ecclesia sunt determinationes in materia fidei, & declarantur alij articuli dubij. Sicut in concilio Niceno determinatum est de substantia trinitate.

Alph. I. ost. Pars II. Defensorij.

contra Arium. Et in alijs Concilijs determinatum est, & alios hereticos, quia fere non est aliquid Concilij generale de antiquis, in quo non extirparet aliqua haereticus, & non diffiniret aliquis articulus tenendus, ergo credendum est vniuersalem ecclesiam non posse errare.

Item patet hoc ex eodem fundamento in confessione nouorum articulo- rum, quia non solum ecclesia vniuersalis potest diffinire circa dubia, quae occurrunt in materia fidei, sed et circa illa, quae nunquam venerunt in contentione, potest nouum articulum statuere, & diffinire, sicut in multis accidit, quae hodie tenet ecclesia iam determinata, & tunc in istis firmissimam fidem adhibemus, ergo credimus ecclesiam vniuersalem, quae ista determinat non posse errare.

Item patet hoc, quia non solum credimus dicta ab ecclesia, sicut dicta ab hominibus, sed sicut dicta a Christo. Sicut ergo si in euangelio aliquid reperitur scriptum non solum credimus illud esse verum, sed et tantam firmitatem habemus de illo, quod credimus nullo modo posse esse falsum, sed potius posse destrui caelum, & terram. Illud esse falsum, sicut dixit Christus Mar. 24. & Lu. 21. caeli, & terra transibunt, verba autem mea non transient. Et non habemus aliquam formidinem ad propositionem oppositam. Ita est de determinatis ab ecclesia. Sic beatus Greg. dicit in Registro, & habet in De. di. 15. c. sicut sancti euangelij, vbi ait Greg. quod sicut ipse tenet firmiter quatuor libros sancti Euangelij, ita firmiter recipit quatuor Concilia generalia, s. Nicenense Sardinense, Chalcedonense, & Constantinopolitanum. Non ergo licet villo modo dubitare de his, quae ecclesia determinat. Et sic credendum est eam non posse errare. Item patet hoc, quia Apostolus vocat Euangelium ipsam determinationem ecclesiae. Nam ad Gala. 2. dixit, quod Cephas non ambulabat recte ad veritatem Euangelij, quia cum illis de circuncisione obseruaret legalia in cibis per hoc gentilibus inueniens, quod custodienda erant adhuc legalia. In Euangelio autem non reperitur aliquid de hoc. Quia tunc sacrum Concilium Apostolorum, & seniorum, & tota ecclesia diffinierat Actuum 15. non obligari gentiles ad obseruationem legalium, & Cephas faciebat contra hoc, dicebatur facere contra Euangelium, vel non ambulare recte ad veritatem Euangelij, & sic determinatio illa ecclesiae vocatur Euangelium. Item patet, quod ecclesia vniuersalis non possit errare quia beatus Petrus, & alij Apostoli obligabantur stare determinationi Ecclesiae, quia illam determinationem factam in illo concilio omnes susceperunt. Etiam omnes Apostoli obediebant ecclesiae. Nam beatus Petrus, qui erat Papa, & princeps obediebat ecclesiae, vt patet Actuum 5. vbi illi, qui congregati erant, & faciebant ecclesiam in Ierosolymis, miserunt beatum Petrum, & beatum Ioannem in Samariam, & illi ad mandatum ecclesiae inuenerunt. Si tamen ecclesia vniuersalis posset errare, non essent subiecti Apostoli determinationibus eius, cum Apostoli erant tales, qui non poterant errare, cum essent confirmati per Spiritum sanctum, ergo non poterat ecclesia vniuersalis errare in fide.

CAPITVLVM XXIII.

In quo pulchre declaratur, quod licet omnes articuli fidei sunt necessarii, ita quod nullus eorum posset esse falsus, tamen articulus de ecclesia vniuersali, quod non possit errare, est primus, & magis necessarius, quam omnes, & quod maior est auctoritas ecclesiae, quam librorum sacrae Scripturae, & quod ecclesia vniuersalis dat auctoritatem sacris libris.

CONSIDERANDVM vterius, quod licet omnes articuli fidei sint necessarii, & nullus eorum possit

possit esse falsus, tamen articulus iste, scilicet quod ecclesia vniuersalis est sancta, & q non potest errare est certior quodammodo, & magis necessarius, & prior alijs in via generationis. Patet primum, quia sicut est in geometricis, & in omnibus mathematicis, & quibuscunque scientijs demonstratijs tam principia, quam conclusiones sunt necessaria, ita q impossibile sit aliter se habere, & tamen principia dicuntur magis necessaria quodammodo, quia conclusiones, quia necessitas conclusionum prouenit ex necessitate principiorum. Ita etiam conclusio in demonstratijs est vere scita, nec potest de aliqua re maior certitudo haberi, quia tamen conclusio scitur per principia, dicuntur principia magis scita, vel magis credita, quam conclusio, ut patet 6. Ethico. de scientia. Ita nunc, licet omnes articuli sint necessarii, tamen articulus de vniuersali ecclesia, quod non possit errare est magis necessarius, quia ex illo videtur ceteri necessitatem habere. Hoc patet, quia nos credimus, q Deus creauit mundum, & quod eduxit Israelitas de Aegypto, & dedit illis legem, quia hoc scriptum est in libris Moysi, & tamen nos nesciremus, quod isti erant libri Moysi, vel quod erant autentici, nisi ecclesia assereret. Nam si quando nos incipimus aliquid intelligere diceret nobis omnes Christiani, quod isti libri, in quibus continebantur ista non erant libri Moysi, sed quod confecti fuerunt ab aliquo falso assumente sibi rationem prophetarum, nos non possemus per aliquam rationem conuincere an essent illi libri Moysi, qui fuisset verus propheta, vel alicuius seductoris, & crederemus rationabiliter communi assertioni. Vel si nollemus credere omnibus idem asserentibus, saltem maneremus in dubio, an deberet aliqua fides adhiberi istis libris, vel non, cum non appareret aliqua ratio motiua ad hoc, & sic non crederemus firmiter contenta in illa, & consequenter nullam adhiberemus eis fidem. Nunc autem credimus firmiter vera esse omnia, quae continentur in illis libris, & conscripta esse a Moyse maximo propheta, quia omnes nobis Christiani hoc concorditer dicunt, ergo nos adhibemus fidem libris ipsius Moysi propter ecclesiam hoc asserentem, & consequenter maior fides adhibetur ecclesiae, quam libris Moysi. Item confirmatur, quia ego credo, q contenta in libris Moysi ista sunt vera, quod nullo modo potest eis falsum subesse, nec habeo formidinem ad oppositam partem, & istam fidem habeo, quia ecclesia asseruit illos esse libros Moysi, & esse eis fidem adhibendam. Detur autem, quod ego credam ecclesiam vniuersalem posse errare, sequitur, quod poterit errare in asserendo istos esse libros Moysi, & dicendo, quod eis magna fides erat adhibenda, & consequenter ego manebo dubius, an debeat fides certissima adhiberi istis libris. Et tamen suppositum est, quod ego credo istis libris fidem firmissimam esse adhibendam, ergo necesse est, quod credam ecclesiam vniuersalem, quae hoc asseruit non posse errare. Item patet, quia quodcumq; aliqua duo sic se habent, q vnum illorum probatur, rerum esse, & dat ei esse necessarium, & non e contrario, magis necessarium est illud, quod dat alteri necessitatem, & non recipit ab eo, quia illud, quod recipit necessitatem, & in libris Moysi recipit necessitatem fidei ab ecclesia, & ecclesia vniuersalis non recipit ab illis. Quod patet, quia dato, q libri Moysi essent, non constabat, q esset aliqua vniuersalis ecclesia, vel falsum, q illa existens non possit errare. Et in ecclesia existens dat fidem libris Moysi, quia ex eo, quod ipsa asserit illos esse confectos a Moyse propheta, & debere eis adhiberi fidem, adhibetur sibi fides.

Item patet hoc, quia in veteri testamento sunt multi

libri quorum aliqui sunt legales, & prophetales, & habent maximam fidem. Alij sunt agiographi, quibus fides adhibetur, sed non sub tanta necessitate. Alij sunt apocryphi, quibus licet fidem adhibere, vel negare illos, vel, vt melius dicatur, licet recipere eos, vel contemnere equali facilitate. Isti tres gradus librorum veteris testamenti distinguuntur a beato Hieronymo in prologo Galeato, q incipit. Vingtidas literas Manifestum est autem, quod ista distinctio graduum fidei non assumitur ex eis, quae continentur in istis libris, quia in quibus continentur res sacrae, & mirabiles, quae non possunt probari per aliquam causam, sed solum adhibetur eis fides propter auctores. Est ergo distinctio ista facta ab ecclesia vniuersali, quae concorditer tenet illam distinctionem factam a beato Hieronymo. Nam ista tenebatur a Iudaeis fidelibus ante Christi aduentum, & fuit postea continuata in ecclesia.

CAPITVLVM XXIII.

In quo declaratur, quod ecclesia vniuersalis non solum dat fidem, & auctoritatem libris veteris testamenti, sed euangelij, & quod quondam fuerunt octo euangelia, & ecclesia rececit quatuor, & quod maior est auctoritas ecclesiae, quam librorum vtriusque testamenti.

APPARET igitur, quod ecclesia vniuersalis non solum dat fidem libris sacris, sed etiam dat illis certum gradum fidei, & firmitatis, & illum tenent, & non ampliore. Si autem ipsa posset errare faciendo ista, tota certitudo scripturarum, & fidei periret, ideo necesse est tenere, quod ecclesia vniuersalis non possit errare. Item patet hoc, quantum ad libros noui testamenti, quia ea, quae sunt in euangelij sunt firmissima & non habent tamen firmitatem, nisi propter ecclesiam. Quod patet, quia aliquis diceret Christum, predicasse & fuisse mortuum, & surrexisse, posset alius negare, ille tunc probaret per libros euangeliorum, alius poterat dicere, quod nullius firmitatis erant scripta illa, vel quod non erant illa euangelia beati Matthaei, & Ioannis, & aliorum euangelistarum, qui recipiuntur, non habebat tunc iste aliquem recursum probationis, nisi ad auctoritatem ecclesiae, scilicet quia ecclesia dixit euangelia Matthaei Ioannis Marci, & Lucae suscipienda esse sub fide maxima, & veneratione. Et si aliquis negauerit ista, quae nos allegamus esse illorum quatuor Euangelistarum, sola auctoritas ecclesiae probat, quod sunt istorum euangelistarum. Et patet hoc, quia ecclesia separauit alia quatuor euangelia. Nam erant octo libri euangeliorum, scilicet isti quatuor, qui nunc habentur, & quatuor alij confecti a viris hereticis sub nomine Andrae, & Thadaei, & aliorum duorum Apostolorum, & alij multi libri Euangeliorum fuerunt, de quibus Hieronymus in quodam prologo super euangelia, qui incipit. Plures fuisse. Et illa recitabant historiam Christi, sicut nostra euangelia, sed inferebant aliquos paucos errores. Si tamen isti octo libri euangeliorum fuissent traditi alicui viro pollenti naturali ingenio, vt iudicaret de eis, non inueniret aliquam causam quare istos magis, quam illos reciperet, vel rejiceret, quia vtrique continebatur puram historiam, quae probari non poterat ex aliquo fundamento naturae. Nisi forte diceret, quod vir ille iudicans reciperet libros illos, qui conuenirent naturae, & illos, qui in aliquo repugnarent rejiceret. Sed tunc oporteret, quod rejiceret omnes octo libros Euangeliorum, quia in quolibet illorum continebant aliqua, quae erant supra vires naturae. Ecclesia in recipit ista quatuor

quatuor euangelia, quae habemus, & rececit alia quatuor dicendo illa falsum continere, & ab haereticis confecta. Ergo ecclesia dedit fidem euangelij, & hoc est, quod dicit Augustinus in libro, qui intitulatur Fundamentum, siue liber contra epistolam Fundamenti, si ego Euangelio non crederem, nisi ecclesiae auctoritas me moueret, quia ipsa asserit istud, vel illud esse Euangelium, cui fides adhibenda est. Dicendum igitur, q maior est auctoritas ecclesiae, quam sacrorum librorum veteris, vel noui testamenti. Item dicendum, q ecclesia dat auctoritatem libris vtriusque testamenti, & consequenter, q non potest errare, nam si potuisset vniuersalis ecclesia errare circa fidem, potuisset recipere quatuor euangelia confecta ab haereticis, & rejicere euangelia quatuor, quae nunc habemus, & tunc tota, fides nostra esset erroribus plena, & in asserimus, quod impossibile sit fidei subesse falsum, ergo necesse est dici, quod ecclesia vniuersalis non potest errare circa fidem.

CAPITVLVM XXV.

In quo declaratur, an ecclesia recipiat auctoritatem a libris sacris, sicut libri sacri recipiunt ab illa, & quod auctoritas sua non ex aliquo priori, sed tota auctoritas pendet ab ea, & quomodo probatur auctoritas eius per libros sacros.

SED obijciatur, quia dictum est supra, quod ecclesia dat firmitatem libris sacris, & libri sacri non dant firmitatem ecclesiae vniuersali, & tamen videtur, q ecclesia vniuersalis accipiat fidem ex libris sacris. Nam, q non possit errare ecclesia vniuersalis probatum est supra ex symbolo Apostolorum, quem coputamus inter scripturas Sacras. Dicendum, q libri sacri bene declarant firmitatem, & dignitatem, & impeccabilitatem ecclesiae vniuersalis, tamen non probant illam tanquam a priori, q ex illis constat solum ecclesiam non posse errare, & non aliuide, quia potius ecclesia dat auctoritatem illis scripturis, q quas conamur probare, q ipsa non possit errare. Nam tunc hoc probarem ex symbolo Apostolorum, posset aliquis negare illud dicendo, q nulla fides erat illi adhibenda, vel q non erat illud symbolum Apostolorum, sed confectum ab alio falso nomine. Ecclesia autem est, quae declarat istud esse symbolum Apostolorum, & esse sibi fide adhibendam, ideo cum ex libris sacris probamus ecclesiam non posse errare, est demonstratio per circulationem. Proficit tamen, quia postquam nos suscepimus libros sacrae Scripturae in auctoritatem, poterit inde constare, quod ecclesia non potest errare. Ad veritatem tamen non probatur auctoritas ecclesiae ex libris sacris, sed potius e contrario. Et ipsa auctoritas ecclesiae non debet probari ex aliquo priori, sed oportet esse per se nota. Sicut in via scientifica oportet deuenire ad aliquid, quod non probatur ex alio priori, sed omnia probantur ex illo, & ibi est status in resolutione syllogismo, sicut dicit Arist. 1. Poster. Omnis notitia ex praexistenti fit cognitione, quae praexistit, & non deducitur.

CAPITVLVM XXVI.

In quo declaratur, quomodo ecclesia vniuersalis dat auctoritatem verbis Christi, & Apostolorum, licet nihil possit habere auctoritatem maiorem, quam verba Christi, & quod ecclesia non det auctoritatem illam de nouo apponendo, vel augendo, sed ostendendo illam esse.

ITEM obijciatur, quod supra dictum est, quod ecclesia dat auctoritatem libris sacris, quod non videtur Alph. Toft. Pars II. Defensorij.

detur satis conueniret dictum, si q ecclesia det auctoritatem Euangelio, cum illud sit de verbis Christi, q habent maiorem necessitatem, quam aliquid aliud quodcumque sit. Sunt enim talia verba Christi, quae maiorem firmitatem habent, quam totus mundus, ita vt facilius possit perire totus mundus, quam deficere vnu de verbis Christi, in xia illud Mat. 24. & Lu. 12. Caelum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. De verbis autem Apostolorum, & prophetarum, quamquam non sunt tantae auctoritatis, sicut verba Christi propter auctorem, tamen non minorem necessitatem, & firmitatem videntur habere ad mandandum, quia illa dicta sunt per Spiritum sanctum. Sicut dicitur 1. Petri. 1. c. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritus sancto dictante locuti sunt sancti Dei homines. Sed quae Spiritus sanctus dixit infallibilia sunt, quia ille Deus est, ergo non videtur conueniret dictum, q ecclesia det auctoritatem istis libris, & sic nullis libris sacrae Scripturae dabit auctoritatem ecclesia.

Dicendum, quod ecclesia non dat auctoritatem aliquam verbis Christi, quia nulla maior auctoritas potest esse in aliquibus verbis, vel in aliqua re, quam in Christi verbis, quia si consideretur auctor Christus est, si consideretur verba necessaria sunt, q quod non possunt deficere, eo quod ille sic voluit. Dicitur etiam Apostolorum, & prophetarum non potest dare ecclesia auctoritatem, quia illa in se sufficientissimam habent auctoritatem, cum immutabilia sint, & cum per Spiritum sanctum dictata sint. non est ergo sensus, quod ecclesia det istis auctoritatem, ita quod ipsa prius auctoritatem nullam haberent si ecclesia non daret illis, vel quod ecclesia det eis maiorem auctoritatem, quam prius habebant, quasi per modum cuiusdam confirmationis, vel aliam, nihil enim istorum est. Quia etiam si verba Christi a nullo homine fuissent acceptata, non propter hoc minus vera essent, vel minus vtilia, sicut nunc dato, quod non acceptentur apud infideles: non ideo minus vtilia sunt fidelibus, quam si totus mundus acceptasset ea, sicut dicit Apostolus ad Ro. 3. scilicet quid si quidam illorum non crediderunt? nunquid incredulitas illorum fidem euacuauit? absit. Sed est sensus, quod ecclesia dat auctoritatem Euangelio, & omnibus libris sacrae Scripturae, non quidem aliquid apponendo, quod non habebant, sed ostendendo, quod habebant.

Et istud ostendere satis potest uocari dare auctoritatem, eo quod nunquam sciremus euangelia, aut alios libros sacrae Scripturae alicuius auctoritatis esse, nisi ecclesia diceret. Cum ex ipsis non posset patere veritas, vel falsitas ipsorum, necessitas, vel contingetia ipsorum, sed ex fide constat, fides autem ex auditu est ad Ro. 10. scilicet. Quomodo credent in eum, de quo non audierunt? Praedicatio autem ista ab ecclesia fit, & nos propter auctoritatem eius, scilicet quia credimus illam non posse errare, assentimus firmiter omnibus dictis suis. Et iste est modus introducendi fidem, ut colligitur ad Ro. 10. Et quantum ad hoc, ita dat ecclesia auctoritatem euangelij, sicut quibuslibet alijs libris sacrae Scripturae, & sine hac auctoritate Ecclesiae nihil valent euangelia ad utilitatem nostram.

Et ob hoc praedicatores, qui annunciant nobis verba Christi, & per illos credimus, dicuntur adiungere Christum, quasi supplendo aliquid, quod deerat ei. Sic patet primo Corinth. 3. scilicet Dei enim adiutores sumus, & loquebatur ibi Apostolus de se, & alijs praedicantibus fidem.

Iste modus etiam reperitur in disciplinis mathematicis,

tricijs, & naturalibus, nam aliqua conclusio est vera, & necessaria, quam tñ discipulus nō intelligit, ita quōd nescit deducere veritatem eius, & necessitatem, sed dubitat, an sit falsa, vel contingens. Illa enim propositio si consideretur quantum ad se, æque vera, & necessaria est si cognoscatur, sicut si non cognoscatur, & tñ quantum ad nos, qñ non cognoscitur non est alicuius auctoritatis. cum vero cognita fuerit veritas eius, & necessitas per deductionem, quam facit magister cognoscitur, & iam reputatur a nobis inter propositiones necessarias, magister ergo dedit sibi istam auctoritatem, quam habet, non quidem dando ei veritatem, vel necessitatem, quia hoc facere non poterat, sed ostendendo illam necessitatem, quā habebat:

CAPITVLVM XXVII.

Quod determinatio ecclesie est duplex, scilicet quod aliquid tanquam verum tenendum sit, & aliud aliquid agendum, vel cavendum est. Et in primo modo ecclesia nunquam potest variare. Et quod si ecclesia, id est Concilium generale diffiniret semel aliquam propositionem circa fidem, nullum aliud Concilium potest determinare contrarium.

CONSIDERANDVM ulterius circa prædicta, q̄ ecclesia vniuersalis, quæ errare non potest determinare potest aliquid dupliciter, vno modo determinat aliquid, vt credendum, vel tenendum pro vero. Alio modo determinat aliquid, vt agendum, vel fugiendum: Primo modo ecclesia vniuersalis non potest errare, nec etiam potest variari sua determinatio. Et sic in determinationibus fidei nunquā est variatio. Rō huius est, quia determinare, q̄ aliquid est credendum est dicere, q̄ illud est verum, illud autē, quod semel est verum in æternum est verum, siue sit resilla determinata de rebus, quæ in seipis necessitatem aliquam habent, vel de illis, quæ in se habent contingentiam, etiam ad vtrumlibet. De necessarijs manifestum est, quōd illud, quod absolute est necessarium, omni tempore est necessarium. De contingentibus ad vtrumlibet probatur, quia quando aliqua res est vera quantumcunque sit contingens post determinationem, efficitur immediate præterita. Cum autem præterita fuerit, habet veritatem necessariam, quia impossibile est præterita non præterisset. Et iuxta sententiam Arist. & Agatonis. 6. Et scilicet hoc solo priuatur Deus, quōd nō potest facere ingenta, quæ iam sunt facta. Accipiat ista propositio: Sortes currit hodie. Ista est maxime contingens antequam fiat, sed postquam semel fuit verum, quōd Sortes currit, necessaria est, quia impossibile est non cucurrisse. Ita ergo quocumque ecclesia determinauerit aliquid tenendum esse, vel credendum tanquam verum, illud verum est saltem tunc, quia aliter ecclesia erraret. Cessante autem determinatione iam res efficitur perfecta. Præterita ergo veritas illa manet iam necessaria. Et ista est causa quare postquam ecclesia semel determinauerit de aliquo tenendo in fide, non potest in alio concilio, etiam si sit plurium priuari, & maioris sapientia determinari contrarium; quia alijs sequeretur, quōd alterum eorum non erat generale concilium congregatum legitime vniuersalem ecclesiam representans, vel quōd etiam posset errare. Quod falsum est.

Et ob hoc quocumque per aliquod concilium determinatum fuerit circa aliquam veritatem fidei; nunquam ecclesia patitur illam veritatem determinatam venire in contentionem, ita quōd de illa dubitetur.

CAPITVLVM XXVIII.

In quo declaratur, quod propositio, quæ semel est vera semper est vera, siue sit necessaria, siue contingens ad vtrumlibet, siue de præterito, siue de præteriti, siue de futuro, & an ob hoc tollatur contingentia propositionum, & inducatur aliqua necessitas.

EST autem manifestum fundamentum huius, scilicet quia omnis propositio tam affirmatiua, quam negatiua contingens, vel necessaria, quæ semel est vera, in æternum est vera, referendo ad idem tempus, quia alijs propositiones affirmatiue, quarum veritas est contingens, non manent semper vere, sicut ista est vera. Sortes currit hodie, & tamen post tres dies non erit verum dicere. Sortes currit hodie. Erit autem vera si referatur ad illud tempus pro quo curtebat, quod iam transiit, & dicatur Sortes cucurrit ante tres dies. Istud autem, quod dictum est de determinationibus factis circa propositiones de præteriti, vel de præterito, dicendum est esse idem circa propositiones de futuro, etiam si sint contingentes ad vtrumlibet, licet de hoc aliquis nimium dubitabit. Et ratio huius est, quia quando determinatur de veritate alicuius propositionis, quæ est præterita, cum omne præteritum maneat p̄ semper necessarium, non poterat veritas illius mutari. Idē de propositionibus, quarum veritas determinatur esse præterita, quia immediate transeunt, in præteritum, & postquam fuerit res præterita est necessaria. Secus autē de propositionibus, quarum veritas determinatur pro futuro, quia res pro futuro habent suam contingentiam, ideo videtur, q̄ licet semel sit vera non semper sit vera cum maneat contingens. Dicendum tamen, q̄ hoc est etiam verum pro futuro contingenti. Et patet hoc, quia si aliqua propositio de futuro sit vera, aut considerabitur tempus, quod est antequam adueniat assignatio, pro qua debet completi veritas propositionis, aut tempus, quod est post illam assignationem. Si consideretur tempus, quod est ante, dicendū, q̄ sicut propositio est vera tunc, qñ asseritur, ita erit vera omnibus temporibus intermedijs vsq̄ ad assignandum tempus completionis. Et si in aliquo tempore intermedio non est vera, nunquam fuit vera, nec erit in æternum secū dum eodem terminos. Si autem consideretur tempus post assignationem completionis, iam efficitur res præterita, & tunc omne præteritum est necessarium. Exemplum, vt si dicatur. Sortes currit in die proximo Pentecostes. Ista propositio est nunc vera, quia ita erit, quōd Sortes currit illa die, & sicut nunc est verum, quōd Sortes currit die Pentecostes, ita in quolibet die, vel tempore ante Pentecosten erit verum, quōd Sortes currit die Pentecostes. Et si datur, quōd aliqua die intermedia nō sit vera ista propositio, sequitur, quōd non est vera hodie, nec fuit aliquando vera, nec erit in æternum vera. Quod patet, quia si aliquo tempore intermedio non est vera ista propositio. Sortes currit die proxima Pentecostes, hoc erit, quia non erit sic, quōd die Pentecostes currat. Et si ita est, etiam sequitur, quōd hodie non est verum, quōd Sortes currit die proxime Pentecostes, & nulla alia die ante Pentecosten erit verum, quōd Sortes currit die Pentecostes, etiam post Pentecosten nunquam non erit verum, q̄ Sortes cursum esset pro illa die Pentecostes.

Et si dicatur, q̄ illa propositio est contingens, & ob hoc potest mutari veritas eius, & dato, q̄ hodie sit vera de futuro, cras poterit esse falsa. Dicendum, q̄ est impossibile, nō tñ p̄ hoc tollit contingentia, vel inducitur aliqua necessitas. Et patet in ista propositione. Sortes

erit die Pentecostes, quæ est vera, & contingens, & uocatur vera, quia ita erit, q̄ die Pentecostes curret. Et uocatur contingens, quia toto tempore intermedio antequam currat, potest currere, vel potest non currere, & vtrumque est sibi possibile, ideo uocatur contingens ad vtrumlibet, Sortes tamen licet posset facere vnum vel alterum, quod maluerit, non potest tamen facere vtrumque, ideo licet contingens sit, tamen sic erit, quod Sortes curret illa die, vel sic erit, q̄ nō curret. Ponatur q̄ illa die curret, tunc est vera propositio ista, tamen propter hoc non tollitur quin possit se determinare ad oppositum vsq̄ ad illud tempus. Si autem sic est, q̄ Sortes non curret illa die, licet toto tempore intermedio habeat potestatem ad currendum, si vellet quouique transeat illud tempus, tamen quia sic futurū est, q̄ ipse determinabit se ad non currendum, & non ad oppositum, ista propositio, Sortes currit die Pentecostes, nullo modo est vera aliquo tempore ante diem Pentecostē proximam, sed ab æterno fuit falsa, & in æternum est falsa referendo ad idem tempus, vt supra dictum est. Patet ergo quod non solum in propositionibus de præteriti, & præterito est regula, q̄ illa, quæ semel est vera semper est vera, sed etiam in propositionibus de futuro. Apparet ergo q̄ si ecclesia semel diffinierit circa aliquem articulum, quid sit tenendum, q̄ illud semper manet, & nunquam potest determinari contrarium per ecclesiam pro illo tempore, vel in aliquo alio tempore, sed manet determinatio illa firma.

CAPITVLVM XXIX.

Quod ecclesia vniuersalis non potest errare in moribus, & quod in ponendo leges nunquam, & tamen quod potest vnum concilium tollere leges, quas alterum posuit, & non errabit, & tamen non potest tollere determinationem factam circa fidem, quia iam erraret, & cur hoc, & ibi de mutatione legum an dicat indignitatem ecclesie.

ALIVD membrum erat, quod ecclesia non determinat quid tenendum vel credendum sit, sed quid agendum sit, sicut in iuribus, quæ ordinantur per ecclesiam. Et quia istud pertinet ad mores, dicendum, quod ecclesia vniuersalis errare non potest in moribus, quia alias cum error in moribus causet malitiam, ecclesia vniuersalis peccaret & iduceret, immo cogeret homines ad peccandum ponendo leges iniquas, & sic non esset semper sancta, quod falsum est, quia est contra articulum fidei vt supra dictum est. Ideo quando ecclesia condit canones, siue ad dirigendum vitam humanam, siue pro moribus ecclesie regulandis, nunquam errat quidquid ordinauerit.

Dicendum tamē, quōd circa hoc potest facere mutationem, nam licet nunc ecclesia dederit vnam legem circa negocia humana, scilicet circa iudicia, potest dare postea contrariam, & sic videmus, q̄ mutantur quotidie leges, & dantur contrarie, siue in negocijs prophanis, siue in moribus & ceremonijs ecclesie. In hoc autem non errat ecclesia vniuersalis, quia semper dat legem bonam, & leges contrarie diuersis temporibus sunt bonæ. Sicut enim non eodem leges positæ sunt apud omnes gentes, vt patet. 5. Eth. & hoc quia diuersis gentibus diuersa, vel contraria apparent bona, vel mala, & non solum apparent, sed secundum vsitatem, quæ apud quasdam gentes bona sunt non sunt bona apud alias. Ita de eisdem gentibus, secundum diuersa sunt bona & mala, & sic leges, quæ aliquando fuerunt bonæ incipiunt iam esse nociuæ. Et tunc bonus legislator mutat legem dando contrariam in toto vel Alph. T. 8. Pars II. Defensorij.

in parte, & sic ecclesia mutat sepe leges cū videret in conditionem temporum, & gēnium expedire, & semper bene agit, sicut dicitur extra de consanguini. & affini. c. non debet. Non debet reprehensibile iudicari si s̄m varietatem temporum statuta quoque varientur humana. Et inducitur ibi ratio, quia Deus sic fecit. Nā aliquas leges posuit in veteri testamento, quas mutauit in nouo. Quia iam non erant cōuenientes secundum conditionem humanam. Ob hoc potest vnum Concilium ponere leges cōtrarias legibus alterius Concilij, & vtrumque bene agit, quia vtrumque ponit bonas leges s̄m conditionem temporis, in quo conduntur, & non indicat aliquam indignitatem, vel defectum iudicij in ecclesia, q̄ contrarias leges in diuersis temporibus condant, cum hoc cōditio rerum exigat, immo nō esset laudanda si semper ad ostendendum immutabilitatem suam vellet leges semel positas semper manere, quia illæ, quæ semel bona fuerunt, aliquando inciperent esse male, sicut non notatur in Deo aliquis defectus, vel immutabilitas, quia leges, quas dederat in veteri testamento, abstulit in nouo, dando contrarias vel disperatas. Sic etiam medicus non vituperatur, si nō omni tempore eandem positionem, vel idem curatum, sed secundum tempora & etates, loca atque cōplexiones homini varia adhibeat curatiua. In determinationibus autē circa fidem secus est, quia quod semel iudicatum est verum, super manet verum, & non potest dari aliquo tempore contraria, vel deuias determinatio. Ratio vtriusque partis posita est.

CAPITVLVM XXX.

Quod ecclesia aliquando accipitur pro iudice particulari, sed non intelligitur de illo hoc, quia iste potest errare. Et quod Papa potest in fide & in moribus errare, & effici hereticus. Et quod non valet consequentia, Papa damnat aliquam conclusionem tanquam hereticam, ergo est heretica, & quomodo multi summi pontifices fuerunt heretici.

CONSIDERANDVM ulterius quia dictum est de ecclesia, quōd non potest errare, quæ sit ista ecclesia. Et omnis multis modis accipiendi ecclesiam, de quibus non est ad præpositum, dicunt aliqui, quod ecclesia accipitur pro prælato ecclesie. Sic enim accipimus cum dicimus, quōd ecclesia excommunicat aliquem, i. prælatum ecclesie, quia ecclesia non facit hoc. Ita etiam accipitur extra de sen. excommuni. c. a nobis. cum dicitur, quōd ecclesia militans fallit, & fallitur. scilicet prælati ecclesie militantis, quia ibi agitur de sententia excommunicationis, quæ aliquando fulminatur in eum, qui nihil mali meretur, & tamen iudex putat eum esse reum, & hoc, quia ecclesia fallit & fallitur. Dicendum tamen, quōd hoc modo non potest accipi hic ecclesia. Priò quia non competit sibi hoc, q̄ non possit errare, nam potest errare, & errat quilibet de talibus iudicibus ecclesiasticis, vt ibi dicitur, quōd ecclesia militans fallit, & fallitur. Et non solum est verum de iudicibus parricidibus, sed etiam de Papa, qui frequenter errat ex ignorantia, & fert iniquam sententiam. Nam ipse dicit de seipso. scilicet licet locum Dei in terris teneamus, de occultis tamen non cogimur diuinare.

Et non solum accidit hoc circa accidentia, & particularia, factaque humana, quæ Papa ignorat, sicut quilibet alius simplex homo, sed etiam circa fidem potest Papa ignorare, & errare, & effici hereticus aliquando per ignorantiam, aliquando per aliam affectionem. Sic patet in Decret. di. 40. c. si Papa. vbi si Papa deprehenditur a fide deuias deponitur. D 3. Ex

Ex quo apparet, quod iura supponunt Papam posse effici hereticum, & confirmatur experimento. Nam Papa Marcellinus fuit hereticus, imo heretico deterior, qui cum esset summus pontifex, obrulit thura idolis, ut patet in Decre. di. 19. c. nunc autem. Item patet de Papa Liberio, quem alij vocant Papam Leonem, qui factus est Arianus. Item etiam de Papa Ioanne, 22. qui tenuit haeresim circa visionem beatificam, & postea coactus est publice illam reuocare, ut patet in gestis summorum pontificum.

Ex quo apparet, quod dato quod Papa damnet aliquam conclusionem tanquam haeticam vel aliquem auctorem dicat hereticum sensisse, non sequitur necessario illam conclusionem esse haeticam, vel auctorem illum hereticum sensisse, quia potest esse, quod Papa errauerit, imo quod ipse Papa forte sit hereticus, & per ignorantiam, vel per affectionem aliquam passionalem damnet conclusionem, siue dictum aut auctorem. sicut aliquos summo Pontifices legimus hereticos factos per ignorantiam, & per timorem, vel per alias passiones, non ergo accipitur ecclesia pro Papa, vel aliquo patre alio.

Secundo non teneret ista acceptio, quia ecclesia est nomen genericum, & significat proprie multitudinem, non ergo conuenit proprie vni homini. Et dicendo absolute ecclesia non intelligitur vnus homo, licet sit praelatus, sed multitudo. Si autem vocetur praelatus ecclesia, per analogiam in quantum est caput, vel princeps ecclesiae, oportet poni aliquam connotationem, restringentem et locatur, quod pro praelato accipitur, alioquin pro multitudine accipietur, nisi contextus orationis yeret sic accipi.

CAPITVLVM XXXI.

Quod aliquando accipitur in sacra scriptura ecclesia pro multitudine aliqua particulari, sed de illa non intelligitur, quando dicitur quod ecclesia non potest errare, quia tales ecclesiae saepe errant tam in fide quam in moribus.

Alio modo accipitur ecclesia pro multitudine hominum particulari pertinenti ad vnum locum, vel ad vnam provinciam, sic dicimus ecclesiam Toleranensem, vel Salamanensem, i. multitudinem urbis, vel diocesis Toleranensem aut Salamanensem. Et non accipitur pro aedificijs, vel reditibus ecclesiarum, sed pro hominibus. Sic ponit Apostolus ad Cor. 1. & 2. ad Corin. 1. scilicet, Paulus & Sothenes frater ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu vocatis sanctis, & sic necesse est ibi poni ecclesiam pro hominibus, quia ponitur intransiue ecclesiae & sanctificatis in Christo, in quo innuitur, quod ecclesia nihil aliud erat nisi illi sanctificati. Sic etiam ad Gal. 1. Paulus ecclesijs, quae sunt Galatae gratia & pax vobis a Christo, qui tradidit semetipsum pro peccatis vestris. Et sic ecclesiae accipiuntur pro hominibus, quia alias non esset verum quod Christus tradidisset se pro peccatis ecclesiarum, scilicet domorum vel aedificiorum. Et isto modo accipitur proprie ecclesia. Quando autem accipitur ecclesia pro domo non est propria acceptio, sed per analogiam, quia in domum illam conuenit multitudo, sic accipitur, primo Cor. 11. conuenientibus vobis in unum. In ecclesia. Et sequitur. Nunquid domos non habetis, aut ecclesiam Dei contempnitis? domum sacram.

Dicendum tamen quod isto modo non accipimus hic ecclesiam, quia tales ecclesiae, id est multitudines particulares possunt errare tam in fide quam in moribus, quia interdum accidit, quod in vna aliqua ecclesia nemo sit, qui non deuiet a recta fide saltem, quantum ad aliquos articulos. Sic fuit diebus nostris de Bohemis, qui

in multis articulis deuierunt. Sic etiam fuerat de Graecis, & Armenis, & multis alijs gentibus, quae Christum colunt, tamen errant vel errauerunt circa aliquos articulos, ita quod omnes de nationibus illis errabant circa illos articulos.

Vel dato quod essent aliqui pauci, qui non errarent, adhuc verum erat, quod tota ecclesia talis errabat, eo quod ministri ecclesiarum errabant, & publice predicabantur illi errores, & nemo audebat resistere illis. Et hoc satis est ad hoc quod tota aliqua ecclesia dicatur in fide errare, non ergo intelligitur de talibus ecclesijs, quod ecclesia non potest errare.

CAPITVLVM XXXII.

Quod ecclesia vniuersalis est illa, quae non potest errare, & quomodo intelligitur ecclesia fallit, & fallitur.

Est ergo dicendum quod ecclesia, quae non potest errare, non est aliqua nisi ecclesia vniuersalis, & ista proprie vocatur ecclesia sine aliqua limitatione, quia est multitudo non connotato aliquo loco, vel tempore. Et isto modo accipit Apostolus saepe. Sic patet ad Eph. 6. Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam. Ibi non potest accipi ecclesia pro aliqua particulari, sed pro tota multitudine eorum, qui credituri erant in ipsum. Et iterum. eod. c. cum loquitur de matrimonio in eo. c. ait, hoc est magnum sacramentum, ego dico inter Christum & ecclesiam. i. vniuersalem, quia non est matrimonium inter Christum, & ecclesiam aliquam particularem, ut infra declarabitur.

Nemo tamen fallatur putans, quod ecclesia vniuersalis, de qua loquimur potest errare, vel decipi in fide, & moribus per illud, quod dicitur extra de sen. ex com. c. a nobis. quod ecclesia militans fallit & fallitur, in quo innuitur, quod sola ecclesia triumphans est, quae non fallitur, ecclesia tamen vniuersalis, de qua loquimur est ecclesia militans, quia in ecclesia triumphans non erit distinguere ecclesiam vniuersalem, & particularem, quia tota erit ibi una ecclesia vnita. i. beata societas hominum & angelorum.

Sed dicendum, quod potest intelligi dupliciter. vno modo sic, scilicet quod ecclesia militans fallit & cetera scilicet iudex in ecclesia militanti fallitur, & tamen iudex in ecclesia triumphanti nunquam fallitur, ideo qui condemnatur in caelis est vere condemnatus, sed non semper qui condemnatur in terris.

Alio modo potest intelligi, quod ecclesia militans, scilicet tota ecclesia militans tam vniuersalis, quam particularis fallit, & fallitur, id est errat, scilicet circa veritatem humanorum negotiorum, & accidentium particularium.

Et in istis verum est quod ecclesia etiam vniuersalis errare potest. Nam etiam tota ecclesia vniuersalis militans qualitercunque accipiat non cognoscit veritatem negotiorum particularium, & accidentia particularia omnia, & in his potest errare facillime. Vterque istorum sensuum conuenit literae illius ca. a nobis, de primo patet, quia ibi agitur quando aliquis excommunicatur pro causa iusta, licet non vera, quia iudex non potest cognoscere veritatem.

Et licet tunc ille sit apud ecclesiam militantem excommunicatus, non tamen est excommunicatus apud ecclesiam triumphantem.

Et dat causam, quia ecclesia militans, id est iudex ecclesiae militantis fallit, & fallitur, id est ipse decipit alios, & decipitur. Decipit quidem, quia quando iudex ecclesiae militantis profert sententiam excommunicationis, innuit omnibus, ad quos peruenit scientia eius, quod ille, qui excommunicatur, est ve-

re ligatus crimine illo, pro quo excommunicatur, & est in culpa, & sic decipit, vel fallit illos, quia non est in culpa. Etiam fallitur, quia aliquando coram iudice homine potest accusatus conuinci per falsos testes, & putat iudex illum vere conuictum, & esse in crimine, de quo accusatur, sed non est, & sic fallitur, & per istum errorem profert sententiam. Iudex autem ecclesiae triumphantis non fallit, nec fallitur, non quidem fallit, falsos, quia quando cuque iudex ecclesiae triumphantis condemnat aliquem de crimine, innuit omnibus, quod ille sit criminofus, & tunc verum est, quod ille sit criminofus. Etiam non fallitur, non decipitur per falsos testes, nec quomodocunque alius per ignorantiam veritatis, nam non possunt esse ibi falsi testes eo, quod ipse iudex est testis, ut patet le. 29. f. Ego iudex, & testis, dicit dominus. Etiam non potest falli illud iudicium per ignorantiam alicuius rei particularis, cum dominus omnia videat. Prover. 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Et ad Hebraeos. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Vnde qualitercunque homo se habeat, non se potest occultare a Deo. Iere. 23. Si occultabit se vir, & ego non videbo eum, quia caelum, & terram ego impleo dicit dominus. Et sic dicebat Dauid. Quo ibo a spiritu tuo? & a facie tua quo fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es, si descendero in infernum, ades, si sumperero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, quia tenebrae te non obscurabuntur, & nox, sicut dies illuminabitur. Et iste sensus multum conuenit. Hoc modo patet quomodo est discordia aliquando inter iudicium ecclesiae militantis, & triumphantis, de quo dicitur extra de sent. ex commun. lib. 6. c. cum aeterni, f. Cum aeterni tribunal iudicis illum reum non habeat, quem iudex iniuste condemnat.

CAPITVLVM XXXIII.

In quo declaratur, quod licet ecclesia vniuersalis non potest errare, nec in fide, nec in moribus, tamen potest in iudicijs interdum errare condemnando aliquem iniuste, & tamen non errat tunc in fide, nec in moribus, & non agit malum sed bonum licet condemnet innocentem.

De secundo etiam sensu patet, quia in illo ca. a nobis, dicitur de ignorantia, per quam iudex profert iniquam sententiam, quae non est ignorantia iuris, sed ignorantia circa accidentia particularia, quae iudex non potest cognoscere. Et in his verum est, quod tota ecclesia militans errare potest. Nam licet ecclesia vniuersalis non erret in fide, nec in moribus, nec in iure, tamen in accidentibus particularibus tota ecclesia vniuersalis potest errare. Vnde potest per hunc modum tota ecclesia condemnare aliquem iniuste. Et patet per hoc, quod concilium generale potest ferre sententiam per tale modum. Et patet primo in casu illius c. inter alia de sent. exc. f. ubi alter coniugum scit esse consanguinitatem, vel affinitatem in gradu prohibito, in quo matrimonium non tenet, nec potest contrahi, tunc non debet debitum petere, nec petenti reddere, quia debitum nullum est, ubi matrimonium consistere non potuit obstante gradu consanguinitatis, alter coniugum petit ab ecclesia, ut cogatur coniux ad reddendum, & iste obijcit consanguinitatem, sed probare non potest, tunc ecclesia condemnat eum ad reddendum debiti, quia putat non esse consanguinitatem, ex quo non potest constare, coniux tamen, qui conficius est consanguinitatis, non debet reddere debitum, sed potius sustinere sententiam excommunicationis. Et sic tunc iniuste

Alph. Toft. Pars Prima Defensorij.

ste excommunicatur iste, cum verba obijciat, & tota ecclesia eum condemnat per errorem.

Secundo patet hoc in alio casu, utpote si aliquis accusetur coram sacro concilio de crimine, vel agatur aliqua causa civilis, & per falsos testes conuincatur reus, ecclesia condemnabit ibi eum, contra quem testes deponunt, & tamen iniuste condemnatur, & sic per errorem tota ecclesia vniuersalis condemnat aliquem, & sic ecclesia militans, etiam vniuersalis fallit, & fallitur, scilicet fallit alios innuendo esse reum criminis eum, quem ipsa condemnat, & non est. Et fallitur, siue decipitur, purando verum esse, quod falsi testes deposuerunt, & iudicando secundum illud, & tamen non est verum.

Sed tamen dicendum, quod adhuc ecclesia vniuersalis non errat damnabiliter in hoc casu, imo bene agit, & si secus ageret, male ageret, quia cum iudex debeat iudicare secundum deducta in iudicium, & probata, quia alius de veritate non posset sibi constare, & iura pro eodem habent aliquid non posse probari, & non esse, & pro eodem habent probari legitime & esse verum. Qui ergo iudicat per ea, quae legitime probata sunt, est ac si iudicasset per meram veritatem, ideo qui sic iudicat, non errat. Et sic dicendum, quod ecclesia tota licet erret, vel errare possit interdum circa talia iudicia, tamen bene agit, nec errat in fide, aut in moribus.

CAPITVLVM XXXIIII.

In quo declaratur, quod aliquis potest condemnari iniuste, scilicet qui est innocens, & tamen iudex iniuste eum condemnat. Et quod licet quis iniuste, & sine causa noceat alteri, tamen ille iniuste damnum patitur, & quod nullo modo possit sibi inferri damnum, nisi mereretur illud.

Et tunc potest dici, quod ille, qui condemnatur, iniuste condemnatur, & tamen ecclesia iuste eum condemnat, vel iudex particularis, qui iudicat. Nec valet consequentia, si iste condemnatur iniuste a iudice, ergo iudex eum condemnatur iniuste. Comittitur. n. falsitas compositionis, & diuisionis, scilicet quia illud aduerbium iniuste potest determinare verbum prout respicit suum suppositum, vel prout respicit eum, in quem transit condonatio. Vno modo est vera, & alio modo est falsa quaecumque istarum propositionum, si iudex condemnat istum iniuste, & iste condemnatur iniuste a iudice. Sicut in ista propositione, facio te seruum entem liberum, quae potest esse vera, vel falsa secundum compositionem illius participij entem cum vno accusatiuo, vel cum alio. Nec admittitur aliquis, quod iudex possit aliquem iniuste condemnare, & quod tamen ipse iniuste condemnatur, quia ita accidit in multis alijs. Nam saepe quis iniuste nocet alteri, & tamen iuste nocet illi. Et istud est circa omnia mala, quae homines in hoc saeculo patiuntur, nam licet vnus homo iniuste noceat alteri, scilicet quia nullam causam nocendi habet, tamen iuste nocet illi, quia ille meretur illud nocumendum sibi inferri iudicium Dei pro multis, quae ipse commisit contra legem Dei, licet nihil commisset contra illum, qui nocet ei, nec contra legem humanam.

Nam si daretur, quod aliquis homo esset, qui nec nocuisset proximo, nec in iudicium Dei mereretur aliquod malum sibi inferri, impossibile est aliquod malum sibi inferri, et si totus mundus conaretur nocere illi, quia alius euacuaretur poenitentia Dei. Et ista proportio satis deducit Boetius per totum quartum de consol. & quae docuere aliquis homo sic punitur, Deus voluit, quod sic puniretur. Licet non ex hoc iustificatur actio nocentis, quia ille non egit, ut instrumentum Dei, nec ut suscipiens ab eo mandatum nocendi, sed ex des-

D 4 derio

derio suae voluntatis iniqua. Accidit tamē interdum; q̄ Deus mouerit per prouidentiam suā, ut aliqui, qui non nocuerunt proximis suis, pariuntur ab eis magna damna. Nec tamen proximi in hoc peccent, sicut quando quis occidit alium casu non dante operam reuoluntariā, & adhibita omni diligentia, tunc non potest imputari ei culpa de illo casu, sed totum retorquendum est in Deū, q̄ sic fecit, ut ille occideretur ab isto ignoriter. sic pater Exod. 21. cum dicitur, q̄ si aliquis non intendens nocere occidit proximum a casu, debet confugere in vnam de urbibus refugij, & non debet pati aliquod malum. Et subditur ibi causa. lego in. tradidi illum in manus eius. ego ordinaui totam illam circulationem, ut ille caderet in manus alterius. occideretur ab eo. Ita est in presenti, quando aliquis innocens accusatur de crimine, & conuincitur per falsos testes, vel forte per testes erroneos, qui credunt se vera dicere & non dicunt, & iudex condemnat eum. Nam licet ipse non meruerit malum aliquod pro illa causa & iudex malum ei inferat, meruit tamen malum in Dei iudicio, pro aliquibus alijs, quae commisit contra Deum, & voluit Deum, q̄ accusaretur nunc, & condemnaretur de crimine, quod non fecit siue non fecerat, ut solueret poenas criminis, q̄ egerat de quo non accusatur. & tunc iudex non peccat quia Deus tradidit illum in manus eius, & est sicut ille, qui casu occidit hominem dante operam rei honeste, & adhibita omni diligentia necessaria, & conuenienti.

CAPITVLVM XXXV.

In quo declaratur, quod licet Christus dederit ecclesiae vniuersali privilegium non posse errare in fide, & in moribus, non dedit ei privilegium, quod simpliciter in nullo errare posset, & quare non, & quod nulli concessum est istud privilegium non errandi, nisi ecclesiae vniuersali.

SED adhuc dicit aliquis, q̄ licet talis error cadat in iudices particulares, tamen in ecclesiam vniuersalem non debet cadere, vel non conuenienter conceditur q̄ cadat, quia iudices particulares agunt, ut homines, ecclesia autem specialiter dirigitur a spiritu sancto, qui promissit ei sua assistentiam, & dicitur esse in medio eius. Etiam quia ipsa ecclesia diffiniendo dicit, placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in vnum, q̄ non competit iudicibus particularibus. Ideo licet errent tales iudices, ecclesia nunquam debet errare, quae spiritum sanctum habet gubernatorem. Respondendum, q̄ Deus concedit ecclesiae suae vniuersali multa, quae nulli hominum concedit, & privilegium non errandi concessit ei, non quidem absolute non errandi, q̄ in nulla re possit errare, quia tunc necesse erat, q̄ daret ei cognitionem omnis veritatis speculatiuae, quae per omnes scientias haberi potest. Etiam daret ei scientiam omnium particularium contingentium. Et quia ecclesia non est nisi congregatio fidelium, haberet multi fideles ista dona, per quae iam essent felices, quae tamen nulli hominum sunt vnquam concessa. & iam etiam Apostoli dum vivebant licet essent confirmati in gratia Spiritus sancti non habebant cognitionem omnium particularium, sed quando scientia aliquorum erat sibi necessaria, per Spiritum sanctum habebant orando, & interdum sine oratione. Solutus autem Christus homo habuit cognitionem omnium particularium, ita ut in nullo fallere, nec falli posset. Non ergo concedit Deus ecclesiae suae vniuersali quandiu manerit in terris talem gratiam, & dona, quia istud pertinet ad gratiam beatitudinis, quando erit in patria. concedit tamen ei, q̄ non possit errare in his, quae sunt necessaria ad salutem. Non potest errare in fide, nec in

moribus. Quilibet tamen iudex particularis, & quilibet homo singularis potest in fide errare. Nam si Papa, qui est principale membrum totius ecclesiae, & est caput ministeriale ecclesiae potest in fide errare, ut probatum est supra, poterit errare quilibet alius homo, & tamen ecclesia non potest errare. Etiam quilibet iudex particularis potest errare in moribus, & effici iniustus. ecclesia autem non potest errare in moribus, ita ut efficiatur iniusta: cum semper sit sancta. In iudicando autem potest quilibet iudex particularis errare ex intentione, quia per munera, & affectionem inordinatam potest pervertere iudicium. Et hoc non potest ecclesia vniuersalis, quia iste esset error in necessarijs ad salutem. Etiam iudex particularis potest errare in iure, & inique iudicare. Ecclesia autem vniuersalis non potest errare in iure, cum ipsa condatur iura. licet ergo ecclesia vniuersalis posset decipi & errare circa particularia accidentia, quae tamen iste error non est damnabilis nec culpabilis aequaliter, quia non est in illis, quae sunt necessaria ad salutem, dicitur absolute, q̄ ecclesia vniuersalis non potest errare.

CAPITVLVM XXXVI.

Quod ecclesia vniuersalis aliquando accipitur pro ecclesia congregata, aliquando pro ecclesia, vel multitudine dispersa per totum orbem. Et quod utroque modo accipitur in sacra scriptura, & quod sit ecclesia utroque modo.

SCIENDVM vterius, quia ista ecclesia vniuersalis, de qua agimus potest accipi dupliciter, vno modo pro ecclesia dispersa, alio modo pro ecclesia congregata. Primo modo ecclesia vniuersalis est vniuersitas omnium Christianorum per totum orbem dispersorum in fide Christi, & sacramentis participantium, & isto modo ecclesia est quoddam corpus mysticum fide Christi & diuinis charismatibus, viuificatum, & regulatum. Secundo modo accipitur pro multitudine congregata, & tunc sacra quilibet synodus generalis legitime congregata vocatur ecclesia vniuersalis.

Istis duobus modis conuenit accipi ecclesia modo vulgari & in sacra scriptura. De primo latus manifestum est, quia ille est modus communior, & sic accipitur Deuter. 23. scilicet, qui descortio natus est, non intrabit in ecclesiam domini, id est non accipiet uxorem de tota multitudine Israel, quae erat quaedam multitudo dispersa per multa loca. Et sic vulgari accipimus ecclesiam. De secundo modo patet per Aristot. secundum, Politic. c. de Politia Chalcedoniam, ubi dicitur, quod Chalcedonij ecclesiam non faciunt, id est congregationem populi ad concilium, & tractandum de negocijs. Vtroque modo istorum accipit sepe Apostolus ecclesiam in sacra scriptura.

De primo patet ad Ephe. 5. scilicet viri diligite vxo res vestras sicut Christus dilexit ecclesiam. Et non est ecclesia particularis, quia non dilexit aliquam, vnam ecclesiam specialiter, sed totam dilexit. Etiam eo. c. dicitur de matrimonio, hoc est magnum sacramentum, ego autem dico inter Christum & ecclesiam. Et tamen non est matrimonium ad quamlibet ecclesiam particularem. Et cum illae multae sint, diceretur Christus multas uxores habere, & tamen falsum est, quia eo. c. dicitur, q̄ Christus assumpsit sibi ecclesiam vnicam, non habentem maculam, ergo de ecclesia vniuersali loquitur, ad quam est matrimonium Christi, qui est vnus, in quantum est vnus corpus mysticum fide animatum & viuificatum, & charismatibus diuinis regitur.

De secundo modo patet Actuum, decimo primo, cum dicitur, placuit Apostolis, & senioribus, & vniuersae ecclesiae, ubi non accipitur pro aliqua ecclesia particulari, nec etiam pro ecclesia vniuersali, ut dispersa,

dispersa, quia illa non conuenit in aliquem vnum actum, sed pro concilio sacro vniuersali dicitur. Nam eo. c. agitur de concilio celebrato Hierosolymis super obseruatione matrimonialium, & ipsum concilium vocatur ibi ecclesia. Sic etiam accipitur Matth. 18. si te non audierit dic ecclesiae. i. concilio generali, quia ibi non potest accipi alio modo, ut infra patebit.

CAPITVLVM XXXVII.

Quod ecclesia, ut est vniuersitas Christianorum dispersorum per totum orbem non potest errare in fide, nec in moribus. Et quod ecclesia vniuersalis prout multitudine congregata, scilicet concilium generale non est realiter ecclesia vniuersalis, sed per sufficientem representationem illius ecclesiae, quae est vere vniuersalis.

ACCIPiendo primo modo ecclesiam vniuersalem, verum est quia illa non potest errare in necessarijs ad salutem. In fide, & in moribus. Nam non potest esse, q̄ omnes Christiani errent circa aliquem articulum fidei. Etiam non potest errare in moribus, quia nunquam dabitur, quod omnes Christiani sint in peccato mortali. Licet enim quilibet quando viuunt possit peccare, Christus tamen qui ecclesiam suam dilexit, ut corpus suum, preseruat eam diuinis charismatibus & regulat ut licet aliqua membra eius sint aliquando interdum in peccato mortali tota tamen nunquam peccet. Hoc autem patet quia omni tempore verum est dicere, quod ecclesia vniuersalis est sancta iuxta illum articulum. Sanctam ecclesiam catholicam. i. vniuersalem, & tamen si aliquo tempore, tota ecclesia esset in peccato mortali, non esset tunc ecclesia sancta, quod est impossibile, ut non tollatur veritas articuli, qui perire non possunt. Item hoc magis declarat Apostolus ad Ephe. 6. quod Christus assumpsit sibi ecclesiam vniuersalem non habentem maculam nec rugam. Hoc autem designat totalem puritatem, ideo ecclesia purissima est. Si tamen ecclesia posset errare in fide, & in moribus, & aliquando erraret, non esset iam sine macula, & ruga, sed multas maculas & rugas haberet, non ergo potest errare vniuersalis ecclesia, ut est dispersa. Accipiendo secundo modo ecclesiam vniuersalem pro generali synodo, etiam conuenit sibi quod non possit errare. Sciendum tamen, q̄ vniuersitas Christianorum dispersa est proprie vniuersalis ecclesia militans generalis autem synodus legitime congregata non est realiter vniuersalis ecclesia, sed per representationem sufficientem. Et sic patet ex superscriptionibus, quibus vtuntur generales synodi in hac forma. i. sacrosancta synodus generalis in Spiritu sancto legitime congregata concilium generale faciens, ecclesiam vniuersalem representans. Et quia concilium generale sufficienter representat ecclesiam vniuersalem, potest omnia, quae potest ecclesia vniuersalis, quae est tota vniuersitas Christianorum si illa ad aliquid faciendum conueniret, & hēt omnes conditiones vniuersalis ecclesiae.

CAPITVLVM XXXVIII.

Quod licet tamen ecclesia vniuersalis, quae est dispersa per totum orbem quam concilium generale non potest errare in fide, nec in moribus, quando tamen dicitur ecclesia non potest errare non intelligitur proprie pro ecclesia dispersa, sed pro concilio generali, & quod ad eum pertinet proprie diffinire in dubijs circa fidem, & quod nihil tam proprie conuenit ei quam diffinire in fide, & determinatio sua est firma sicut Euangelium.

DICENDVM tamen q̄ licet non possit errare in fide, & in moribus conuenit vere ecclesiae vniuersali,

quae est vniuersitas Christianorum dispersorum per totum orbem, tamen magis hoc dicitur pro concilio generali, quia errare est in eis, in quibus potest bene fieri, & sic in fide, & in moribus dicitur potest errare, vel non posse errare, qui aliquam operationem regulatam circa fidem, & mores habere potest, & tamen ecclesia vniuersalis prout est vniuersitas Christianorum non habet aliquem actum, quia nunquam omnes Christiani conueniunt ad aliquid de fide determinandum. Etiam circa mores non competit toti ecclesiae vniuersali vnus actus, quia nihil est, in quod omnes conueniant ad faciendum, ita quod ille actus dicatur actus omnium Christianorum. Cum ergo errare vel bene agere sit ibi, ubi est agere, & toti ecclesiae vniuersali, ut est quaedam vniuersitas, non conuenit aliquis vnus actus singularis in fide, aut in moribus, non dicitur proprie de ecclesia vniuersali, q̄ non potest errare. De concilio autem generali dicitur hoc proprie & conuenienter, quod non possit errare in fide nec in moribus, quia competit ei aliqua operatio vna circa fidem, & circa mores. De fide manifestum est, quia ad concilia generalia pertinet proprie diffinire de fide condendo novos articulos fidei, & determinando dubia quaecumque eueniant in fide, & non est aliquis actus tam proprius generalium conciliorum quam determinare de fide. Istud autem patet ex concilijs generalibus in ecclesia a principio suo. Et patet de illo famoso concilio, quod tenuerunt Apostoli & seniores & reliqua ecclesia in Ierusalem, in quo determinata est vna veritas fidei. scilicet quod non tenentur conuersi ad Christum de gentilitate obseruare legalia Actuum. 15. Primum etiam generale, & famosissimum concilium, quod post tempora apostolorum celebratum est tempore Constantini. i. Nicenum factum est ad determinandum veritatem consubstantialitatis patris & filij & circa. Arianos, ut patet ex primo libro Historie tripartite. Sic fuit de omnibus alijs concilijs antiquis, quae fuerunt post Nicenum, quia omnia congregabantur solum, vel saltem principaliter super aliquo facto fidei. Patet hoc ex toto discursu historiae tripartite. Patet etiam abundantius ex libro Hilarij de synodis, & magis in libro Isidori de synodis. Tanta autem fuit semper in ecclesia auctoritas generalium conciliorum, q̄ nunquam fiebat aliqua determinatio circa fidem, nisi in generali concilio, & de hoc vere dicimus, q̄ non potest errare circa fidem. Et sic quidquid dubij occurrat in fide ad concilium generale legitime deuoluitur. Et si concilium determinat aliquam conclusionem esse haereticam, vel quocumque erroneam circa fidem, ita illud firmiter verum est, ut nullo modo possit esse falsum. ideo quicumque per concilium generale haereticus iudicatur vere haereticus est. Hoc Christus concessit ecclesiae suae quam concilium generale representat, quia alias fluctuaret in fide. i. quia multa dubia, & diuisiones circa fidem euenire debebant. Sic dixerat Apostolus. 1. Corin. 2. oportet haereses esse, ut qui probati sunt, manifestentur. Si ergo non maneret in ecclesia militati vnus tribunal, quod errare non posset circa fidem, dubitarem in fide, & licet aliquid determinaretur esse tenendum non crederemus firmiter illud esse verum, sed maneret nobis semper scrupulus dubitationis, cum sciremus aut putarem determinatorem posse errare, & sic tota fides periret, cum de ratione fidei non solum sit assentire alicui conclusioni, sed etiam firmiter adherere, ita ut nullus scrupulus dubitationis maneat ut supra declaratum est. Et hoc modo esset ecclesia male ordinata, cum nullum aliud remedium esset ad certitudinem habendam de dubijs fidei. Datum est ergo concilio generali representans sufficienter vniuersales

uerſalem eccleſiā, q̄ errare nō poſſet circa fidem, & ad illud pertinere determinare de dubijs fidei. Et de terminatio ab eo facta eſſet ita firma ſicut ſi fieret ore dei. Ita dixit imperator Conſtantinus, quando vidit ſnias datas in concilio Niceno ſuper cōſubſtāntialitate patris & filij. Dixit q̄ ita veneratur illas ſententias ac ſi ore diuino promulgatę foret. Ita dixit B. Gregorius, & habetur in Registro diſtinct. 13. & in Decretis di. 15. c. ſicut ſancti Euangelij. ſ. q̄ ita veneratur determinata per quatuor ſacra generalia concilia, ſicut quatuor libros ſancti Euangelij, & tamen ſententię quatuor librorum Euangelij diuino ore. ſ. ore benedictiſſimo Chriſti promulgatę fuerunt.

CAPITVLVM XXXIX.

Quare Deus non reliquit in eccleſia aliquem modū manifeſtum ad certificandum de omnibus dubijs tam circa fidem quam circa cultum, ſicut fecit in veteri teſtamento. Et qui quot modi fuerunt inter Hebręos certificandi de dubijs viuente Moyſe.

SED obijciunt quidam dicentes, cur Chriſtus non reliquit in eccleſia aliquod remedium manifeſtū ad determinationem dubiorum, quę occurrerēt quotidie, ſicut in veteri teſtamento fecerat? Nam ibi erat facile remedium ad certificationem de omnibus dubijs tam circa fidem & cultum religionis, quam circa alia multa. Et patet de toto tempore, quo durauit ſtatus Iudaicus. Cępit enim ſtatus iſte, quādo Deus eduxit Iſraelitas de Aegypto. Nam tunc accepit illos in populum ſibi, & dedit eis legem: Exo. 19. & pepigit cum eo fędus Exo. 24. Et in principio huius ſtatus fuit Moyſes princeps huius populi, per quę Deus certificabat Hebręos de omnibus dubijs, quę accidebant in ter eos. Et hoc fuit dupliciter. ſ. quia aut ante fabricationem ſanctuarij, quod in monte Synai fabricatum eſt, aut poſt fabricationem. Si ante fabricationem fiebat ſic certificatio, quod extra caſtra Iſraelitarum erat quaedam parua domus, quę vocatur tabernaculum. ſ. deris, in quam manebat Moyſes, & puer eius Iofue, & quando veniret Moyſes de caſtris, vt ingrederetur domum illam, deſcendebat columna nubis ſuper domum illam, & loquebatur ibi Deus Moyſi, videte toto populo Iſrael. quod Deus loqueretur ei, vt patet Exo. 33. c. & ibi de omnib. dubijs certificabatur. Si autem conſideremus tempus poſt fabricationem ſanctuarij, dicendū quod intra ſanctuarium erat quaedam domus parua in occidentali parte ſanctuarij, quę vocabatur ſancta ſanctorum, in qua erat arca fęderis cū duobus Cherubim, de qua habetur Exo. 25. & 26. quādo cunq̄ue Moyſes dubitaret in aliquo, & vellet habere reſponſum, intrabat in ſancta ſanctorum. & audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio, quod erat ſuper arcā de medio duorum cherubim. Patet Nu. 7. iſto modo Moyſes habebat Deum ſibi promptum ad reſpondendum, de quibuscunq̄ue dubijs quādo cunq̄ue vellet. Iſtud durauit aliquanto tēpore, poſtea uero cum quęſtiones & negocia populi Iſrael tantum creſcerent, vt Moyſes ſolus non poſſet ſufficere ad reſpondendum, Deus dixit quod acciperet ſeptuaginta ſeniores de populo, & acciperet Deus de ſpiritu prophetico, qui erat in Moyſe, & daret illis. Et ſic factum eſt, quia cum præſentati fuiſſent illi ſeniores coram domino, cecidit ſuper illos ſpiritus propheticus, & cęperūt prophetare poſtea, vt patet Nu. 11. c. & ex tunc cęperunt etiam illi ſeptuaginta ſeniores reſpondere ad quęſtiones populi, & quādo illi reſpondebant, non erat dubitandum de dictis illorū, quia loquebātur prophetice per ſpiritum ſanctum,

F cum dicatur Nu. 11. q̄ prophetauerunt, & poſtea nūquam ceſſauerunt, & tamen poſtquam iſti cęperunt prophetare, & iudicare populum, non ceſſauit Moyſes iudicare populum, & querere ſepe coram domino de dubijs populi ſicut prius intrando in ſancta ſanctorum. Erat tamen diſtinctio inter Moyſem & iſtos 70. ſeniores ſic, q̄ ipſe cōſulebat dominum ſuper maioribus negocijs ſolum, illi autem in magnis & paruis, ſicut erat diſtinctio inter Moyſem, & alios iudices populi, qui non erant prophete. ſ. decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, quia illi ſolum de paruis iudicabant. Moyſes autem de arduis Exo. 18. & Deut. 1. c. Et patet quia poſtea Moyſes conſuluit dominum ſuper factis populi. nam Nu. 27. cū eſſet quęſtio de filiabus Salphaad an deberent ſuccedere patri, quia non reliquerat ille mares, ſed tantum foeminas, detulit Moyſes quęſtionem ad diuinum oraculū & dixit Deus, q̄ ſuccederēt. Iterum etiam Nu. 36. cū filij Manasſe conquererentur, q̄ filię Salphaad, quę erant de tribu ſua, ſi acciperent viros de alia tribu diminueretur ſors tribus Manasſe, detulit Moyſes quęſtionem ad dominum, & ait, quod acciperent viros de tribu Manasſe.

CAPITVLVM XL.

De ſex modis conſulendi Dominum, quos habuerunt Iſraelitę poſt mortem Moyſi, & primus fuit per prophetas, et ibi multa de differentiā & gradu prophetice cognitionis, quia non omnes eodem modo reuelationē accipiebant.

POST tempora Moyſi manſerunt Iſraelitis multi modi cōſulendi Dominum ſuper dubijs ſuis. ſ. ſex. Primus per prophetas, & tres per ſacerdotes, quintus per ſomnia, ſextus per ſortes. De primo dicendū, q̄ ſęper in Iſrael erāt multi prophete, per quos Deus reſpondebat Iſraelitis de omnibus ſuis dubijs, & non ſolum de dubijs circa legem & cultum Dei, ſed etiam circa negocia populi. Et nō ſolum circa magna, ſed etiam circa parua, quę erant quali nullius valoris. Patet quia Saul cum perdidit aſinas patris ſui, iuit ad Samuelem ad quęrendū, an inuenirentur, & reſpondit ei, quod ſic. 1. Reg. 9. Et ibi innuitur ex verbis pueri Saulis, q̄ quicūque perdebatur aliquid, vel dubitabat, ibat ad Samuelem, & reſpōdebat ei, & nunquam errabat in reſponſionibus. Idē patet de Abia Sylonite, ad quem ibant Iſraelitę ad quęrendum de negocijs reſponſum diuinum, & cū iam caligarentur oculi eius iuit ad eum vxor regis Ieroboam mutato habitu ad conſulendum ſuper vitam filij ſui, qui languebat, & reſpondit ei. 3. Re. 14. Idem patet de Ieremia, a quo ſepe querebat Sedecias rex, dum eſſet Ieruſalem obſeſa de euentu obſidionis, vt patet Iere. a. 36. ca. vſque ad 40. Et mortuo Diodolia, Iudęi qui manſerunt in Iudęa ſubiecti regi Babilonis, quęſierunt, an deſcenderent in Aegyptū, vel non, & reſpondit eis Iere. 42. Iſti prophete habebant ſe multipliciter. Nam aliquando antequam quis conſuleret eos, ipſi ſciebāt Deo reuelante quid petendū erat ab eis. Sic patet de Samuele, quādo iturus fuit Saul ad eum ad conſulendum eum ſuper aſinabus patris ſui. Nam vna die ſciuit ante, quod venturus eſſet Saul, & quid querebat. Nam dicitur primo Reg. 9. quod Deus dixit Samuē, cras hac hora ipſa, quę nūc eſt, mittam ad te virum de Benjamin, ipſum vnges in principem populi mei. Sic etiam patet de Abia Sylonite, quādo venit ad eum vxor regis Ieroboam, nam cum intraret per portam habitu diſſimulato, dixit ei Abia, ingreſſe vxor Ieroboam, cur te aliam ſimulas? 3. Re. 14. Et tūc dixit ei illa, quod ipſa venerat quęſi.

A quęſtura. Idem erat de Eliſæo, nam quādo aliquis venturus erat ad conſulendum eum ſup aliquo conſueuerat deus reuelare ei prius quęſtionem & reſpōſum, & ob hoc quādo venit ad eum Sunamitis, & proſtrauit ſe ad pedes eius, & ipſe adhuc nesciebat, qd illa petitura venerat, miratus eſt, quomodo Deus non reuelauerat ei quęſtionem, vt patet. 4. Re. 4. cum dixit ad Biezi puerum ſuum: Dimitte illam, quia anima ſua in amaritudine eſt, & dominus celauit a me, nec indicauit mihi.

A Aliquādo autem prophete reſpondebant mox vt querebantur, licet prius non ſciuiſſent quęſtionē, & ſic ſolitus erat facere Elias, vt colligitur. 4. Re. 1. & 2. c. ſic ſape faciebat Eliſæus vt colligitur. 4. Re. 4. & 5. 6. & 7. c. Aliquādo autem prophete nesciebant reſpondere mox, vt querebatur ab eis, ſed poſt aliquantū reſpōdebant. Sic patet de Eliſæo, quādo rex Iſrael, & rex Iudę, & rex Amon quęſierunt de penuria aquarum, & ipſe ſteit medicum, & mandauit venire coram ſe plalem. i. cithariſtam, & cum caneret cithariſta facta eſt manus domini ſuper eum, & reſpondit. 4. Re. 3. Aliquādo autem prophete non reſpondebant ſtatim, vt conſulebantur, ſed petebant inducias aliquorum dierum, in quibus vacabant orationi & ieiunio, & tunc Deus reſpondebat eis. ſic patet de Ieremia, quādo Iudęi manentes in Iudęa poſt captiuitatem Babilonis, & deſtructionem Ieruſalem, mortuo Bodolia quęſierunt, an deſcenderent in Aegyptū, & quid eis eueniret, & Ieremias orauit quatuor diebus, & in vltimo Deus reſpondit ei. Ier. 42.

Sic etiam erat de Daniele quādo voluit ſcire de fine captiuitatis Babilonicę, & de euenturis populo ſuo, vt intelligeret quafdam viſiones ſibi demonſtratas, & ieiunauit trib. hebdomadis panē deſiderabile non comedens, & abſtinens ſe ab omnibus delicijs, & in fine trium hebdomarū apparuit ei vir Gabriel, qui reuelauit ei quod petebat, vt patet Dani. 9. & 10. Iſte modus fuit tam vulgatus apud Hebręos, quod ſere nihil erat, de quo homo vellet habere reſponſum a Deo, de quo non haberet.

CAPITVLVM XLI.

De ſecundo modo conſulendi Dominum, qui erat per ſacerdotes, & erat diuiſus in tres modos, & qui erant illi, & quomodo fiebant.

SECUNDVS modus conſulendi Deum erat per ſacerdotes, & iſte erat diuiſus in tres. Primus erat faciendū quęſtionem præſente veſte ſacerdotali. Erat autem modus, quod ſacerdos magnus indueretur veſtibus ſuis ſacris, præcipue illa, quę vocabatur rationale & ephod, & tunc fiebat quęſtio, & illico Deus reſpondebat. Sic fecit Dauid, quādo erat in Ceila, & audiuit quod Saul veniret ad capiendum eum, dixit ad Abiathar ſummū ſacerdotem, applica ephod, quo applicato, dixit ad Dauid. Domine De? audiuit famā ſeruus tuus, quod deſcendat Saul vt deſtruat ciuitatem per me, ſi eſt ita an non? Et ait dominus, deſcendet Saul. Et tunc dixit Dauid ſi deſcenderit Saul nūquid tradent me viri Ceile in manus eius? Et reſpondit Dominus, tradet. Quo cognito fugit inde Dauid antequam deſcenderet Saul. 1. Re. 23. Et iterum cum latrunculi Amaleitarum ſuccendiſſent urbem Siceleg: & captiuas duxiſſent vxores Dauid, & omnia bona eius, & virorum ſuorum eo abſente, dixit ad Abiathar ſummum ſacerdotem, applica ephod, quo applicato dixit Dauid, perſequar latrunculos hos, & comprehendam an non? & ait dominus, perſequere, abſque dubio enim comprehendes eos, & excuties

A prædam, & ſic factum eſt. 1. Reg. 30. c. De iſtis quęſtionibus an fierent per quęrentē, vel per ſacerdotem, & an in ſcripto, vel in voce, & de multis alijs circumſtantijs declaratum eſt late. 1. Re. 23. & 30. c. Fiebant autem iſte reſponſiones virtute cuiusdam veſtis ſacerdotalis, quę vocabatur rationale, vel peſtorale, & erat veſtis quadrata ad magnitudinem vnus palmi, & ponebatur in peſtore ſummi ſacerdotis. de iſta veſte quid eſſet, & de virtute eius declaratum eſt Exo. 28. c.

Secundus modus conſulendi dominum per ſacerdotes erat, quādo ipſi intrabant in ſancta ſanctorū, & hoc fiebat per ſolos ſummos ſacerdotes. Hoc autē erat ſicut diximus ſupra de Moyſe. ſ. quod intrabant in ſancta ſanctorum, & audiebant vocem loquentis de propitiatorio: erat tamen diſtinctio inter Moyſem & ſummos ſacerdotes, quia Moyſes intrabat quādo cunq̄ue volebat in ſancta ſanctorum non præmiſſa aliqua ceremonia vt colligitur Nu. 7. nam ibi dicitur ad aliud, niſi quod cum Moyſes ingrederetur, vt cōſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio de medio Cherubim. Summus autem ſacerdos non poterat intrare quādo cunq̄ue vellet in ſancta ſanctorum, ſed ſolum ſemel in anno in die propitiationis quod erat die decima ſeptimi menſis Leui. 16. & tunc debebat ſecum portare vas plenum prunis, & thymiamate, vt vapor craſſus inde præcedens obſcuret oculos ei, & nō poſſet videre ea, quę erāt iuxta ſancta ſanctorum, & tunc loquebatur Deus ad illum. Quod colligitur, quia eodem. c. dicitur, quādo ſumus ſacerdos intraret in ſancta ſanctorum, nullus homo eſſet in exteriori tabernaculo, quod erat apud ſancta ſanctorum, & hoc non erat propter aliud, niſi vt nemo audiret ea, quę loquebatur Deus ad ſacerdotem. De hoc magis declaratum eſt Leui. 16. Iſte modus tamen conſulendi rarior erat, quia nō poterat fieri niſi ſemel in anno, & ſolum ſuper rebus pertinentibus ad ſtatum totius populi, quia illa die exprimebatur pro peccatis totius populi, & conſcribebatur ſumus ſacerdos ſuper caput capri emiſſarij peccata totius populi, Leui. 16. c.

Tertius modus conſulendi per ſacerdotes erat per veſtes ſacerdotis magni. ſ. per ephod. Nam ephod erat quędam veſtis, quę vocatur ſuper humerale, & ſuper duos humeros ſacerdotis habebat duos ſardonycos, & dicit Iofephus. 2. Antiquitatum, quod quādo populus progreſſurus erat ad bellum, induebatur ſacerdos ephod, & ex fulgore illarum ſardonycum ſive onychinorum colligebatur manifeſte an Hebręi vincerēt, vel vincerentur. Iſte modus conſulendi erat ſatis vſitatus, ſed ſolum erat quādo populus iturus foret ad bellum.

CAPITVLVM XLII.

De 5 modo conſulendi dominum per ſomnia, & qualia erant illa ſomnia. Et 6 modo conſulendi. ſ. per ſortes. Et de ſortibus diuiſorijs, & conſultorijs, & quādo erant licitę.

QUINTVS modus principalis in ordine erat per ſomnia, qui erat ſatis frequenter uſus. Et non eſt putandum quod iſtud eſſet credere ſomnijs noſtris. Nam iſta eſt ſuperſtitio, & Deus noluit obſeruari ſomnia. Deuter. 18. & in multis locis. Sed fiebat ſic, quod quādo quis habebat aliquod honeſtum quod urgebat eum, in quo rationabiliter deſiderabat ſcire reſponſionem a domino, ſi non erat ſibi in promptu alio modo ſcire, ieiunabat, & orabat aliquot diebus, & dein de ibat ad dormien-

miendum, & dominus per somnium ostendebat ei declarationem illius dubij. Et ponitur a sacra scriptura iste modus inrer modos consulendi Dominum, vt patet. 1. Re. 18. Saul consuluit dominum, & non respondit ei per sacerdotes, nec per prophetas, nec per somnia.

Sextus modus consulendi dominum erat per sortes. Sunt autem duplices sortes. scilicet quaedam diuisionis, & alia consultatorie. De sortibus diuisionis nihil est ad presens, quia ista sunt, quibus nos vtimur quando volumus multas res inter multos diuidere. Sors consultoria est, quando volumus de vna aliqua re scire cui ex multis proueniat, vel quis ex multis illam rem fecit, de qua quaeritur. Et isto modo Iosue de mandato Dei quesituit per sortes, quis peccasset in anathemate Ierico, & diuisit populum per tribus, & capta est sorte tribus Iuda, & illam diuisit per familias, & contra est familia Zare, & ista familia diuisa est per domos, & sors cecidit super domum Zabdi, & illa diuisa est per viros, & cecidit sors super Achor, & lapidatus est, vt patet Iosue. 7.

Iste modus consulendi Dominum maxime circa criminalia erat valde periculosus, & erat valde incertus. quia nesciebat, an Deus concurreret cum sortibus ad ostendendum veritatem per illas, ideo nunquam iste modus veniebat in vsum nisi quando Deus expresse mandabat, quia tunc apparebat manifeste, quod ipse concurreret cum sortibus ad ostendendum veritatem per illas. Et ob hoc non ponitur iste modus inter alios modos consulendi Dominum, qui ponuntur. 1. Re. 28. Saul consuluit Dominum, & non respondit ei per sacerdotes, nec per prophetas, nec per somnia. De sortibus quando sunt licite declarati Nume. 24. & 26. Isti modi erant valde conuenientes, potius sime quidam eorum, qui erant valde faciles, ita vt in omni re posset homo icire per illos iudicium Dei. Et tamen inter istos erant duo praecipui & faciliores. scilicet per prophetas, & per sacerdotes consulendo in rationali, & in hoc dicebatur esse virtus ad cognoscendum omnia dubia Israelitarum Sic dicitur Exo. 28. f. Portabit Aarom iudicium filiorum Israel in pectore suo. Portabat vestem, quae vocabatur rationale, & in virtute illius iudicabat de omnibus dubijs filiorum Israel, vt de claratum est eo. ca.

CAPITVLVM XLIII.

Quod omnes sex modi consulendi dominum cessauerunt apud Iudeos multo tempore ante aduentum Christi.

CES SA VERUNT autem isti modi consulendi Dominum apud Israelitas aliquanto tempore antequam Christus veniret.

De principali modo, qui erat per prophetas patet, quia tempore Machabaeorum, quando Iudas Machabaeus, & Iudei purificauerunt altare, quod contaminauerant gentiles offerendo in eo porcos, & immunda sacrificia dijs suis, abstulerunt lapides altaris, & posuerunt eos in monte, nec ausi fuerunt eos dimittere in altari tanquam muros, nec comminuerunt eos, & conuere in calcem, aut ponere in loco immundo tanquam pollutos, & inutiles, sed posuerunt eos in montem, & dixit Iudas Machabaeus quod manerent ibi lapides illi quousque veniret propheta Domini fidelis, qui diceret nos quid faciendum esset de eis.

Et sic apparet quod tunc non erat aliquis propheta inter Israelitas, per quem scirent veritatem. De hoc. 1. Macha. 5. Nec leguntur fuisse aliqui prophetae inter Iudeos post captiuitatem Babylonis, nisi Eldras & Ag-

Prophetae non erant in Israel tempore Machabaeorum.

geus, Zacharias, & Malachias, qui fuerunt immediate post captiuitatem, vt colligitur ex libris suis. Residuo autem tempore vsque ad Christi aduentum, quod fuit plusquam quadringentorum annorum, non leguntur habuisse prophetas, nec poterant consulere Dominum per illos.

De alio modo, qui erat per ephod sacerdotis summi. scilicet per sardonycas eius fulgures patet, quia Ioseph. 2. Antiqui dicit quod per ducetos annos antequam inciperet scribere librum Antiquitatum, cessauit fulgor illarum sardonycum, & sic iam non poterant scire dubia per illas, quia per fulgorem iudicabatur. Fuit tamen Iosephus paucis temporibus post Christum, & forte natus est Iosephus adhuc viuente Christo. Nam Ierusalem euerfa fuit a Romanis 42. annis post Christi mortem, & tamen multo tempore ante euerfam Ierusalem erat Iosephus dux belli Iudaeorum contra Romanos in vrbe, quae vocabatur Iotapata, vt ipse testatur in libro de Bello Iudaico, quem conscripsit. Et sic plusquam per centum, & quadraginta annos ante Christi natiuitatem cessaret fulgor sardonycum.

De alio modo qui erat, quando sacerdos intrabat in sancta sanctorum, & loquebatur ei Dominus de medio duorum Cherubim super arcam. Dicendum, quod cessauerat plusquam sexcentis annis ante Christi natiuitatem, quia Iudaei iam non habebant arcam, Illa quippe ante captiuitatem Babylonicam per Ieremiam fuerat de temploeducta, & tulit eam in montem Phasga, vbi erat sepultus Moyses, & posuit eam in spelunca illa cum corpore Moysi, vt patet. 2. Macha. 2. c. non ergo posset iam sacerdos magnus audire Dominum loquentem super arcam post captiuitatem Babylonicam.

De alio modo consulendi, qui erat per rationale sacerdotis, quod iam cessasset patet, quia sicut cessauerat virtus sardonycas, quae erat in ephod summi sacerdotis, ita cessaret virtus ipsius rationalis, quia rationale, & ephod quasi idem uestimentum erat, cum vnum esset mixtum in alio, Exod. 28. rationale erat colligatum per catenulas & iuncturas fabrefactas in foramine quadrato ephod.

De omnibus autem modis consulendi Dominum generaliter, quod cessauissent iam tempore Machabaeorum patet, quia quando Iudas Machabaeus posuit lapides pollutos altaris in monte. 1. Mach. 5. dicit, quod manerent ibi quousque veniret fidelis propheta, qui diceret quid de illis fieri debet. si aliquis modus adhuc consulendi dominum maneret, consulissent dominum per illum, quid agendum esset de lapidibus. Et tamen sub dubio reliquerunt eos in montem, ut futuris temporibus sciretur quid agendum foret de illis, ergo non habebant aliquem modum, per quem consulere possent dominum. Alijs autem temporibus saepe cessabant apud Iudeos omnes modi consulendi dominum. quia ipse iratus volebat respondere per aliquem illorum. Et intantum durabat hoc, quod credebant Iudaei quod nunquam amplius Deus responderet eis per aliquem modum. Sic patet Psal. 73. cum dicitur, signa nostra non vidimus, iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius, & dicitur, signa nostra non vidimus, id est non videmus responsum Dei per aliquem de sex modis, quibus solebamus consulere dominum, quia isti modi erant signa inter Deum, & populum, scilicet signa intelligendi, sicut voces nostrae vocantur signa mentis nostrae. Per herme. 1. quia sunt signa, per quae mutuo nos intelligimus. Et dicitur iam propheta non est, id est nullus propheta, per quem consultus Deus responderet.

Si obijciatur, quod iste qui componebat psalmum istum, erat propheta.

Di.

Dicendum, quod erat de illis prophetis, per quos Deus pronuntiabat laudes suas, & Psalms, sed non de illis, per quos consuleretur, & responderet, & talis erat Dauid, quia ipse fecit plures Psalms quam omnes alij prophetae simul, & tamen Deus nunquam respondebat per eum, sed potius ipse in dubijs suis consulebat dominum per alios. sicut per sacerdotem magnum, interdum per prophetas. Patet de sacerdote magno. Nam ter consuluit Dauid Deum per Abiathar sacerdotem magnum, vt patet primo, Reg. 23. & 30. cap.

De prophetis patet saepe, nam Deus non consueuerat loqui per se ad Dauid, sed per aliquem prophetam, sicut si loqueretur ad quemcumque profanum virum. Patet, nam quando voluit edificare templum, Nathan propheta fuit ad eum missus, ne edificaret. 2. Reg. 7. & 1. Paralip. 17. & quando peccauit cum Bethsabee, & fecit occidi Vriam, missus est ad eum Nathan propheta. 2. Reg. 12. & quando post poenitentiam Deus commutauit ei poenam, missus est iterum Nathan ad reuelandum hoc. eo. c.

Item propheta Gad missus fuit ad eum ad nuncian dum, vt fugeret, cum sequebatur eum Saul. 1. Reg. 22. Et quando peccauit numerando populum missus est ad eum Gad denuncians poenam. 2. Reg. 24. & 1. Para. 21. & de multis alijs prophetis erat sic. Et tamen Dauid vocatur propheta per excellentiam quasi ipse fuerit summus omnium. De differentia istorum prophetarum, scilicet qui canebant Dei laudes, & illorum, per quos Deus consultus respondebat, vel non consultus aliqua annunciari mandabat, declaratum est satis primo, Reg. 10. & 19. & 1. Paralip. 25. Et dicitur ultra, & nos non cognoscet amplius, id est nunquam iam veniet aliquis propheta, qui nos cognoscat, & respondeat nobis de dubijs. Hoc dicebatur, quia tanto tempore fuerant sine prophetis, & alijs modis consulendi dominum, quod quasi desperabant se iam habituros aliquando prophetas. Isti modi quando manserunt, fuerunt valde vtilis, & faciles & certissimi, cum per quemlibet eorum Deus responderet. Sed lex noui testamenti est perfectior veteri testamento, & magis ordinata. Debit ergo relinquere a Christo modus aliquis ita certus, sicut vnus de illis ad certificandum nos de omnibus dubijs, quae accidere possent in nouo testamento. Et tamen nullus talis modus est in nouo testamento ad certificandum de dubijs: quia nec prophetas habemus, nec vestes sacerdotales, in quibus Deus consultus respondeat, nec aliquid consimile.

CAPITVLVM XLIII.

Quod status noui testamenti sit melius ordinatus, & perfectior quam status veteris testamenti. Et in quo, & quomodo lex veteris quaedam permittit: lex tamen noua nullum saltem minimum. Et quare non deuit dari iudeis a principio legem perfectam, sicut est lex noua. Et quod lex veteris est quasi media inter purum bonum & purum malum.

RESPONDENDUM quod lex noui testamenti, & status iste est valde melius ordinatus, quia status veteris testamenti. Quod patet quia per legem veterem nemo poterat deduci ad perfectionem, vt dicit Apostolus ad Hebraeos. septimo, scilicet neminem ad perfectionem deduxit lex. Et tamen in nouo testamento est via ad perfectionem, & saepe dicitur, si vis esse perfectus, fac talia, & talia.

Item in veteri testamento permissa fuerunt aliqua quae erant mala, vt dare ad vsuram extraneo, etiam dare libellum repudij, Deute. vigesimo tertio, & vigesi-

mo quarto. In nouo autem testamento dixit Christus quod iam non esset sic. Vnde Mar. 5. & 19. retulit Christus multa, quae licita apud antiquos videbantur, & emendauit ea, dicendo quod de caetero non fierent, sed magis limauit & restrinxit viam.

Haec autem differentia noui, & veteris testamenti non est tanquam ordinator noui testamenti scierit dare bonas leges, & disponere bene politiam suam, & ordinator veteris testamenti, aut nescierit bonas leges dare, aut potius malas, siue imperfectas dare voluerit, sicut dixit Manichaeus, quod Deus bonus dederat nouum testamentum, & Deus malus dederat legem Moyfi. Et Deus bonus fecerat lucem & masculum, & Deus malus fecerat tenebras & foeminam. Abominanda haec sunt pariter, & ridicula. Nam idem Deus & dominus est, qui dedit legem Hebraeorum Moyfi reducendo eos de Aegypto, & qui in fine temporum carne velatus nouum testamentum instituit. Sed istud longe excellentius fuit quam lex Moyfi, quia ipse conditor videbat sic expedire. Erant enim Iudei populus rudis, & incredulus, & assuetus malis moribus a pueritia sua, ideo non erat ei danda lex confestim perfecta, quia non possent ad eam peruenire tra seundo subito, & sine medio de extremo ad extremum. Lex autem noui testamenti data est tempore, quo homines erant dispositi ad perfectionem, ideo debuit esse perfecta. Lex autem, quae data est Iudeis debuit esse talis, quae esset media inter purum malum, & purum bonum. Purum malum erat conuersatio Gentilium in sacrificijs deorum suorum, in quibus non solum licebat malum, sed etiam quicunque mala plura faciebat plus placebat dijs suis turpissimis. Purum bonum est lex noui testamenti, quae ita per omnia pura est, sicut argentum igne examinatum, quae nec minimum malum permittit, sed ad omnem virtutem promouet, & omne vitium detestatur. Et non solum detestatur vitia, sed etiam illa remouet, quae possunt esse vitiorum occasio, suadens hominibus venire ad perfectionem vendendo omnia, & erogando pauperibus pro Christo, & tollendo crucem & sequendo eum. Erat autem ista lex tam perfecta, & sancta, quod si tradita fuisset iudeis a principio nullo modo potuissent eam tolerare, & mox abiecissent, & fieret profrus inutilis. Debit ergo dari lex, quae esset media inter purum malum, quod continebant institutiones deorum Gentilium, & purum bonum quod continet lex Christi. Talem autem legem necesse erat continere aliquid imperfectum, vel malum large loquendo, & aliquid bonum, vt sic participaret cum vtroque extremo. Et sic fuit quod aliqua praecipua continebant ibi bonum, per quod homo ordinabatur in rectam fidem & in cultum vnus veri Dei, & alia praecipua, quae melius uocarentur permissiones continebant imperfectionem gentilitatis. scilicet dare ad vsuram, & dare libellum repudij, & quod homo occideret inimicum suum. Quia tamen vbi aliquid de malo est, totum cui commiscetur malum est, cum bonum non possit consistere nisi ex causa integra conuenientibus in vnum omnibus circumstantijs bene ordinatis, & malum sit ex defectibus singularibus, vt ait Dionysius. Et colligitur. 2. Ethico. oportuit, quod ad hoc, quod tota lex Iudaica non esset mala, quod ex concessione legislatoris fieret licitum id, quod alias erat illicitum, & sic factum est, quia dare libellum repudij, & dare ad vsuram, & persequi inimicum ad mortem non fuit peccatum Iudejs quando durauit lex illa, licet aliqui contrarium velint, quod esset satis absurdum, de quo late disputauimus Deuter. 24.

CA.

CAPITVLVM XLV.

Quod lex noua, quae est simpliciter bona fuisse iudicis mortifera & inutilis. Et ibi tres optimae opinionis in inter legem novam & veterem & quod non ex redit pro ciuitate, quare re optimam politiam sed melior est illa quae est imperfecta, & quod non conuenit dari optimas leges cuiuslibet politiae.

Ista lex aequaliter bona, & aequaliter imperfecta, & ut ita dicam, mala data est iudicis, & conuenienter data est, quia non decebat nec expediebat eis meliorem legem dare propter suam imperfectionem, sicut est in infantibus recenter natis, quibus lac dandum est, & non cibus solidus, & licet cibus solidus absolute melior sit & magis nutriat, & immaneat membris, tamen pro infantibus propter suam teneritatem esset mors, quia non possent digerere illum & morerentur fame.

Istam comparationem ponit Apostolus loquens Corinthiis, qui erant noui in doctrina fidei, & ob hoc Apostolus non declarabat eis mox secreta, & ardua fidei, sed ea, quae planiora erant, ut patet ad Corinth. 1. c. 1. f. Et ego fratres non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac vobis dedi potum, & non escam, non enim poteratis, sed & nec nunc potestis. scilicet timere escam. Quando autem iam est aliquis instructus & exercitatus debet ei dici ardua, & secreta fidei. Sic dicit Apostolus. e. c. scilicet & ego cum venissem ad vos fratres non veni in sublimitate sermonis, non enim scire me iudicauit inter vos nisi Christum, & hunc crucifixum. Et sequitur, Sapietiam autem loquimur inter perfectos. Sic etiam patet. 1. Pe. 1. c. dixit beatus Petrus nouiter conuersis, & adhuc rudibus in fide scilicet quasi modo geniti infantes lac rationale concupiscite. i. non concupiscatis scire altitudinem secretorum fidei, quia ista sunt sicut solidus cibus, sed concupiscite lac rationale. i. doctrinam planam, quae est lac rationale. i. lac rationis & intellectus, & non est lac corporis. Vel de lac rationale. i. conueniens quantum vos potestis capere.

Alia similitudo est vel comparatio, sicut si quis comparat virum ad puerum. Nam doctrina ac vita viri melior est & excellentior, & liberior est, quam vita & doctrina pueri. Nam vir liber est, puer autem sub pedagogo est, & timore & verberibus ad bonum inducitur, vir autem solo amore, & libertate. Sic comparat Apostolus istas duas leges ad Gal. dicens, quod quanto tempore haeres paruulus est, nihil differt a seruo cum sit Dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad tempus praesentium a patre. Ita dicit, quod eramus nos cum essemus in statu veteris testamenti. Et subdit. Lex itaque pedagogus noster fuit in timore.

Alia similitudo est de ordinante politiam, & leges pro illa. Nam inter politias, quae distinguuntur per genera principatus, nulla est simpliciter melior quam illa, quae regitur principatu monarchico, quia iste est simpliciter bonus, & conuenit naturae, ut patet. 12. Metaphy. scilicet mala est pluralitas principum. bonus est vnus princeps. Et patet hoc magis, 8. Ethicorum. & 3. Politicorum. Et cum iste principatus sit simpliciter bonus, dicit Aristot. quod melius & securius est politiam habere principatum democraticum quam aristocraticum, vel monarchicum, licet isti sint duo boni principatus, & democraticus sit tertius de malis principatibus, & imperfectus. Et hoc solum est propter imperfectionem eorum, qui sunt in politia. Nam non possent tolerare forte optimum principatum sine inuidia, & scandalis, & istum, qui est imperfectus, quia est possibilis communicari omnibus, tolerant,

De legibus eodem modo est, quia sicut non conuenit pro qualibet politia querere optimum principatum, ita nec conuenit ei dare leges optimas, quia optimae leges illae dicuntur, quae plura mala vetant, & pauciora, vel nulla permittunt. Homines tamen imperfecti non possent tales leges tolerare, ideo conuenit hominibus imperfectis dare leges imperfectas. Sic autem erant Iudei quando exierunt de Aegypto. Nam erant assueti ad cultum idolorum, ut declaratur Ezechiel. 33. c. Et huius signum est, quia illic ut de Aegypto exierunt, petierunt fieri sibi Deos, qui praecederent eos, & fecerunt vitulum aureum Exod. 32. scilicet quia Deus, quem colebant in Aegypto, erat quidam bos, qui arte demonum apparebat viuens quolibet anno certo die, & ambulabat ante Aegyptios de quo scriptum est Exod. 32. Erant etiam assueti ad omnem immunditiam gentilitium, ideo non videbatur possibile eis transire de imperfectione subito, immo de puro malo ad purum bonum, & sic data est eis talis lex.

CAPITVLVM XLVI.

Quare in veteri lege permittebantur quaedam quae erant simpliciter mala, scilicet vsura, libellus repudij, & occisio inimicorum innocentum. Et quodlibet speciali causa. Et quomodo de noua lege nihil istorum permittitur.

Ex hoc autem fundamento patere potest causa omnium imperfectionum, quae ponitur, vel permittitur in veteri testamento. Vnde necesse erat, quod in eo permittere nunt aliqua quae essent alias mala, & ponerentur aliqua, quae essent secundum se inutilia. De primis patet, quia malum erat dare ad vsuram, siue fratri siue alienigenae. Ceterum sic tamen Deus iudeis, quod darent ad vsuram alienigenis, Deute. 23. Et hoc quia ipsi erant tam cupidi lucris, quod si non permittere tur eis dare ad vsuram gentilibus, darent ad vsuram fratribus suis Iudeis, vel nunt quam mutarent aliquid, sed magis furarentur ad inuicem, & praedas agerent.

Item permisit Deus, quod daretur libellus repudij quando mulier non placeret viro, quia si non permisisset Deus istud, erant iudei tam crudeles occiderent uxores, & affligerent eas, & despicerent, & super inducerent concubinas. Ut ergo non haberet istud locum, fuit data licentia Iudeis, quod mox, ut non placeret eis vxor, & repudiare possent eam, & accipere aliam. Sic colligitur Mala. 2. vbi increpat Deus Iudeos dicens, quod non despiciant, nec affligant vxores pubertatis suae, sed si non placuerint eis, quod dimittant eas abire. scilicet dato libello repudij, & non affligant eas. De hoc dixit Christus Mar. 5. & 19. quod dare libellum repudij malum erat, & tamen Moyses permisit ad duriciam cordis Iudeorum. i. quia erant duri corde, & alias non potuissent in pace viuere. Ita etiam erat quantum ad homicidia, quod si quis occideret alium casu, ita ut nulla culpa interesset, si tamen cognati hominis occisi possent inuenire occisorem extra urbem refugij, licebat eis occidere illum. Numeror. 35. & tamen ille homo non erat reus mortis sed vere innocens. Et sic erat istud vere malum, cum etiam talis homo secundum iura humana non occideretur. Et tamen a Deo permittebatur ad duritiam cordis Iudeorum, quia si hoc non permisisset, occidissent etiam inimicos suos in vrbibus refugij, ideo permisit minus malum, ut in pace viverent.

In nouo autem testamento nihil istorum permittitur. Nam non datur libellus repudij, sed quicumque dimiserit vxorem, & aliam superdixerit, mechatur, & quicumque

quicumque dimiserit vxorem, & aliam superdixerit, mechatur, & quicumque acceperit dimissam, mechatur Matthi. 5. & 19. Etiam non permittitur vsura quantum ad aliquos homines, sed quod gratis concedamus mutuum, s. mutuum dantes, & nihil inde sperantes. Lu. 6. Imo, quod plus est, lex euangelica admonet nos gratis, dare, scilicet donando, & non mutuo quicquid habemus quando a nobis petatur. Mat. 5. scilicet Omni petenti te tribue.

Item in nouo testamento non solum non permittitur alicui occidere inimicum suum, scilicet occisorem casualem, sed nec etiam occisorem voluntarium, sed magis mouet, ut diligamus inimicos nostros, & beneficiamus his, qui oderunt nos. Math. 5. & Apostolus ad Ro. 2. si esurierit inimicus tuus cibum illum, & si sit potum illi da. O quanta differentia vtriusque legis. Videtur enim esse differentia quasi inter bonum, & malum, & lucem & tenebras.

CAPITVLVM XLVII.

Quod in veteri lege oportebat aliqua fuisse inutilia. Et quare Deus imposuit Iudeis tantam multitudinem sacrificiorum, cum ipsa nihil proficerent, & quare laudat illa, cum essent seueritudo & abominanda.

Ex hoc etiam fundamento sequitur quod aliqua in veteri testamento debebant esse inutilia. Nam intentio fuit praecipua trahere Iudeos ad cognitionem suam aliqualem, ita ut eum Deum solum esse crederent, & eum solum colerent, Et quia Deus purus spiritus est, sufficiebat cultum eius fieri spiritualiter, & non in aliquibus exterioribus administrationibus, sed in solis virtutibus animae. Sic dicit beatus Aug. in Enchiridion, spe, fide, & charitate colitur Deus. Sic dixit Christus Ioan. 4. Deus spiritus est, & eos, qui eum adorant, oportet in spiritu ambulare. Ob hoc autem non erat necessaria aliqua multitudo sacrificiorum & crematio eorum, & tanta multitudo sacrificiorum tam presumptuosa. Nam quotidie sacrificabant, & in festiuitatibus fiebat maiora & accumulata. De quibus patet Nume. 28. & 29.

Dicendum tamen, quod Deus voluit dare diuersa genera sacrificiorum & occupationem magnam in illis & expensas, ut abstraheret Iudeos ab idolis. Nam Iudei ante hoc assueti erant colere idola sicut gentiles, ut supra declaratum est, Gentiles offerebant dijs suis sacrificia animalium, ideo Iudei secundum antiquam consuetudinem adhuc offerebant animalia demonebus. Ut ergo Deus abstraheret eos a cultu idolorum, voluit quod illa sacrificia, quae demonebus oblaturi erant offerrent sibi, & non peccarent. Et sic licet ista sacrificia secundum se nullius utilitatis forent, sed magis videntur faenda, & immunda, scilicet cremare carnes animalium, & effundere sanguinem apud altare, & per parietes altaris, & quod deterius erat, cremare omnes adipos coram Domino, & cum ista tam faetida essent, dominus tamen dicebat, quod odor adipis combustis erat sibi suauissimus. Leui. 3. & quod omnes adipos cremarentur coram Domino, & quod nemo comederet adipem, sed cremaretur in altari, Leui. 3. & 7. Hoc tamen Deus dicebat, ut non videretur Iudeis, quod Deus abominaberetur sacrificia eorum, sed magis, quod honorabat ea, & per hoc induceret eos ad sibi soli sacrificandum. Ad veritatem tamen non erant ista sacrificia munda, ut Malachias propheta inquit loquens Iudeis de uocatione gentium. scilicet, non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus, magni nomen meum in gentibus, ab ortu solis usque ad occi-

casum, in omni loco offertur mihi sacrificium mundum, scilicet panis & vinum. Vocando ergo sacrificium istud mundum, quod gentes oblaturae erant, in nuebant, & sacrificia, quae Iudei offerebant, non erant munda Mala. 2. c.

Alia causa istorum sacrificiorum erat, quod Iudei erant nimis grossi & carnales circa cognitionem Dei. Et cum Deus vellet quod colerent eum, & tamen ipsi non possent eum pure spiritualiter colere sicut colendus erat, quia ipsi erant carnales, oportuit, quod daret eis aliquem modum grossum, & carnalem, in quo eum colerent. Et iste fuit colere eum in diuersis generibus sacrificiorum.

CAPITVLVM XLVIII.

Quod erant aliqua inutilia in veteri lege, & multitudo contaminationum & purificationum, & distinctio quorundam ciborum. Et quare Deus ista mandaret.

Erant autem alia in veteri testamento, quae secundum se erant inutilia, scilicet multitudo purificationum ab immundicijs. Nam diuersimode contrahebant immundiciam, & varie erant purgationes, de quibus Leui. 11. & 12. & 13. 14. 15. & 17. & 21. & 22. & Nume. 5. & 19. & in multis alijs locis. Istud autem fiebat propter duo, primo ad ostendendum sanctitatem & mundiciam Dei Irael super Deos Gentium. Nam dii Gentium non abijciebant immundos, Deus autem voluit, quod in multis possent contaminari Iudei, & ista contaminatio esset solum legalis. scilicet respectu sacrorum, ita ut ille qui sic pollutus esset, non accederet ad sanctorum, nec res sacras, & si accederet, moretur Leui. 15. In quo apparet quanta erat mundicia Dei sui, quando ad templum suum, quod erat materiale non licebat accedere immundos, & si accederent, moretur. Quod autem ad istum finem ponerentur istae leges contaminationum & purificationum, patet, quia quae docunquae agitur de istis, dicitur exhortando ad Iudeos. Sancti estote. i. mundi, quia ego sanctus sum Deus vester. Leui. 11. & 15. & 18. 19.

Alia causa est, & ista est generalis ad omnes caeremonias veteris testam. scilicet propter occupationem. voluit enim Deus quod Iudei tot caeremonias obseruare deberent, in quibus impleti vix respirare possent, ut non vacaret eis colere idola, aut declinare ad alia superstitiosa, quod fieret si lex ista facilis esset, & paucarum obseruationum. Et ob hoc ista ita grauis lex, scilicet propter multitudinem caeremoniarum, quod vix poterant homines ea implere. Sic dicitur Actuum. 15. quando quidam volebant obligare conuersos de Gentilitate ad Christum ad obseruationem legalium. scilicet. & nunc cur tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, hoc est enim iugum, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus.

Erant autem alia superflua vel inutilia, scilicet distinctio ciborum, quia non licebat Iudeis comedere de omnibus animalibus: sed erant eis multa vetura, Leui. vndecimo, & decimo quarto. Fiebant autem haec propter duas causas supra proximo assignatas. Aliae causa erant magis in speciali omnium istorum, de quibus latius diximus in locis suis exponendo.

CAPITVLVM XLIX.

Quod in nouo testamento non sunt aliqua sacrificia carniū nec aliterius modi, sicut in veteri, sed solum manent duo sacrificia. s. Eucharistia, & sacrificium laudis. Et quare hoc.

IN nouo autē testamēto nihil istorū est. Nō enim sunt sacrificia aliqua inutilia in animalibus; nec in alijs, quæ offerbantur in veteri testamento. Quia omnia hæc multo tempore ante Christi aduentum, scilicet plusquam annis sexcentis Esaias ostēderat inutilia esse. Isa. i. scilicet quid mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit dominus? Plenus sum, holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, cum veneritis ante conspectum meum, quis quasiuit hæc de manibus vestris, vt ambularetis in atrijs meis, ne offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi. Nullum ergo sacrificium est in nouo testō nisi sacrificium corporis, & sanguinis Domini, quod ipse fieri iussit in memoriā passionis suæ benedictę. 1. Corin. 11. scilicet quotiescunque feceritis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Est etiam istud sacrificium necessarium ad vtilitatem nostram, quia in ipso viuificamur, & roboramur, sicut Christus dixit Ioan. 6. nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Reliquum autem sacrificium nullum est in nouo testamento nisi sacrificium laudis, quod abiectis ceteris veteribus sacrificijs carniū, dixit propheta esse tenendum, & ideo gratissimum. Psal. 49. Non accipiam de domo tua vitulos, nec de gregebus tuis hircos, quoniam mea sunt omnes feræ sylvarum iumenta in montibus, & boues, cognoui omnia volatilia cęli, pulchritudo agri mecum est, si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terrarū & plenitudo eius, nunquid manducabo carnes taurorū aut sanguinem hircorum potabo, q. d. non. Et sequitur sacrificiū, quod offerre debeamus, scilicet immola Deo sacrificiū laudis, & redde altissimo vota tua. Et iterum, Sacrificium laudis honorificauit me, & illic est iter, quod ostendam illi salutare meum. Istud sacrificium abundantissime obseruat lex noua, quia tota occupatio ministrorum ecclesiasticorum diurna & nocturna est totum tempus in Dei laudibus agere.

CAPITVLVM L.

Quod in nouo testamento non sunt contaminationes, & purificationes legales. Et quod solum est immundum quod coinquinat animam. Et quod iam non est distinctio ciborum.

ETIAM non sunt in nouo testamento contaminationes, & purificationes varię respectu sacrorum quia sicut cessauerunt materialis sacrificia, ita & corporales immunditię & purificationes. Nihil enim nunc reputatur immundum, nisi quod peccatum est & animam iniquam & inquinatam reddit, sordes autē corporum pro nullo a nobis habentur, quia Deus ad ista non aduertit. Ipse enim, omnia corpora tam munda quam immunda fecit, & omnia bona sūt. Sic nos docuit Christus Martheus. 15. loquens contra Phariseos, qui curabant de mundicia corporis, & non attendebant ad mundiciam mentis, dicens. Manducare non lotis manibus non coinquinat hominē, quia quod per os intrat, in ventrem vadit, & in secessum mittitur, a corde autem exeunt prauę cogitationes, furta, adulteria, homicidia, quę inquinant animam. Ideo tota observatio noui testamenti est circa mentē vt non polluantur. De corpore autem pauca vel nulla

cura habenda est, nisi quatenus non offendamus proximos per nostram corporalem immundiciam.

Non est etiam in nouo testamēto ciborum discretio. Sed omnia mundari, & sumi licet cum Dei benedictione, & gratiarum actione. Hoc fuit monstratum beato Petro in visione cum iam circa horam nonam in oratione existens famēsceret, & venit de Cęlo vas plenum animalibus diuersorum generum, quę secundum legem Moyfi immunda erant, & vox facta, est ad eum de cęlo, occide Petre, & comede. Et ipse ait Domine, commune, & immundum nunquam intrauit in os meum, & vox ad eum dixit, quod non vocaretur immundum id, quod Deus creauerat. Et sic inuitiam in nouo testamento omnia sumenda esse Actuum. 11. & sic postea definitum est in concilio Apostolorum Actuum. 17.

CAPITVLVM LI.

Quare Deus in veteri testamento non solum dedit leges pertinentes ad cultum suum sed etiam leges forales pure pertinentes ad communicationem humanam. Et quare in nouo testamento nullę leges forales datae sunt.

EX hoc etiam fundamento factam est in veteri testamento, quod ponerentur etiam leges forales scilicet de seruis, & iniurijs, & damnis, & furtis, & alijs, quę pertinent ad humanam conuersationē, quales ter puniri deberent, qui circa ista delinquerent. Etiam leges circa successiones hereditarias, & circa matrimonia, & similia, Exo. 21. & 22. 23. & Numerum. 27. & 36. & Deu. 20. & 21. & 22. 23. 24. 25. & in multis locis. Et sunt istę leges tales, quales sunt leges municipales aliarum gentium.

Istud factū est primo propter incredulitatem istius populi. Nam si Deus non dedisset istas leges forales Iudęis, oporteret constitui illis leges per rectores suos & putarent se non regia Deo, si Deus expresse nō dedisset illis leges.

Secundo propter ruditatem populi, quia erat ille populus rudis, & forte nesciret se gubernare, & condere sibi leges contentientes nisi Deus eis daret leges. Patet hoc quia quando erant Israelitę in deserto Sinai Moyses gubernabat solus totam multitudinem & propter defectum regiminis ipse laborabat tota die audiendo litigia, & non finiebantur negocia populi. Quod videns Iethro foerit Moyfi gentilis quidam & sacerdos Madian, dixit ad Moysen. Stulto labore cōsumeris tu, & populus, qui tecum est, sed accipe consilium meum, & Dominus erit tecum. Et ita ordinati fuerunt iudicēs in Israel ad consilium Iethro, qui erat vnus vir Gętilis. Exo. 18. & Deute. 1. Et torus Israel, vbi erant sexcenta milia pedum cum sanctissimo propheta suo Moyse nescierant prius dare modum, quo regerentur, & mox vt viderunt bonum modum quem dedit Iethro acceperunt illum. Quod satis cedit generi Iudęorum ad ignominiam, sed omnia diuina dispensatione facta sunt. De cuius ergo quod Deus daret eis leges forales ad supplendum defectū eorū.

Tertio factum est ad tollendum Iudęis locum errandi, quia si non dedisset Deus eis leges forales, ipsi accepissent leges tales, quales habebāt Aegyptij, inter quos vixerant, vel Chananej, inter quos moraturi erant, Et forte acciperent tales leges, quę in se incontinent peccatum, sicut erat de plurimis legibus gentilitium, vel saltem præstarent eis occasionem ad cultū idolorum. Et ista fuit causa præcipua huius. Nā Deus in omnibus voluit subtrahere Iudęis occasionem imitandi gentiles, & communicandi cum eis, Exo. 34. & Deute. 12. & fere per totam legem.

Quar.

Quarto factum est ad dādā pacem populo, quia cum esset populus rudis, & imperfectus, non esset facilis ad concordandum in conditione legum, si per principem, aut per eos condendę forent: Vt ergo auferretur locus seditionis Deus dedit istas leges. In nouo autem testamento nihil horum est, quia nō ponuntur leges aliqua de foralibus: solum enim Christus regulauit nos. Primo in fide, deinde in charitate, qualiter ad Deum, & ad proximum se quisque habere debeat. Postea vero tradidit quadam generalia documenta de virtutibus. De rebus tamen humanis in particulari gubernandis nullam legem tradidit, principibus ecclesiasticis prælati omnia relinquens, eo quia obseruatis eis, quę pro fundamento tradidit, impossibile erat errare in aliquo opere.

De hoc tamen, scilicet, quare Christus in nouo testamento non tradiderit leges particulares, sicut tradidit in veteri, plenissime dictum est in quodam libello nostro, vbi disputare incepimus quæstionē de præscriptione, an sit licita. & ibi ponuntur decem differentię noui & veteris testamenti, ideo pro auunc nihil de hoc dicamus.

CAPITVLVM LII.

Quare oportuit esse multos prophetas, & alios modos consulendi Dominum in veteri testamento, & de incredulitate Iudęorum. Et quare Deus non dedit legem per aliquem hominē, sed per se in voce tubę: Et quod licet consulendo super rebus paruis esset indignum, non solum Deus tolerabat hoc, sed etiam rogabat Iudęos, quod consulerent eum.

EX eodem etiam fundamento insurgit, quod Iudęi deberent habere multos prophetas, & alios quamplurimos modos consulendi Dominum. Erant enim Iudęi rudes & imperfecti, & potissime laborant vicio incredulitatis. Nulla enim gēs fuit vnquam ita incredula sicut Iudęi. Ideo nunquam credebant, nisi viderent signa manifesta. Et de hoc Chrs increpauit eos, quia postquam fecerat tot miracula qualia nullus alius fecerat: adhuc petebant ab eo signum, vt crederent ei. Et ipse dixit: Generatio praua & incredula signum petit, & signum nō dabitur ei, nisi signum Ionę prophete. De hoc Matt. 12. & 16. Apostolus etiam assignans conditionem Iudęorum, & Gręcorum ait: Iudęi signa petunt, Gręci autē sapientiam quęrunt 1. Cori. 1. Vt ergo Deus condescenderet infirmitati, & imperfectioni eorū ostendebat eis multa signa, vt in eductione de Aegypto inferendo decem plagas Aegyptijs, Exodi 7. c. vique ad duodecimū. Et aperiendo mare rubrum, Exodi decimoquarto cap. & ibi submergendo Aegyptios, & liberando eos, dulcorando aquas amaras in Mara, Exodi decimoquinto cap. Dando eis manna quotidie de cęlo ad comedendum in abundantia per quadraginta annos, Exodi decimosexto. Dando coturnices bis, vt comederent, Exodi decimosexto. & Numeri 11. c. Excutiendo bis aquam de petra, Exodi decimoseptimo. & Nume. 20. & fere quotidie habebant signa. Nā angelus domini præcedebat eos in columna nubis per diem, & per noctem in columna ignis, & pēdebat super castra ista columna per noctem ad illuminandum omnia castra, Exodi decimoquarto. & 40. & Numeri nono, & decimoquarto. & in his omnibus adhuc nō credebant ei, sed murmurabant volentes redire in Aegyptum saepe Exodi decimoquarto. & Nume. vn. Alph. Toft. Pars 11. Defensorij.

decimo, & decimoquarto cap. Et ob hoc, quando data fuit lex in monte Sinai noluit Deus dare, vel mittere illam per aliquem hominem, quia crederent, quod illa lex erat alicuius hominis, & non Dei, ideo dedit eam per se in sonitu buccinę, nube operiente montem, & fumo & igne, & caligine magna circumdante, Exodi decimonono. Ita vt ista ostenderent diuinam maiestatem aduenisse ad caput montis, & in voce tubę data sunt decem præcepta, & continuaturus erat Deus reliquam legem, nisi quia Iudęi non potentes ferre vocem Domini dixerunt, non loquaris tu nobis, ne moriamur, sed loquatur Moyses, Exodi vigesimo. & Deuterono. quinto. Quia tamen adhuc posset Iudęis oriri præsumptio, an Moyses congingebat eis dare legem, vel accipiebat illam a Deo, loquebatur ad illum Deus in columna nubis, videntibus omnibus Israelitis, quod loqueretur ad eum, Exodi trigesimo tertio. & hoc faciebat, vt crederent ei, vt patet Exodi decimonono. c. scilicet, iam nunc loquar ad te coram toto Israel, vt credant tibi omni tempore. Et adhuc omnibus istis signis quotidie factis, & qui erant adhuc inter oculos discredabant Domino, & petebant sibi fieri Deos argenteos, & aureos ad colendum, Exodi trigesimo secundo. Oportuit autem propter hoc inter Iudęos esse prophetas multos, & alios modos cōsulendi Dominum. Et intantum erat Deus familiaris eis in respondendo, quod videretur nobis quasi diminuire auctoritatem Dei, vt non solum pro rebus magnis Deus adiretur, & consuleretur, & responderet, sed etiam pro vna astra perdita, & pro vna gallina, vel veste, aut re minima non nominanda adirentur propheta Domini, & Deus per eos responderet. Hoc tamen Deus patiebatur propter imperfectionem Iudęorum, vt auferret eis occasionem peccandi, quia si eis cōsulentibus Dominum super astra perdita, vel alia re parua, Deus nō responderet, irent mox ad consulendos demones, & magos incantatores, & nigromanticos, & diuinos, & omne genus maleficiorum.

Quod autem propter hoc fieret patet, quia Deuteronomi. 18. vbi ponuntur omnia genera maleficiorū, quę erant apud gentiles, & vetantur Iudęis, & subditur. Tu autem aliter a Domino institutus es, scilicet pro prophetas consulere, & non per maleficos, ideo subditur immediate ibi. Prophetę suscitabit tibi Dominus, scilicet a prophetis quares, & non a maleficis. Sic etiam patet Num. 24. cum Balaam laudans Israelitas ait. Non est augurium in Iacob, nec diuiniatio in Israel, temporibus suis dicitur Iacob, & Israel quid operatus sit dominus, id est non est opus esse diuinationem, nec augurium in Israel, quia tēporibus suis, id est, quando fuerit cōueniens dicitur Israel per prophetas, scilicet quid operatus sit Dominus, & sic non oportet, quod vadant ad consulendum aliquem aliū. Et propter hoc non solum Deus tolerabat, quod Iudęi sic super rebus paruis consulerent eum per prophetas, sed potius acceptabat illud tanquam bonum, & inuitabat Iudęos ad hoc faciendum, & prophete se ingerebant volentibus consulere Dominū, vt consulerēt, & peterent signa. Et quod deterius erat, quia cum Deus deprecaretur eos per pphetas suos, quę consulerent eum, & peterent ab ea signa, nolabant, sed contemnebant eum, & prophetas. Sicut patet Isaie 7. de rege Achaz, cui locus est Dominus per Iliam dicens: pete tibi signum a domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra, & dixit Achaz: non petam, & non tentabo Dominum. Et tamen faciebat hoc Achaz, quia erat idolatra, & non credebatur Deo, vel non volebat dare ei honorem petendę.

E ab

ab eo signum: sed magis honorabat Deos suos, quos ipse magis volebat consulere, & placare precibus, & sacrificijs secundo Paralipom. vigesimo octavo cap. Hoc autem fuit Deo valde grate, scilicet, quod ipse rogaret regem Achaz per prophetam Isaiam suum, quod peteret signum, & ipse nollet. Vnde Isaias ait: Nunquid parum est vobis domus David molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo: scilicet contemnendo eum. sic etiam patet de Ochozia rege Israel, qui decubans in lecto misit ad consulendum Beelzebub Deum Acaron in terra Philistinorum, an conualesceret de agitudine sua quarto Regum, primo cap. & tunc Elias ex mandato Dei occurrit nuncijs eius, dicens: nunquid non erat Deus in Israel, ut iretis ad consulendum Beelzebub Deum Acaron? propter hoc de lectulo, in quo cecidisti non surges. Ecce quantam imperfectionem hominum tolerabat lex illa veteris testamenti, & tamen legem istam ita imperfectam vocabat Moyses optimam, & laudabat eam coram Israelitis, dicens Israelitas esse inclytam nationem, quia talem legem habebant Deuteronomij. 4. capitu. & hoc vt incitaret Iudæos ad observandum eam.

CAPITVLVM LIII.

Quod in nouo testamento non sunt necessarij propheta, nec alij modi consulendi Dominum & quare, & quando accidunt dubia circa res non maximas, quid agendum sit.

IN nouo autem testamento, quia erat lex perfecta, & obseruatores eius debebant esse perfecti, vel anhelantes ad perfectionem, non erat necessarium aliquid istorum, scilicet, quod nunc haberemus prophetas, nec alios modos consulendi Dominum. Nam fundamenta necessaria ad salutem tam in fide quam in opere: omnia iam posita sunt per Christum, & per Apostolos eius in scriptis, quæ reliquerunt. Quam ad cætera autem Christus reliquit potestatem ecclesiæ suæ disponendi, sicut ipse disponeret si nobiscum in carne conuersaretur. Pro rebus autem minimis non fuit iustum, quod in nouo testamento daretur aliquis modus consulendi Deum, sicut pro aëna, & velle, & similibus, cum potius talia Christus noster docuerit contemnenda, & si perierint patienter toleranda quam quod super eis dominum consuleremus. Nimis enim ad hæc temporalia affectus est, qui pro rebus tam vilibus Dominum vult consulere. Sed istud repugnat statui noui testamenti, in quo tota nostra conuersatio in celestibus habenda est, sicut Apostolus nos docuit. & de his temporalibus, potissimum de paruis minima cura agenda est. Nam etiam in lege veteri iniustum erat, & contra diuinam reuerentiam, quod pro tam vilibus, & paruis rebus dominum consulerent homines. Tolerabat tamen Deus ista, vt dictum est, vt Iudæos extraheret ab idolis, ad quæ consulenda, & colenda mox pergerent. In rebus autem maioribus pertinētibus ad statum nostrum, vt pote quando homines, vel ciuitates, aut regna sunt in aduersitatibus, lex noua dat remedium orationis. Et si deuotè orauerimus, Deus exaudiet nos certissime, & concedet quod petimus, vel saltem dabit nobis illud, quod scit vtile esse. Sicut patet Luca vnde decimo. scilicet: Petite, & accipietis: pulsate & aperietur vobis, scilicet, si quis petat a patre suo piscem non dabit ei lapidem, aut si petat ouum non dabit ei scorpionem. Et sequitur: Si vos cum sitis mali nostis bona dare filiis vestris, quāto magis pater meus cæ-

lestis dabit spiritum bonum petentibus se: In hoc autem est magnus honor Deo, quia quādo nos oramus ipsum, licet nobis nihil respondeat: credimus certissime, quod exaudit nos, & quod dat nobis id, quod vtile est nobis. Etiam est nobis valde vtile, quia per istum modum pendet totum negocium nostrum in fide, & meremur multum per istam fidem, cum licet non videamus aliqua signa exauditionis confidamus Deum respicere ad preces nostras. Et hoc solum, quia ipse dixit hoc per Euangelistas suos, & nos credimus verbum suum tanti vigoris esse, quod non potest vilo modo deficere.

CAPITVLVM LIIII.

Quod circa res magnas in moribus, & in fide Ecclesia habet potestatem diffiniendi sicut Christus. si presens esset, & quod non potest in hoc errare: & quod magis vtile est nobis habere istum modum quam habere prophetas, vel alios modos consulendi Dominum.

CIRCA res autem magnas, quæ veniunt in contentionem, siue in fide, siue in actionibus dimisit ecclesiam suam, quæ ordinaret, & quod ipsa faceret, Deus approbaret, ac si ipse presens in carne assumpta faceret. hoc signatur Matth. 18. scilicet quæcunque solueritis super terram erunt soluta & in celo, id est quæcunque vos manentes super terram solueritis erunt soluta in celo, id est ego, qui maneo in celo illa soluo, ac si manerem in terra inter vos. Et sic quodcunque sancta Dei ecclesia agit aliquid in nomine Christi quantumcumque graue illud videatur, nunquam errat quasi Deus esset actualiter ei cooperando. Et hoc signatur Matth. decimo octauo ca. postquam dictum est de potestate ipsi ecclesiæ data in clauibus ligandi, & soluendi, subditur: Vbiunque fuerint duo, vel tres cōgregati in nomine meo, in medio eorum sum. Et iterum, de quacunque re consenserint duo, vel tres de vobis super terram, fiet illis a patre meo. Ista autem certa sunt, quia Christus sic promisit, & quia ipse promisit ecclesiæ suæ assistentiam sempiternam Matthæ. vigesimo octauo, scilicet: ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Et quia dedit ei potestatem ad faciendum quæcunque velle, & promisit approbare, & confirmare quæcunque illa faceret: certum est, quod ecclesia nunquam errabit, quia a Spiritu sancto dirigitur. Quamquam nos nesciamus quomodo ecclesia non possit errare, cum videamus eam constare ex hominibus, quorum quilibet potest errare per se, non miremur confidentes solum Christi verbo, quia ipse qui promisit ei assistentiam istam, semper assistet ei, quo assistente non poterit errare, licet ipsa de se posset errare, & cadere. Sic enim patet de Apostolis. Nam Christus dixit, quod dum adducerentur ante reges, & præfides non cogitarent quid respondere deberent, quia in illa hora qua quæreretur ab eis, daretur sibi quicquid responderent plenissime. Matthæ. decimo. & Luca vigesimo primo ca. Certum est tamen Apostolos viros simplices fuisse, & sine literis pro maiori parte. Et dato quod ipsi cogitarent per multos dies nescirent respondere ad omnia, quæ ab eis quærebantur, quanto magis cum nihil cogitarent, & tamen sic faciebant quia nihil cogitabant, quoniam interrogabantur, & respondebant plenissime ita prudentissime, & efficaciter, quod omnes audientes mirabantur, ipsi tamen videbant se rudes, & nihil scire, confidebant tamē verbo Christi, quod

quod non mentiretur, & protinus veniebat eis abundantia eloquiorum, quia non erant ipsi, qui loquebantur, sed Spiritus sanctus, qui loquebatur in eis. Luca 21. Ita igitur sancta & benedicta mater nostra alma Ecclesia sponsa Christi, quæ maior est quæ quilibet Apostolus, immo maior quæ omnes simul & omnes sancti, quam Christus dilexit super omnia, vt ait Apostolus ad Eph. 6. diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, propter quam omnia fecit, & omnia passus est, nec dubitauit se, amarissima morti tradere, vt eam redimeret in sanguine suo: sciens quod sponsus suus promiserit sibi assistentiam, & quod non posset errare, nec portæ inferi proualerent aduersus eam, confidens de veritate impermutabili verborum sponsi sui Christi, aget quacunque ei visa fuerint, & nunquam errabit, quia non est ipsa, quæ operatur, sed Spiritus sanctus, qui sibi assistit & eam regit. Cum magis verisimile sit, quod Christus regat ecclesiam suam, propter quam omnia fecit, quam vnum de Apostolis, qui erat pars satis parua collatus ad totam ecclesiam, & Apostoli erant partes, & quodammodo serui vel ministri ecclesiæ, & propter Ecclesiam, & ecclesia poterat eos vocare suos, vel res suas. quod pulchre declarat Apostolus loquens toti ecclesiæ in persona Corinthiorum, somnia enim vestra sunt, siue Paulus siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue presentia, siue futura: omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.

Cum ergo alma mater ecclesia sit maior omnibus Apostolis, & sanctis, & toto mundo, & omnibus rebus præterquam Christo homine, & Christus tamen curam habebat de quolibet Apostolorum, quod per Spiritum sanctum mouebat linguas eorum, ita vt non possent errare, nec in vno verbo, a fortiori reget Ecclesiam suam, vt illa in nullo possit errare diffiniendo. Nos autem credentes hoc meremur, quia credimus illud fieri a Deo, quod non videmus, ideo est iste modus ordinationis conuenientissimus in nouo testamento, & non oportet esse nunc prophetas, vel aliquos alios modos, per quos dominum consulamus.

CAPITVLVM LV.

Quod in nouo testamento in Ecclesia primitiua fuerunt multi propheta, & quare hoc, & quod pauco tempore durauit, & quare inter Iudæos multo tempore durauit, & ante aduentum Christi cessauerunt propheta, & alij modi consulendi Dominum.

VERVM est, quod a principio Ecclesiæ primitiue, cum adhuc homines essent teneri in fide, & noui, fuerunt aliqui propheta Christianorum, sicut legitur Actu. 11. cap. quod Antiochia erant aliqui viri propheta: de quibus vnus prædixit famem, quæ futura erat in toto orbe tempore Claudij imperatoris. Et tunc omnes Christiani paraauerunt se ad mittendum eleemosynarum sustentationes sanctis, qui erant in Ierusalem. Fuit etiam alius propheta Christianus nomine Agabus, qui accipiens zonam Pauli, dixit: Virum cuius zona hæc est alligabunt, vel persequentur in Ierusalem, denotans ei persecutiones, quæ ibi ei euenerunt. Actu. 21. & sic postea factum est. Apostolus etiam 1. Corin. 14. saepe nominat prophetas, qui erant in ecclesia: ex quo innuit, quod multi erant, & quasi commune erat tunc esse prophetas, immo nulla erat tunc particularis ecclesia, in qua non essent tunc propheta valde plures quam in veteri testamento. Vnde Paulus in eodem capitu. declarat, quod inter dona, quæ dabantur tunc fidelibus erant duo, magis visitata, scilicet genera linguarum. Alph. Toft. Pars II. Defensorij.

guarum, id est loqui diuersis linguis, & spiritus prophetia, & erat contentio inter Corinthios, an digniores essent, qui loquebantur linguis, vel propheta, & per multas rationes ostendit, quod propheta erant digniores, & suadet omnibus Corinthijs orare Deum, quod det eis spiritum prophetia. Et apparet per ea, quæ dicuntur ibi, & præcedenti capitu. quod erant valde multi propheta in ecclesijs Corinthiorum, & in omnibus alijs ecclesijs. Philippus etiam discipulus, vel vt alij volunt Philippus Apostolus septem filias habuit prophetissas, quæ in virginitate perseverauerunt. Actu. vigesimo. Postea tamen cum fides aliquantulum radicata est, non fuerunt propheta in ecclesia, sicut fuerunt temporibus antiquis.

Philippus Apostolus vel discipulus septem filias habuit virgines & prophetissas.

Infer Iudæos autem, sicut supra diximus, multo tempore ante Christi aduentum cessauerunt propheta, & omnes modi consulendi Deum. Hoc potest esse propter duo.

Primo propter peccata Iudæorum. Nam ante tempora Machabæorum multum peccauerant Iudæi iungentes se Gentilibus, & petentes a rege Antiocho, quod mandaret eis custodire leges gentium, & cessarent leges Dei primo Machabæorum, primo capitu. & inter sacerdotes magnos erant grauissima peccata, ita vt venderentur, & emerentur sacerdotia, & occiderentur ab inuicem sacerdotes desiderio dominandi, vt patet secundo Machabæorum, quarto quinto & sexto cap. Et tamen propter peccata aliquando Deus subtrahebat se a respondendo. Sic enim fuit in Saule, qui peccauerat grauissimè occidendo sacerdotes Domini primo Regum 22. & ob hoc cum quæreret a Domino responsum iturus ad bellum, noluit Deus ei respondere. Et patet primo Regum, vigesimo octauo, scilicet consuluit Saul Dominum, qui non respondit ei per prophetas, nec per sacerdotes, nec per somnia.

Secundo poterat esse hoc, quia appropinquabat tempus perfectionis, in quo Christus venturus erat. Nam cum iam Iudæi pluraquam per mille, & trecentos annos consueuissent ad cultum Dei, & obseruationem legis, erant aliquantulum dispositi ad tendendum ad perfectionem, & magis firmiter ad hærendum Deo, licet non viderent signa, ideo Deus non mittebat prophetas, & cessabant alij modi consulendi. sic enim erat illud tempus, quasi quædam dispositio ad legem nouam: in qua, nec propheta, nec alij modi consulendi Dominum futuri erant. Ecce quanta differentia perfectionis, & imperfectionis inter legem nouam, & veterem. Et omnia hæc erant, quia suscipiētes legem veterem erant valde imperfecti, & suscepturi legem nouam erant dispositi ad tendendum ad perfectionem.

CAPITVLVM LVI.

An fuit conueniens totam legem nouam esse perfectam totaliter, cum deberet dari hominibus imperfectis, s. gentilibus. Et quod quantumcumque esset lex noua perfecta, quilibet homo quantumcumque imperfectus poterat eam recipere. Et tamen si lex vetus habuisset aliquid de perfectione, nullus homo potuisset eam tolerare. Et quare hoc.

SED tunc oritur difficultas: diceret enim aliquis, quod lex noua non debuit esse tanta puritatis, & perfectionis, quia non conueniret eis, quibus dabatur. Nam sicut ea ratione, qua lex vetus non debuit esse totaliter bona, sed vt ita dicam aliquantulum mala, & imperfecta, quia illi, qui suscepturi eam erant imperfecti erant, ita & suscepturi nouam legem erant imperfecti.

Nam si lex noua debuisset dari solis Iudæis, qui iam p...

Respondendum quod licet gentiles, & quicunque homines...

Et non solum hoc, sed illico, ut homines credebant dabatur...

Miracula facienda...

Verum est tamē, quod cum maneat in nobis fides, si necesse esset...

Non ergo erat difficile homini quantumcunque imperfecto...

CAPITVLVM LVII.

In quo ponuntur quatuor cause, quare legislatio nulla humana...

Sed dicitur, quare cum lege Moyfi, quæ erat lex veri Dei...

Dicendum, quod non fuit conueniens, quia gratia non debuit dari...

Sic etiam erat de gentilibus, qui erant tempore legis veteris...

Apparet ergo ex prædictis, quod sola lex noua debuit, & potuit...

CAPITVLVM LVIII.

In quo ponuntur quatuor cause, quare legislatio nulla humana...

Ex hoc autem patet, quare leges legislatorum, qui sunt puri homines...

nunquam debet dare legem, per quam approbet aliquod vitium...

Quarta causa est, quia leges dicuntur esse quædam directiua...

possibile est consistere communicationem aliquam sine iusto quodam...

Ex quo patet, quod leges politicae non habent negociari, nisi circa illud, quod potest pertinere ad communicationem...

id est non comparando ad aliquem, sed in seipso, ideo de his spectaret tractare ad ethicum...

giter, & in respectu ad aliquam communicationem, F ideo non solum debet vetare illa vitia, quæ turbant, vel impediunt communicationem politicam, sed etiam omnia illa, per quæ simpliciter homo deordinatus est. Et quia bonitas quam intendit lex euangelica inducere in subditos est respectu Dei. s. vt puri effecti per eam mereamur recipi ad Dei consortiũ, & Deus est pura bonitas, & totum bonum, in quo nulla macula, nec impurum aliquid est, oportet recipiẽdos ad consortium eius esse totaliter puros, & ob hoc cauere debent omnia vitia etiam minima, & sectari omnem virtutem. Et si hinc non recesserit homo omnino purus, manet cõflatorium purgatorij ignis, in quo purgantur animæ septuplum, sicut argentum purissimum, & tunc merentur admitti ad diuinum consortium.

CAPITVLVM LIX.

Quomodo legislator humanus dat leges de cultu diuino, cum non spectet ad politicam. & quod non facit hoc, nisi ordinando ad politiam sibi utile, & an malum sit colere Deum propter vtilitatem publicam, vel priuatam.

S E D quia supra dictum est, qd ad politicum legislatorẽ non spectat vetare omnia vitia, nec precipere omnem veritatẽ, sicut nec vetare simplicem fornicationem, nec curare, an nos diligamus Deum, vel non, videtur dubium hoc, quia legislatores politicæ intromittunt se de cultura Dei ponendo aliquas leges, quomodo vel quando coli debeat, & pœnas comminando contra desertores, & tamen hoc non pertinet ad politicam communicationem. Respondendum qd legislatores politici curant interdum dare leges de cultu diuino, nõ quidem in quantum cultus diuinus, siue latria est virtus quædam, vel est quoddam naturale debitum propter diuinam excellentiam, vel propter beneficia suscepta: sed in quantum colere Deum est vtile reipublicæ, & nõ colere est nimis damnosum. Hoc autẽ fundatur supra quandam fidem, nam credimus qd Deus, qui omnipotens est, si colamus eum debitẽ benefaciet nobis, & si non colamus, sed contemnamus eum, iratus destruet nos, sicut dicitur Leui. 16. & Deuter. 20. Politic ergo desiderantes conseruari, & augeri in bono statu curant, quod Deus colatur. Et quia volũt euitare omne malum, & damnnum, puniunt desertores cultus diuini, ne propter eos deitas euertat publicum statum. Ista autem consideratio non solum est apud legislatores Christianos, qui edocũt per fidẽ de Deo recta sentiunt, sed etiam fuit semper apud legislatores gẽtiũ, quia etiam ipsi falsam deitatem colentes credebant per cultum deitatis augeri rempublicam, & deserto cultu inferri nimias calamitates. Sic patet per Valerium Maximum lib. 1. c. de contempta religione. vbi enarrat mala, quæ euenerunt Vrbi Romæ alijsque gẽtibus, cum ab eis falsa illa deitas, quam putabant, contempta est intermisso cultu assuetõ.

Sed tunc obijcietur, quod istud fuit valde inconuenienter. I. quod iubeatur Deus coli propter nostram vtilitatem. Nam Deus propter se diligẽdus est, & colendus est. Quod autem colatur, vt nobis benefaciat, vel vt nõ lædatur est totalis puerisio ordinis, & vti fruendis, in quo cõsistit tota ratio peccati secundum Aug. Respondendum, quod verum est, quod Deus non est colendus propter vtilitatem nostram, sed propter seipsum, & tamẽ legislator rectissime facit statuẽdo, qd colatur Deus propter vtilitatem reipublicæ: immo non spectat ad legislatorem aliter ordinare de cultu Dei. Nam ordinare charitatem, siquid propter se, &

quid propter aliud amandum sit, & honorandum superioris artificis est, s. Theologi, ad politicum autem non pertinet aliquid considerare, nisi ad vtilitatẽ politicam, quia aliter excederet subiectum, & terminos artis suæ, & fieret imperitus. Nam quandoquẽque aliquis artifex considerat aliquid, semper considerat per attributionem, & relationem ad subiectum, & finem artis suæ, alias quilibet artifex considerat id, quod considerant omnes artifices, & omnia consumentur, & perirent sine ordine, sed finis politici legislatoris est vtilitas reipublicæ, ergo omnia considerata ab eo, siue sit cultus diuinus, siue aliquid aliud, debet considerari, & introduci ad legislationem sub ratione vtilitatis reipublicæ. Verum est tamen, qd ipse in quantum priuata persona, & quilibet alius de politica communicatione debent colere Deum, non propter vtilitatẽ publicam, vel priuatam, sed quia iustum est hominẽ subditum esse Deo, & præstare illi quandam seruitutem. Est autem quilibet homo quoddammodo duplex persona, quia aut potest considerari, vt quædam pars publicæ communicationis, aut vt est quædam creatura rationalis a Deo beatificabilis, Dei capax per intellectum, & voluntatem. Primo modo debet homo colere Deum propter vtilitatem politicam, secundo modo debet eum colere propter seipsum, quia talis est. Quia tamen homo magis consideratur, vt est Dei capax, quam vt est membrum politicum, quia maiorem perfectionem dicit in eo esse Dei capacẽ quã esse quoddam membrum politicæ communicationis, debet Deum solum sub isto respectu colere, s. vt Deus talis est, cui naturaliter tenetur exhibere istam seruitutem. Et sic manebit cuiuslibet suum opus, s. homini proprium opus, & legislatori propria consideratio, & nulla fiet perturbatio, aut confusio.

CAPITVLVM LX.

Cum lex Euangelica vetet omnia vitia, & Domini seculares tenent illam, quare non puniunt ipsi omnia vitia agendo secundum illam legem. Et quod nulli iudici, vel principi seculari, licet punire omnia vitia occasione legis Euangelicæ, alias erit sibi resistendum.

O C C A S I O N E supradictorũ oritur dubium, quia dictum est, lex humana nõ punit, nec vetat omne vitium, lex autẽ Euangelica vetat oẽ vitium, & ostendit illud puniendum esse, cum ergo legislatores, & executores legũ Christiani sint subiecti legi Euangelicæ, & teneantur eam obseruare ad vnguem, sicut quilibet Christianus, quare nõ puniunt delinquentes in ea, & sic punient omnia vitia, cũ illa omnia vitia veter, & punienda ostendant? Respondendum qd non spectat ad legislatores, nec ad executores legum in fauorem legis Euangelicæ punire oĩa vitia: immo peccarẽt si ad hoc conarentur. Ratio huius est, quia ad hoc, qd aliquis exerceat iurisdictionẽ, oportet qd hæat legitimam potestatem: alias erit persona priuata, cui nõ cõpetit iurisdictione. Et sicut ius dicenti extra territorium non paretur impune, ita volẽti ius dicere supra territorios ppriz potestatis nõ impune parebitur: quia vterque quantum ad hoc persona priuata efficitur. De executoribus autem legum & iudicibus manifestum est, qd iurisdictionem sortiuntur à legibus, ideo intantũ se extendit iurisdictione sua, quantum se extendũt termini legum, a quib⁹ iurisdictione sortiuntur, & leges tñ humanæ nõ vetant, nec puniunt oĩa vitia, vt dictũ est. Ideo iudex vel executor datus vigore illarũ non poterit punire oĩa vitia. Et si conetur facere debet sibi resisti tanq̃ personæ priuatae non habenti ad hoc iurisdictionem aliquã. Et si dicatur, qd est Christianus.

Christianus, & lex Christi vetat ista vitia, & ostendit illa punienda, dicendum qd iste in quantum Christianus persona priuata est, cui non competit iurisdictione, & sic nõ potest exequi legem. Si autem est iudex, vel executor solum est hoc per legem humanam, q non confert potestatem ad hoc.

CAPITVLVM LXI.

Cum prælatus Ecclesiæ sunt ministri Christi, & potestatem habeant per Euangelicam legem, an ipsi debeant punire omnes delinquentes contra Euangelium, & quod non debeant neq; licet eis.

S E D tunc manet dubium, s. dato qd iudices secularis, & domini temporales nõ possunt punire omnia vitia, quia solum sortiuntur iurisdictionem a lege humana, quare saltẽ prælatus ecclesiasticus non puniunt omnia vitia, quia isti proprie ministri Christi, & sunt constituti inter Christum & populum. Sic dicitur ad Hebræ. 5. quod omnis Pontifex ab hominibus assumptus est, & constitutus inter Deum & homines. Etiam istis proprie competit iurisdictione ex lege Euangelicæ, vt sint executores eius, quia dicitur eis: Quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cõlis Matt. 18. & sic videtur, quod ipsi debeant punire omnia vitia: & tamen videmus, quod nemo de prælatis ecclesiæ quantumcunq; sanctus sit, & diligens in custodia omnium suarum quo tentat. Dicendum, quod non licet prælatis ecclesiæ pœnã imponere pro quolibet peccato, & peccarent si facerent, & debet eis resisti tanquam personis priuatis non habentibus iurisdictionem.

CAPITVLVM LXII.

Quod in ecclesia est duplex potestas s. ordinis & iurisdictionis, & que sit qualibet harum. Et ibi rationes manifestæ ad probandum, qd potestas ordinis cuiuscunq; ordinando datur a Deo immediate. & nihil agit ibi episcopus, vel Papa mediate, vel immediate: principaliter, nec instrumentaliter.

A D euidẽtiam tamen istorum considerandum est breuiter, quod in Ecclesia duplex potestas est, s. ordinis & iurisdictionis. potestas ordinis est illa, quæ respicit aliquem actum, & non respicit subditos, sicut potestas conficiendi Christi corpus & sanguinẽ & sic de omnibus alijs ordinibus, quia i illis datur potestas ad exercendum aliquem actum, & tamen non datur subditi. Potestas iurisdictionis vocatur illa, quæ respicit subditos, s. in quantum habens illam potestatem aliquid facere in subditos. Et solet alijs verbis, idem tamen sonantibus, quod potestas ordinis respicit Christi corpus verũ, & potestas iurisdictionis respicit Christi corpus mysticum. Et sic ordo sacerdotalis respicit corpus Christi verum, quia directe est ad conficiendum Eucharistiam. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & cæteri ordines generaliter, tam sacri quam nõ sacri, sunt etiam respectu Eucharistiæ, in quantum subministrant, vel deseruiunt sacerdoti conficienti in aliquo, vt patet in actibus singulorum, de quibus Iſidorus, & habetur in decretis dist. 21. c. clericos, & clericos. & 23. dist. c. Perlectis. & per Magistrum 4. Sent. dist. 23. & 24. potestas iurisdictionis respicit corpus Christi mysticum. Nam tota ecclesia est vnũ corpus Christi mysticum, cuius Christus caput est, vt late declarat Apostolus ad Eph. 4. Et huius corporis quilibet fide lis membrum quoddam est dum in fide manet, siue sit in charitate, siue non: siue sit prædestinatus, siue pscitus. Et sic potestas, quæ respicit subditos dicitur potest.

testas super corpus Christi mysticum. De potestate ordinis dicendum, quod illa datur cuiuscunq; ministro Ecclesiæ immediate, scilicet, potestas conficiendi Eucharistiam, & potestas omnium aliorum ordinum. Et dico, quod datur immediate a Christo, quia licet isti ordines conferantur per episcopum, & tamen potestas eorum non confertur per episcopum; sed per Christum, ideo etiã si nollet episcopus habebit ordinatus illam potestatem. Et declaratur magis, quia si ista potestas daretur a Christo mediante episcopo, ita quod episcopus vel collator ordinis aliquid efficeret circa illam, posset eam dare cum limitatione quacunque vellet, vt pote posset dicere, confero tibi potestatem conficiendi corpus Christi solum per duos annos, vel solum quandiu fueris in tali vrbe, sicut fit in commissione iurisdictionis, quia committens iurisdictionem limitat eam respectu temporis & loci, sicut ei placet, & tamen non est sic in præfenti, quia licet episcopus vellet, quod ordinatus habeat potestatem conficiendi solum per duos annos, vel in certa vrbe, habebit per totam vitam suam, & in quocunque loco fuerit.

Item secundo patet hoc ex alio fundamento, quia quodocunq; datur aliquid per hominem, potest per hominem tolli, sicut in potestate iurisdictionis, q datur a Papa, vel ab episcopo, siue detur cum præfinitione temporis, siue non, poterit eam tollere ille, qui dedit quodocunq; voluerit, & postea ille qui prius habuerat iurisdictionem, manet sicut priuata persona, & non potest exercere aliquem actum iurisdictionis. Nõ est autem sic in potestate ordinis: nam episcopus, vel Papa non potest alicui sacerdoti auferre potestatem conficiendi, etiam si commiserit mille turpissima & grauissima. Et dato quod suspendat, aut deponat, aut degradet eum, semper manet ei potestas conficiendi, & si consecerit recte & complete facit, sicut si conficeret vnus sanctus sacerdos. Verum est tamẽ, quod peccat, quia contra prohibitionem ecclesiasticam agit.

Item tertio patet ex alio fundamento, quia tota ecclesia cõfiteretur & asserit, quod in omnibus ordinibus conferatur character, & est character aliquid impressum in anima, vt dicunt. Manifestum est ergo, quod ista potestas nõ potest conferri, nisi ab eo, qui aliquid potest agere in animam, & tamẽ solus Deus attingit animam, homo autem solũ operatur sensibiliter exterius circa corpus: ergo solus Deus dat illam potestatem, & sic ab ipso immediate datur.

Sed aliquis dicet, qd det istam potestatem principaliter: episcopi, autem ordinatores dent eam ministerialiter. Sed istud ridiculum est, & qui hoc dicunt nõ intelligunt seipfos. Nam manifestum est generaliter, qd in omni actione, in qua interuenit instrumentum, vel aliquid ministeriale, quod instrumentum immediatius attingit id, in quo fit operatio quam agẽs principaliter, vt in incidendo ligna gladio, & in scribẽdo per calamum. Nam gladius attingit ligna immediatius q incidens. calamus etiam immediatius attingit membranas quam scriptor. Si ergo potestatem ordinis Deus daret principaliter: necesse erat, quod ordinator immediatius attingeret animam ordinati quam Deus: nullo modo tamen eam attingere potest. ergo nullo modo ordinator attingit hic instrumentaliter. Sed est sic intelligendum, quod quando episcopus dicit illa verba, quæ ab Ecclesia instituta sunt, & exercet circa ordinandum cæremonias ab Ecclesia inductas, Deus confert ipsi ordinando potestatem ordinis.

Alia fundamẽta ad hoc possent induci, sed ista sufficiant, quia sunt manifestissima. Ex quibus patet, quod potestas ordinis a Christo datur immediate,

ideft ab eo solo non agente aliquid ad hoc ordinato-
re tanquam principale agens, nec tanquam infirm.

CAPITVLVM LXIII.

*De potestate iurisdictionis in foro conscientia, & contentiofo,
an detur mediate a Christo, & immediate ab ordinatore, vel
a committente potestatem. Vel an totaliter, et immediate de-
tur a Christo, quomodo fiat hoc.*

DE potestate autem iurisdictionis dicendum
est, q̄ illa, per quam se habet homo habēs
illam ad subditos, qui sunt partes corporis
Christi mystici. Et ista potestas est duplex,
sc̄ potestas iurisdictionis contentiofæ, & potestas iuri-
dictionis fori conscientia. Prima est in excommuni-
cando, & absolueno ab excommunicatione, & audiē-
do, & diffiniendo in causis ecclesiasticis, & iubendo,
& vetando generaliter in omnibus, quæ concernunt
statum ecclesiasticum quātum ad ea, quæ manifesta
sunt. Potestas fori conscientia in absoluendo a pec-
catis est. De ista vtraque iurisdictionis potestate solet
dici, q̄ confertur a Deo mediate, & ab ordinatore vel
ab ecclesia immediate. q̄ a Deo confertur mani-
festum est, quia tota iurisdictione ecclesiastica, t̄ fori con-
tentiofi quam conscientia venit fundamentaliter ex
illo verbo quodcumque solueritis, &c. Matt. 16. & ex
illo. Quodcumque solueritis &c. Matt. 18. & ex illo, ac-
cipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis pec-
cata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta
erunt. Io. 20. & ex similibus, de quibus super sedeo. Quā
tamen ab ordinatore immediate accipiatur ista pote-
stas, sicut communiter solet concedi, ego quoque in
præsenti concedo, saluo t̄ præiudicio veritatis. Quia
veritas est, q̄ tam potestas ordinis quam potestas iuri-
dictionis datur immediate a Christo, sicut manifestū
sime apparet ex multis locis scripturæ, & ex gestis A-
postolorum, & dictis sanctorum doctorū. Ecclesia t̄
ad tollendum perturbationem, & cōfusionem arctā-
uit iurisdictionem istam, distinguendo subditos & di-
strictus. Et quia hoc iustum est potuit illud ecclesia
facere, & tenet. Ideo quando ordinator, vel ecclesia,
aut quicumque prælatus dat alicui ordinato iurisdictionem
contentiofam, aut in foro cōscientie, nihil aliud
est quam tollere prohibitionem, per quā ex lege ec-
clesiastica erant manus istius ligatæ, licet competeret
ei illa iurisdictione simul cum ordine, & non soluit man-
us eius totaliter, sed solum quantum ad illam partē
materiæ, vel quantum ad illos subditos, quos sibi assi-
gnat. Est autem sensus huius, quia quando aliquis ordi-
natur in sacerdotem, ex conditione ordinis, & insti-
tutione Christi competit sibi potestas ordinis, de qua
non est dubium, & cōpetit sibi potestas iurisdictionis
in foro conscientia super omnes fideles totius orbis,
competit etiam potestas iurisdictionis cōtentiofæ su-
per totum orbem, quia potest excommunicare & ab-
soluere. Ecclesia tamen ligauit ei manus p̄ leges suas,
quas iuste condidit quantum ad omnia ista.

Ideo mox, vt aliquis in sacerdotem promotus est,
nec potest absolue quemquam in foro penitentia-
li, nec excommunicare quemquam aut absolue ex-
communicatum, quod est in foro contentiofo. Cum
autem ordinator vel aliquis prælatus ecclesiæ cōmit-
tit ei, q̄ possit aliquid in aliquo foro istorum, illud po-
test, & non amplius. Et tunc ille dicitur concedere si-
bi potestatem, & tamen ad veritatem non est ei dare
potestatem, quia illa ex ordine competeat, sed tolle-
re arctationem & ligationem iustam manuum indu-
ctam per legem ecclesiasticam. Tollere dico ligatio-
nem manuum non simpliciter, sed quantum ad ali-

quid, sc̄ quantum ad id, quod expresse venit in cōmis-
sione facta. Probare autem prædictum est pulchrum,
& sunt clarissima testimonia. Oportebat t̄ nimis im-
morari, quia multa sunt fundamenta, nos tamen lon-
gius recessimus ab intentione nostra, quam volueram-
us ideo omittere, quia fortassis alibi dicitur vtili-
ter. Et tamen quantum ad præsens non multum differt,
an daretur potestas ista immediate a Deo, & tamen
quod ligata esset per ecclesiā, vel quod detur media-
te a Christo, & immediate ab ecclesia, sc̄ licet ab ordi-
natoribus, & alijs prælatis.

CAPITVLVM LXIII.

*Quod potestas iurisdictionis fori conscientia, & fori contentio-
fi, licet sint immediate a Christo, non sunt ita libera, sicut
potestas ordinis in executione. Et quod prælatus ecclesiæ non
habent determinate potestatem prælatorum & iudicum a le-
ge Christi sed a legibus Ecclesiasticis. Et quod non sunt exe-
cutores legis Euangelicæ, & sic non possunt punire omnes
delinquentes contra Euangelium.*

HIS ergo visis dicendum est respondendo
ad dubium tactum, sc̄ licet ambæ potesta-
tes tam fori contentiofi quam conscientia
competant ex lege Christi, nō compe-
tunt, ita nude q̄ mox, vt quis fuerit ordinatus possit
exercere illas indifferēter, sed sunt arctatæ legibus ec-
clesiasticis, ideo ad hoc, q̄ aliquis possit exercere con-
scientia iurisdictionē, necesse est, q̄ ordinator vel ali-
quis prælatus ecclesiæ limitet ei materiam, super quā
possit. In foro autē contentiofo iurisdictionis adhuc mā-
gis manifestum est, quia iste est magis arctat⁹ legibus
ecclesiasticis. Iō potestatem excōicadi, & excōicatos
absolueno accipiunt sacerdotes minores ab epis, vel
competit eis ex lege ecclesiastica. sc̄ ratione aliquarū
dignitatum, quas habeant, quibus annexa est contē-
tiofa iurisdictione, siue competat de iure scripto, siue de
consuetudine, quia totū est ius. Episcopi autē accipiūt
potestatem, & iurisdictionem a Papa. Ipse autem Pa-
pa accipit potestatem immediate ab ipso Deo. Vel ac-
cipit eam a matre sua Ecclesia, cuius filius, & mēbrū
est, in qua est plenitudo totius potestatis concessæ sibi
a Christo. Non dico, q̄ a Cardinalibus, vel ab electo-
ribus, aut a cōsecratore accipiat, aut ab aliquo alio ho-
mine, aut a toto clero, vel a multis hominibus, sed a
matre sua Ecclesia, quæ maior est quam ipse, cū ipse
sit filius eius, & membrum. Immorari autē his non cō-
uenit, q̄ latissimus processus esset si de his omnibus
agendum foret. Hoc posito dicendum, q̄ potestates
istorum non sunt absolute, vel illimitate, sed ligatæ le-
gibus, secundum quas potestatem acceperunt. Nam
Ecclesia habet regulas, quas canones appellat, & se-
cundum illas distinguuntur iste potestates, & conce-
duntur. Solum summus pontifex est supra leges huma-
nas, qui omnia potest præterquam in duobus casibus,
quos excipit lex diuina.

Primus est, q̄ nō agat in manifestum damnum, vel
decolorationem status Ecclesiæ vniuersalis. Nā quan-
tum ad hoc nihil potest. Sicut dicit Apostol. 2. ad Co-
r. 13. q̄ data est nobis potestas nō in destructionem,
sed in constitutionem.

Secundus casus est, q̄ intentio Papæ fundet se su-
per veritatem. Nam si super falsitatem se fundet, ni-
hil facit. Dicit Apostolus contra veritatem autem ni-
hil possumus. secundo ad Corinth. decimo tertio cap.
Omnes alij ministri Ecclesiæ, sicut accipiunt potesta-
tem per leges ecclesiasticas, ita habent limitatam iurisdictionem
secundū illas leges, & t̄ leges ecclesiasticas, quas canones appellamus, non tribuunt præterquam
ad

ad iudicandum, vel ad puniendum omnia delicta, nec
ad arctandum hominem ad actus omnium virtu-
tum, sed certa delicta puniunt, sc̄ ea, quæ possunt vene-
re in contentionem, de quibus iudicium publice agi
potest. Quod ergo prælatus ecclesiæ velit iurisdictionem
suam cōtentiofam extendere ad omnia delicta,
vel vitia quæcumque puniendum, & vetandum, illa
excedet terminos potestatis, suæ quia leges illæ, per
quas ipse est prælatus, & habet contentiofam iurisdic-
tionem limitant potestatem eius ad certum modū,
& si velit superexcedere, efficietur persona priuata, &
non erit sibi parendum. Cum autem dicatur, q̄ isti
sunt ministri Christi, & habent exequi legem eius. di-
cendum, q̄ verum est, q̄ habent istud ministeriū, sed
non competit eis solum per legem Christi, sed ma-
gis determinate competit per canones ordinatos ab
ecclesia, licet origo iurisdictionis veniat a lege Euan-
gelica, & tamen per leges ecclesiasticas non cōstitu-
tur iudices omnium delictorum, nec efficiuntur exe-
cutores legis Euangelicæ, sed solum ipsorum cano-
num ecclesiasticorum, per quos acceperunt iurisdic-
tionem, ergo non licet eis ultra se extendere.

CAPITVLVM LXV.

*Soli sacerdotes in quantum possunt in foro conscientia sunt exe-
cutores legis Euangelicæ secundum totam suam latitudinem,
& ad istos pertinet punire omnia vitia, quæ in lege Christi
vetantur, & nullus alius quantumcumque potestatis, aut san-
ctitatis hoc potest, & quare hoc fiat.*

SE. D. dicendum est, q̄ executores legis Euan-
gelicæ quātum ad suam totam latitudinem sunt
illi, qui habent iurisdictionem fori conscientia,
& ad illos pertinet vetare omnia vitia, & puni-
re illa. Nam prælatus ecclesiasticus habentes contentio-
fam iurisdictionem, licet ex eo, q̄ sunt ecclesiastici, sint
ministri Christi, tamen ex eo, q̄ contentiofam exer-
cent iurisdictionem, solum se extendit potestas sua ad
illa, quæ in contentione venire possunt, vt demonstrat
nomen iurisdictionis contentiofæ, manifestū est que-
dam, & multa genera peccatorum esse, quæ in cōten-
tione venire non possunt cum peccata non turbent
status politicus, nec status ecclesiasticus, ideo illa alte-
ri foro relinquenda sunt. Iste autē est forus cōscientia.
Et sic habentes forum conscientia vetant omnia vitia,
& puniunt. Nam sacerdos in confessione mandat
peccatori nō solum abstinere a publicis, sed etiam ab
occultis peccatis. Et nō solum ab illis, quæ aliquem
lædunt, sed etiam ab illis, quæ neminem tangunt. Et
nō solum a mortalibus, sed etiam a venialibus, & pro
omnibus istis penam imponit, sc̄ penitentiam arbitra-
riam. Et in isto foro punitur fornicatio simplex cum
meretrice, nec toleratur vllō modo, licet leges politi-
cæ illam tolerant. Hic etiam pena imponitur pro pra-
uis cogitationibus etiam non existentibus in actu, li-
cet lex humana dicat, prauæ cogitationis nemo pena
meretur, & sic de omnibus alijs vitijs quantumcumq;
paruis, etiam si in nullius nocuumentum proueniant:
etiam habentes iurisdictionem fori conscientia sunt,
executores plenarij legis Euangelicæ quantum ad to-
tam suam latitudinem, & nulli alij hoc possunt quan-
tuncumque potestatis iurisdictionis, & honoris, aut san-
ctitatis sint.

Ratio autem huius est, quia præsidēs iurisdictioni
contentiofæ, licet præsentis personis mere ecclesiasticis,
tamen præsentis eis quantum ad id, quod eas re-
spicit mutuo, de quo inter eas contentio oriri potest.
Sed de omni peccato non potest fieri questio, aut cō-
tentio, vt dictum est. Qui autem præsentis foro conscientia

tiæ præsentis hominibus in relatione ad Deum. Nam
confiteri non est introductum per aliquam pacem,
vel bonum communitatis ecclesiasticæ, aut secularis,
sed ex mandato Dei, vt puri efficiantur homines ad
communicandum merita passionis Christi, & sic re-
cipiantur in consortio Dei. Et tamen ad participandū
merita passionis Christi, oportet hominem esse mū-
dum, sicut Christus fuit mundus, qui peccatum non
fecit, nec inuētus est dolus in ore eius 1. Pe. 2. sed non
est mundus, qui agit aliquid de his, quæ Christus ve-
tat, & iudicat esse digna punitione, ergo qui præstet iurisdictionem fori conscientia quantum ad omnia ista
habet potestatem, cum dirigat homines in Deum, &
ipse solus est executor plenarij legis Euangelicæ.

CAPITVLVM LXV.

*An lex Euangelica habeat solum in futuro executores, vel ha-
beat hic. Et quod habeat hic principalem, & directum, & in
futuro habeat executores subsidiarium.*

ALIIQUI putauerunt, quod lex Euangelica
non habeat in præsentis sæculo aliquē exe-
cutorem, sed in futuro, quia ibi punientur
omnia delicta, hic autem multa impunita
manent.

Dicendum, q̄ non est conuenienter dictum, quia
tunc frustra esset posita si nullus esset hic executor
eius, quia incidere tunc in illud, quod dicit legis-
lator, sc̄ partū prodest iura condere, nisi sit, qui ea tuea-
tur, & tamen non existente hic aliquo executore eius
nemo haberet curam de illa, an compleretur, vel vio-
laretur, quod esset eam facere penitus inutilem, ideo
ponendus est hic aliquis executor.

Item patet, quod lex Euangelica pro isto sæculo possi-
ta est, & non pro futuro, quia in futuro non erit locus
honorum, vel malorum operum regulandorum a le-
ge, sed erit locus felicitatis extremæ, & miseræ, & re-
cipiendi, quod hic egerimus. Hic ergo prodest obser-
uari Euangelicam legem, & non in futuro: ergo hic
debet poni executor, & non in futuro, quia alias esset
sicut si quis nollet iumento pabulum dare, & fame
deficeret, & iam mortuo abundanter daret cibum.

Cum autem dicitur, quod in futuro sæculo est exe-
cutor huius legis, quia ibi puniuntur omnia vitia, quæ
lex ista vetuit, dicendum quod ibi est executor quasi
subsidiarius, & tamen principalis executor cōueniēti
legi hic est. Nam hic est executor, qui incitat ad ob-
seruationem legis Euangelicæ promittendo largissi-
ma bona vitæ æternæ, & ipsemet punit quæcumque
errata contra istam legem imponendo penitentiam.
Si autem aliquid hinc impunitū vadit, sc̄ quia iste exe-
cutor non imposuit sufficientem, & condignam pe-
nitentiam, nec penitens eam in se ipse exercuit, ma-
net executor futuri saculi, qui hæc residua cremat in
conflatorio purgatorij ignis, quousque tollatur vni-
uersa rubigo.

Si autem aliquod peccatum est, quod nullo modo
per istum executores punitur in toto, nec in parte, in
re, nec in proposito, sicut sunt peccata illorum, qui
in mortalibus decedunt, manet executor futuri sæcu-
li, qui vniuersa hæc gehennalibus exuret flammis, nū-
quam tamen ad purum reducenda. Et sic ille execu-
tor est in defectum istius, sc̄ licet, quia id, quod
hic non fuerit executioni traditum, ibi
completur, si tamen hic plene omnia
demandarentur executioni exe-
cutor nullus ibi foret.

CAPITVLVM LXVII.

Quod iurisdicatio fori conscientie est nobilior, & excellentior quam alia iurisdicatio in tribus, & quomodo, & quantum, & ad quid intelligitur, & omnes penitentia sunt arbitraria.

Ex his apparet, qd illi, qui presunt iurisdictioni fori conscientie habent nobiliores iurisdictione quam quicumque alij in multis.

Primo quia ipsi soli sunt executores, & iudices per legem Christi secundum totam suam latitudinem, & tamen magna dignitas est, qd quis sit executor, & iudex datus per legem Christi, quae in immensum excedit omnes alias leges.

Secundo excedit alios in latitudinem iurisdictionis, quia oes alias iurisdictiones sunt limitatae ad certa genera peccatorum, vel rerum. Forum autem conscientiae comprehendit quidquid cogitari, dici, aut fieri potest. Nam in quolibet istorum potest peccari, & ad quodlibet peccatum extenditur forum istud: immo, quod plus est, extenditur ad aliquid, quod nec dicitur, nec cogitatur, nec fit, scilicet delicta omissionis, quia aliquando peccat homo per omissionem, scilicet omittendo facere, vel dicere aliquid, quod facturus, dicturus, aut cogitaturus erat, & de his etiam forum conscientiae iudicat. Tertio excedit istud forum alios, quia est minus restrictus legi. Nam ceterae potestates iurisdictionales sunt coarctatae legibus, ita qd non licet iudici facere, quod voluerit, si imponere quamcumque poenam voluerit, vel remittere in totum, sed cogitur infligere poenam a lege taxata, nisi sit talis, qui non sit subiectus legibus. In hoc autem foro potest iudex infligere poenam quae non voluerit iuxta arbitrium. Omnes namque poenae arbitrae sunt. Hoc autem verum est quantum ad id, quod imponitur nomine poenae, secundum autem quantum ad id, quod venit nomine satisfactionis, quod non est poena. Nam in illo non potest confessor taxare, vel moderari, sed quantum incumbit satisfaciendum. Hoc autem dixisse placet propter quosdam simplices confessores, qui cum audiant ecclesiam constituisse omnes penitentias arbitrarias, putant qd de omni eo, quod in confessione veniat possint ipsi arbitrari, ideo si quis confiteatur, qd furatus fuerit mille, vel qd intulit alicui in damnum centum, iubet confitenti, qd det aliquam parvam elemosynam, vel qd faciat dici missas aliquot, & totum residuum remittat. Decipiunt tamen isti seipsos, & decipiunt confitentes, quia ecclesia dedit eis potestatem arbitrandi super eo, quod est debitum Deo, non tamen super eo, quod est debitum proximo, quia alias sacramentum penitentiae esset medium ad patrandum grauissima furta, & per istum modum turbarentur omnia, & destrueretur res publica, si confessor posset peccatorem absolueret ab eo, quod mibi debuit, & sic nulla esset maior iniquitas quam sacramentum penitentiae. Est ergo aduertendum, qd si quis furatur alteri mille, vel infert ei damnum in centum, est hic duplex offensa: una, quae fit Deo, contra cuius legem iste fecit furando, & pro ista debetur certa poena, qua potest confessor moderari ad arbitrium. Alia offensa fit ei, cui ablata sunt centum, vel mille furtim, aut cui damnum irrogatum est, & circa istam nihil potest sacerdos taxare, vel moderari, sed cogitur iubere illi, quod reddat tantum quantum damnum intulit, & non solum quantum valet, res furto sublata, sed etiam damna, & interesse, si talis res erat, cuius absentia tempore intermedio dampna afferret Domino.

CAPITVLVM LXVIII.

Quod concilium generale est congregatio excellentior omnibus congregationibus, & omnibus personis publicis, vel priuatis, & quae sunt excellentiae suae super omnes congregationes, & quod illud solum representat sufficienter ecclesiam vniuersalem.

Omnes his incidenter pertransactis, redeamus ad id, vnde longe digressi fuimus, scilicet qd ecclesia Christi est valde bene ordinata, melius quam status veteris testamenti, licet nunc non sint prophetae, nec aliqui modi consulendi dominum, sicut tunc, sed nunc omnia dubia, quae euenire possunt circa fidem determinantur per ecclesiam, scilicet per generalem synodum legitime congregatam, quae non potest errare in his, quae fidei sunt, & gerit sufficienter vicem ecclesiae totius vniuersalis, & illa representat. Et hoc patet, quia nulla persona singularis, vel publica quantumcumque dignitatis, vel sanctitatis potest sufficienter representare ecclesiam vniuersalem; & conditionem eius habere. Nulla etiam alia congregatio, vel multitudo quantumcumque grauis ecclesiasticorum, vel secularium potest representare ecclesiam vniuersalem, quia quilibet alia preter istam potest errare. Vnde omnes maiores nostri in ecclesia nulli congregationi indubitatae fidem dederunt, nisi isti.

Et hoc apparet in aliquibus, quibus vtitur synodus generalis quibus nulla alia congregatio, vel multitudo vtiur. Nam dicitur congregata in Spiritu sancto. Sic patet ex superscriptione litterarum, qua vtitur quilibet synodus generalis, & incipit, scilicet sacrosancta synodus generalis in Spiritu sancto legitime congregata generale concilium faciens, ecclesiam vniuersalem representans. Item, quod maius est, in diffinitionibus, quas facit synodus generalis asserit cooperari sibi Spiritu sancto, sicut in illa famosa synodo generalis ecclesiae primitiuae, in qua interfuerunt Apostoli. Nam diffiniendo, dixerunt. Placuit in Spiritu sancto, & nobis congregatis in vnum &c. Actuum 15. & tamen nullus iudex quantumcumque sanctitatis, & nulla multitudo in diffiniendo aliquid dicit, placuit in Spiritu sancto, & nobis. Et sic apparet istam esse dignissimam omnium, quae representare possit vniuersalem ecclesiam. Et quia vbicumque Spiritu sanctus interuenit non potest esse error, non potest ecclesia vniuersalis errare, scilicet sacra synodus generalis eam representans, quae in Spiritu sancto regitur in diffinitionibus, quas facit in fide. Et ob hoc recte sacrum Concilium est in fide magister omnium catholicorum, & etiam Papae, & declarat ei quid tenere debeat, & illi obligantur sequi eius diffinitionem.

CAPITVLVM LXIX.

Quod Concilium generale non potest errare in moribus, & quod omnes tenentur obedire eius decretis, licet decreta sua quantum ad mores sunt mutabilia, & dispensabilia, & quod supremum tribunal ecclesiae constituit Christus in concilio generali, etiam supra Papam.

Sicut autem alma mater ecclesia, scilicet synodus generalis non potest errare in fide, ita non potest errare in moribus, quia mores sunt de necessarijs ad salutem aeternam, ideo in omnibus diffinitionibus suis factis circa mores sibi indubitanter adherendum est tanquam non potenti errare. Hoc tamen non tollit quin aliqua ordinationes factae per concilium super moribus, & praecipue in caeremonialibus possint postea mutari

Ecclesia vniuersalis representari potest solum per generale synodum.

Concilium generale omnibus fidelibus, & Papae imponit quod sequeantur.

mutari per illud, vel aliud concilium, quia in diuersis temporibus variatur qualitas legum, & ille, quae prius fuerant bonae, tractu temporis esse nocivae incipiunt. Et tamen quando mutatae fuerunt istae leges per ista synodum, vel per aliam, non arguitur eas fuisse malas a principio, & errare ecclesiam, sed fuerunt bonae, quando datae sunt, & postea tractu temporis incipiunt non esse bonae, de quo supra magis dictum est.

In talibus etiam constitutionibus, licet Papa possit dispensare, cum sit caput ministeriale ecclesiae, vel membrum eius praecipuum, potissime eum tales constitutiones non habeant causam semper manendi, non est inconueniens, nec negamus, dum tamen hoc non faciat contra prohibitionem expressam generalis concilij, quia tunc manifestum est auctoritatem ecclesiae esse maiorem eius auctoritate, qui membrum est illius, cum illa non possit errare, nec in fide, nec in moribus, ille autem in vtroque errare potest, & sepe repertum est, qd summi pontifices in vtroque errauerint.

Ob hoc autem Christus constituit supremum tribunal in ecclesia in sacro concilio, etiam supra Papam. Et non solum in pertinentibus ad fidem, sed etiam quantum ad actiones, quae omnia patent manifestissime ex illo verbo Domini Matth. 18. c. 18. si peccauerit in te frater tuus, corripue eum in te, & ipsum solum, qd si te non audierit, dic ecclesiae, & si non audierit ecclesiam, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus.

CAPITVLVM LXX.

Quomodo ex illa auctoritate Christi, scilicet si peccauerit in te frater tuus, eliciuntur quatuor dicta de auctoritate concilij supra Papam, & quod non potest ibi accipi ecclesia pro iudice partic. lvi. nec pro ecclesia vniuersali, quae est vniuersitas Christianorum dispersorum, sed necessario accipitur pro concilio generali.

Ex hac auctoritate quatuor probantur. Primum quod Christus loquitur hic de generali concilio. Secundum, qd posuit Christus vltimum tribunal Ecclesiae in sacro generali concilio, ita quod post eum non sit ad aliquem recurrendum.

Tertium, quod etiam concilium sit supra Papam, & quod super statu Papae possit adiri generale concilium.

Quartum, qd non solum sit hoc in pertinentibus ad fidem, de quibus nemo dubitat concilium generale excedere Papam, sed etiam in pertinentibus ad actiones morales, de quibus aliqui interdum dubitant.

Primum, scilicet qd loquitur hic Christus de generali concilio probatur, quia Christus dixit, qd si peccator non audierit correctionem coram testibus, qd diceretur ecclesiae. Aliqui autem accipiunt ecclesiam pro iudice ecclesiastico, sed non conuenit, quia beatus Petrus, qui erat Papa remittitur hic ad ecclesiam, cum dicat hic Christus dic ecclesiae, nullus tamen iudex est supra Papam: ergo non potest accipi pro iudice, sed debet accipi pro ecclesia. Et necesse est, qd accipiatur pro ecclesia vniuersali, quia alias non poneretur in ea vltimum tribunal, sicut Christus hic constituit, quia adhuc maneret recursus ad vniuersalem ecclesiam, quae mater est omnium ecclesiarum. Hoc dato, vel accipietur pro vniuersali ecclesia congregata, vel pro dispersa, non quidem potest accipi pro vniuersali ecclesia, quae est vniuersitas Christianorum dispersa per orbem: ergo debet accipi pro ecclesia vniuersali congregata, quae est sacra synodus generalis legitime congregata. Quod autem non possit accipi pro ecclesia dispersa, quae est Christianorum vniuersitas, patet dupliciter.

Primo quia Christus requisit hic Petrum ad ecclesiam

siam ad denunciandum ei delictum peccantis. Et est forma, quam nos tenere debemus in fraterna correctione. manifestum est tamen, quod impossibile est, quod aliquis denunciaret peccatum toti ecclesiae, quia tunc oportebit, qd discurreret per totum orbem vbicumque sunt aliqui Christiani, & nullus Christianus maneret, cui non notificaret, quod cuiuslibet videtur impossibile. Et non solum si cuiuslibet notificandum sit, sed etiam si notificandum sit omnibus ciuitatibus particularibus esset difficillimum, & quasi impossibile. Christus autem nihil tale mandaret, cum ipse dixerit. Iugum meum suauis est, & onus meum leue.

Secundo patet, quia Christus dixit hic, quod si ecclesiam non audierit, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus, ex quo apparet, quod illa ecclesia cui mandatur denunciare delictum est talis, quae potest aliquid dicere peccanti, in quo ipse eam debeat audire. Ecclesia tamen vniuersalis prout est vniuersitas Christianorum non potest per seipsam aliquid dicere, aut facere, cum sit quaedam vniuersitas multorum Christianorum dispersorum per totum orbem, qui naquam conueniunt, nec conuenire, aut concurrere possunt in aliquem vnum actum, ideo nullus actus est; qui posset dici factus esse ab vniuersali ecclesia isto modo accipiendo. Necesse est ergo accipi de sacro concilio generali, qd vocatur ecclesia vniuersalis per sufficientem representationem. Est istud potest mandare delinquenti, quod se emendet, & imponere ei poenam saluare, & si non se emendauerit habendus est tanquam publicanus. Concilio enim generali bene coepunt actus. Nam diffinitiones in fide, & moribus nomine sacri concilij fiunt, & concilium diffinit in causis, & audit illas, & excōicat, & absoluit, & facit omnes actus iurisdictionis, licet alias isti actus videantur esse suppositorum, quia non sunt suppositorum, vt singulorum, sed vt eis resultat quaedam vna cōmunitas, vel quoddam corpus iuris, quod vocatur vniuersitas, & ratione istius resultationis competit eis, quod non cōpeteret eis omnibus, etiam si essent congregati non sub hoc nomine, nec titulo.

CAPITVLVM LXXI.

Secundum dictum ex eadem auctoritate, si peccauerit, scilicet, qd Christus posuit supremum tribunal Ecclesiae in concilio generali, & quod post illud non sit ad aliud recurrendum.

Secundum erat, quod Christus posuit in generali concilio supremum tribunal ecclesiae, & qd post illud non sit ad aliquem recurrendum. Hoc patet, quia cum aliquis peccat, primo ille, qui nouit peccatum debet eum admonere inter se, & illum solum, & si sic non vult emendari, debet adhibere postea duos, vel tres testes, & coram ipsis debet rursus admonere peccantem. Et si sic non emendetur, debet dicere ecclesiae, id est generali concilio, & postea non ponitur aliquis, cui debeat denunciari, etiam si non audierit ille ecclesiam. Sed dicitur, si non audierit ecclesiam sit tibi, quasi ethnicus, & publicanus, & non ponitur aliquod aliud remedium. Si tamen esset adhuc aliud tribunal, ad quod posset recurri, non diceretur, qd peccator habendus esset tanquam ethnicus, & publicanus, quousque denunciaretur peccatum coram illo tribunali, & ibi increpitus non audiret. Ecclesia ergo ista vniuersalis, id est concilium generale est vltimum tribunal, ad quod in ecclesia recurri debet, aut potest. An ergo in omni correctione fraterna, quando peccator non audit, deueniendum sit per media vsque ad generale concilium, & an in correctione illa debent teneri alia intermedia, quae Christus hic non expressit, non pertinet

tinet ad presentem considerationem: Dicitur forte Deo dante super Matthaeum suo loco. Quod autē sic debeat intelligi ista auctoritas, testis est nobis beatus Hieronymus, qui loquens de clauibus, cui tradite sint, san beato Petro an toti ecclesiae, ait. Has clauis regni caelorum ligandi, & soluendi non vnus homo, sed vnitas accepit ecclesiae, s. vnitas ecclesiae vniuersalis. Et subinfert. Hanc domū si quis corrigentem corripientemque audire contempserit, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus. Et sic vult, qd ecclesia vniuersalis sit ista, quae debet vltimo audiri in correctione fraterna, cum vocet eam vnitatem ecclesiae. Quod nō competit, nisi ecclesiae vniuersali. Et quia corrigere, & corrumpere potest, necesse est, qd non sit ipsa vniuersitas Christianorum dispersa, sed multitudo congregata, s. generalis concilij, cui competit corrigere, & corrumpere quemlibet fidelem, & quilibet teneatur ei obedire, intantum, qd qui non audierit habendus sit, vt paganus, & extra legem Christi.

CAPITVLVM LXXII.

Tertium dictum ex eadem auctoritate si peccauerit, quod concilium generale sit super omnes homines etiam supra Papam, & quod in tangentibus statum Papae possit recurri ad concilium generale, & quod beatus Petrus Papa concessit se minore concilio generali.

Auctor i Matth. c. 16. quae. 265. ait Papae esse supremum Ecclesiae Hierarchia, & pertinere ad eius dispositionem de officiis negocij Ecclesiae.

TERTIUM erat, qd concilium generale sit etiam supra Papam, & qd in tangentibus statum Papae possit adiri concilium generale, & in hoc sunt rursus duae particulae. Prima est, qd concilium sit supra Papam. Secunda est, qd possit adiri concilium in tangentibus Papam, s. qd aliquis possit accusare Papam, vel denūciare de eo corā generali concilio. Prima patet ex ordine literae hic. Nam ille, qui quiesuit nunc a Christo, & cui Christus respondit, fuit beatus Petrus. Nam ipse quieserat quoties remittendū erat homini peccanti in nos, & postquam Christus respondit sibi ad hoc, dixit sibi. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te, & eum solum &c. & postea subdit, qd si illos non audierit dic ecclesiae. Et sic remittit Petrum ad denunciandum crimen peccatoris ecclesiae. Ex quo patet, qd superior est illa ecclesia, ad quam Petrus remittitur quā ipse Petrus. Quia in iudiciis semper sit recursus de inferiori ad superiorē. Et si Petrus esset maior quam ecclesia, vel saltē aequalis ei nō remitteretur ad eam, sed sufficeret, qd cōstaret sibi de delicto, & puniret illud. Nam iudex superior nunquā litigat coram inferiore, nec appellatur a superiore ad inferiorem, sed ē contrario: ergo ecclesia illa, s. concilium generale supra Petrum erat, qui erat Papa. Bene autem concessit Petrus in actibus suis, & ostendit, qd concilium generale esset maior eo, quia ipse subibat mandata generalis concilij. Etiam increpitus obiecta sibi auctoritate sacri cōcilij generalis tacuit. Primum patet, quia Apostoli, & seniores, qui erant congregati in Ierusalem, & faciebant generale concilium: audientes, qd Samaria recepit verbū Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem. Ecce patet, qd concilium putabat sibi licere mandare, quod vellet istis duobus Apostolis, & quibuscunq; alijs. Et ipsi non resisterūt, sed mox suscepto mandato congregationis iuerunt illuc. Sic patet Actuum 8. Secundum patet, qd qñ Petrus subtraheret se a gentibus, & non māducabat cū eis de cibis cōiibus, sed cepit obseruare legalia propter quosdam, qui venerant a Iacobo, & erāt de circuncisione, & pp hanc simulationē scandalizarentur gentiles, putātes, qd etiam tenerentur obseruare legalia, Paulus increpuit Petrum dicens, qd nō ambularet ad veritatem sa-

cri Euangelij, idest determinationis facte in concilio, cui erat obediendum, sicut in Euangelio, nā in Euangelio Christi nihil dicebatur de obseruando, vel non obseruando legalia, confestim quippe Petrus tacuit, & nō rēdit ad increpationem Pauli, quīs eū dure increpauit. In quo apparet, qd Paulus credebatur Petri obligatum ad obseruandum determinata per Cōcilium generale, quia alias non iulle eum increpasset. Etiam Petrus credebatur se subditum cōcilij determinationi, & statuto, quia alias respondisset Paulo increpātū eū, & nō cōcessisset per taciturnitatem se peccasse, & sic apparet, qd Petrus credebatur se inferiorem concilio.

CAPITVLVM LXXIII.

An possit euitari potestas, & auctoritas concilij generalis supra Papam ex eo, quod quando Christus dixit Petro, si peccauerit in te &c. non erat Petrus Papa sed persona priuata, & quod non, sed necesse sit intelligi pro tempore, quo Petrus erat Papa.

SECONDAM aliquis dicit, qd ista non stant, quia licet Christus dicat ista Petro, tamen ipse non erat tunc Papa, quia non fuit Papa, nisi post mortem Christi. Ipse autem viuente ipse erat Papa, & dominus, & legislator, & vt comprehensue dicamus, ipse erat omnia, iō Petrus erat tūc persona priuata. Et sic dato, qd remittatur ipse ad ecclesiam ad denunciandum delicta fratris, non sequitur Papam remitti ad concilium, vel concilium esse supra Papam, & tenere super eum tribunal iurisdictionis. Dicendum, qd hoc non stat, sed bene colligitur ex hoc loco cōcilium esse supra Papam. Nam licet tēpore Christi beatus Petrus non esset Papa, sed adhuc in minoribus constitutus, sicut quilibet aliorum Apostolorum. tamē istud, quod Christus dixit ei, s. si peccauerit in te frater tuus: dixit ei pro tpe, quo erat futurus Papa, quod patet, quia immediate, vt Christus mortuus est, fuit Petrus Papa propter potestatem sibi traditam a Christo, quia non erat mansura ecclesia sine capite presente ministeriali, vel vero, & tamen Christus dixit hoc Petro nō pro tempore, quo Christus viuere inter homines, quia illo tempore nō erat necessarius ille ordo in correctione fraterna. Nec est dicendum, qd tpe Christi si quis Christianus vellet fratrem suum corrigere de peccato deberet vltimo recurrere ad ecclesiam, & post eam non haberet, ad quem recurreret, sed habendus esset peccator velut ethnicus, & publicanus, sed recurrendum esset ad Christum. Nam cum ipse esset Deus, & legislator, & caput, & auctor noui testamēti: ad ipsum esset recurrendum vltimate in omnibus simpliciter, & potissime in illis, quae concernebant testamentum, siue legem, quam ipse dabat, & tamen remittit hic Christus Petrum ad ecclesiam vltimate quasi non sit aliquis alius, qui post illam possit adiri: cum immediate ecclesia non audita iubet peccatorem habendum tanq̄ publicanum, & ethnicū. ergo videtur, qd loquitur de tpe, quo ipse non esset conuersatiuus inter homines, & non posset ad eum recurri. Ex quo apparet, qd post mortē Christi Petrus in correctione fraterna remittitur vltimate ad ecclesiam, & tñ Petrus erat tunc Papa: ergo Petrus, qñ erat Papa, remittitur ad ecclesiam. Si autem aliquis contendere velit contra id, quod supra diximus, s. qd Petrus nō fuerit Papa mox, vt Christus mortuus est, licet hoc sufficienter probari posset, quia tñ nō facit aliquid ad propositum, an immediate, vel aliquanto tpe post effectus fuerit Papa, nō curabimus in presenti, & forte in alio loco opportunius comprobabimus. Nam dato, qd aliquis dicat beatum Petrum nō fuisse Papam illico, vt Christus mortuus est,

est, necesse tñ habet cōcedere, qd Petrus fuerit aliquo tpe Papa post Christi mortem, cum ipse ponatur primus Vicarius, & successor Christi, ista tñ lex de correctione fraterna, quae data fuit omnibus in persona Petri, necesse erat, qd cōpeteret Petro post mortē Christi quicunq; occurreret sibi frater, qui peccaret in ipsum, & lex non esset data pro certo tpe, sed ad aeternū quandiu nouum testamentū duraret: ergo Petrus existens Papa ad ecclesiam aliqui iuratus erat pro correctione fraterna. Et accipitur ecclesia pro cōcilio, vt supra probatum est: ergo Papa ad concilium generale remittitur, & concilium generale est superius.

CAPITVLVM LXXIII.

Quod crimina Papae possunt denunciari in concilio generali, & ibi possit accusari de eis.

SECONDAM particula huius tertij dicti erat, qd in tangentibus statum Papae potest generale concilium adiri per viam denunciationis, aut accusationis, s. qd aliquis potest denunciare Papam peccatum coram cōcilio generali, vel accusare eū de crimine. Et hoc patet ex predicta auctoritate sumpta per prius. Nam supra probabamus, qd Papa remittitur ad concilium generale denunciando peccatū alicuius, s. quia beatus Petrus, qui erat Papa, & remittebatur ad ecclesiam. Nunc autē dicimus, qd si Papa peccauerit, & aliquis cognouerit peccatū eius, qd potest denunciare illum in Concilio. Quod patet, quia sicut ista lex data est in persona Petri, eo qd ipso interrogante data est, ita & ad ceteros Christianos pertinebat, sicut nūc tenet tota ecclesia, & est manifestum, quia alias fuisset ista lex personalis, quae comprehenderet solum Petrum, & duraret solum tpe suo, Christus tñ non dedit leges personales, nec locales, nec temporales, sed omnino generales duraturas ad omne tempus, comprehendentes oēm sexum atatem, & statum hoīum ratione vtiū. Et hoc est vnum, in quo differt legislatio Christi a veteri testamento, & ab omnibus alijs legislatio-nibus. Quia nulla fuit vnquam legislatio ita generalis sine particularitate, & limitatione aliqua. Necesse est ergo extendi illam legem ad omnes hoīes, & tūc stabit, qd quicunq; Christianus videat fratrem suum in se peccantem possit eum corrigere hoc mō, Papa tñ est frater cuiuscunq; Christiani. Nā Christus dixit Matt. 22. nolite vocare vobis patrem super terram, omnes enim vos fratres estis. Et sepe ēt iura volunt Papam cōprehendi sub hac appellatione fratris, licet pp honorem, & reuerentiam status alijs nominibus eū conuenerimus appellare. Non tñ tollunt hęc eū esse fratrem nostrum, & non patrē, cum ipse adhuc sit super terrā quandiu Papa est, & nemo super terrā pater vocāndus est, sed oēs, qui in terra sunt, fratres sunt. Est ergo Papa frater cuiuslibet Christiani, & sic includetur in hac lege, s. si quis viderit fratrem suum errātem in se, idest peccantē. Et tunc poterit quilibet vti q̄ eum hac correctione, & nouissime denūciare ecclesiam si se nō correxerit denunciato crimine coram testibus, & sic ecclesia, idest generale Concilium cognosceret hic de statu Papae. Verum est, qd glossatores, & doctores iuris canonici volunt, qd Papa non possit denunciari, nisi de illo crimine, de quo potest accusari, & p quo pot deponi, quia alias esset frustratoria denunciatio. Sed de hoc ēt nō curo ad propositum nostrum, quia satis est, qd ipsi concedunt casum esse, in quo Papa denunciari possit, s. in omnibus, in quibus potest accusari. Et dant doctores iuris canonici, & signāter Io glossator decretorum vnam regulam, quia quicunq; reperitur, qd Papa potest accusari, vel iudicari, vel deponi intelligitur

per generale concilium. Et sic ista est ecclesia, ad quam recurritur in factis Papae. Ad hoc quasi innumerabiles sunt auctoritates Hieronymi, Augustini, Gregorij, & summorum pontificum, & decreta, & auctoritates. Sed in presenti non est intentio nostra colligere materiam istam, vel summam eam, quia istud esset longissimum, sed solum incidentaliter declarare illā auctoritatem. Si peccauerit in te frater tuus &c.

CAPITVLVM LXXV.

Quartum dictum ex illa auctoritate. Si peccauerit scilicet, quod non solum de pertinentibus ad fidem concilium iudicat Papam sed etiam in pertinentibus ad mores, & crimina.

QUARTUM dictum, quod eliciebatur ex hac auctoritate, si peccauerit &c. erat, qd non solum in pertinentibus ad fidem concilij videt de statu Papae, sed etiam in pertinentibus ad actiones. Nam quicunq; aliqui declarant Papam subiectum esse ecclesiae vniuersali matri suae: cuius vicem plene tenet sacrum generale Concilium, aliqui nō s. m Deum, sed s. m hominem fauere volentes pontificibus quasi constitutes eos Deos impeccabiles, dicunt verum esse in his, quae fidei sunt Papam subiectum esse Concilio, quia de hoc expresse cōtinetur in c. si Papa io di. qd pro causa fidei Papa accusari, & deponi possit, pro alijs autē delictis dicunt eum soli diuino arbitrio relictū, & neminem mortalium, nec etiam concilij generale posse iudicare, sicut videt ipsum c. si Papa dicere, & quaedam alia iura. Et non aduertit ad istam auctoritatem Domini, quae maior est quibuscunq; Epistolis summorum pontificum, ex qua necesse est accipi Papam subiectum fore iudicio concilij generalis, non solum in pertinentibus ad fidem, sed etiam in tangentibus actiones. Quia i ista lege de correctione fraterna Christus subiecit beatum Petrum ecclesiae, quae est concilium generale, vt supra declaratū est, & tñ lex de correctione non solum habet locum in peccato heresis, sed etiam in omnibus alijs, sicut tota ecclesia obseruat. Item ex forma verborum Christi magis apparet, qd intelligatur de peccatis actionum quam fidei, quia dicitur si peccauerit in te, idest q̄ te, & iste est sensus verissimus, vt patet ex contextu literae. Nam querebat ibi Petrus quoties remittendū esset proximo, si peccaret in eum, an vsque ad septies, & Christus dixit, qd non solum vsque ad septies, sed etiam vsque ad septuagies septies. Et sic referendum est hoc ad ea, de quibus ibi agitur, & illa sunt peccata actionum, quae sunt in damnum proximi. Itē patet, quia si ista regula solum intelligeretur de peccatis heresis, non dimississet Christus aliquem modum, per quē corrigeremus fratres peccantes, & delinquentes in actionibus, quod esset inconueniens, cū plus hoīes peccent circa actiones, q̄ circa fidem, quia circa fidē est solum vnū peccatum, s. heresis, vel infidelitas. Et circa actiones sunt infiniti modi peccandi, sicut dicit Arist. 2. Ethic. c. ad hoc aut. sicut Pythagorici dicūt peccare infiniti, idest infinitis modis cōtingit peccare in actione, quia de fide nec Pythagorici, nec Arist. loquitur. Etia quia magis inclinatur hoīes ad peccandum circa actiones q̄ circa fidē, quia circa actiones est aliquid delectabile, qd ad peccadum trahat, & terribile, qd a bono distrahat, & ad peccadū inducat. Circa fidem aut non est aliquid delectabile, vel triste attrahens, vel distrahens, sed solus error, ideo rarius in hoc hoīes peccant. Sapiens tñ legislator magis aduertit ad ea, in quibus pluries, & facilius hoīes peccant, & in illis ponit leges, Christus ergo magis poneret legē de actione corrigenda q̄ de fide: ergo non solum intelligitur de correctione in peccato

peccato heresis, sed magis in alijs peccatis actionum. Item patet, quia non solum intelligi oportet potius ista lex de peccatis actionum quam de peccatis fidei, sed etiam vtrumque aliquantulum, quod non intelligitur de peccatis heresis, quia in peccato heresis ponit Apostolus ad Titum c. vlt. aliam formam corrigendi, dicens. Haretici hominem post primam, & secundam admonitionem deuota: subuersus est.

Regula qua datur Christus de correctione fraterna, quod intelligenda.

Et in ista lege de correctione fraterna ponuntur ad minus tres admonitiones ante quam peccata enitentur, scilicet vna, quod sit inter corrigentem, & peccatorem, & alia, quod sit inter corrigentem, & peccatorem coram duobus testibus, & tertia, quod sit ab ecclesia, & ante istam tertiam admonitionem non est deuitandus peccator: ergo vtrumque non intelligatur ista regula de correctione peccantis in heresim, sed in alijs peccatis actionum, licet quantum ad hoc non infuso magis, tenendo quod ad omnia peccata extendatur. Item patet, quia si peccauerit in te frater tuus, id est te, quia ista prepositio, in denotat aduersus, vel contra, & tunc peccatum fidei non est aliquod hominem, sed solum deum, ideo intelligitur de peccatis actionum. Si autem exponas, sicut quidam exponunt, scilicet peccauerit in te frater tuus, id est te sciente, quod satis vix extortum a propria significatione terminorum, tunc adhuc magis conuenit peccatis actionum quam fidei, quia magis contingit, quod quis videat peccantem, proximum suum circa actiones, quam circa fidem, eo quod peccatum quam fide in sola anima est, non recte credendo, peccatum autem actionum exterius est, & videri potest. Etiam, quia peccare circa actiones contingit infinitis modis, ut supra dictum est, peccare autem circa fidem vnicuius modo, id est potius potest quis videre, vel scire peccatum fratris sui in moribus, quam in fide. Et sic de actionis peccato potius intelligitur quam de peccato morum. Apparet ergo ex his, quod intelligi debeat ista regula Christi de correctione circa peccata actionum, & tunc istam regulam remittitur Papa ad Concilium denunciando peccata cuiuslibet alterius, & quilibet alius remittitur ad concilium denunciando peccata Papa, cum ipse sit frater omnium: ergo et circa peccata actionum Papa potest iudicari per generale Concilium.

Et sic factum est sepe antiquitus, ut patet in beato Damaso Papa, qui accusatus fuit de adulterio, & coram concilio generali se purgavit cum 45. episcopis. Sic et Symachus Papa tempore regis Theodorici regnantis in Italia coram sancta synodo purgatus est, & ita de multis alijs summis pontificibus, ut legitur in gestis summorum pontificum, & in historia beati Damasi, quam ecclesialegit, & saepe in decretis, ut patet 2. q. 5. Facile autem nobis erat iudicare ad decretum si Papa. Et ad illud dicta per mundum. Et ad illud c. l. aliorum causas, quae sunt potissima fundamenta eorum, qui volunt humanis adulari summis pontificibus constituendo eos incastigabiles circa quascunque actiones, etiam si quotidie vnus summus pontifex notorie mille homines occideret, sicut quidam non erubuit in scriptis suis asserere. alia etiam sunt, sed minus militans. Quia tamen non fuit propositi nostri materiam istam colligere, nec eam directe tangere super sedemus.

CAPITVLVM LXXVI.

Quod Christus dimisit in ecclesia vnum supremum tribunal, quod non potest errare, concilium ad quod in omnibus dubijs tam in fide quam actionum recurrendum est, & quod determinationi suae, ita standum est ac si Deus per prophetas responderet, vel per alios modos consulendi, qui erant in lege veteri, & quod auctoritas ecclesia maior est quam auctoritas Angelorum.

APPARET ergo inductum ex omnibus praedictis, & praecipue ex fundamentis Euangelicis Christi

stum reliquisse in ecclesia vnum tribunal supremum, quod de omni homine habeat iudicare, & istud est sacrum concilium generale ecclesiam vniuersalem matrem nostram sufficienter representans, & conuenienter. Et istud tribunal est impeccabile, nec vllatenus errare potest in his, quae de necessitate salutis sunt. Et ob hoc ad ipsum pertinet iudicare, & determinare vltimate de omnibus dubijs tam in fide quam in actionibus, & post eius determinationem non licet alicui fidelium resistere, quia manifeste iudicio diuino resisteret. Et tantum credendum est huic tribunali in omnibus, quae diffinierit, sicut in veteri testamento prophetis respondentibus ex parte Dei, & alijs modis consulendi dominum, de quibus supra dictum est. Omnia haec praesupponenda fuerunt ad responsum argumenti, ut cognosceretur leuissime, & in transitu potestas, & inuariabilis ecclesiae in determinando, & quomodo sit eius auctoritas super omnem auctoritatem, quae sub Deo est. Nam maior est quam auctoritas Angelorum, ideo Apostolus ad Gal. 1. dicit, quod si quis voluerit euangelizare aliud quam euangelizatum est per totam ecclesiam, etiam si sit Angelus de caelo, quod anathema sit. In quo apparet dupliciter auctoritas ecclesiae esse super auctoritatem Angelorum. Primo, quia mandat ecclesia, quod non credatur eis si contrarium asseruerint, & tamen si maior esset auctoritas Angelorum, quam ecclesiae: posset, & deberet credi Angelis contra ecclesiam, & ecclesia non posset legitime ponere istam prohibitionem. Secundo, quia Apostolus nomine totius ecclesiae anathematizat Angelos de caelo si contrarium asserant ei, quod ecclesia euangelizauit concorditer per totam terram.

CAPITVLVM LXXVII.

In quo finita digressione respondetur rationi tertiae principali. Et hic de negatiua facti, an possit probari, & quid sit probatio directa, & de negatiua limitata, & illimitata.

IN VNO respondendum ad argumentum, & dicendum, quod in praesenti non potest dici, quod ista veritas, de qua agitur, scilicet Christus mortuus fuit tali die, vel tali pertineat ad illas ecclesiae determinationes, quae sunt de actionibus, & quae sunt variabiles. Nam si ad illas pertineret esse facile respondere, scilicet quia ecclesia circa tales saepe facit variationem, ita quod contra aliquid, quod vno tempore determinauit, determinat alio tempore, sicut patet in diuersis legibus ecclesiae sticis antiquis quae nunc abrogatae sunt. Et quotidie sic facit, & facere potest ecclesia, cum experientia temporum ostendit, quod illud, quod antiquitus fuerat bonum, & vtile nunc efficiatur inutile. Non enim potest dici sic in praesenti, quia propositio ista est de his, quae credenda sunt, & non de his, quae agenda sunt, ideo si semel fuerit vera, necesse est iam postea semper esse veram. Et ob hoc si ecclesia semel determinauit eam, ut veram, non potest postea contrarium determinare, sed necesse est eam semper esse veram, quia alias ostenderet ecclesia sepius errasse, vel nunc erraret, quod est impossibile, sicut supra declaratum est. Dicendum ergo est ad argumentum, quod ecclesia nunquam talem propositionem diffiniuit, scilicet quod Christus mortuus fuerit tali die, vel tali, scilicet quod 8. Calendas Aprilis mortuus fuerit, & sic non obligamur ex hac parte hoc tenere.

Sed aliquis dicit, quod ista assertio est praesumptuosa, scilicet quod ecclesia nunquam determinauit talem propositionem, quia ista est negatiua facti, quae probari non potest, quia negantis factum per rerum naturam nulla potest esse directa probatio.

Respondendum vno modo, quod verum est, quia negatiua

Cocilium generale est impeccabile.

Testis qui admittendus.

negatiua facti non potest probari directe: potest tamen probari indirecte, & sic aliquo modo probari potest. Hoc patet ex illo loco iuris, vnde sumptum est verbum. Nam ibi dicitur: negatis factum per rerum naturam nulla potest esse directa probatio. Et sic non dicitur, nulla potest esse probatio: sed, nulla potest esse directa probatio: sola enim directam probationem excludit, indirectam autem non negat.

Est enim probatio directa, quae fit per causas rei, non quidem per causas essendi, sed per causas, vel media cognoscendi. Et quia omnia, quae sunt, cognoscuntur per aliquem de quinque sensibus, causa probationum dicuntur sensationes istorum sensuum, utpote quia aliquid visum est, vel quia auditum est, vel odoratum est, & sic de ceteris. Et sic in forma deponendi testium dicitur, quod testis reddit causam dicti sui, quando ipse asserens aliquid, si queratur ab eo, quomodo scit, respondet, quia vidi, vel quia audiui, si talis est res, quae per auditum probari queat, utpote si est quastio de dicto, & sic de odoratu, & tactu. Nam per omnes istos sensus potest reddi causa dicti alicuius testis, & ad illos stat vltima resolutio in probatione, ideo cum testis dicit, quia vidi, vel quia tetigi, aut quia odoravi, vel audiui, si res est talis, de qua agitur, & per istos sensus cognosci debeat, non queritur aliquid ultra tanquam iam uenerit, & se resolutur ad causam primam dicti sui. Ita ergo est directa probatio. Est autem indirecta probatio, quae non fit per aliquam de causis dictis, sed per quasdam circumstantias. Probationem autem directam non recipit negatiua facti, quia illa fit per causas. Negatiua autem non habet causas, nec essendi, nec probandi. Non quidem essendi, quia negatiua est de non ente. Non ens autem causam non habet, quae ipsum efficiat. Etiam non habet causas cognitionis, & probationis, quia ista causa sunt quinque sensus. Et tamen quod non est, nec potest videri, nec audiri, nec tangi, nec odorari, nec gustari, quod autem videtur, coloratum est, vel lucidum, & sic aliquid est. Quod verò auditur, sonus est. Quod tangitur frigidum, vel calidum est, vel habet aliquam de qualitatibus tangibilibus, quod odoratur odorem habet. Quod gustatur dulce, vel amarum est, vel de alijs saporibus aliquem habet, & omnia ista aliquid sunt: non ens ergo non potest percipi aliquo de quinque sensibus.

Indirecta autem probatio fit, non per causas, sed per quasdam circumstantias, scilicet per priuationem actus: nam sicut dicit Aristoteles 5. Ethic. rectus est iudex sui, & obliqui, ita per habitum cognoscimus ipsummet habitum, & priuationem, & per ens cognoscimus ipsum ens, & non ens. Non quidem, quod cognoscamus de non ente quid sit, quia impossibile est, sed quod cognoscamus de non ente, quod non sit, id est non habet essentiam, nec etiam actualiter subsistat. Et patet, quia quod aliquis homo currat, potest cognosci per causam, quia habet causam cognitionis, scilicet visum. Nam potest videri cursus, cum motus apprehendatur visu, & sic testis potest deponere de aliquo, quod curreat.

Si autem dicamus iste homo nunc non currit, ista negatiua non potest probari per rerum naturam, id est per aliquid existentem in rerum natura probatione directa, quia tunc non entia haberent causas positivas, & tamen potest probari indirecte, scilicet per priuationem habitus. Nam sicut ego per visum cognosco, si quis me praesente currat, quod ille currit, ita si quis mihi praesens est, & non currit, cognosco ipsum non currere, & tamen currere per seipsum cognoscitur, quia videtur: non currere autem non cognoscitur per se, sed per priuationem cursus, vel per oppositionem ad cursum. Sic etiam sonus est, qui per se comprehenditur auditu, & tamen per auditum comprehendimus etiam ta-

citurnitatem, non quod taciturnitas sit obiectum, vel pars obiecti auditus, sed quia est priuatio obiecti auditus. Vnde sicut, aliquo loquente coram me, ego cognosco, quod ille loquitur, ita si, me praesente, taceat, cognosco, quod non loquitur, & tamen quod loquatur, ego per causam cognosco, scilicet quia audio, & quod non loquatur, vel quod taceat non possum cognoscere per causam, quia nulla causam habet, nec audiri potest, sed cognosco per priuationem soni, qui est obiectum auditus. Ita per tactum cognosco, quod aliquid est frigidum, vel calidum, & cognosco, quod non est frigidum, nec calidum, sed primum directe, & per causas, secundum indirecte, & per priuationem causae, ita est de odoratu, & gustu.

Secundo modo potest responderi, quod negatiua facti, si fit simpliciter indeterminata, nullo modo potest probari a nobis, & tamen, si fit determinata per locum, & tempus, & alias circumstantias, potest probari. Utpote si dicatur. Nullus homo vnquam delectatus est magis in auditu quam in visu, vel gustu, ista est illimitata respectu temporum, & locorum, & subiectorum, ideo nemo erit, qui possit probare istam negatiua facti, an vera sit, vel falsa fuerit, cum ex nulla parte limitetur, si autem sit negatiua limitata poterit probari, & quanto fuerit magis limitata tanto facilius probabitur, ut ista. Nullus homo comedit in ecclesia, haec est limitata respectu loci. Et ista. Nullus homo cantabit hodie. est limitata respectu temporis. Et ista. Homo iste nunquam comedit, est limitata respectu subiecti. Si autem dicatur: iste homo non currit hodie hic, vel non currit hodie in ista ciuitate, est limitata respectu temporis, & loci, & subiecti, ideo ista quasi, ita facile probatur, sicut affirmatiua habens causas cognitionis, & probationis.

CAPITVLVM LXXVIII.

Quod ista negatiua. Ecclesia non diffiniuit de die mortis Christi est valde limitata, & potest faciliter probari, & ibi de quatuor concilijs Apostolorum, vel de quatuor sessionibus eiusdem Concilij. Et quanta fides danda sit concilijs pronuncta libus.

AD propositum dicendum, quod ista negatiua facti, scilicet Ecclesia nunquam determinauit istam propositionem de morte Christi, est multum limitata, quia est limitata respectu subiecti, & quodammodo respectu loci. Respectu subiecti patet, quia ecclesia, ad quam pertinet determinare, non est, nisi concilium generale, & ista concilia non sunt infinita, quia certum est quot fuerunt a principio ecclesiae primitiuae. Etiam est quodammodo determinatio respectu loci, cum determinationes conciliorum reperiantur in certo loco. Nam solum cognitum est, quot generalia concilia fuerunt a principio ecclesiae, sed etiam de quolibet istorum scriptum est diligenter, quot sessiones habuit, siue actiones, ut nominabant antiqui, & in qualibet actione, siue sessione quid determinabatur, & omnia alia, quae dicebantur, & mouebantur, siue concluderentur, siue non, ut patet ex libris Isidori de synodis, qui diligenter omnia notauit. Inueniuntur etiam libri aliarum synodorum de gestis earum. Et si fuisset forte aliqua synodus, de qua non haberentur libri, nec memoria, illa haberetur pro non synodo, & de determinationibus eius non haberetur aliqua affirmatio, quia in iure idem est non esse, & non apparere, ut in illa lege vulgata, scilicet Rutilia pola. Legantur ergo omnes diffinitiones factae in concilijs generalibus, & non reperietur, quod ibi diffiniatur de die mortis Christi, quod fuerit 8. Calendas Aprilis, vel quando fuerit. Adhuc autem magis apparet hoc, quia ista negatiua est multum limitata.

Negatiua facti in determinata nullo modo potest probari.

limitata, quia non debet probari, nisi quod vsque ad tempora Augustini ecclesia non determinauerat de die mortis Christi, cum ad eius auctoritatem, que cotrarium videtur sapere, respondendum sit. Et manifestum est, quod vsque ad tempora Augustini non fuerat aliquod concilium generale, de quo ecclesia faciat mentionem, nisi concilium generale Apostolorum, de quo aliqui volunt, quod fuerunt quatuor concilia Apostolorum, & alij, quod fuerit vnum semper actu manens, & habuit quatuor actiones, vel sessiones, de quibus fit mentio in actibus Apostolorum, in quo non est diuersitas.

Prima sessio patet Actuum 1. vbi congregatis Apostolis, & multitudine elegerunt Mathiam Apostolum loco Iuda.

Secunda actio, vel concilium est Actuum 6. vbi Apostoli conuocauerunt multitudinem, & elegerunt Stephanum, & alios sex in diaconos, vel ministros distributionis quorotidianae mensarum.

Tertia actio, vel concilium famosissimum est Actuum 15. vbi Apostoli, & seniores, & ecclesia diffinierunt non cogi conuersos de gentilitate ad legalia.

Quartum concilium, vel actio est Actuum 21. vbi iniunctum fuit Paulo, quod obseruaret ritum purificationis, & ibi dicitur, quod fratres ei mandauerunt, scilicet alij fratres de ecclesia, qui poterant ei mandare tanquam ecclesia membro suo. In his concilijs non determinatum fuit aliquid de morte Christi de die, nec de anno, quia nihil tale constat ex actibus illorum conciliorum. Item patet efficacius, quod illo tempore nihil tale determinaretur, cum esset notissimum, & nemo esset, qui ignoraret, quia ista concilia fuerunt pauco tempore post mortem Christi, & omnes isti, qui stabant in concilijs fuerunt in Ierusalem, vel in regione die mortis Christi, ita quod notorie illis costiterat de die mortis eius.

Post ista autem concilia Apostolorum facta in Ierusalem nullum fuit concilium generale in ecclesia vsque ad concilium Nicenum, quod fuit tempore Constantini imperatoris, vt patet primo libro historie tripartite. Et ibi declaratur, quomodo ante tempora Constantini propter timorem persecutionis magnae, quae feruebat in ecclesia, episcopi de diuersis locis non audebant conuenire in vnum, vt synodos celebraret, sed primam synodum generale, scilicet Nicenam feruor Constantini principis excitauit. Augustinus autem pauco tempore post mortem Constantini fuit, cum fuerit conuersus ad fidem, cum esset annorum triginta, & imperabat tunc Theodosius senior, & erat episcopus Mediolanensis. Ambrosius. Vnde si concordentur, primo vt patet ex historia tripartita, & ex libro Ecclesiasticae historie, quam scripsit Rufinus Graecus, & completit Hieronymus, non repetentur aliqua concilia fuisse ante beatum Augustinum, nisi Nicenam, & Sardinensem, quorum actiones completissima manent vsque hodie in multis locis, & non inueniuntur in eis aliquid tale determinatum: immo nec de talibus facta mentio, quia in illis duobus concilijs solum fuit laboratum ad extirpationem quarundam haesum pro tempore in surgentium. Concilia vero prouincialia, & episcoporum multa fuerunt tam ante Constantinum quam post, & ante Augustinum, in quibus diuersa determinata sunt. Sed de illis non est nobis sermo, quia illa nec sunt ecclesia vniuersalis, nec illam plene, & conuenienter representant, ideo possunt errare, & actiones eorum saepe corriguntur, & subsunt iudicio concilij generalis, & etiam iudicio Papae, ideo quidquid in illis sit non facit nobis multam fidem.

Et in hoc multi decipiuntur loquentes de potestate summi pontificis in comparatione ad alia concilia

generalia. Nam reperiuntur multa concilia, quorum actiones per Romanos pontifices repudiate sunt, & iustissime reprobatae, ex quo arguunt Papam posse iudicare super concilium generale, & danare, & reprobare quae ibi approbata fuerint. Et non aduertunt, quod illa erant concilia prouincialia, vel patriarchalia, aut episcopalia. Nam si fuissent generalia non se introumisisset summus pontifex iudicare super his, quae a patribus iudicata fuissent: non ergo fuit per aliquod concilium generale determinatum ante tempora Augustini de die mortis Christi, quando fuerit. Et sic non potest dici, quod esset determinatio ecclesiae.

CAPITVLVM LXXIX.

In quo declaratur, quod licet non reperiatur ab ecclesia diffinitum de die mortis Christi, quia tamen ecclesia hoc tenet, an sufficiat, & ibi bona regula circa talia, quae vniuersaliter tenentur ab ecclesia. Et ponitur responsio ad auctoritatem Augustini.

SEd adhuc dicit aliquis, quod licet non inueniatur determinatum, quia tamen ecclesia hoc tenet, credendum est, quod aliquando hoc determinauerit in aliquo Concilio, vel saltim ab Apostolis illud susceperit. Et sic est regula, quod quando aliquid obseruatur in ecclesia vniuersaliter, dato quod non inueniatur illud scriptum, scilicet vnde habuerit ortum, nec constat de ratione eius, credendum est, quod Apostoli illud tradiderunt suis successoribus, & ecclesia illud postea sic obseruauerit.

Fundatur ista ratio in capitulo cum Marthae extra de cele. mis. vbi cum quaeratur a summo pontifice quis in forma consecrationis corporis Christi apposuerit illam dictionem: enim cum non ponatur in forma, quae traditur a Christo per Euangelistas. Respondetur ibi, quod licet non reperiatur scripta origo, quia tamen ecclesia vniuersalis obseruat, credendum est, quod ab Apostolis introductum sit, & ab eis vniuersa ecclesia conformiter acceperit. Ita ergo quantum ad omnia alia, quae tenet vniuersalis ecclesia, licet nesciatur origo, credendum est. Ita poterat ergo esse quantum ad hoc. Dicendum, quod argumentum peccat in fundamento: supponit enim falsum. Nam quod ecclesia vniuersalis aliquid vniuersaliter obseruat concedimus istam regulam, & tamen istam determinationem, vel assertionem de die mortis Christi, quae fuerit 8. Calendas Aprilis, non tenet ecclesia vniuersalis, nec obseruat, ideo non oportet concedi hoc introductum esse ab Apostolis. Ad dictum autem Augustini, quod patrum traditio, & ecclesiae auctoritas hoc tenet, dicendum quod veritas est hic, quod tempore suo plures de doctoribus, & patribus ecclesiae hoc tenebant, & ecclesiae atque plebes subiectae illis temporibus tenebant, & obseruabant istud, & ita ipse secutus eorum positionem tenuit, & tamen non prouenit ista assertio ad hoc, quod teneret illam: tota ecclesia vniuersalis, ideo non potest nobis ingeri tanquam determinatio ecclesiae, cum in nullo generali concilio hoc diffinitum est, nec potest obijci, vt assertio totius vniuersalis ecclesiae cum ad totam ecclesiam vniuersalem non pertinuerit. Quod patet quia si ista propositio pertinere ad communem assertionem ecclesiae, cum ista sit de his, quae credenda sunt, & non de his, quae agenda, si semel ecclesia vniuersalis illam tenuisset, semper illam teneret, & tamen hodie non tenent hanc omnes ecclesiae, cum videamus quotidie multos circa hoc dubitare, & affectuose quaerere, si qua die cuius mensis Christus mortuus sit. Si tamen esset assertio ecclesiae vniuersalis, non verteretur in dubium, sed omnes assentirent illi concorditer.

Ecclesia vniuersalis nunquam tenuit Christum mortuum 25. Martij.

CAPITVLVM LXXX.

AN liceat dici, quod ecclesia potuerit errare, etiam si diffiniret de die mortis Christi, cum non pertinet hoc directe ad fidem, & quae sunt pertinentia directe ad fidem, & quae sunt accessoria, & multa de auctoritate ecclesiae. Et quod magis est inimicus Christi qui dicit ecclesiam posse errare, quam qui negat omnia Euangelia.

QUIDAM autem aliter putauerunt respondendum ad istam rationem, dicentes, quod etiam si ecclesia vniuersalis, id est Concilium generale determinasset Christum mortuum fuisse 25. Martij, siue octauo Calendas Aprilis, non erat tenenda ista determinatio tanquam necessaria, sed poterat ecclesia errare circa hoc, cum ista propositio non sit de pertinentibus ad fidem, nec de moribus pertinentibus necessarijs ad salutem, sed est circa accidentia particularia, in quibus ecclesia ignorat sepe, & potest errare, sicut potest concilium generale iudicare contra aliquem innocentem, vel excommunicare eum per ignorantiam veritatis. De quo supra magis fuit declaratum.

Sed hoc ego non concedo, primo quia in presenti non astringimur ad hoc, cum super ista propositione de qua agitur, nullum Concilium determinasse reperitur.

Secundo quia multum cederet in dedecus Ecclesiae, & diminutionem auctoritatis eius, & debilitaret aliquid fidem si circa hoc Ecclesia determinans errare potuisset, quia tunc et diceremus, quod potuisset errare circa diem natalis Domini, & circa quaedam alias assignationes temporum, quae sunt annexae rebus pertinentibus ad fidem, quod est inconuenienter dictum. Nam licet nullum inconueniens esset ex parte rerum determinatarum, quia siue Christus natus sit, 25. die Decembris, siue natus sit in Augusto, dum tamen natus sit, & venerit ad redimendum nos, & pro nobis mortuus fuerit, nihil refert, debilitaret tamen istud nimis ecclesiae auctoritatem, quia sicut eam, in hoc errare posse diceremus, ita etiam diceremus posse errare in multis alijs, quae nobis tradidit. Et tamen nullus est articulus magis necessarius quam quod ecclesia vniuersalis non possit errare in fide, & moribus quia ex isto dependent omnes alij, sicut supra declarauimus.

Et magis est inimicus Christi, & contra fidem eius qui negaret istam solum quam, qui negaret omnia Euangelia, & totum nouum, & vetus testamentum, quia si iste articulus maneat illa omnia restituerentur etiam si perirent in fide alicuius, & tamen si iste articulus pereat nihil valet Euangelium, nec nouum, & vetus testamentum. Sicut in omnibus scientijs demoststrationis peius est in vno principio errare quam errare circa omnes conclusiones. Nam qui errat circa conclusiones, dum tamen teneat veritatem principij, per necessariam argumentationem potest reduci ad veritatem omnium conclusionum, & tamen si errat circa vnam principium peribunt omnes conclusiones, quia non apparebit vnde sequantur.

Pro hoc articulo de auctoritate ecclesiae, scilicet, quod non possit errare euilibet Christiano pugnandum est vsque ad sanguinem plusquam pro omnibus bonis, & pro vita, quia in hoc stat totum bonum, & salus nostra, regnum caelorum, & vita aeterna.

Veneramur ergo tantum ecclesiam vniuersalem, quod non solum in eis, quae sunt fidei directe, sed etiam in illis, quae aliquo modo sunt accessoria ad fidem dicamus illam non posse errare determinando. Pertinentia ad fidem directe sunt, vt quod Christus natus fuerit ex virgine, & quod pro nobis mortuus fuerit.

Alph. Toft. Pars II. Defensorij.

rit. Quod autem natus sit die 25. decembris, vel mortuus fuerit tertia die Aprilis, vel alio tempore non pertinent directe ad fidem, quia dato quod sic non esset nihil periret de statu fidelium, & de perfectione legis nostrae, nec diminueretur aliquid de illo bono, quod expectamus.

Et tamen si ecclesia vniuersalis determinauerit, qua die, & cuius mensis Christus natus fuerit, & qua die, & cuius mensis mortuus fuerit, dico adhaerendum esse illi necessario tanquam non potenti etiam circa hoc errare.

Cum autem obijciebatur, quod ecclesia vniuersalis aliquando diffiniendo errat, sicut quando iudicat de aliquo, vel excommunicat eum in casibus datis, concedendum quod ecclesia vniuersalis in particularibus accidentibus, quae non sunt directe pertinentia ad fidem, nec accessoria ad illa, quae pertinent ad fidem, potest errare diffiniendo, & sic sunt accidentia ista, de quibus litigatur inter proximios, & sunt foralia, circa illa tamen, quae sunt directe fidei, & accessoria ad pertinentia ad fidem, licet sint accidentia particularia, vniuersalis ecclesia non potest errare. Quod enim Christus natus sit, & mortuus, & quod Apostoli praedicauerunt per orbem accidentia particularia sunt, quia tamen directe ad fidem pertinent non potest ecclesia errare in his. Quod autem Christus natus sit tali die, vel mortuus sit tali die, & tali mense, & quod apostoli in talibus prouincijs praedicauerint, & sub talibus iudicibus mortui fuerint, sunt de accessorijs ad pertinentia ad fidem, ideo si ecclesia vniuersalis circa talia determinauerit assentiendum est ei necessario, nec potest in eis errare. Quod autem talis homo, qui in iudicio accusatur fecit tale delictum, vel non fecit, non est de pertinentibus ad fidem, nec de accessorijs ad pertinentia ad fidem. Ideo quod in talibus possit ecclesia vniuersalis errare circumuenta per falsos testes non est inconueniens, nec dimittit auctoritatem eius circa ea, quae nobis tradidit tam in fide quam in moribus necessarijs ad salutem.

Ideo non obstante tali errore firmiter tenemus, quod ex dono Christi ecclesia mater nostra non possit errare circa fidem, nec circa mores in necessarijs ad salutem. Et sic determinata ab ea recipimus cum omnimoda reuerentia tanquam certissima, ac si a Christo domino nostro dicta forent, & ita ipse illa accipit vult & nimis in hoc eum honoramus, scilicet quia propter fidem, quam de bonitate eius, & certitudine verborum suorum habemus, credimus ecclesiae, cui ipse promissit sempiternam assistentiam Matth. 28. Et sic apparet responsio ad istam rationem.

CAPITVLVM LXXXI.

In quo respondetur ad quartam rationem principalem de approbatione librorum Augustini. Et inducit multas rationes euidentes ad probandum, quod cum ecclesia approbat aliquem librum, non facit, quod detur fides ei necessario, vel ut si contenta in eo fuissent determinationes ecclesiae.

QUARTA ratio erat, quia dicebatur, quod Augustinus dixerat Christum mortuum 8. Calendas Aprilis, & tamen ecclesia approbavit libros beati Augustini, ergo necesse est eis adhibere fidem.

Respondendum, quod libri Beati Augustini sunt approbati per ecclesiam, sicut libri multorum aliorum quos Gelasius Papa confirmauit, vt patet in illo. c. sancta Romana. in Decretis distin. 15. & tamen ob hoc non sequitur, quod quidquid Augustinus dixerit, tenendum sit tanquam verum necessario ob hoc quod Augustinus dixerit.

Non

Augustinus quod fuit.

Concilia generalia duo fuerunt ante beatum Augustinum Niceni.

Non enim sciunt isti arguentes quid sit approbatio ecclesie quantum ad aliquos libros: nec quid efficiat aut quantum conferat. Si enim approbatio ecclesie hoc sonaret, quod definitio eius, scilicet quod quando approbat libros alicuius auctoris ita haberentur contenta in illis libris, ac si omnia, & singula essent per ecclesiam determinata, iam rata esset auctoritas librorum approbatorum, sicut auctoritas sacri canonis Biblię. Nam quando ecclesia aliquid determinat in fide, ita adhaerendum est illi propositioni ac si in sacro canone reperiretur, cum dicamus ecclesiam in illa determinatione non potuisse errare. Si igitur ecclesia approbans libros alicuius censetur hoc agere. scilicet quod omnia ibi contenta approbat tanquam sint definitiones sue, iam non licebit de eis plus dubitare quod de assercionibus ecclesie circa fidem, sed ecclesie definitiones circa fidem æquivalentur canonis sacro, immo euangelij, ut patet per Grego. in registro. & habetur in Decretis dist. 15. c. sicut sancti Euangelij. ubi asserit se ita suscipere quatuor generalia concilia sicut sancti euangelij quatuor libros, ergo libri approbati per ecclesiam æquivalentur canonis, quod falsum est, & satis apparet inconueniens.

Item patet hoc, quia hoc stante, quando aliqui libri per ecclesiam approbati sunt, diceremus quod contenta in quolibet illorum sunt ita vera, quod non potest esse falsum, nec licet de illis dubitari, quod dato sequeretur, quod vnus liber approbatus non esset maioris auctoritatis aut firmitatis quam alius, cum in nullo illorum possit esse error. Et tamen hoc falsum, quia libri multorum doctorum sunt approbati, ut patet in allegato decreto Gelasij Papę, & tamen non sunt omnes illi eiusdem, vel æqualis auctoritatis. Sed quod dā veneramus in magna auctoritate, ut Augustinum Hieronymum, Ambrosium, & Gregorium, alios vero quosdam ibi nominatos in pauca reputatione, & quasi ignotos tenemus.

Item patet quia inter ceteros libros ibi ab ecclesia approbatos nominatur liber chronicorū Pauli Orosij, qui multum ibi commendatur, & tamen manifestum est, quod nemo satis peritus audeat confidenter asserere, quod omnia tradita, & scripta ibi per Paulum Orosium sint ita vera, quod nullo modo liceat de illis dubitari, sicut de determinatis ab ecclesia. Quia Paulus Orosius scripsit purē historiam & comprehendit multa, & potissime de temporibus antiquissimis, de quibus tam pauca fides est apud historiographos propter nimiam antiquitatem, quod vix quis adhibet illis fidem. Quod ergo ecclesia alligaret ex necessitate iudicium nostrum ad credendum singula horum tanquam essent determinationes sue, non est satis tutum dicere, nec credo quod peritus vir asserat. Item Paulus Orosius aliquando circa eandem rem allegat varios auctores, qui eam variē, & contrarie referunt, & ipse nescit cui illorum fidem adhibeat, quomodo ergo ecclesia per approbationem suam faceret necessaria ea, quę suo auctori erant dubia, & inter se contraria sunt, quorum necesse est alterum esse falsum, & ambo possunt esse falsa secundum legem contrariorum, & subcontrariorum, vel disperatorum. Absurdum ergo est dici talia esse per ecclesie approbationem facta necessaria, ita ut necessario illa credere debeamus, sicut determinationem ecclesie.

Item patet hoc esse falsum ex quadam distinctione, quam facit summus pontifex circa auctoritatem sanctorum doctorum, ut Augustini, Ambrosij, Hieronymi, & aliorum, & formatur sic ratio. scilicet quando aliquis liber seu aliqua opera alicuius doctoris approbantur per ecclesiam, omnia illa opera, & partes operis sortiuntur qualem auctoritatem ex confirmatio-

ne, vel approbatione ecclesie, cum ecclesia non specialiter approbet vnā partem libri, vel operis, sed totum librum, vel omnia opera, si ergo per approbationem ecclesie hoc conferretur, quod ipsa opera deberent teneri iam ut firmiter vera, sicut determinationes ecclesie, cum non possit esse maior auctoritas alicuius scripturę quam ut non possit dubitari de eius veritate, dicemus quod omnes partes istorum operum approbatorum per ecclesiam erant simpliciter æquales & eiusdem auctoritatis cum de nullius partis earum veritate dubitari possit. Hoc tamen falsum est quia libri approbati non sunt eiusdem auctoritatis in singulis suis partibus, quia in decretis di. 20. c. de libellis & commentariis distinguit summus pontifex, & etiā ibi Gratianus circa auctoritatem sanctorum doctorum. Et dicit, quod ubi isti dixerunt aliquid, quod pertinet ad fidei declarationem, & sacre scripturę explanationem, magis credendum est sacris doctoribus, quam summis pontificibus. ubi autē dixerunt aliquid, quod pertinet ad definitiones causarum scripta summorum pontificum præferuntur scriptis sanctorum doctorum quantumcunque sancti sint.

Item ex eodem fundamento arguitur sic, ubi opera sanctorum doctorum, vel aliorum exponentium sacram scripturam procedunt ex solo acumine ingenij, & ex peritia, & exercitatione scripturę, & non tantum ad materiā, in qua requiratur auctoritas, vel potestas, sicut est in expositionibus sacre scripturę, præferuntur doctores, & expositores (summum pontificibus. Vbi autem tangitur materia pertinet ad litigium & potestatem non æquantur scripta eorum scriptis summorum pontificum.

Ex quo apparet, quod plus profuit scriptis eorum proprium ingenium quam approbatio ecclesie, & tamē nullum proprium humanum ingenium est tantę certitudinis, quod errare non possit, nec tāte auctoritatis, quod ei manifestissima ratione assentiri debeat, vel credi, quod ita sit, quia illud asserit, sicut dicit Augu. & habetur in decretis d. 9. c. ego solis. Sed de quolibet creditur, quod errare possit, ergo cum maxima fides scriptorum istorum doctorum sanctorum sit propter eorū ingenij, & peritiā sacre scripturę, ut colligitur in Decretis. 20. d. c. de libellis, & commentarijs pariter cum dictis Gratiani ibi, & glossa. nullum ingenium quantumcunque sit, est tantę auctoritatis, quin illud credatur posse errare & errasse, sequitur quod ecclesia per suam approbationem non contulit scriptis suis, quod non esset de eis dubitandum, sed quod necessario illis assentiretur. Et sic libri approbati per ecclesiam non habentur sicut determinationes factę ab ecclesia.

Sed aliquis dicit, quod isti doctores quantumcunque essent altissimi ingenij poterāt errare, ecclesia tamen postea approbans eorū opera ostendit quod nullo modo errauerunt, & quod debet eis adhiberi fides necessariō. Sed non stat, quia tunc omnia dicta ab eis in quacūq; materia essent firmissima propter auctoritatē ecclesie, & non præferret Papa auctoritatē suam operibus eorum, in quibus non attenditur eorum ingenium, sicut nec illis, in quibus procedunt ex solo ingenio & peritia, sed falsum est, ut probatum est sup.

Item si ecclesia scriptorum alicuius doctoris constitueret dicta sua irrefragabilia. i. quod contradici eis non posset, nec de eis liceret vllatenus dubitari, sicut nec licet dubitari de ecclesie determinationibus, necesse erat, quod ecclesia prius videret omnia illius doctoris, & diligenter discuteret de singulis dictis eius ad videndum si lateret in eis aliquis error, sicut fit in concilijs generalib. qui representāt ecclesiam vniuersalē, & noie eius loquuntur, & definiunt, quia quā aliquid definitū est maxime si ad fidē pertinet diligentissime per con-

gregationem vř, & permittitur quibuscunque obijce re, ut sic videatur veritas antequā diffiniatur. Et cum sit tāta partum numerositas, & tam periti viri ex omnibus partibus mundi, etiam si res solo humano ingenio ageretur difficile erat errare, quanto magis cum Spiritus sanctus dirigat actiones synodales?

Si autem ecclesia approbaret opera alicuius, non disculis sic diligenter singulis particulis eius, constitueret se in magno periculo, quia posset fortassis apperere postea aliquid, quod falsum esset, & illud eretur ecclesie auctoritas, & firmitas. In approbandis tamen libris quorumcunque ecclesia nunquam tenuit istū modū, quod synodaliter cōgregata de singulis propositionibus eius, & particulis disputando diligenter diffiniret, quia isto modo non fuisset facta approbatio vnus de libris August. in ducentis annis etiam ecclesia semper actu congregata, cum videamus, quod in in omnibus concilijs generalibus tam in his, quę nostris temporis sunt quam in eis, quę nostra non vidit ætas, super paruis & paucis articulis magnorum temporum contentiones, & discussiones fuerunt ante determinationes. Quanto magis, quia tot sunt libri August. ut in mille annis hoc modo plena non fieret discussio & diffinitio: quid de libris Hieronymi, Ambrosij, & Gregorij, & reliquis, quos approbavit ecclesia, de quibus in illa decretali Gelasij Papę in Decret. di. 15. cap. sancta Romana. Nam etiam a Christi morte vsque huc semper actu sedisset de his agendo non expleuisset referendo modo suo, quem tenet, & tenuit semper in definitionibus suis.

Item, & potissime, quia quidam libri sunt, de quorum doctorum veritate nullo modo poterat constare ecclesie etiam si per multos annos disputaret, & discuteret, sicut est de libro Chronicorum Pauli Orosij qui inter ceteros ab Ecclesia approbatus & laudatus nimium est, ut patet in allegata decretali Gelasij Papę. Nam ille totus est de gestis temporum, & potissime de antiquissimis, de quibus ipse non collegit fidē, nisi ex dictis præcedentium chronographorum, quos interdum allegat, cum ipse non interfuerit omnibus illis, de quibus agit. Ecclesia etiam non poterat cognoscere veritatem dictorum istorum, nisi adhibendo fidem antiquis chronographis, quorum plerisque errare constat, quia in eodem facto inter se dissentiant, ergo non posset ecclesia tenere istum modum in approbatione libri Orosij, & aliorum historicorū, & tamen ille, & alij similes approbati sunt, ergo ecclesia non tenuit modum suum in approbatione illorum, ita, ut constaret ei, quod vera erant omnia, quę approbabat.

Item ecclesia approbat aliquos libros, quos nunquam vidit, siue per ecclesiam accipias Papam approbantem, siue verius concilium generale, cui magis nomen ecclesie competit, & rectius conuenit approbatio librorum. Nam omnes libri, & opuscula Augustini approbata sunt, ut patet in prædicta decretali Gelasij. Et opera Aug. tot sunt, quot nunquam alicui occurrat legere, nec habere, ut ait Isidorus libro Etymologiarum. c. de his, qui multa opuscula ediderunt.

Etiā omnia opera Origenis approbantur præter ea, quę Hieronymus condēnat, & tamen tot libros fecit Origenes, ut in nullo loco inueniantur. Nam Hieronymus refert se habuisse in libraria sua septem milia librorum de libris, quos confecit Origenes, ut ait Isidorus, ut supra. non ergo potuit vnquam occurrere, vel saltem non est verisimile, quod omnia ista occurrissent ad hoc, ut discuteretur de eis per ecclesiam, quando approbarentur.

Item patet quod intenditur, quia idem facit ecclesia, quando reprobat aliquos libros, & quando appro-

bat alio, licet contrario modo, & tamen quando cōdemnat, & reprobat aliquos libros tāquam erroneos non reprobat singillatim quolibet dicta eorum, ita ut in eis nihil relinquatur, quod non sit reprobatū, quia tunc necesse erat reprobari aliquas veritates catholicas, cum nullus liber sit, qui tot errores cōtineat, quin inter illos aliquod verum habeat, & tamen ecclesia nunquam verum condemnat, ergo non reprobat singulas partes libri, quando condemnat aliquē librum, ita quando approbat aliquem librum non approbat singulas partes eius, & sic libri approbati ab ecclesia non sunt sicut definitiones eius.

Item patet hoc fortissime, & euidentissime, scilicet si ecclesia approbando aliqua opera faceret, quod deberet eis fides adhiberi, ita ut non liceret dubitari de fide, & veritate illorum, sequeretur quod ecclesia assereret, contradictoria pro eodem tempore esse vera, & esse tenenda, sed hoc est impossibile, ergo non sic ecclesia approbat. Probatur hoc, quia ecclesia approbavit omnia opera Aug. & beati Hieronymi, & tamen isti duo contradicunt interdum sibi directe, & formali ter in multis locis. Patet hoc primo quantum ad fidem scriptorum. 70. interpretum, quia vult Augu. quod debeat dari. 70. interpretibus fides necessaria inuēs, quod spiritu sancto dictante transcripserunt quilibet eorum, quod ostendit, scilicet quia cum essent 70. fuerunt singuli per singulas cellas in Alexandria a rege Ptolemęo positi, singulique singulas translationes fecerunt, quę cum postea legerentur inuentum est omnes esse concordēs, ita ut nulla a ceteris nec in vna litera aut apice discordaret. Quod satis ostenditur esse opus Spiritus sancti. De his Augustin. secundo libro, de doctrina Christiana. Hieronymus autem e contrario illos non fuisse propheticę scribentes, aut Spiritu sancto spāliter dirigēte, sed per solam peritiā legis, & verborū copiam in vtroque. i. Hebręo, & Gręco idiomate. Vnde grauitur inuehit hic Hieronymus ad Au. licet nō declarat, dicens. Nescio quis primus auctor. 70. cellulas, quę vulgo sine auctore iactantur, suo mendacio construxerit, & ibi quasi irridens dicit, quod non est dicendum. 70. interpretes spiritu prophético afflato scripsisse, nisi pariter dicamus, quod Cicero Oeconomicum xenophontis spiritu rhetorico afflatus transtulerit. De hoc ipse Hieronymus in prologo secundo super Genesim, qui incipit, Desiderij mei.

Discordant etiam Hieronymus, & Aug. super obseruationibus legalibus, quo tempore cessauerunt, & contradicunt sibi manifeste, ita ut vnus dicat alteri, tu dicis sic, & ego dico sic, immo interdum ibi Hieronymus Augustinum heretica dicere asserit, ut patet in Epistolis suis, quas sibi mutuo scribebant, quę in multis locis habentur. Et satis refert Bonauentura istam discordiam in scripto suo supra quantum sententiarum. Discordant etiā super origine animę, de qua ambo satis disputant, ut patet etiam ex eisdem epistolis.

Ecce ergo cum isti duo sancti doctores interdum contradictoria formaliter, interdum verō contraria sentiant, necesse est, aut vnum eorum errare, aut ambos secundum legem contradictoriorum, & contrariorum. Ecclesia tamen approbat opera istorum amborum, necesse est ergo, quod aut ipsa asseruerit contradictoria esse vera circa fidem, quod est impossibile cum non solum iam erraret in fide, sed, & manifeste conuinceretur inspiens, quod nec excogitandum, nec audiendum est, aut non approbauerit opera istorum, ita ut assereret omnia contenta in illis esse vera, sed aliquid aliud approbando fecit.

CAPITVLVM LXXXII.

Quod quando ecclesia approbat opera alicuius doctoris, non approbat omnia contenta in illis, nec asserit omnia illa esse vera immo nec unam propositionem. Et ponuntur sententia causa, quare ecclesia nunquam approbat sic opera alicuius doctoris, quod dicat debere assentiri illis necessario tanquam de finitionibus suis.

DICENDVM ergo, quod quando ecclesia approbat opera alicuius doctoris non approbat singillatim omnia dicta in illis operibus immo quod plus est nullum dictum approbat, nec per hoc obligat nos ad credendum illa necessario esse vera, nec etiam asserit illa esse vera, quia ad hoc oportet, quod ecclesia discuteret singula dicta illorum librorum, ut videret an continerent veritatem, & tamen ecclesia nunquam hoc fecit circa scripta alicuius doctoris propter multa.

Primo quia non posset sufficere in finitibus difficultatibus, & supertibus, & oportet manere longissimis temporibus. Nam si in determinationibus tantum paucorum articuloꝝ ecclesia synodaliter congregata sedet tam longis temporibus, & vix poterat deducere ad finem determinationes istas, quanto magis si in magnis libris Aug. & Hieronymi, & aliorum sanctorum, qui approbati sunt, ubi tanguntur interdum inextricabiles dubietates insistendum esset circa singula dicta, & propositiones ipsorum librorum. Nunquam enim in his esset finis.

Secundo non facit ecclesia hoc propter suam certitudinem, & auctoritatem inamittendam. Nam ecclesia vniuersalis, congregata synodaliter non potest errare maxime in fide, ut supra probatum est. Si autem ecclesia tot libros approbaret efficiendo singula, quae in eis sunt necessaria, ita ut in eis non posset dubitari, nec contradici illis, poneret auctoritatem suam in periculo, quia multi dubitarent omnia, quae in illis continentur erant vera, potissimum cum auctores eorum aliqua retractassent, & dubitando de hoc, periret auctoritas ecclesiae. Nam cum ecclesia diffiniuisset illa esse vera, & necessario illis fore assentiendum, qui cumque dubitaret, an aliquis de ibi contentis esset verum, crederet ecclesiam potuisse errare in diffiniendo de illis. Quia si crederet ecclesiam non posse errare, non dubitaret de determinatis ab ea: & sic ecclesia perderet auctoritatem suam, & tamen ecclesia maxime laborare debet pro ista auctoritate, quia, ut supra declaratum est, inter omnes articulos fidei nullus est maioris necessitatis, quam iste de ecclesia catholica, i. vniuersali quod non possit errare, quia isto stante, omnes alij articuli stant, & hoc pereunte vel infirmato, caeteri pereunt. Cum autem ecclesia pauca diffiniat, asserens illa necessario tenenda, ut suas diffinitiones, non est periculum dubitationis auctoritatis, quia circa paucissima, & quae ecclesia cum tanta maturitate, & temporis longitudine diffinit nemini rationabiliter occurrere potest dubium de errore, nam ut supra dictum est, etiam si res synodalis solum humanitus ageretur, non assistente specialiter Spiritu sancto, cum sit ibi tanta copia patrum, & peritissimorum virorum in omni disciplina collectorum de omni parte orbis, & antequam quidquam diffiniatur, tot discussiones fiunt, & in tanto tempore, difficile erat, quod talis congregatio erraret. Ideo sic se habentibus rebus non est homini durum credere, quod ecclesia vniuersalis non potest errare, nec erit occasio homini ad dubitandum an ecclesia erret in his, quae determinat.

Tertio facit hoc ecclesia, quia quodammodo vi-

Fdetur iniustum, quod alicuius doctoris, de quo non constat, quod locutus est per Spiritum sanctum, ecclesia sic approbaret opera, i. a quod haberetur ut diffinitiones factae ab ea. Nam hoc dabo essent talia opera eiusdem auctoritatis, cum libris sacri canonici, de quibus nulli licet dubitare, an verum contineant, sed credere debent omnes, quod scriptores librorum istorum errare aut mentiri non potuerunt, quia Spiritu sancto dictante loquebantur. Caeteri autem scriptores non locuti sunt propheticè (spiritu sancto specialiter dictante singula, quae ipsi dixerunt. Vel si forte aliquis est, qui dictante Spiritu sancto scriberet, non constat. Et ideo habetur ac si puro humano ingenio scripsisset. Non est ergo iustum equare in auctoritate istos illis. Sic facit Aug. in epistola supra nominata, quae habetur in Decretis dist. 9. c. ego solis. ubi solis libris, qui canonici nominantur, id est qui ponuntur in canone Biblicae hanc auctoritatem ad reuerentiam exhibent, ut nullum illorum scriptorem credat errasse, aut errare potuisse. Caeteros vero ita legit quantacunque sanctitate & ingenio polleant, quod non ideo credit aliquid sic esse, quia illi sic esse dixerunt. Ita ergo fecit ecclesia, quod voluit his inaequalem dare auctoritatem, & tamen si approbando doctrinam quorundam faceret per illam approbationem, quod doctrina ipsa haberetur, ut determinatio ecclesiae, sortiretur tales libri, vel opera equaliter auctoritatem cum libris canonicis, ideo non approbavit nec approbat hoc modo vnquam cuiuscunque viri scripta quantumcunque ille doctissimus, aut sanctissimus sit.

Quarto fit hoc, & est vna de praecipuis causis, quia est nocivum valde & ecclesiae utilitati, & crementis contrarium approbationes tales fieri. Nam quando aliquid tale est, non licet aliquid dubitare de illo alicui nec inquirere quomodo sit verum, an contrarium suum rationabilius, & verius sit, sed simpliciter assentire tanquam determinationi, & apostolice fidei, hoc autem captiuat ingenia virorum, & tollit incrementa profectus maioris, cum non liceat eis exercitare se, & maiora inquirere. Et hoc modo doctrina fidei, & monumenta eius contra infideles modicum pullulant, utpote si a principio primitiue ecclesiae doctrina Origenis, vel alterius magni doctoris fuisset tali modo approbata, non licuisset Hieronymo, nec Augustino, nec alijs posteris circa ea, quae ille tetigisset aliquid scrutari. Sic est nec Aug. contra Hieronymum nec contra Ambrosium, & alios. Nam si non permissa fuisset libertas adinueniendi repugnandi, & veriora inquirendi, non staret tertia pars operum Hieronymi, Ambrosij, Augustini, & caeterorum praedecessorum, nostrorum, qui doctrinis suis illustrauerunt ecclesiam.

Sic autem est circa moderna tempora. Nam & manus domini non est nunc abbreviata, ut donare non possit coetaneos artis florentissima ingenia, sicut & quotidie dat, & usque ad finem seculi daturus est, in quibus ampliatur fama & honor almae matris ecclesiae, & Christianae religionis super omnes homines aliquid sentientes.

Nam non solum hostes Christiani nominis se iam fide, & miraculis confundi vident, quod praefectorum ecclesia abundantissimum tenuit, sed & iam ipsa ratione, & magnitudine disciplinae, quae in ecclesia Christi, ipso donante introducta est. Ita ut sicut olim ecclesia Christi fide, & miraculis ipsam solidantibus, atque fundantibus floruit, ita & nunc sapientia fulget, quae ipsam ampliat, declarat, munit, & exornat.

Erat autem sapientia, quae per exercitium sacrae scripturae acquiritur nimium necessaria, sicut B. Petrus mandauerat

uerat in prima canonica. c. 3. scilicet. Estote parati ad satisfaciendum omni posceti rationem de ea fide & spe, quae in vobis est. Istud autem non potest fieri sine exercitio in studio sacrae scripturae, & aliarum disciplinarum naturaliter coherentium & vtilium, cum non firmus iam Apostoli, quibus mandatum erat non cogitare quomodo, aut quid responderent quando interrogarentur coram regibus, Matth. 20. & Luc. 21. Et ob hoc Beatus Paulus, qui Apostolus domini erat, & Spiritum sanctum susceperat abundantissime admonebat Timotheum, ut lectioni, & orationi vacaret, quae cum sit omni Christiano utilis, est tamen maxime necessaria ecclesiasticis viris, iuxta illud Mala. secundo. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore eius.

Et qui non vacat lectioni, & sapientiae non est dignus honore sacerdotali. Et si illud susceperit, dignè repellitur, & cadit ab eo, sicut dominus dixit, quia tu repulisti sapientiam, ego quoque abiici te, ne sacerdotio fungaris mihi: Olee. quarto. Hanc sapientiam magnam & ingenia florentissima virorum ecclesiasticorum, quae Deus in ecclesia sua donaturus erat circa declarationem fidei & ampliationem religionis Christianae praedixerat Spiritus sanctus per Daniele. 12. c. tu autem Daniel claudere librum tuum, & signa sermone tuos, quia pertranseunt plurimi, & multiplex erit sapientia. praedixit etiam apertius Beatus Ioannes de studio istorum virorum ecclesiasticorum & occupatione in declaratione sacrae scripturae, innuens, quod multi libri valde super hoc scribendi erant, ut patet Ioan. vigesimo primo. in fine, scilicet multa & alia fecit Iesus, quae si per singula scribantur, arboris mundi capere non posse eos, qui scribendi sunt, libros. Haec autem omnia impediret ecclesia, si aliorum doctorum opera approbaret modo praedicto, cum iam non liceret dubitari, nec inquiri vteriora quantum ad ea, quae ibi forent diffinita, ideo non approbavit cuiuscunque opera sic, sed quantumcunque sit quis sanctissimus, & altissimi ingenij, permittit ecclesia quibusque scholasticis viris de singulis ab eis dictis disputare, & maiora inquirere, si forte Spiritus sanctus illos in aliquo illuminauerit, in quo non tetigit antiquos.

Etiā quia non est admirandum maiora quotidie pullulare ingenia, de quo magis in responsione ad primum argumentum dictum est. Et isto modo non turbantur, nec impediuntur ingenia scholasticorum virorum, cum late pateat eis de omnibus materia disputandi & dubitandi praeterquam de illis, quae iam sic constant.

Quinto fit hoc propter dignitatem ecclesiasticae auctoritatis. Nam sicut ecclesiae auctoritas est certissima, ita ut errare non possit, ut dictum est, ita est maxima, quia ei tenentur subiecti omnes rationales creaturae, & ipso iure sunt subiecti, cum & Angeli, qui sunt creaturae intellectuales ei sunt subiecti, quia potest illos excommunicare, & interdicere eis aliquos actus, sicut Apostolus Paulus excommunicauit eos, si praedicarent contra Euangelium, quod ecclesia iam susceperat ad Gala. primo, si autem ecclesia auctoritatem suam, quae tanta est multis rebus interponeret vilesceret propter assiduitatem, & communitatem, quia quod rarum est preciosum est. Nam si & miracula quoad die fierent ipsa sui multitudine & assiduitate vilescerent.

Satis ergo est, quod ecclesia interponat auctoritatem suam in determinatione quorundam dubiorum nimis necessarium ad fidem, sine quorum determinatione fieret turbatio, vel orientur scandala, schismata, & hereses.

Alph. Tost. Pars II. Defensorij.

Et quantum ad illa, quae ad necessarios ecclesiae mores pertinent, quod autem approbarentur aliquorum doctorum scripta, non videbatur talis necessitas, immo, nec aliqua utilitas, ideo nimium se humiliaret ecclesia, si circa talia diffinitionem suam poneret.

Sexto fit hoc ad tollendum emulationis, & simulationis atque odiorum causas. Nam si quorundam scripta approbaret isto modo, & aliorum non, videretur praepone illis, quorum non approbantur scripta, sed istud omnis inuidiae causa est, & odium gignit caeterorum contra illum, qui praefertur, qui diligenter equanimiter potuisset, si non fuisset quasi caeteris contemptis praefatus. Ecclesia autem non gignit contentiones, & schismata cum potius intentionis suae sit ista pro viribus tollere, cum non sit consuetudo eius contendere, sed magis contententibus cedere primo, Corin. 1. ideo nullum sic approbat ne quis collatus caeteris videatur praefatus, licet secundum veritatem vnus sit multis excellentior.

Consequitur, & alia utilitas, quia si quorundam scripta approbarentur sic, & aliorum non, plurimi distrahentur a profectu explanandi sacram scripturam, & faciendi commentarios, & diffiniendi aliqua dubia, cum putarent scripta sua contemnenda, quia quibusdam alijs approbatis sua non approbantur, quae illis non disparia crederet suis auctor. Nunc vero cum nulla taliter approbentur, nemo scriptorum se contemni putat, quia palam neminem sibi praefert videt, vel saltem explicitè per auctoritatem ecclesiae non videt se contemni.

Septimo fit hoc, quia si talis approbatio fieret omnia scripta, quae approbarentur redderentur equalis auctoritatis, quia non potest esse maior auctoritas scripturae quam quod de veritate eius dubitari non liceat.

Et hoc confertur quibuscunque sic approbatis ab ecclesia. Manifestum est tamen, quod dato, quod duorum doctorum scripta sint vera, ita quod nemo eorum in aliquo errauerit, non erunt equalis auctoritatis: quia alter eorum dicit plura aut subtiliora aut magis incognita, & a communi intellectu aliena, & vtiliora, & efficacius atque euidentius probabit, & ordinationi atque leniori modo tradet suam doctrinam, pro quibus solent quidam scriptores alijs praefari. Quia ergo per approbationem ecclesiae duo doctores, qui quantum ad ista erant nimis inaequales, licet ambo verum dicant, & reddantur equalis auctoritatis, indignum videbatur, quia quibusdam scriptis magis sic auctoritas ecclesiae detraheret, quam conferret, cum sic cogentur equari quibusdam, quae naturaliter, & alias erant eis totaliter imparia. Multae quoque aliae causae existunt, propter quas ecclesia nunquam aliqua scripta cuiuscunque doctoris sic approbavit.

CAPITVLVM LXXXIII.

Quid confert ecclesia libris, quos approbat per approbationem, & ponuntur quinque utilitates.

EX hoc autem tollitur error multorum vulgariter sentientium, qui putant, quod cum ecclesia approbat aliqua scripta, facit ea tantae fidei & necessitatis, quod non liceat eis contradici, nec dubitari de veritate illorum. Sed dicendum, quod quando approbantur dicta aliquorum ab ecclesia, facit ibi multa.

Primum est, quod concedit expresse omnibus Christi fidelibus, quod legant ea. Et istud confert quan-

F 3 dam

dam auctoritatem scriptis. f. q̄ saltem ecclesia face-
ret aliquam mentionem de illis.

Secundum est, quod iudicat illa vtilia ad doctrinā
fidei, & morum, & ob hoc laudat ea, sicut Papa Gela-
sius in approbatione librorum laudat librum Pauli
Orosij, & commendat ipsum Orosium dicens, quod
vtilis opus de temporibus compilauerit. Et hoc facit
vt magis alliciamur ad legendum talia scripta, quā te-
ste ipsa ecclesia probantur esse vtilia.

Tertium & præcipuum, quod ecclesia facit, est q̄
tollit opusculis approbatis suspensionem de heresi vo-
luntaria, quæ est verè heresis. Nam illa opera, quæ ap-
probantur, licet non sint omnino discussa ab ecclesia
sicut si deberent singulæ partes approbari, tamen qua-
dam generali discussione cognoscuntur, & apparet
ex eis, quomodo auctor eorum in omnibus catholi-
cè sentiat nolens dogmatizare expresse & scienter a-
liquem errorem. Et tamen dato quod accideret ibi
aliquid falsum esse, vel quod posset indirecte militare
contra catholicam fidem, & præter intentionem au-
ctoris, & ista relinquit ecclesia discutienda peritis le-
ctoribus. Et ista fuit causa potissima, quare ecclesia ap-
probauit quorundam doctorum opera, scilicet quia
a principio ecclesiæ fuerunt multi heretici in ecclesia
qui multos libellos condiderunt in multis contrarios
fidei orthodoxæ, quorum aliqui errabant per igno-
rantiam nescientes assertiones suas contrarias fidei
catholicæ.

Alij verò iam ab ecclesia heretici iudicati, vt errori-
bus suis quandam fidem acquirerent confecerunt li-
bellos, in quibus cum multis catholicis veritatibus er-
rores suos inferebant, & vt aliquam aucuparentur au-
toritatem illos libellos nominibus apostolorum &
aliorum sanctorum appellabant.

Sicut est de quattuor alijs euangelis, quæ simul cū
euangelis nostris heretici confecerunt, quæ attribue-
runt beato Andree, & Thadæo, & alijs duobus Apo-
stolis. Ecclesia autem comperto errore reiecit illa, &
solum tenet ista quatuor, quæ hodie habemus. Ita de
multis alijs libris factum est, quos confecerunt hære-
tici, & ecclesia habita diligenti inuestigatione inue-
nit illos errores, & vetuit legi inter libros catholicos
non deuiantes a rectitudine fidei.

Et ob hoc Christiani antiquitus abstinebant a le-
ctione multorum librorum. Paucos enim legere au-
debant, timentes ne continerent errores & hereticam
doctrinam. Et ob hoc ecclesia approbabat quosdam
libros, qui non continebant aliquem errorem in fide
saltem apparenter, si auctor vel auctores constabat vo-
luisse per omnia catholice sentire. Et per istam innue-
batur, q̄ poterant catholici secure legere in libris illis
non formidantes, quod ibi contineretur doctrina su-
specta de heresi.

Et ista etiam est causa, quare nunc non approbat,
vel non continetur ecclesia approbare scripta aliquo-
rum solebantur doctorum circa sacram scripturam,
scilicet quia non est nūc timor magnus de heresi sal-
tem voluntarie introducenda, sicut olim, ideo non
est necesse distinguere istos libros ab illis approbato
quosdam, & non alios, quia de omnibus libris confe-
ctis a viris Christianis præsumitur prima facie, q̄ non
contineant aliquam doctrinam erroneam circa fidē
sponte introductam.

Quartum quod facit ecclesia approbando istos li-
bros est, quod dat eis quandam auctoritatem, quam a-
lias non habebant.

Et est ista non ut putauerūt aliqui errantes, scilicet,
quod necessario debeat illis fides adhiberi, nec liceat
vlatenus contradici sibi, quia nulli operi vnquā scri-

ptoris cuiusquam tantam auctoritatem ecclesia præ-
stitit, vt patet ex rationibus supra inductis, sed solum
est, quod quando aliquis allegauerit dictum alicuius
libri approbati per ecclesiam, facit probationē, etiam
si ipse auctor nullam causam dicti sui ostendat, dum
tamen non probetur contrarium per nos, vel per ali-
quem alium.

Et est hoc magnum, nam doctoribus sic approba-
tis creditur, etiam sine ratione dum non constat ali-
quo modo cōtrarium. Alijs aut doctoribus, quorum
non sunt opera approbata, quantacunque peritia ful-
geant, non creditur nisi probationem adducant, quia
nullam auctoritatem habent, nisi quantam rationes
sue efficiunt.

Et quantum ad præsens ista & maior & cōmuni-
or vtilitas quam approbatio ecclesiæ facit in libris ap-
probatis. Si tamen contra dictum alicuius doctoris ap-
probati constat manifeste veritas, aut inducitur ine-
uitabilis ratio, nō cogit nos ecclesia, nec voluit, quod
per suam approbationem mendacio assentire de-
beamus.

Quintum quod confert approbatio ecclesiæ est, sci-
licet quod alleviat homines errantes. Nam si contin-
gat quemquam errare circa aliquid, quod pertinet ad
fidem occasione alicuius libri approbati, scilicet quia
continetur in eo aliquis error, vel sequitur ex doctri-
na eius, tenens illum errorem, dum tamen non perti-
naciter etiam si sit vir doctus excusabitur per auctori-
tatem libri approbati, si tamen ille error continetur
in doctrina alicuius doctoris, cuius opera nō sunt ap-
probata, vel sequeretur ex dictis illius, sustinens vel te-
nens quomodolibet illum errorem non esset ita ex-
cusabilis, sicut ille, qui errabat auctoritate alicuius li-
bri approbati.

Apparet ex prædictis, quod per approbationem ec-
clesiæ non sortiuntur libri approbati tantam auctori-
tatem, quod necessario debeat eis fides adhiberi, nec
possit villo modo contradici eis, sed potest eis contra-
dici in casu, quo apparet veritas, siue inducitur in con-
trarium ratio ineuitabilis.

I C A P I T V L V M LXXXIII.

*Quod circa ea, quæ pertinent ad fidem est captiuandus intelle-
ctus noster. Et quod licet inducantur aliqua rationes, quæ ne-
cessario & manifeste contra fidem videntur concludere debe-
mus dicere, quod nos nescimus respondere ad illas rationes,
& tamen non concludunt etiam si ad oculum demonstrave-
runt aliquid, quod sit contra fidem debemus dicere, quod ocu-
lus noster decipitur, & quare.*

EX hoc respondetur ad argumentum quando
dicebatur, quod Augustinus asseruit Chri-
stum mortuum fuisse, octavo calendis Apri-
lis, & opera sua sunt per ecclesiam approba-
ta, ideo non licet contrarium sentire.

Dicendum quod etiam si Augustinus dicens hoc
nullam rationem duceret, nec probationem aliun-
de, sicut nec facit, non liceret nobis sentire cōtrarium
nostro arbitrio, quia essemus paria auctoritatis.

Immo etiam si ille nullam rationem induceret,
& nos pro parte contraria induceremus aliquam ra-
tionem, vel probationem, dum tamen non necessa-
riam, non liceret nobis sentire contrarium propter
reuerentiam auctoritatis eius, sed magis deberemus
iudicare nos errare, vel non intelligere.

Quando autem pro parte nostra induci-
tur auctoritas maioris ponderis quam sit aucto-
ritas

ritas Augustini, vel alterius libri, vtpote auctoritas ali-
qua Biblic, vel educatur ratio ineuitabilis. ad quā ne-
mo possit respondere, non esset credendum Augu-
stino, nec alicui alteri approbato. Nec esset vrbatum,
aut honestum in talibus ei, aut alteri cedere, sed ma-
gis amore veritatis inueniendę resistere, quia propter
veritatem etiā familiaria destruere, & nō debet respi-
ci reuerentia alicuius, vel amicitia, iuxta Aristot. i. Ethica.
de vniuersali Platonico, scilicet duobus existentibus
amico, & veritate, sanctum est præhonore veritatem.

Sed aliquis dicit, quod quando occurrerit nobis
aliqua auctoritas sacre Scripturæ cōtraria dicto alicuius
doctoris approbati, debemus dicere, quod nō
intelligimus auctoritatem illam, vt maneat saluum
dictum illius. Et si occurrat ratio ineuitabilis, dicunt
quod debeamus dicere, quod illa ratio non conclu-
dit, licet nos nesciamus soluere, vel tollere contrariū,
seu tollere inconueniens.

Sed dicendum, quod non est conuenienter dictū,
quia istud esset captiuare ingenium penitus si nequa-
quam liceret contraire auctoritati istorum approba-
torum quantacunque auctoritas, vel ratio necessaria,
aut manifesta in contrarium occurreret. Sed talis cap-
tiuatio nunquam est facienda, nisi quantum ad ea,
quæ pertinent ad determinationem fidei. Nam ibi pe-
nitus captiuatur intellectus in obsequium Christi. 2.
ad Corin. 10. Et dato, quod argumenta quacunque
quantumlibet fortissima, & apparentia fierent, nun-
quam erat discedendum a positione fidei iam deter-
minatę, sed dicendum est, quod rationes illæ, & ar-
gumenta peccant, nos tamen nescimus dissoluere il-
las, certissimum tamen, quod non concludunt ratio-
nes. Sicut quando contra aliquem non dialecticum
cum arguat sophista, & probet eum esse pecus, vel la-
pidem, ille nesciet respondere ad argumentationem,
quæ magnam euidenciam habet, & tamē certus esset,
quod illa ratio peccaret in aliquo, scilicet quia, aut ex
falsis procedit, aut nō syllogizat, quia cum sit sibi no-
tissimum, quod ipse sit homo, & non pecus, nec lapis.
tali notorietate, & cognitione, qua certiore ipse
habere nequit, quidquid in contrarium arguatur, scit
quod illud impossibile est concludere sufficienter.

Ira in præsentia, cum qualibet propositio fidei sit
nobis certissima, & ex lumine fidei, & ita firmiter ei
adhæremus, vt nullo modo de ea dubitemus, licet fi-
ant rationes aliquæ in contrarium quantumcunque
euidentes, credendum est, quod sophisticō modo
procedunt non syllogizantes, aut falsum assumunt.

Ideo tales argumentationes non solum omnino
non auferunt nobis fidem, sed etiam non ponunt ali-
quod dubium circa aliquam de propositionibus, quæ
creditur. Sicut argumentum factum a sophista con-
tra non dialecticum ad probandum, quod sit pecus,
vel lapis, non solum non auferit eistam æstimationem,
scilicet quod homo sit, sed etiam nullum du-
bium circa illam ponunt, ac si nunquam tales argu-
mentationes fierent.

Ratio autem quare circa ea, quæ sunt fidei debet
homo captiuare intellectum suum, est scilicet quia
auctoritas propositio fidei est maxima, eo quod il-
le reuelatę sunt a Spiritu sancto, qui mentiri non po-
test. Quilibet tamen ratio humana quantumcunque
perspicax errare potest, & rationes, quæ sunt quan-
tumlibet videantur fortissime in aliquo possunt defi-
cere: ita vt non concludant. Et sic argumentationis
probatio potest deficere dupliciter, scilicet ex parte
intellectus, qui putat eam concludere, & non conclu-
dit: vel ex parte illius argumentationis quæ licet vi-
deatur fortissima in aliquo deficit: sed intellectus non

ster nescit quid est illud. Reuelatiō autem diuina ta-
lis est, quæ est nulla parte deficere potest, ideo contra
propositiones à Deo reuelatas nulla ratio, nec argu-
mentatio admittitur, cum maior sit auctoritas reue-
latorum à Deo, quā efficacia cuiuscunque argu-
mentationis.

Rectè ergo in talibus captiuamus intellectum no-
strum in obsequium Christi. Nec solum est hoc cir-
ca argumentationes, sed etiam si ad oculum ostenda-
tur aliquid manifeste, quod militet cōtra fidem, ma-
gis est credendum propositionibus, & assertionibus
fidei, quam eis, quæ videmus.

Et ratio est, quia oculus noster potest decipi circa ea,
quæ videt, licet in obiecto proprio non decipiatur.
Et sic in visu, & qualibet alia sensitiua cognitione, &
experimentaliter potest falsum subesse. In attestatio-
nem autem Spiritus sancti nulla falsitas potest esse, ideo ad-
huc magis assentiendum est eis, quæ in fide determi-
nata sunt, quam eis, quæ videntur.

Declaratur hoc, nam manifestum est, quod Anti-
christus ad probandum se verum Messiam, & Chri-
stum non fuisse Messiam faciet miracula apparen-
tia, quæ videbuntur esse miracula, & non erunt, sicut
ait Apostolus 2. Thessalo. 2. scilicet. Donec reueletur
homo iniquitatis, filius perditionis, cuius aduentus est
secundum operationem Satanę in signis, & prodigijs
mendacibus. Illa autem videbuntur esse vera miracu-
la, quia sic oculus iudicabit, & tamen non erunt, & si
crederemus oculo, recederemus a fide. ideo etiam
eis, quæ videntur non est credendum contra fidem,
& tamen maxima certitudo, quæ inter homines ha-
beri potest, est per cognitionem visiuam, & ista est
minor, quam certitudo fidei, ideo certitudo fidei est
super omnia, & contra illam nihil admittitur.

C A P I T V L V M LXXXV.

*Quomodo contra dictum Augustini, vel alterius doctoris ap-
probati inuenitur aliqua auctoritas biblic, quæ non possit
exponi pro parte sua, an debeamus dicere, quod Augustinus
verum dicit, & tamen nos non intelligimus auctoritatem il-
lam. Et quando inuenitur ratio necessario ostendens contra
eam, an debeamus dicere, quod nescimus respondere ad ratio-
nem. Et quod non est hic captiuandus intellectus, & quare
hoc.*

NON est autem sic de libris approbatis per
ecclesiam, quod nullus auctor cuiusque istor-
um tantę auctoritatis est, vt propter eum cap-
tiuare nostrum intellectum debeamus, qui
solum captiuandus est in obsequium Christi, sed nō
est captiuandus ob reuerentiā, & auctoritatem cuius-
quam pun hominis, per quem non constat Spiritum
sanctum loqui. Itē tacere hoc esset inconueniens, quia
sequeretur indirecte, q̄ tales doctores approbati per
ecclesiam, siue ex approbatione, siue aliā a seipsis tan-
tam haberent auctoritatē, q̄ non liceret dubitari de
veritate suorum dictorum, nec obici seu repugnari eis in
aliquo, & hoc probatū est supra esse falsum. Item ex
hoc tollerēt viris scholasticis opportunitas ampli-
candi doctrinam fidei, si non liceret quidquam dice-
re contra diffinita per tales approbatos ab ecclesia, &
istud nimis noceret ecclesiæ, vt supra declaratum est.
Idem istud esset tollere viam ad inueniendam ve-
ritatem, & tenendam postquam inueniretur, si quā-
do quis inueniret auctoritatem sacre Scripturę con-
tra dictum alicuius auctoris approbati, quod non
posset bene exponi in fauorem suum, deberet dice-
re, iste doctor verum dicit, sed ego non intelligo sa-
cram Scripturam, & quodocunque occurreret ratio
F 4 aliqua

aliqua cogens, ad quam responderi non possit, debet dicere: ista ratio licet videatur concludere, non concludit, vel non presupponit verum, cum sit contra verum dictum talis doctoris approbati, verum tamen ego nescio i quo peccat ratio, & istud est satis irrationabile, & periculofum si concedatur debere sic fieri.

Item sequeretur deterius scilicet quod istud esset tollere omnem scientiam. Nam scientia causatur per syllogismum demonstratiuum, in quo ponitur premissa necessaria de his, quae sunt causa conclusionis, ut patet. i. Posteriorum. i. Scire autem opinamur vnum quodque simpliciter, & non sophistico modo, quod est secundum accidens, cum etiam cognoscimus, & quia causa est, & quia non est contingens aliter se habere. Si tamen occurrente syllogismo demonstratiuo contra dictum alicuius de approbatis doctoribus deberemus dicere, quod illa ratio peccat, scilicet quia non syllogizat, vel quia assumit falsa, tolleremus certitudinem syllogismi demonstratiui causantis scientiam. Et sic tolleretur totum bonum naturale intellectus, scilicet veritas saltem quantum ad partem suam dignissimam. Nam cum omnis veritas sit perfectio intellectus, illa est naturaliter magis perfectio eius, de qua magis constat, quod est veritas, & quae magis diffiat a falsitate, scilicet quia non est possibile aliter se habere, & talis est veritas conclusionis demonstratae. Nam de illa constat manifestissime quod sit veritas, scilicet per solum illum modum, qui facit scire, etiam principia sua sunt necessaria, ita quod non sit veritas contingens. Veritas autem rerum contingentium minus habet de natura veritatis ex defectu istorum duorum, primo quia non constat manifeste & certissime de illis, sed dubitat intellectus, ideo non causat de illis scientiam, sed opinionem, quae est leuis adhaesio, & cum formidine. Secundo ex possibilitate ad falsum. Nam licet aliquid contingens sit determinate verum, tamen possibile est illud esse falsum, cum possit ad vtrulibet verti quod nondum transit. Et sic cum principia conclusionis contingens sint contingentia, non accedit veritas contingens ad purissimam conditionem veritatis, & sic non est scientia de illa. Tollere ergo veritatem demonstratam conclusionis, quae est veritas maxima conaturalis intellectui, & maxime ipsum perficiens, est tollere bonum purissimae particulae nostrae, quae est intellectus, ut patet. io. Ethicorum immo secundum modum loquendi philosophorum esset tollere totum bonum humanum, quod est in operatione perfectissima intellectus, ideo est maxime inconueniens, & nequaquam admittendum, ideo quando occurrit sic talis auctoritas, vel ratio inuitabilis contra dictum alicuius approbati doctoris non est standum doctori propter suam auctoritatem, sed veritati propter suam naturalem dignitatem, propter quam teste Aristotele. i. Ethicorum, sanctum est praehonorare illam.

Ita est in praesenti quantum ad dictum beati Augustini de die mortis Domini, scilicet 8. Calendas Aprilis. Nam ipse nullum fundamentum probationis ad hoc inducit, sed solum modo historico refert, & contra eum occurrunt rationes habentes fundamentum in dictis euangelicis, & procedentes via demonstratiua ex principiis astrologicis, ad quas nemo sufficienter potest responderi, quae habentur supra. Ideo iniustum erat valde negare omnia illa, vel dicere quod non intelligamus illa, cum inducant oculis nostris veritatem manifestissimam, etiam si dissimulare velimus, & stare auctoritati Augustini, de quo constat, quod potuit errare, & in multis errabit, quorum quaedam ipse retractauit, alia vero non potuit, ut supra declarauimus. Apparet euidentissime ex dictis, quod non est ista bona consequentia, scilicet hoc dicit aliquis doctor ap-

probatus ab ecclesia in libro approbato, ergo est verum, quia multa possunt esse falsa. Nec derogat hoc auctoritatem ecclesiae. Immo ista propositio est vera, scilicet necesse est aliqua ab ecclesia approbata falsa esse, quod patet, quia manifestum est quod ecclesia approbavit omnia opera beati Hieronymi, & beati Augustini, & tamen isti duo saepe contradicunt sibi formaliter, & ab intentione, & proposito, Immo, quod plus est quia videntur interdum in istis loqui cum stomacho ut patet in illis, quae supra allegauimus, & tamen duorum contrariorum vel contradictoriorum necesse est alterum esse falsum. Et vtrunque approbatum est per ecclesiam, ergo ecclesia approbavit aliqua, quae necesse est esse falsa. Et per hoc patet solutio ad quartam rationem de approbatione ecclesiae.

CAPITVLVM LXXXVI.

In quo respondet auctor ad quintam rationem principalem de calendarijs, & dicit non tenere argumentum assumptum ex annotationibus Calendarij ob defectum auctoritatis, quia de multis ibi annotatis non constat.

OBIECIEBATUR quinto loco quod in Calendarijs antiquis, & in Calendario sancti Isidori reperitur intitulatum Die 25. martij. Passio Domini, & Die 27. eiusdem resur-

rectio eius. Dicendum quod arguere ex his, quae annotantur in Calendarijs non est efficax ratio propter Duo, scilicet ex defectu auctoritatis, & ex defectu eius quod dicitur.

Primum patet. Nam de multis, quae annotantur in Calendarijs non constat certis auctoribus, ita ut propter eum aliquatenus moueremur ad assentiendum, sed multi multa scripserunt, seu conscripserunt, de quibus non constat, quod sint alicuius auctoritatis, immo de aliquibus eorum si constaret haberentur, in minori auctoritate quam habentur, quia auctores eorum fuerunt leuissimi.

Vnde non solum ea, quae aliquo modo pertinent ad res ecclesiasticas, sed etiam quaedam alia multum extranea & secularia, quae tamen videntur eis memoranda, solent quidam Calendarijs anno tate, ut si quo anno famis valida, aut aquarum insolita alluuio, aut grauissima bella fuerint, & si qua similia sunt in multis Calendarijs annotata reperi, & quotidie reperiuntur.

Sed cogitet quilibet vir peritus de illis, dato quod vera essent, quantam fidem facerent, cum sit incertus auctor, & non appareat aliquod indicium quare illis debeamus assentire.

Quod autem dicunt de annotatione diei mortis Christi & resurrectionis non est longe dissimile huic: nam non constat quis hoc Calendaris annotauerit.

Item minuitur fides huius annotationis quantum ad opinionem ecclesiae, quia ista annotatio non est communis in omnibus Calendarijs, sed rarissime reperitur.

Nam si ut dicitur in antiquis calendarijs inuenitur & ecclesia credidisset hoc verum esse, & aliqualem auctoritatem adhibuisset, fecisset illud annotari omnibus modernis Calendarijs, sed iam in desuetudinem abiit, ergo vel ecclesia, aut communiter viri periti purauerunt illud esse falsum, vel saltem paucam ei auctoritatem, & fidem adhibuerunt non curantes annotare in nouis codicibus, quod in antiquis annotatum reperiebant, cum caetera ibi inuenta transcriberent.

Fuisset autem aliqualis praesumptionis ad assen-

Ad 5. arg. cap. 17.

Scientia non est de rebus contingenti-bus.

sentiendum ei ratio ista si in omnibus Calendarijs annotatio ista reperiretur, etiam non constituto de auctore, licet hoc non faciebat plenam, aut semiplenam, fidem stante in oppositum ratione notissima, & necessaria, ut supra inductum est. Vnde quando subtiliter aduertitur ista ratio magis facit in contrarium, quam pro inducente eam, cum dicat, quod reperitur in antiquis Calendarijs, quasi dicat non reperitur in omnibus, quod verum est, in quo innuitur, quod nouitas non tenuit illam annotationem tanquam veram, aut certam.

CAPITVLVM LXXXVII.

Quod in Calendario continentur multa impossibilia, & multa verisimiliter falsa, & multa totaliter dubia. Et quod omnes annotationes factae in mensibus de introitu solis in signa, sunt falsa.

SECUNDO non tenet ista ratio ex defectu eorum, quae annotantur in Calendarijs. Nam praeter annotationes festorum, & quaedam alia, quae pertinent ad computationem ecclesiasticam, & sunt bona, & vtilia, sunt multa alia quorum, quaedam sunt falsa, & impossibilia, alia sunt verisimiliter falsa, alia sunt totaliter dubia.

De primis patet, nam ponitur, quasi communiter in omnibus Calendarijs quinto die mensis illius sol intrat in tale, vel tale signum. Nam dicitur in Ianuario sol in Aquario, & Februario, sol in Piscibus, & sic de caeteris mensibus. Et tamen in omnibus mensibus est falsitas, nulla enim reperitur annotatio vero si quae ratur omnes. Quod patet, nam in Martio die decimo octauo dicitur sol in Ariete, & tamen hoc est manifeste falsum, quia sol in Ariete est nunc die vndecima Martii, & interdum die decima, scilicet quando est bissextus. Hoc patet necessario computando via astrologica, per quam scitur certissime sine aliquo errore quolibet die, & qualiter hora, in quo signo est sol, & in quo gradu, & minuto illius signi usque ad minimas fractiones, ideo scitur de luna, & caeteris planetis. Quod autem ista computatio sit sine errore, peritus vir in arte illa satis notum est, tam ex experientia, quam per viam demonstrationis, secundum quod facit Ptolemaeus in Almagesto.

Sed adhuc, quantum ad viros ignorantes probatur hoc modo manifeste, nam omnes concedunt duo aequinoctia esse quolibet anno, vnum, quando sol est in capite Arietis in Martio, & aliud, quando sol est in capite Librae in Septembri. Sed manifestum est, quod illud aequinoctium, quod fit in Martio non fit die decimo octauo Martii, sed multo ante, scilicet die vndecimo, & interdum die decimo, quod satis patebit etiam consideranti vulgariter, diligenter tamen per horologium, quia in illis octo diebus, scilicet a decimo usque ad decimum octauum satis est differentia magna, & apprensibile quantitate diei, ergo caput Arietis intrat sol die decimo Martii, vel vndecimo, & non decimo octauo, sicut annotatur in Calendarijs. Idem error accidit circa aequinoctium aliud, quod fit in Septembri. Nam annotatur ibi sol in libra die decimo octauo, & tamen multo ante sol intrat in libram, scilicet die decimo, vel vndecimo, sicut diximus de Ariete in Martio. Et hoc manifeste colligitur ex aequinoctio, quia in die decimo octauo Septembris iam manifeste sunt dies maiores, quam noctes aliquantulum, quod bene sentitur.

Accidit autem error adhuc, & magis manifestus vulgaribus circa solstitia, sunt enim in anno duo solstitia, vnum in Iunio sole existente in capite Cancrj, &

aliud in Decembri sole existente in capite Capricorni. Et annotatur in Calendarijs solstitium aestiuale die decimo septimo Iunii, quia illo die annotatur sol in Cancro. Sed manifestum est etiam vulgaribus, quod solstitium aestiuale sit multo ante diem decimum septimum Iunii, scilicet die decima, vel vndecima, aut quasi. Quod satis apparet ex consideratione vmbrae. Nam illa die maxime eleuatur sol in tota terra habitabili versus Zenith capitis nostri, & per vmbraam patet immediare, quando sol eleuatur plus, aut minus in meridie, etiam si sit valde parua differentia vnius eleuationis ad aliam, quia necesse est, quod faciat differentiam in vmbra. Et hoc consonat positioni totius vulgi, nam omnes dicunt maximum diem totius anni esse diem sancti Barnabae, & est dies vndecimus Iunii. Et hoc verum est, quia aliquando est ibi solstitium, & aliquando die praecedenti, vel quasi, & tamen secundum annotationem Calendarij deberet esse septem diebus post, vel quasi: est ergo error magnus. Idem est de solstitio hyemali, quod in Calendarijs annotatur die decimo octauo, vel decimono Decembris, quia ibi notatur sol in capricorno. & tamen multo ante est solstitium, scilicet die vndecimo, vel duodecimo eiusdem. Quod satis patet vulgariter ex vmbra, quia sicut in solstitio aestiuale eleuatur sol maxime, & est maximus dies anni, quod per vmbraam patet, ita in solstitio hyemali sol maxime descendit in meridie, & facit minimum diem totius anni. Et etiam hoc apparet manifeste ex differentia vmbrae ab vmbra aliorum dierum: est ergo error in Calendarijs et quantum ad hoc. Et generaliter dicendum, quod omnes annotationes, quae sunt factae in Calendario quantum ad introitum solis in signa sunt falsa, nam dato errore in vna, necesse est in omnibus esse errores, eo quod ille ponuntur ordinate, scilicet post introitum solis in vnum signum, decursis 30. diebus ponitur introitus in aliud, & rursus decursis 30. vno diebus ponitur introitus in aliud, & istud est, quasi propinquum veritati, nam secundum medium motum sol pertransit vnum signum in triginta diebus, & decem horis, & quibusdam minutis horae. Verum est, quod ad hoc postea aliquis vir peritus dicere, quod verum esse esse hic errorem magnum, & tamen iste error habuit rationabilem introductionem, scilicet quia a principio, quando Calendarium in ecclesia scriptum est, erat introitus solis in Ariete die decimo octauo Martii, & ille introitus annotatus est, & hoc modo tam illa annotatio, quam omnes aliae sunt verae, & tamen postea decursu temporis falsificatum est propter motum augmētum solis, vel propter motum capitis Librae, & Arietis, siue dicatur propter motum caeli stellarum fixarum, de quo manifestare maioris foret negotii, nec ad praesens vtile est. Dicendum, quod verum est, quod per tempora variatur introitus solis in Ariete, & in alia signa, quasi per modum retrocessionis in diebus, scilicet, quod si vno tempore est introitus solis in Ariete die decimo Martii, eueniet, quod aliquando post tempora multa erit die quinto, & aliquando die primo, & aliquando redibit aequinoctium, & introitus solis in Ariete ad mensē Februarii, immo, & ad Ianuarium, si tandiu mundus duraret, & non emendaretur Calendarium, sicut quidam coram summis pontificibus, & in generali etiam concilio petuerunt, sed nondum obtentum est.

Anno autem quo Christus natus est erat aequinoctium vernale 23. die Martii, ut satis potest inspicere quicumque sciens aliquid in calculatione motuum planetarum. & ab illo tempore usque huc rediit ad hoc, quod sit solstitium, vel aequinoctium die vndecima, & interdum die decima Martii, ita proportionaliter fiet

Calendarij errat ponendo solstitium aestiuum 17. Iunij.

Calendarium errat in introitu solis per oia signa.

in annis sequentibus quousque mundus duret si non emendatur Calendarium.

Sed dicendum, quod dato, quod iste errore acciderit ex hac causa non est satis excusabilis.

Primo, quia primus annotator talium introituum solis in signa scire debuerat, quod iste introitus erat mobilis, ideo non debuerat annotare certum diem, vel saltem non debuerat annotare simpliciter, scilicet sine limitatione aliqua. Nam cum reperitur scriptum, quod tali die est introitus solis in tale signum, legens putat semper hoc esse verum, & errat, non ergo debuerat annotans sic annotasse, sed vel tacuisse, cum talis annotatio sit parum utilis ad considerationem plenam eorum, quæ continentur in Calendario, vel saltem dedisse aliquam leuem cognitionem de mutatione introitus. Nam poterat dicere, quod de centum in centum annos, vel quasi mutatur ille introitus per unum diem versus anteriora, utpote si nunc sit introitus solis in Ariete die decimo Martij, paulisper redibit quousque transactis centum annis, vel quasi sit introitus in Ariete nono die, postea octavo, & sic redeundo ad anteriora.

Secundo non est excusabilis, quia etiam pro tempore suo non erat istud simpliciter verum, nam in quolibet anno bissextili fiebat introitus solis in Ariete circa per unam diem, scilicet die decimo septimo Martij, ideo etiam circa hoc debuerat dare leuem doctrinam faciendõ mentionem de anno bissextili, vel non annotando, quia aliàs per istam annotationem daretur occasio errandi, quæ non daretur non apposita annotatione.

Tertio patet, quia dato, quod auctor primus esset aliquo modo excusabilis, tamen quantum ad propositum nostrum attinet non potest tolli quin illa annotatio sit falsa, & impossibilis, & hoc est, quod volebamus, scilicet quod aliqua contineantur in Calendario, quæ sunt falsa, & impossibilia.

CAPITVLVM LXXXVIII.

Quod non est verum, quod quilibet mensis addat super alium duas horas in crescendo, vel in decrescendo, & ibi multa astrologica de æquinoctijs, & solstitijs, & declinationibus maximis solis, & quod non crescit, vel decrescit dies æqualiter in omnibus mensibus, sed in quibusdam in triplo, quam in alijs. Et quod magis crescit dies in Martio, quam in omnibus mensibus, & magis decrescit in Septembri, quam in omnibus mensibus.

ANOTATUR etiã in Calendarijs de singulis mensibus, quot horas diei, & quot horas noctis habeant.

Nã dicitur in Ianuario, quod dies habet horas octo, & nox horas decem, & sex. Et Februarius habet in die horas 10. & nox habet 14. & sic communiter addendo in quolibet mense, duas horas addendo pro die, & minuendo duas pro nocte, donec veniatur ad Iunium, ubi annotatur, quod nox habet horas sex, & dies decem, & octo, & deinde minuitur dies in quolibet mense per duas horas, & nox crescit per duas, donec veniatur in Decembrem, ubi annotatur, quod dies habet horas sex, & nox 18. & istę annotationes reperuntur, quasi conformiter in omnibus Calendarijs, & tamen istę sunt falsę, & impossibiles.

Primo patet, quia ponatur, quod aliquando sit dies horarum 18. & nox sex, & e contrario, quod aliquando nox sit horarum 18. & dies horarum 6. & tamen in regionibus nostris nunquam hoc reperitur, quia in quinto climate, in quo nos manemus dies maximus ad 15. horas, vel quasi accedit, & nox maxima ad 10.

fidem. Si autem accipiamus in alijs regionibus, quæ sunt versus æquinoctialem, scilicet in 4. & 3. & 2. & primo climatibus magis est hoc manifestum, quia ibi nox, & dies nunquam tantum crescunt, sicut apud nos, quia minus ibi distant ab æqualitate, cum minus distent a circulo æquinoctiali.

Si autem velis hoc referre ad alia climata, scilicet versus septimum, etiam non erit hoc possibile, quia unum clima non addit super aliud, nisi spatium dimidię horę, ut patet ex Ptoleango in Almagesto, & est suppositio omnium astrologorum, ideo in fine septimi climatis adhuc non prouenit maximus dies ad 17. horas, & conformiter nec maxima nox, quãto magis ad 18. Non ponunt autem astrologici plura climata, id est plures regiones habitatas, & scilicet annotatio horarum diei, & noctis falsa est pro tota latitudine terre, quam astrologi in climata diuiserunt.

Sed dicit aliquis, quod licet non verificiter pro terra septem climatium, verificabitur pro aliqua alia terra, in qua dies interdum proueniat ad horas 18. & nox ad sex, & e contrario in maxima nocte, quæ prouenit ad 18. horas, & dies tunc erit sex horarum.

Dicendum, quod non solum ad 18. immo terra est, in qua dies prouenit ad horas 20. & in alia ad 24. & tunc est vna circulatio solis intergrã faciens diem sine nocte, & est terra, in qua dies durat vno mense, scilicet, quod sol facit triginta circulationes integras antequam occidat sub horizonte. Et est terra, in qua prouenit ad duos menses, & ad tres, & quatuor. Et est terra, in qua dies durat sex mensibus, & nox totidem, & ibi vna dies naturalis est vnus annus completus de nostris, & ibi necesse est, quod sol faciat centum octoginta duas, vel tres reuolutiones, siue circulationes integras super horizontem antequam occidat, & postquã fuerit sub horizonte facit totidem circulationes completas antequam oriatur.

Istud autem licet simplicibus videatur esse falsum vel admirandum valde, tamen nec est falsum, nec admirandum, sed pure naturale, quia sicut hic est naturale aliquando esse diem quatuordecim horarum, & noctem decem horarum, ita ibi naturale est diem esse sex mensium, & noctem totidem, quod affirmat Ptolemęus, & omnes astrologi.

Sed dato, quod nemo assereret, necesse erat hoc concedi, quia probaretur demonstratione. Et fit istud propter obliquitatem spherę super horizonte, & secundum maiorem, & minorem obliquitatem spherę, vel horizonis sit ista diuersitas in quantitate dierum, & noctium maior, de quo non spectat ad præsens magis dilatare sermonem. Et sic bene conceditur, quod isti petunt, scilicet an alicubi sit dies horarum decem, & octo, & nox sex, & e contrario.

Sed adhuc dicendum, quod non est excusabilis ex hoc iste error, quia tunc tales annotationes solum fieri deberent in Calendarijs terrarum illius, scilicet in quadã parte Alemanię versus Daciã, & partes maxime aquilonares eius, etiam in quadam parte Anglię, & insulis adiacentibus. In terra autem nostra nullo modo deberent fieri tales annotationes.

Sed forte aliquis dicit, quod verum est, quod pro singulis terris, & climatibus debent fieri proprię annotationes cum in singulis sit propria quantitas dierum, & noctium, & tamẽ facta est vna annotatio pro omnibus regionibus, scilicet illa, quæ communior erat.

Sed dicendum, quod hoc nullo modo est verum, nam dato, quod pro omnibus regionibus fieret vna annotatio, quod erat satis inconueniens, tamen illa deberet fieri pro illa regione, quæ participaret magis de natura medij, ut facilius communicaret cum omnibus

regionibus extremis, & esset minor falsitas, ista tamen est regio quinti, & quarti climatis quãtum ad situm climatum, vel quãtum ad habitationem gentium, quia multi habitant extra omnia septem climata versus aquilonem, saltem acciperent sextum clima pro medio, & tamẽ in his non prouenit dies ad sexdecim horas, & nox minima non est minor octo horis. Patet ex Ptoleango in Almagesto, & Alstaganõ, & omnibus astrologis, ideo non proprie assumpta est annotatio pro terra, quæ esset extra omnia climata.

Item, quia cum ista annotatio fiat in Calendarijs ecclesię, seu ecclesiarum, debuit fieri conformis illi terrę, in qua magis viget ecclesiã, & ista est terra quinti, & sexti climatis, quia in istis duobus climatibus pro maiori parte sunt omnia regna Christianorum habitantium in Europa. De habitantibus in Asia, & Africa modicum pertinet ad nos.

Et tamen istud non factum est, sed facta est annotatio pro extremis terris Christianorum, quæ a paucis annis sunt Christianorum. Nam prius maxima pars Alemanię, potissime aquilonaris, & tota Angliã ad barbaros pertinebat. Anglici quippe tempore beati Gregorii fidem susceperunt, ut patet ex lege pãda sua. Alemanni autem posterius, nam & magna quadã pars ipsorum versus Polonicos diebus nostris conuersa est, & manent adhuc regiones aliquę ibi non conuersę, & sunt gẽtes barbarorum non Maurorum, sed vere paganorum, qui legem nullam circa cultum diuinum tenent, sed colunt syluas tanquam Deum, non ergo erat conueniens taliter annotari.

Et adhuc alius error est in hoc, qui nullo modo potest excusari respectu alicuius regionis, scilicet quod ponitur, quod quilibet mensis habeat duas horas, alias addat duas horas in die super alium, vel totidem diminuat, & idem respectu noctis, sed hoc est impossibile. Nam dato, quod aliqua regio sit, in qua dies maximus proueniat ad decem, & octo horas, & nox tunc solum habet sex, tamen adhuc in regione illa non est verum, quod quilibet mensis addat super alium duas horas præcite in die, vel in nocte, & nullus sit qui minus addat, nec sit aliquis, qui addat plus.

Hoc autem probatur, & petitur, quando dicitur in annotatione. Ianuarij. Nox habet horas 16. & dies 8. & sic de ceteris, an intelligatur, quod in toto mense Ianuarij quilibet dies habeat horas octo præcite, & quilibet nox habeat sexdecim. Vel intelligatur, quod maior dies Ianuarii, qui est vltimus habeat octo horas, & nox tunc habeat decem, & sex horas. Sed neutrum istorum modorum potest stare in veritate dictum.

De primo patet, quod non possit stare, quia tunc omnes dies Ianuarij essent æquales inter se, & tamen falsum est, quia dies semper sunt in crescendo, vel decrescendo, & nunquam sunt in statu, nec possunt dari duo dies æquales, qui sint coniuncti. Et satis manifeste cernit, quod in medio, & in fine Ianuarii sunt dies maiores, quam in principio.

Item patet, quia dato hoc sequeretur magnum inconueniens, & absurdum. Nam cum diceretur, quod Ianuarius habet in die horas octo, & in nocte 16, & intelligitur de quolibet die Ianuarii, sequeretur, quod vltimus dies Ianuarii habeat octo horas solum, & nox sua 16. & tunc cum in annotatione Februarii dicitur, quod nox habeat horas 14. & dies decem, & intelligatur supradicto modo, sequeretur, quod quilibet dies Februarii tantum haberet in die, quã in nocte, & sic primus dies Februarii haberet horas 10. & nox sua horas quatuordecim.

Cum ergo vltima dies Ianuarii habeat horas octo solum, & nox horas 16. & primus dies Februarii horas decem, & nox horas 14. sequitur, quod erant duo

dies immediati quorum vnus excedat alium per duas horas, & similiter de noctibus eorum, quod absurdum est, & impossibile, & contra rationem, & experientiam. Non ergo potest intelligi hoc modo annotatio:

Secundus etiam modus non potest stare, scilicet quod Ianuarius in die habeat horas octo, & in nocte 16. id est quod in fine mensis sit dies octo horarum, & nox 16. & ante hoc semper sit dies minor octo horis, & nox minor 16, & sit continuum cremetum vsque ad finem mensis, & sic intelligatur de Februario, quod dies habeat horas decem, & nox 14. nam hoc dato sequitur, quod dies semper sunt in augmento, vel in diminutione, & quod in omnibus mensibus crescunt, vel decrescunt æqualiter, scilicet in quolibet mense per duas horas, sed istud est impossibile omnino, quia dato, quod sit aliqua regio in qua maximus dies proueniat ad 18. horas, & minimus habeat solum sex, tamen ibi non est possibile, quod in quolibet mense dies augeatur per duas horas, vel totidem decrescat de horis, ita quod in omnibus mensibus sit augmentum, vel detrimetum, siue diminutio per æqualia, sed stante tali terra necessarium est, quod aliquis mensis sit, in quo dies crescat, quasi per tres horas super alium mensẽ, & alius sit, in quo non crescat, nisi per horã, & dimidiam, vel quasi. Vnde ad sensum ista patet si quis ista inspiciat, nam magis crescit dies in Martio a principio vsque ad finem, quam a principio Maii vsque ad medium Iunii. Sic est etiam in decrescendo, nam plus decrescit dies a principio Septembris vsque ad finem eius, quam a principio Nouembris vsque ad medium Decembris.

Est autem regula, quod apud æquinoctia ante, & post in paucis tempore dies valde crescit, & apud solstitia ante, & post dies modicum crescunt, & decrescunt in magno tempore.

Ista autem declaratur aliquo modo astrologice. Nam dies, & nox faciunt vnã circulationem integram, vel, ut proprius dicatur, sol ex vna circulatione completa reddit diem, & noctem, & pars illa circuli solis, quæ est supra horizontem facit diem, illa autem pars, quæ est infra horizontem constituit noctem. Et quando contingit illos duos arcus esse æquales est æquinoctium, quando vero arcus sub horizonte maior est, nox est maior.

Est autem hic considerandum pro ampliori euidencia, quod sol mouetur semper in Zodiaco per medietatem eius non declinando ad meridiem, vel aquilonem, sed semper per medium sub linea eclipctica, & Zodiacus est circulus interfecans æquinoctialem circulum oblique ad angulos æquales, & quando sol prouenit ad aliquã de illis duabus interfecationibus, ubi æquinoctialis cum Zodiaco se fecat, mouetur per æquinoctialem, & tunc est arcus, qui est super horizontem æqualis arcui, qui est sub horizonte, & sic nox, & dies æquantur. Et quando hoc contingit bis in anno sole proueniente ad illas duas interfecationes. fit bis quolibet anno æquinoctium. In ceteris partibus anni dies, & nox sunt inæquales. Zodiacus autem fecans æquinoctialem in duobus punctis declinat ab ea in omnibus alijs partibus suis, & sunt duo puncta, in quibus maxime declinat, & sunt ista puncta sibi opposita æqualiter distantia ab vtraque sectione. Et illa puncta vocantur maximę solis declinationes, quia quando sol prouenit ad alterutram duarum sectionum Zodiaci æquinoctialis, nulla est distantia, vel declinatio eius, quia est tunc realiter in æquinoctiali respectu cuius accipitur declinatio, sed cum inde recedit incipit declinare, sed cum prouenerit ad alterutrum illorum duorum punctorum nominatorum, iam non potest magis recedere, sed potius redit versus æquinoctiale, ideo

ideo illa duo puncta vocantur maxima solis declinationes.

Vocantur etiam duo tropici, id est, circuli conuersionum, quia vsque ad illos procedit semper sol ab æquinoctiali. Cum autem peruenerit ad aliquem illorum non procedit ultra, sed incipit redire, vel conuerti versus æquinoctialem. Ideo conuersioni circuli, vel tropici in græco quod idem est proprie dicuntur.

Quandiu autem sol est in istis declinationibus ab æquinoctiali versus aliquem de duobus tropicis dies & nox sunt æquales.

Vocantur autem ista quatuor puncta sic, scilicet vnus punctus intrinsecationis æquinoctialis cum Zodiaco vocatur caput Arietis.

Et punctus interfecationis oppositæ vocatur caput Libræ. Et vnus punctus maximæ declinationis vocatur caput Cancræ, vel tropicus Cancræ. Alius punctus oppositus declinationis maximæ vocatur caput capricorni, vel tropicus Capricorni. In capite Arietis fit æquinoctium vernale, quod est circa medium Martij.

In capite Libræ fit æquinoctium autumnale, & est circa medium Septembris, tunc sunt noctes & dies æquales. In capite cancri fit solstitium æstiuale, & tunc est dies maximus anni. In capite Capricorni fit solstitium hyemale, & tunc est dies minimus anni, & nox maxima.

Ex hoc apparet, quod cum solum bis in anno sit æquinoctium sole existente in alterutra duarum sectionum, scilicet capitis Arietis, & Libræ quod quandiu quando declinat ab æquinoctiali versus alterum tropicorum quousque redeat rursus ad æquinoctialem, erunt dies minores noctibus, & quando ab illa sectione ad alterum tropicorum declinat, donec iterum redeat ad æquinoctialem, erunt dies maiores noctibus.

Ex quo rursus sequitur, quod cum istæ duæ partes declinationis sint duæ medietates circuli Zodiaci, quæ sol complet in vno anno, quod in vna medietate anni erunt semper dies maiores noctibus, & in alia medietate erunt semper noctes maiores diebus.

Ex his sequitur rursus quod in illa medietate, quæ est declinatio ab æquinoctiali interfecatione versus tropicum Capricorni quousque redeatur ad aliam interfecationem, quæ est opposita, scilicet declinando a capite Libræ ad tropicum Capricorni, quousque redeatur ad aliam sectionem, quæ est caput arietis, sūt dies minores noctibus. Et hoc est a medio Septembris, vel parum ante vsque ad medium Martij vel quasi. Nam ibi sunt istæ duæ interfecationes.

Etiam sequitur quod quandiu sol tendit ab interfecatione capitis arietis versus tropicum Cancræ, quousque redeat iterum ad æquinoctialem interfecationem, quæ est caput arietis, sūt dies minores noctibus. Et hoc est a medio Martij, vel quasi vsque ad medium Septembris, vel quasi, quia ibi signantur hæc loca sectionum.

Apparet etiam ex dictis, quod a tropico Cancræ siue capite Cancræ vsque ad tropicum, vel caput Capricorni dies decrescunt, nam cum, sole existente in capite Cancræ, recedat maxime ab æquinoctiali in illa medietate circuli, in qua crescunt dies, necesse est, quod sit ibi maximus dies anni, vt etiam supra dictum est, ideo quandiu recesserit sol ab eo vsque ad tropicum Capricorni, in quo est minimus dies anni, semper decrescit. Nam antequam sol veniat, seu peruenerit ad diem maximum, non potest dies decrescere, & postquam peruenerit ad minimum, etiam non potest decrescere, ideo in tota illa medietate, quæ est inter duos tropicos, dies decrescet, & istud est a medio Iunij, vel quasi vsque ad medium Decembris, vel quasi. Et in medietate illa, quæ est a tropico Capricorni vsque ad tropicum Cancræ, dies semper decrescet. Nam post-

quam sol peruenerit ad tropicum Capricorni non potest dies decrescere, cum non possit magis elongari ab æquinoctiali, sed potius redeat ad illam. Et postquam peruenerit ad tropicum Cancræ non potest dies magis crescere, quia non potest plus incidere ab æquinoctiali, ideo inter istos duos tropicos semper crescit, & est medietas anni, quæ est a medio Decembris, vel quasi vsque ad medium Iunij vel quasi.

Nunc demonstrato quomodo dies semper crescit aut decrescit, & in quibus partibus anni & circuli hoc fit, declarandum est de quantitate augmenti & diminutionis. Diximus autem quod a tropico Cancræ vsque ad tropicum Capricorni semper dies decrescunt, & a tropico Capricorni vsque ad tropicum Cancræ semper crescunt, & tamen vt planius videatur, & breuius consideremus ab æquinoctijs ad solstitia, scilicet ab interfecatione æquinoctialis, & Zodiaci vsque ad aliquem de tropicis. Et pro hoc præsumendum, quod Zodiacus circulus, quem sol pertransit in vno anno diuiditur in duodecim partes, quæ vocantur duodecim signa, scilicet Aries, Taurus, Gemini, Cæcer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piscis. Tria prima, scilicet Aries, Taurus, Gemini sunt in illa quarta Zodiaci, quæ est ab æquinoctio vernali vsque ad solstitium æstiuale, siue a capite Arietis vsque ad tropicum Cancræ. Et tria sequentia, scilicet Cancer, Leo, Virgo, sunt a solstitio æstiuale vsque ad æquinoctium autumnale, siue a capite Cancræ vsque ad interfecationem capitis Libræ. Tria sequentia, scilicet Libra, Scorpius, Sagittarius, sūt ab æquinoctio autumnali vsque ad solstitium hyemale, siue a capite Libræ vsque ad caput vel tropicum Capricorni. Et tria vltima, scilicet, Capricornus, Aquarius, Piscis, sunt a solstitio hyemali vsque ad æquinoctium vernale, siue a tropico Capricorni vsque ad interfecationem capitis arietis.

In primis tribus est sol a medio Martij, vel quasi vsque ad medium Iunij, vel quasi. Et in secundo ternario est a medio Iunij, vel quasi vsque ad medium Septembris, vel quasi. In sequenti ternario est a medio Septembris, vel quasi vsque ad medium Decembris, vel quasi. In quarto ternario est a medio Decembris, vel quasi, vsque ad medium Martij, vel quasi.

Hoc præsupposito dicendum, quod dies crescit, vel decrescit quandoque sol recedit ab æquinoctiali versus aliquem de tropicis, siue ad aliquam de maximis declinationibus, quod idem est. Et secundum, quod magis recedit, magis crescit, vel decrescit dies, & quæ equaliter recedit in duabus partibus aliquorum signorum, in illis equaliter crescunt, vel decrescunt. Pro quo sciendum, quod istæ duæ maximæ declinationes, siue duo tropici equaliter distant ab æquinoctiali. Quælibet enim earum distat 24. gradibus fere, scilicet diuidendo totum Zodiacum in trecentas & sexaginta partes æquales, quælibet illarum vocatur vnus gradus, & vigintiquatuor de illis habet linea, quæ intercidit inter æquinoctialem, & quamlibet earum declinationum. Dico autem de linea, quæ cadit super vtrumque recte, & interfecat vtrumque orthogonaliter ad angulos rectos spheræ.

Hoc viso retento præsupposito nostro, dicamus, quod si aliqua terra, in qua maior dies sit horarum decem & octo, ibi quando sol fuerit in capite Arietis in Medio Martij, vel quasi, erit dies duodecim horarum, & totidem nox, & quando fuerit sol in capite cancri erit dies 18. horarum & nox sex, & quando fuerit sol in capite Libræ erit dies horarum, 12. & nox totidem. Cū verò fuerit sol in tropico Capricorni, erit dies 6. horarum, & nox 18. Ex quo apparet, quod in declinatione solis ab æquinoctiali, scilicet a capite Arietis vsque

que ad tropicum Cancræ crescat dies sex horas, & in alia declinatione solis ab æquinoctiali, scilicet a capite Libræ vsque ad tropicum Capricorni decrescit dies sex horas, & vtraque declinatio est vigintiquatuor graduum fere, vt dictum est, ideo cuiuslibet horæ respondebunt quatuor gradus de declinatione, ita vt dicamus, quod quādo sol declinauerit a capite Arietis vsque ad Cancrum quatuor gradibus, erit dies horarum tredecim, & cum declinauerit sex gradibus, erit dies tredecim horarum, & dimidiæ, & cum declinauerit decem, & octo gradibus erit dies 16. horarum, & dimidiæ, & cum declinauerit viginti gradibus erit dies decem, & septem horarum.

Cum vero declinauerit vigintiquatuor, vel quasi iam est in capite Cancræ, & est tunc dies 18. horarum completarum. Similiter in diminuendo, cum sol declinat quatuor gradibus a capite Libræ versus Capricornum, est dies vnde decim horarum, & cum declinat 8. gradibus, est dies decem horarum, & cum declinat 16. gradibus, est dies octo horarum, & cum declinat vigintiquatuor gradibus fere, est in fine declinationis, & est dies sex horarum.

Nunc autem dicendum, quod a capite Arietis vsque ad caput Cancræ, in quo spatio augetur dies sex horis, sunt tria signa æqualia, scilicet Aries, Taurus, Gemini. Et a capite Libræ vsque ad Capricornum, in quo spatio decrescit dies sex horis, sunt reliqua tria signa æqualia, scilicet Libra, Scorpius, Sagittarius, & quodlibet istorum signorum pertransit sol in vno mense, scilicet in triginta diebus, & decem horis, & paucis minutis horæ. Ideo crederet aliquis, quod illa declinatio maxima, quæ est 24. graduum fere, scilicet ab æquinoctiali ad tropicum Cancræ diuidatur æqualiter per ista tria signa, scilicet Aries, Taurus, Gemini. Et tunc cum cuiuslibet signo corresponderet octo de gradibus declinationis cõpeterent ei duæ horæ augmentationis diei. Et quia in quolibet illorum trium mensium, scilicet a medio Martij, vel quasi vsque ad medium Iunij, vel quasi sol transit per vnum signum esset augmentum diei in quolibet illorum mensium horarum duarum. Et sic fieret procedendo a libra versus Capricornum per alia tria signa, scilicet Libræ, Scorpius, & sagittarium, scilicet quod i cuiuslibet istorum trium signorum cõpeterent octo gradus de illa declinatione, & quod libet illorum seruit vni mense, esset in quolibet illorum trium mensium, scilicet a medio Septembris vsque ad medium Decembris, vel quasi cõmentum duarum horarum, & sic esset æquale, & tamen non est.

Sed dicendum est, quod licet signa omnia inter se æqualia sint, quia quod libet continet gradus 30. & sol tantum moratur in transeundo vnum, sicut alterum, secundum motum medium, & in quolibet triginta diebus, & horis decem, & quibusdam minutis horæ, tamen de illa latitudine declinationis ab æquinoctiali non competit eis æqualiter, sed quibusdam plus, & aliis minus. Et hoc necessarium est propter motum sectionis, & curuationis circuli, sicut ad oculum apparet si quis respicit in ponendo chordas, & sagittas pro arcibus circulorum.

Vnde est regula, quod quando aliqua signa, vel partes signorum magis accedunt ad puncta æquinoctiorum, competit eis magis de latitudine illa declinationis.

Et quanto magis appropinquant ad puncta solstitiorum, minus competit eis de ista latitudine declinationis.

Et ob hoc magis crescit dies, sole stante in Ariete, quam sole stante in Tauro, & magis stante in Tauro quam stante in geminis.

Eodem modo in illa quarta, quæ est a capite Capricorni vsque ad caput Arietis crescunt dies, & magis crescunt in Piscibus, quam in Aquario, & magis in Aquario, quam in capricorno, secundum, quod magis accedunt ad caput Arietis, vbi est æquinoctium.

Similiter autem, & in alia medietate, in qua decrescunt dies, scilicet a Cancræ capite vsque ad Capricornum. Nam decrescunt dies magis in Virgine, quam in Leone, & magis in Leone, quam in Cancro, secundum, quod magis ad caput Libræ, vbi est æquinoctium accedunt.

Etiam in quarta, quæ est a capite Libræ vsque ad Capricornum. Nam magis decrescunt dies in Libra, quam in Scorpione, & magis in Scorpione, quam in sagittario.

Est multum inæqualis ista diuisio non solum in signis, sed etiam in partibus signorum. Nam in Ariete magis crescunt dies in duodecim gradibus primis, quam in quatuordecim de vltimis, & ita in quolibet alio signo, secundum quod vna pars eius magis, vel minus accedit ad æquinoctium punctum. Vnde in primis decem gradibus geminorum magis crescit dies, quam in decem vltimis.

Ita etiam est in decrescendo, quia quanto magis accedit aliquod signum, vel pars signi de medietate illa, in qua decrescit dies accedit ad æquinoctium autumnale, scilicet ad caput Libræ, magis decrescit ibi dies. Et ob hoc in virgine, & libra magis decrescunt, quam in aliis, quia ista duo signa magis accedunt ad punctum æquinoctii autumnalis. Vnde etiam in octo gradibus vltimis virginis magis decrescunt dies, quæ in octo immo nouem primis, scilicet quia octo vltimi gradus magis accedunt ad punctum æquinoctii, quam primi octo.

Fit autem e contra in Libra. Nam in primis octo gradibus eius magis decrescit dies, quam in octo, vel nouem vltimis, eo quod primi octo magis accedunt ad punctum æquinoctii.

Sic etiam in Ariete, & Piscibus. Nam primi gradus Arietis sunt maioris declinationis, & cõmentum diei, quam vltimi. In Piscibus autem e contra, quia in quinque vltimis gradibus Piscium magis crescit dies, quam in quinque primis. Procedit autem ista diuersitas in tantum, quod in Ariete cõpeterent, quasi duodecim gradus de illa declinatione 24. graduum, & in Tauro, quasi septem, & in Geminis, quasi quatuor, sicut manifeste apparet ex tabulis declinationis solis, quas astrologi faciunt. Et satis probatur hoc demonstratio modo geometrico ex habitudine duorum circulorum se secantium oblique ad angulos in æquales, sicut se secant æquinoctialis, & Zodiacus, & satis hoc probat Ptolemæus in Almagesti. Ita etiam est in parte decrescit diei. Nam a Cancro in Capricornum decrescunt, sed competunt Cancro, quasi quatuor gradus, & Leoni, quasi septem, & Virgini, quasi 12. Hæc dicuntur grosso modo, quia non spectat ad præsens certificare præcise de his.

Ex quo apparet, quod dies crescunt, quasi in triplo a medio Martij vsque ad medium Aprilis, vel quasi, quam a medio Maii vsque ad medium Iunij, vel quasi. Etiam patet, quod tantum crescunt, vel quasi a medio Martij vsque ad medium Aprilis, sicut a medio Aprilis vsque ad medium Iunij, scilicet tantum 30. diebus, sicut in sexaginta.

Si tamen accipiatur dies a principio Martij vsque ad finem eius, adhuc erit maius cõmentum, quam a medio Martij vsque ad medium Aprilis.

Ratio huius est, quia a medio Martij, vel quasi vsque ad medium Aprilis est totum signum Arietis, a principio autem Martij vsque ad finem eius sunt vnde decim

CAPITVLVM LXXXIX.

decim gradus piscium postremi, & decem, & nouē, F vel viginti gradus Arietis.

Et tamen magis crescit dies in decem gradibus vltimis piscium cum viginti primis gradibus Arietis, quam in omnibus triginta gradibus Arietis.

Ratio est, quia in decem, vel 11. gradibus vltimis piscium magis crescit dies, quam in decem vltimis gradibus Arietis. Nam decem vltimi gradus piscium sunt coniuncti æquinoctio, & decem vltimi gradus Arietis sunt remoti ab eo.

Vnde dicendum, quod magis crescit dies a principio Martii vsque ad finem eius in vno mense, quam a medio Aprilis, vel quasi vsque ad medium Iunii in duobus mensibus. Nam huic mense competunt plusquam duodecim gradus de illa declinatione, & alii duobus nominatis non competunt duodecim gradus, vt declaratum est.

In illa autem quarta anni, quæ est a medio Iunii vsque ad medium Septembris, in triplo decrescit dies a medio Augusti vsque ad medium Septembris, quæ a medio Iunii vsque ad medium Augusti, scilicet tantum in vno mense, sicut in duobus. Et si accipiatur mensis Septembris a principio vsque ad finem, magis in illo decrescit dies, quam a medio Iunii vsque ad medium Augusti, & tantum quantum a medio Octobris, vel quasi vsque ad medium Decembris. Et sicut diximus de quarta anni a medio Martii vsque ad medium Iunii in crescendo, ita dicendum de quarta anni a medio Septembris vsque ad medium Decembris, quia sunt quartæ oppositæ, & idem inductum est de eis. Et sicut dictum est de quarta anni a medio Iunii vsque ad medium Septembris in decrescendo, ita dicendum est de quarta sibi opposita, scilicet a medio Decembris vsque ad medium Martii in crescendo.

Ex hoc etiam inferitur, quod tantum crescant dies sole existente in toto signo Piscium, & Arietis, scilicet a medio Februarii, vel quasi vsque ad medium Aprilis, vel quasi in duobus mensibus, quantum crescant sole existente a principio Capricorni vsque ad finem Aquarii, & a principio Tauri vsque ad finem geminorum, scilicet a medio Aprilis vsque ad medium Iunii, quæ sunt sex signa, & quatuor menses coniungendo crementum istorum quatuor mensium licet non sint continui.

Idem etiam dicendum in decrescendo, scilicet quod tantum decrescant dies a principio virginis vsque ad finem Libræ, scilicet a medio Augusti vsque ad finem Octobris, vbi sunt duo signa, & duo menses quantum a principio Cancris vsque ad finem Leonis, scilicet a medio Iunii vsque ad medium Augusti, & a principio Scorpionis vsque ad finem sagittarii, scilicet a medio Octobris vsque ad medium decembris coniungendo vtramque diminutionem, in qua sunt quatuor signa, & quatuor menses.

Apparet, ergo quod falsa, & impossibilis est illa annotatio Calendarii, scilicet quod tantum addat vnus mensis super alium de die, vel nocte quantum alius super alium, & omnes æqualiter, scilicet quod quilibet addat horas duas, vel tantundem diminueat, sed aliquando in vno mense crescit, vel decrescit, in triplo, quæ in alio, & aliquando in duplo, vel quasi, & sic de cæteris diuersitatibus. Et per hoc patet primum membrum, quod intendebamus deducere, scilicet quod aliqua ponuntur in Calendarijs, quæ sunt falsa, & impossibilia, sicut deductum est.

Quod in Calendarijs solet poni, qua die creatus est Adam, & qua die intravit Noe in arcam, & false annotatur, & quod mundus non fuerit creatus in Martio sed in Septembri.

SECVNDVM erat, quod quædam ponuntur in Calendarijs, quæ sunt verisimiliter falsa, sicut est de creatione mundi, & Adæ. Nam in quibus Calendarijs ponitur quo die fuerit creatus Adam, & ponitur in Martio circa finem. Istud autem videtur esse falsum saltem verisimiliter. Nam isti præsupponunt mundum creatum fuisse in Martio. Et, quia homo sexto die creatus est Gen. 1. ca. ponit sexto die creationem Adæ ab illo die, quo credunt mundum creatum, & vtrunque est secundum eos in Martio.

Sed circa hoc inter doctores est dubium, quando mundus creatus fuerit, quibusdam tenentibus, quod in Martio, alijs, quod in Septembri ad finem. Et hoc tenent communiter Iudæi, quod vice sima quinta die Septembris creatus est mundus, & Adam vltima die Septembris, & in hac opinione conueniunt multi periti Latinorum. Et videtur manifeste vera, sicut in duximus satis rationibus euidentibus tam super Gene. quam super Exodum. Et non solum rationibus naturalibus, sed etiam testimonijs sacræ Scripturæ. Ponere ergo Adam fuisse creatum in Martio est ponere aliqd verisimile falsum, vel saltem magis præsumptuosum, quam verum.

Item in multis Calendarijs solet annotari, quando introiit Noe in arcam, & qua die cuius mensis cepit diluuium, & qua die egressus est Noe de arca. Nā Gene. 7. & 8. ponuntur dies, & menses pro quolibet istorum, & pro multis alijs. Et cum ipsi præsupponant menses incipere a Martio, & ibi fuisse mundum creatum, sicut supra dictum est, annotant singula istorum in mensibus sequentibus, secundum quod videtur conuenire sacræ Scripturæ Gene. &, tamen cum in fundamento errant, vel saltem sit verisimile eos errare, scilicet ponendo mundum creatum in Martio, & ibi incipere menses anni, necesse est eos consequenter deficere in omnibus sequentibus annotationibus cum deberent ponere eas computando menses a fine Septembris, vel principio Octobris.

Item apparet hoc magis efficaciter, quia vt Iudæi tenent, & est satis verisimile, immo quasi necessarium, anni illi, qui computantur in Gene. & menses erant lunares, quia erant tales, quales anni, & menses, quos nunc habent Iudæi, nisi quod differunt in principio anni. Quod patet, quia Exo. 13. Deus dixit ad Moysen, mensis iste principium mensium vobis erit primus in mensibus anni. Et sic idem erat principium mensis, & finis secundum computationem priorem temporum, quæ fuerat in sacræ Scriptura, & inter Iudæos cum principio, & fine mensis, qui nunc pertinebat ad secundam computationem, quando Iudæi inceperunt illam, quam nunc sequuntur, sed solum differabat principium anni, quia forte ille mensis, qui alijs erat sextus mensis anni, vel quintus efficiebatur nunc ex mandato Dei principium anni, & primus inter menses Exo. 12. sed menses isti, quos nunc Iudæi habent sunt menses lunares, ergo menses illi, quos habebant prius, & quibus scriptura vtitur erant lunares. Quia si detur, quod essent solares non poterant incidere cū mensibus lunarijs. Nā non possunt esse eadē principia, & fines solaris, & lunarij mensis, cū solares sint maiores, & tamen sic illi menses, quibus prius utebantur Iudæi, & quibus Moyses vtitur in sacræ scriptura.

ptura enarrando diluuiū, & alia accidentia erant mensis lunares, menses ramen nostri, & omnium Latino rum sunt solares, ideo non coinciderent menses iudeorum nec illi cum nostris, & sic dato quod principium mundi fuit in Martio non coincideret primus ille mensis cum Martio nostro, sicut nec nunc concordat primus mensis iudeorum cum Martio nostro licet ipsi incipiant semper suum annum circa æquinoctium vernale, quod est in Martio.

Ex dictis etiam apparet, quod non fuit mundus creatus in Martio, quia a creatione mundi cepit computari annus, & fuit tunc primus mensis anni de illis mensibus, & annis, quibus Moyses vtitur in Gen. & istis mensibus utebantur Iudæi tunc, & tamen in computatione annorum, quam Deus iussit eis tollere ex Egypto non erat idem primus mensis anni, qui erat secundum primam computationem, quæ tenebatur a principio mundi, vt patet Exo. 12. scilicet mensis iste principium vobis mensium erit primus in mensibus anni, ergo videtur, quod non erat ille primus in alia computatione, quia alias non mandaret nunc, quod ille esset primus, & cum principium anni quod Deus iussit nunc tenere Hebræis fuit in Martio sicut postea semper tenuerunt, & etiam nunc tenent, ergo annus a principio mundi non incipiebat in Martio, & consequenter non fuit creatus mundus in Martio, sed magis in Septembri, vt probatum est vbi supra, & consequenter annotationes istæ, quæ procedunt præsupponendo, quod fuerit creatus mundus in Martio falsæ sunt. Et dato quod fuisset creatus in Martio, non potest coincidere primus mensis illius anni cum Martio nostro, & sequentes menses eius cum sequentibus mensibus nostris, qui sunt menses solares, & tamen annotationes de introitu Noe in arcam, & de inundatione aquarum diluuii, & de exitu de arca sunt in mensibus nostris quasi coinciderent cum illis mensibus, qui ponuntur in Gen. Et sic apparet ista falsa manifeste vel saltem verisimiliter, & ponuntur in plurimis Calendarijs.

Tertium erit quod in calendarijs sunt quædam rationabiliter dubia, an vera sint vel falsa, sicut solet annotari in quibusdam Calendarijs diuisio apostolorum in Iulio mense certo die, quasi illo die apostoli recesserunt ab inuicem, & dispersi fuerunt per totum orbem ad prædicandum, scilicet quod omnes vna die recesserint ab inuicem non est verum, quia multi recesserunt prius alijs manentibus in Ierusalem, quod patet ad Gala. primo, cap. dicitur, quod quando Paulus conuersus est, iuit in Arabiam, & Damascum, & post tres annos redijt in Ierusalem, & non inuenit ibi nisi beatum Petrum, & Iacobum fratrem Domini. Et sequitur, Aliorum apostolorum vidi neminem. Non ergo omnes diuisi sunt vel diuiserunt se ab inuicem eodem die.

Item dato quod non intelligatur sic, sed solum, quod Apostoli omnes post mortem Christi fuerunt simul & prima dies, qua ab inuicem cepit recedere, fuit illa dies signata est totaliter dubium, quia non constat ex aliquo loco autentico, nec scimus aliquem virum doctum, qui hæc asserat. Alia autem similia solet poni in quibusdam Calendarijs, quæ pertinent ad accidentia temporum, & res magnas vulgares, de quibus an sic, vel e contrario sint, nulla fides est, sed eadem facilitate contemnuntur, qua recipiuntur, immo iustius reijciuntur, & contemnuntur, quam recipiantur quia intellectus, cum aliquid concipit, debet concipere vt verum, & tamen circa talia non est aliquod motuum. scilicet nec ratio, nec auctoritas ab suadendū, quod vera sint, ideo ad viros doctos pertinet talia potius contemnere, quam aduertere ad illa.

Inductum patet ex prædictis quanta fides debeat dari eis, quæ in Calendarijs continentur, & quantum valeat ista consequentia, scilicet hoc reperitur in Calendarijs ergo sic est. Et sic est in præfenti, quia licet reperiat in quibusdam Calendarijs annotata passio Domini, & resurrectio. 2. 5. 27. Maruj, non sequitur in de, quod sic fuerit, potissime quia non reperitur hoc, in omnibus Calendarijs, sed solum in quibusdam de antiquis. Ex quo apparet, quod contemnitur ista assertio, maxime cum repetiatur in contrarium ratio fortissima, quæ supra inducta fuit in tertia conclusione. Et per hoc patet solutio ad quintam rationem.

CAPITVLVM XC.

In quo auctor respondet ad sextam rationem principalem probans quod astrologi dies annorum bissextilium non omitunt in sua computatione.

SEXTA ratio erat, quod licet processus astrologicus in probatione dictæ conclusionis bonus sit, & fundamenta necessaria sint, tamen peccat ratio ista, quia astrologi computant annos, & omitunt dies annorum bissextilium, qui superadduntur, & super hoc prouenit iste error.

Ad istam rationem indignum erat responderi, cum tamen manifeste dispat, qui hæc obijcit, nec vnquam vidit astrologorum libros. Est enim manifestum, & puerile inter astrologos, nec potest quis ignorare, quod omnes calculantes motus planetarum per quascunquæ tabulas, quæ sunt ad multas aras distinguunt de annis bissextilibus, & non bissextilibus.

Sic patet ex tabulis toletanis in canonibus suis. sic etiam patet ex tabulis regis Alphonsi. Nam ibi dicitur, quod sunt quædam eræ bissextiles, & quædam non bissextiles, & inter bissextiles ponit eram incarnationis. Et rursus distinguit quosdam esse bissextiles in primo anno, alias in secundo anno, alias in tertio, alias in quarto, eræ autem Christi est bissextilis in quarto anno, vt ibi patet, & vt nos obseruamus.

Idem docet in computando annos sparsos in singulis quartis annis diem addere pro quacunq; computatione, ideo talis error nulli astrologo obijcendus est.

Item istud est absurdissimū, quia si astrologi omitterent computare dies bissextiles, & per hoc accideret eis error intolerabilis. Nam non solum esset error in vna die vel duobus, sed esset error in trecentis sexaginta vno diebus, quia cum incepturus sit annus millesimus quadringentesimus quadragessimus quartus Christi secundum computationem ecclesiæ, & vulgarem, quæ fit cum diebus bissextilibus, subtrahantur dies bissextiles, qui competant omnibus istis annis, & erunt trecenti sexaginta, & vnus. Quod patet diuidendo totum istum numerum per quatuor, vel de quo libet quaternario accipiendo vnum. Et sic erraret iam quasi in vno anno completo. Vnde fieret, quod quid quid astrologi iam calcularent seposito isto errore haberent errorem quasi vnus anni. Vnde omnia essent falsa in astrologia.

Et tamē ad oculum videmus omnia vera esse, quæ illi de motibus corporum celestium dicunt, siue enim calculent motum solis, siue lunæ, siue quoruncūque astrorum, videmus omnia vera esse. Vnde si dicat tali tempore erit cōiunctio duorum planetarum, vel oppositio, vel erit eclipfis, nihil errant, non solum vnum annum aut mentem, immo nec diem, nec horam, nec punctum, sed omnia, quæ de motibus dicunt, punctualiter sunt vera.

Quomodo autem posset astrologus dicere ex nunc vsque ad tota annos tali die, & tali hora erit eclipfis solis,

foliis, vel Lunæ, & tātum durabit, & quod sic eueniet, si ipsi iam haberent in calculatione sua, quasi errorē vnus anni?

Et tamen omnia ista eueniunt infallibiliter, sicut illi dicunt in diebus, & temporibus nostris, quibus ipsi assignant, & tamen anni nostri sunt bissexiles, ergo ipsi obseruant bissexim, quia alias calculatio sua non posset conuenire temporibus nostris, & quanto magis tempus procederet, tanto maior error iste fieret, cum in singulis quatuor annis perderent vnum diem bissexilem.

Item patet hoc falsum, nam sequerentur grauissima inconuenientia, scilicet quod aliquando astrologi dicerent æquinoctium vernale esse in medio Iunii, & solstitium æstiuale in medio Septembris, & æquinoctium autumnale in medio Decembris, & hyemale solstitium in medio Martii.

Et sic ponerēt æquinoctia vbi sunt solstitia, & solstitia vbi sunt æquinoctia.

Quod patet, quia de æquinoctio ad solstitium est vna quarta anni, scilicet nonaginta, & vnus dies, & portio diei, & tamen in trecentis, & sexaginta, & octo annis si non computentur dies bissexiles perdenitur nonaginta, & vnus dies, quæ est quarta pars istius anni, & sic tunc astrologi per nonaginta, & vnum dies anticiparent solstitia, & æquinoctia super nostram computationem, quia nos computamus dies bissexiles, & consequenter ponerent solstitium vbi, secundum nos debet esse æquinoctium, & è cōtrario, quia tot diebus distat quodlibet æquinoctium ab vtroque solstitiorum. Eriam consequenter facerent ipsi diem minimum, & diem maximum anni, vbi nos facimus diem, & noctem æquales, dicendo quod introitus solis in Ariete esset a medio Decembris, cū nos ponamus illum in medio Martii, quādo est æquinoctium. Et dicerent, quod solstitium æstiuale esset in medio Martii, quod nos ponimus in medio Iunii, vel quasi. Et iste error non solum semel contigisset eis, sed etiā pluries. Nam dato, quod a tempore Christi solum incepisset errare, necesse erat, quod errassent quater cū ab illo tempore vsque nunc fuerunt trecenti, & sexaginta vnus anni bissexiles, in quibus est, quasi annis completus colligendo solum dies bissexiles, & consequenter sunt quater nonaginta vnus, vel quasi. Et sic quater nunc accidisset eis error esse, scilicet, quod fecissent æquinoctium vbi erat solstitium, & è contrario.

Talis autem error non solum non est possibilis in aliquo artifice quantumcunque grosso, & indocto, sed nec etiā in paruulis indoctis, scilicet dicere, quod est æquinoctium, vbi est dies maximus anni, vel minimum, & à contrario dicere esse maximum, vel minimum diem vbi est æquinoctium.

Accidisset etiam eis bis ex tempore Christi, quod dixissent esse solstitium æstiuale, vbi est solstitium hyemale, scilicet esse maximum diem anni, vbi est minimum, & è contrario.

Quod patet, quia de vno solstitio in aliud est medietas anni, scilicet centum octoginta duo, vel tres dies, & tamen a tempore Christi vsque huc tranfierunt trecenti sexaginta vnus dies, in quibus bis est numerus centum octoginta duo, vel quasi.

Accidisset etiam alius error, scilicet quod cū nos dicamus nunc inchoari debere annum millesimum quadringentesimum quadagesimum quartum Christi, ipsi dicerent inchoari annum millesimum quadringentesimum quadagesimum quintum præcedentes nos in vno anno, quia ex trecentis sexaginta vno diebus bissexilibus, qui fuerunt a natiuitate Christi vsque huc iam, quasi colligitur vnus integer

annus. Accideret etiā alius error, scilicet quod astrologi non dicerent inciper annum Christi vbi nos, sed aliquando ipsi dicerent esse Ianuarium, vbi nos ponimus Augustum, & aliquando vbi nos Octobrem, & sic circulareretur per omnes menses anni, eo quod cum singulis quatuor annis ipsi amitterent vnam diem de computatione nostra, impossibile erat, quod menses secundum nos, & secundum eos inchoarēt, & finirentur eisdem diebus.

Multi quoque alii errores acciderent, quia dato vno inconuenienti plura contingunt, & tamen nullus talis error est apud astrologos, quia tā in summa annorum, quam in principio, & finibus mensum concordant cum ecclesia, & vulgo, ideo stultum est eis talia obiiicere.

Sed adhuc dato, quod astrologi errarēt in omissione anni bissexilis non poterat esse, quod isti voluunt defendere, scilicet quod mortuus fuerit Christus 8. Calendas Aprilis, scilicet 25. die Martii.

Nam communiter ponitur Christum mortuum fuisse anno suo 33. inchoante, vel 34. & tamen secundum computationem ecclesiæ, & vulgi cum annis bissexilibus anno 33. Christi inchoato dies 25. Martii erat dies Martis, vt patet reducēdo se ad annos posteriores, vel per artē literæ dominicalis, vel quomodocunque voluerint, & tamen Christus mortuus est in die Veneris, vt omnes Euangelistę testantur, & supra indudum est.

Si autem dicant, quod mortuus est anno 34. suo inchoato non est possibile, quia tunc dies 25. Martii fuit dies Iouis, vt patet ex prædictis suis computationibus cum annis bissexilibus, sed Christus die veneris mortuus est.

Item non stat, quia Christus mortuus est Luna 15. scilicet die primo azymorum secundum Iudæos, & tamen anno 33. Christi inchoato die 25. Martii Luna non erat 15. sed solum 5. Luna, & die tertio Aprilis erat Luna 15. & ibi vere Christus mortuus est.

Anno autem 34. inchoato die 25. Martii non fuit Luna 15. sed 17. ideo etiam tunc nō poterat Christus mori. Omnia ista supra in probatione conclusionis tertię inducta sunt. Et sic patet, quod ista allegatio de errore astrologorum per omissionem bissexili est falsa. Et dato, quod vera esset, omnino esset eis inutilis. Et sic patet ad sextam rationem.

C A P I T V L V M X C I.

In quo respondet ad vltimam rationem principalem de correctionibus temporum declarans quas, & quales correctiones temporum fuerunt factæ apud Latinos, & quando, & quod nullam omittunt astrologi.

POSTREMO obiiiciebatur, quod errat computatio astrologica, quia post mortem Christi fuerunt factæ aliquæ correctiones in computatione mensium, & annorum, sicut prius sepe fiebant, & cum omiſſis illis, computent astrologi, errant.

Ista ratio est insipientior, & ineptior ceteris, quia nullo iure fundatur. Nam non obiiicitur hic aliquid specialiter contra computationem astrologicam, sicut supra inducebatur, sed solum, quod si fuerint factæ aliquæ correctiones temporum, & quod astrologi procedunt omiſſis illis, Nam oportebat dici, quæ correctiones fuerunt illæ, & probare, quot fuerunt, & etiam inducere quomodo astrologi in calculando procedunt omiſſis illis, sed neutrum declarant, ideo non erat aduertendum ad hoc, sed omittendum, tanquam nullum. Sed vt magis confundatur error

istorum argumentum, dicendum, quod post mortem Christi non fuit facta aliqua emendatio, vel correctio in computatione temporum secundum Latinos, emendationes autem, quæ apud Latinos factæ fuerunt sunt istæ. Apud antiquissimos enim & viros rudes erant solum decem menses, & incipiebatur à Martio, & finiebatur annus in Decēbri. Erat autem ista computatio inconueniēs, quia non complebat annus circulum solis, & sic non erat semper ver aut æstas, aut hyems in eodem mense, sed in vno anno incipiebat ver primo mense anni: anno sequenti incipiebat in mense tertio, & sequenti anno in mense quinto, & postea in septimo, deinde in nono, & iterum redibat ad primum. Et hoc quia circulatio solis secundum quam causantur quatuor tempora anni, scilicet ver, æstas, autumnus, & hyems, non poterat compleri nisi in duodecim mensibus Latinis, & sic in sex annis Latinis complebantur solum quinque circulationes Solis.

Et istud erat valde inconueniens, scilicet, quod tempora non essent fixa per menses, sed mutarentur. Magna tamen utilitas est, quod tempora sint fixa per menses, vt per hoc sciamus determinate quando incipit quodlibet tempus.

Istud autem est apud nos. Nam secundum menses nostros fixa sunt tempora, vt pro se vno anno incipit ver in medio Martii in primo die æquinoctij sęper ibi incipiet, nec apparet aliqua sensibilis differentia. Sic incipit semper æstas in medio Iunii, vel quasi, autumnus semper ad medium Septembris, hyems ad medium Decembris, vel quasi, & per hoc vulgus iā scit quo mense erit tale, vel tale tempus. Si autem tempora essent mobilia per menses, non esset ita cognitum apud vulgus quando singula tempora inciperent: ideo non erat conueniens assignatio temporum.

Item quia cum tempora causentur per motum corporum cęlestium, & per illa notificentur, debuerunt anni nostri computari per motum alicuius corporis cęlestis, scilicet alicuius planetæ, quia isti sunt velociores in motu, quam cętera astra: & tamē computatio anni ex decem mensibus non competit motui alicuius planetæ, vel astri, quia nullus planetarum in talitē tempore complet circulum suum, quia omnes planetæ requirunt maius tempus præter Lunam, quæ complet cursum suum in minori tempore: ideo irrationalis & sine causâ fuit omnino talis assignatio anni quasi casu posita. Et satis constat, quod apud aliquos viros nimis indoctos fuit facta talis computatio, & posteri manentes in eadem ignorantia, vel aliquid quantum propter reuerētiam prædecessorum suorum tenuerunt istam computationem. Durauit autem ista computatio apud Latinos etiam vsque ad tempora Romuli, & refert Ouidius in primo libro Fastorum, vbi diligenter enarrat tempora & festa, & cęremonias Latinorum, vt patet ex principio suo, scilicet tempora cum causis digesta per annum. Et satis aperte vsque ad illud tempus manserunt sic tempora inordinata, quia in omnibus præteritis sæculis viri rudes fuerant Latini. Nam & Italici ante aduentum Saturni vix sciebant colere leuiter terras, sed ille docuit eos agriculturam, cum venisset de Gręcia fugiēs à facie Iouis filij sui, qui eum occidere conabatur. Et ob hoc gentes Italia suscepro ab eo tanto beneficio colerunt eum in Deum, & in tabulis Aeneis fecerunt sculpendo nauis imaginem in reuerentiam Saturni, inuuentes quod nauigando venisset in Italiam. Sic ait Ouidius primo Fastorum, scilicet:

*Ab bona posteritas puppim formauit in ære,
Hospitijs aduentu testificata sui.
Alph. Tost. Pars II. Defensorij.*

Etiam ab eo illi populi Latini vocati sunt saltem à primæua origine. Nam cum ipse fugiens Iouem filium suum latere voluisset in Italiam, quædam pars terræ, in qua ipse mansit, Latium appellata est à latendo, quia ibi latuit, & inde Latinorum nomen deriuatum est.

Etiam quia Saturnus instruens Italos in arte agriculturæ docuerat eos terram stercore fomentare ipsum Deum sterculinum vocauerunt, vt multis placet. Ecce quanta ruditas sæculi, cum & agriculturam non nossent. Idem Virgilius loquens de origine Italiae sexto Aeneidos, dicit quosdam viros in cognitos incoluisse eam. Et Solinus in Polyhistor. capitulo de origine vrbs Romæ dicit primos incolas Italiae Aborigines fuisse, id est sine origine, non quidem, quod non essent de aliqua origine, sed quia origo eorum erat ignota, cum non fuerint viri famosi. Et sic solemus homines plebeos Aborigines appellare, scilicet quia non sunt de domo, vel familia nominata, sed vt communiter incognita.

Fuerunt tamen in Italia quidam reges ex tempore Saturni, scilicet Saturnus, & Ianus, & Picus, & Faunus, & Latinus, & paucialij manente adhuc rudii illo sæculo vsque ad bellum Troianum, quando Aeneas, & Troiani multi cum eo venerunt in Italiam regnante Latino & Turno rege Rutulorum. Vsque ad hoc tempus incognita fuerunt sæcula, & magis à Poëtis, quam ab Historiographis commendata. post Aeneam autem effecta sunt clariora. Sed adhuc rude vulgus erat, & sic mansit vsque ad tempora Romuli, qui de progenie Aeneæ fuit. Iste Romam condidit & fuit primus rex Romanorum. Sed adhuc eo viuente annus Latinorum decem mensibus elabebatur, vt testatur Ouidius primo Fastorum. Defuncto, vel magis occiso Romulo regnauit Numa Pompilius vir ingenio sagax, & à dæmonibus in superstitione eruditus abundantissimè. Hic prius Romanis leges dedit, quas Romulus dare non potuerat quadam fretus calliditate. Nam nocturnis horis cum nympha Egeria se colloquia habere secreta fingebat, & ab ea legislationem recipere, cum tamen arte hydromantica dæmones consuleret, quæ in aqua exercetur, & ibi imagines rerum quęstiarum ostenduntur, ipsam verò aquam Egeriam nympham appellauit, quia de terræ secretis visceribus egeritur, id est emittitur. De hoc Ouidius decimo quinto Metam. & Augu. tertio. de Ciuitate Dei circa finem. Iste itaque rex ingenio polleus indoctam Latinorum gentem primo legibus ornare curauit, deinde vt nihil eis deesse videretur, temporum eorum corrigere conatus est. Et cum prius essent decem menses duos addidit, quorum vnum à nomine Dei sui, & antiquissimi regis, scilicet Iani Ianuarium appellauit, alium verò ad honorem deorum inferni, & animarum purgandarum Februarium appellauit.

Timebant enim viri ille dæmones, & colebat eos. Illa quoque rudis ætas animas iam corpore exutas formidabat putans eas ad nocendum potentes effectas, & vt non apparerent viuentibus ad terrendum eos & nocendum illis, volebant eas sacrificijs placare.

Ista autem sacrificia vocantur apud Latinos purgationes, scilicet, quia purgantur habitacula humana, ne in illa ingrediantur animæ defunctorum, sicut nunc purgamus domos aspergentes eas aqua benedicta contra dæmonum insultus. Et quia purgationes vocantur Februa, vocatus est mensis iste Februarius. Ista Februa, siue purgationes per domos aspergebantur. Sic ait Ouidius secundum Fastorum, scilicet:

Ipsa sacerdotem iactantem februa vidi:
Idest aspergentem purgationes. Et in isto mense Februario vacabant Latini circa cultum deorum inferiorum, & animarum corpore solutarum. Istos duos menses, quos Numa Pompilius addidit posuit in fine anni, unde Ianuarius erat mensis vndecimus anni, & Februarius duodecimus & vltimus. Et sic manebat semper principium in Martio, Sic ait Ovidius primo Fastorum, scilicet;

Qui sequitur Ianum veteris fuit vltimus anni;
Idest ille mensis, qui sequitur post Ianum, idest Ianuarius, erat vltimus in anno veteri: postea verò facti sunt primi sicut manent modo.

C A P I T V L V M X C I.

Quod nulla gens rationabiliter potest computare tempora sua, nisi per motum celi, & non per motum primi mobilis, nec stellarum fixarum, sed per motum planetarum, & non per aliquem planetam, nisi per solem & lunam. Et de hoc pronuntur sex rationes, & ibi differentia Veneris, & Mercurij.

AD maiorem intelligentiam huius sciendum, quòd cum annus sit tempus, & tempus causetur per motum, & fundetur in motu, quia est mensura eius quarto Phys. & iste motus non est quilibet, sed solum motus celi. Et non cuiuslibet celi, sed solum primi mobilis, idest non ephere, quæ est origo totius motus tam celestis, quam elementalis, debebat cognosci & designari annus noster, vel tempora nostra quæcunque per motum primi mobilis. Quia tamen mensura debet esse aliquid certum quarto Phys. & motus primi mobilis est nobis incognitus quantum ad sensum, cum non habeat aliquam stellam illud cælum, nec corpus ipsum videatur à nobis: non potuit nostrum tempus determinari per motum primi mobilis. Post primum mobile succedit cælum stellarum, ubi sunt stellæ fixæ, & iam ibi nos videmus ipsas stellas, & cognoscimus eas, & videmus motum earum determinatum. Per istas iam poterat mensurari, & cognosci tempus nostrum. Quia tamen mensura debet esse multum determinata & cognita, & quanto fuerit magis determinata, habet magis de ratione mensuræ, non potuit tempus nostrum computari per stellas fixas, eo quòd propter tarditatem videtur ille motus quodam modo infinitus & indeterminatus. Nam quælibet stella fixa secundum communem positionem mouetur in centum annis gradu vno, & sic cum in toto circulo sunt gradus 360. non posset aliqua stella fixa complere circulum suum, nisi in triginta & sex millibus annorum de nostris. Tali autem mensura nullo modo ad nos pertinebat quorum vita breuissima est. Et in tantum est tardus motus fixarum stellarum, quòd quibusdam nullum videntur habere motum præter motum raptus, quo mouentur ad motum primi mobilis cum toto reliquo cælo. Post stellarum cælum sequuntur celi septem planetarum quorum motus sunt iam minores, & per quemlibet illorum poterant computari tempora nostra. Nulla tamen gens computauit vnam aut computat tempora sua per aliquem de planetis nisi per solem & lunam, aut per alterum eorum, & hoc propter multa.

Primo quia vt supra positum est, mensura debet esse determinata & cognita. Nam ideo est mensura, vt per eam cognoscantur, & determinentur quantum ad suam quantitatem ea, quæ alias erant ignota: & tamen inter planetas nulli sunt totaliter & generaliter cogniti nisi sol & luna. Ceteri autem quinque planetæ vix cognoscuntur ab aliquo nisi à penitis

F in Astrologia: ideo non debuit mensura communis, & vulgaris temporis esse per id, quod vulgo totaliter ignotum erat. Sunt autem sol & luna cogniti, & ceteri incogniti propter magnitudinem corporum: ideo vocantur in sacra scriptura ista duo luminaria magna Genesis primo, scilicet propter corpora. Ceteri autem quinque planetæ parui corpore sunt. Unde secundum magnitudinem non videntur differre à stellis fixis, sed eiusdem lucis, & magnitudinis videntur.

Si autem obijciat quis, quòd luna est minor quam ceteri planetæ, eo quòd quilibet ceterorum est maior tota terra: luna autem est minor quam terra triginta sex vicibus, vt demonstrant Astrologi.

G Dicendum, quòd hoc tenet quantum ad veram magnitudinem ipsorum corporum, vt patet per Alfraganum, & Ptolemæum: & tamen quantum ad apparentiam luna maior est omnibus astris præter solem. Apparentia autem est secundum quam nos mouemur, & non ipsa veritas magnitudinis, cum distantia inæqualis planetarum à nobis faciat apparere inæquales contra veritatem, scilicet esse maiores eos, qui minores sunt.

Secundo fit hoc propter differentiam splendoris, quia nulli planetæ sunt tanti splendoris sicut sol & luna, ceteri autem in comparatione horum obscuri sunt. Nam solum sunt tria corpora in cælo, quæ faciunt vmbra, scilicet sol, & luna, & Venus, vt ostendit doctrina Astrologorum, & experientia. Ex quo apparet ista inter omnia esse luminosiora, cum propter magnitudinem luminis sui corpora eis obiecta faciant vmbra. Venus autem tam paucam vmbra facit, quòd vix possit distingui. Hoc autem apparet per noctem si luna sit sub horizonte, & eleuetur Venus, apparebit quædam tenuissima vmbra ex omnibus corporibus facta. Sed hoc non fit ascendente quocunque alio astro: quia tamen lumen veneris collatum ad solem, & lunam est quasi nullum, non fit mentio de veneris, sed solum sunt sol, & luna ad distinguendum tempora per lucem, scilicet sol per lucem suam diem causat: luna autem lumine suo noctem illuminat, ideo dicitur ei præesse.

Et ob hoc de istis duobus solis dicitur Genesis primo. fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præflet diem, luminare minus, vt præflet noctem.

Tertio fit hoc propter motum: nam motus solis, & lunæ est cognitus saltem in consuetudo à vulgaribus, motus autem aliorum quinque planetarum non cognoscitur, nisi ab Astrologis. Nam cum corpora eorum sint vt communiter incognita vulgo, erunt à fortiori motus incogniti.

K Quarto fit hoc, quia cum mensura de ratione sua sit aliquid distinctum, & determinatum, siue determinatum aliorum, quanto est minor tanto ei magis competit hoc, sicut est in numeris, quia numeri minores numerant maiores per replicationem suam in eis. In quantitibus etiam continuis minima mensura est, ad quam reducuntur maiores, & per quam verificantur. Minor autem non habet per quem mensuretur, sed est simpliciter mensura. De hoc quarto Physicorum, ideo inter planetas isti debuerunt esse mensuræ temporis nostri, qui minorem, & breuiorem motum haberent. Et ob hoc non competit Saturno, nec Ioui mensurare tempora nostra, quia motus eorum est valde tardus, & non finitur nisi in longo tempore; scilicet Saturni motus quasi in triginta annis, & motus Iouis quasi in duodecim. Ex hac parte competeat Iouis Luna, quòd esset mensura temporis nostri, scilicet quia motus

Iouis

suus est breuior & velocior motu ceterorum, quia ipsa compler totum circulum suum de puncto ad punctum in 27. diebus modico plus, licet non attingat solem nisi in viginti & nouem diebus, & dimidio. Sol etiam habet motum breuem, quia in 365. diebus & quarta diei, vel quasi compler circulum suum, & sic istis magis, quam ceteris ex hac parte competit esse mensuras temporum. Verum est autem, quòd quantum ad hoc poterat etiam motus Veneris certificare tempora nostra, quia motus eius est tanti temporis sicut motus solis, idem de Mercurio.

Dicendum de Venere, quòd quantum ad hoc bene competeat sibi certificare tempora: obstant tamen superiora omnia, quæ dicta sunt, & ea, quæ infra dicentur. De Mercurio autem dicendum, quòd medius motus eius, & motus Veneris sunt idem cum motu solis: ideo Astrologi tabularij postquam inquisierint motum medium solis, non inquirunt motum medium pro Venere, & Mercurio, sed accipiunt eundem, quem habet sol. Quantum ad motum verum est velocior Mercurius, & sepe præcedit solem immediate retrocedit, & omnia facit velocius. Et ob hoc poetæ Gentilium vocauerunt Mercurium cursorem deorum, & habere talia in pedibus ad volandum, scilicet, quòd per motum suum cito consequitur quemlibet superiorum, & mox retrocedit. Non conuenit tamen Mercurio distinguere tempora nostra propter prædicta. Et tamen adhuc minus competit ei, quam Venere: primo quia Venus est magnæ lucis, & Mercurius parue.

Secundo quia Venus est magni corporis, Mercurius parui valde.

Tertio & precipue, quia Mercurius raro apparet: nam vt communiter semper est sub radijs solis occultatus. Et cum aliquando videtur, hoc est parum, scilicet in ortu matutino parum ante ortum solis, vel in occasum mox post occasum solis & illico occidit. Differetia accidit propter magnitudinem epiciclorum. Nam licet medius motus Solis Veneris, & Mercurij sint semper in eadem linea: tamen Venus habet magnum epiciclum, ideo potest multum elongari à sole præcedendo, vel subsequendo: Mercurius autem habet paruum epiciclum, ideo modicum potest elongari, sed quasi semper erit sub radijs solis.

Quarto quia motus Mercurij est magis varius, & motus aliorum planetarum, ideo difficilius est Astrologo calculare motum Mercurij, quam aliorum, & theoria eius etiam difficilior est. Et sic adhuc minus competit Mercurio distinguere tempora nostra, quæ Venere.

E Quinto & principaliter pertinet solum ad solem, & lunam diffinita tempora nostra, quia ad illos planetas pertinet distinguere tempora, quibus magis conuenit causare accidentia, quæ fiunt in temporibus: & tamen ad nullum planetam pertinet ita proprie de hoc, sicut ad solem & lunam. De sole autem patet, quia ipse est pater & fons vitæ tam in animalibus, quàm in plantis, & per motum illius res viuunt, & moriuntur, vt magis manifestatur in plantis, & in quatuor temporibus anni, quæ fiunt per motum solis. Vnde Aristo. I. de Generatione, & corruptione, totam causam generationis, & corruptionis omnium generabilium & corruptibilium attribuit soli, dicens secundum accessum, & recessum solis in circulo obliquo fiunt omnes generationes, & corruptiones in terra. Et cum super cetera potestatem habeat specialiter super generationem hominis. Sic dicit Arist. secundo. Physicorum, sol & homo generant hominem, & non solum super corpus hominis: sed etiam super animam eius dixerunt antiqui, quòd habebat potestatem ad

sol. Pars II. Defensorij.

A faciendum eam ingeniosam, vel inertem, bonam vel malam, & sic de alijs qualitibus. Sic dixit Homerus, & refert idem Aristo. tertio. de Anima, scilicet: Talem animam, quis habet, qualem ducit in die pater deorum & virorum. Quis, idest quilibet habet talem animam, qualem ducit, idest dignatur facere pater deorum & virorum, scilicet sol in die, scilicet in die conceptionis, vel in die natiuitatis hominis. De luna autem quantum potestatem habeat super ista inferiora manifestum est. Nam ipsa est regina omnium humiditatum, & cum ipsa crescit in lumine, omnia humida crescunt, & cum ipsa decrescit humida omnia minorantur. Patet in accessu & recessu maris & ebullitione eius, qui fortior est, quando luna est plena, & fit magna differentia in quadraturis lunæ. Patet etiam in arboribus, & omnibus plantis, quia luna crescente in lumine, implentur humiditatibus, & cum illa decrescit, decrescunt humiditates. Et ob hoc in sciendis arboribus obseruatur luna, alias omnia putrefierent. Patet etiam in liquoribus, vt in thyriaca, quia quandiu luna crescit illa crescit, etiam si ampulla fuerit quasi vacua, & si luna decrescit ipsa thyriaca miouitur, ita vt nihil videatur, vel paucum esse in ampulla, licet prius multum esset. Patet etiam in capitibus piscium, quia si quis capiat pisces luna crescente inuenientur capita humiditatis plena: si autem sit luna decrescens lumine, capita sunt deficientia aequaliter humiditatibus.

Idem apparet in piscibus salitorum, quæ sunt humidiora crescente lumine lunæ, quam decrescente. Apparet etiam quod maius est in capitibus humanis. Nam cum cerebrum sit substantia medullosa, & humida crescit luna crescente, & est caput humanum tunc solidius, & melius dispositum. Cum verò luna decrescit, ipsum quoque decrescit cerebrum: in tantum, quòd præ defectu illius coguntur quidam homines insanire illo tempore: qui tamen alijs temporibus habent lucida interualla, & isti vocantur lunatici, quia sequuntur tempora lunæ in furore suo, quorum multos vidimus. Christus quoque sanauit multos istorum: nam beatus Lucas facit specialem mentionem, quòd Christus sanabat energuminos, arrepticios, & lunaticos.

Alij autem planetæ, licet habeant operationes suas super istam materiam elementalem, quia Deus nihil frustra & ociosum creauit: tamen non sunt operationes illorum, ita multæ, & tam manifestæ sicut operationes solis & lunæ: ideo potius ad solem, & lunam competit distinguere tempora & mensurare.

Sexto & vltimo fit hoc, quia naturaliter competit soli, & lunæ mensurare & diuidere tempora, & non alijs planetis, quia Genesis primo dicitur, quòd Deus creauit solem, & lunam. Et dicitur sic: Dixit Deus, fiant luminaria in firmamento celi, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, tempora dies, & annos. Dicitur, quòd sint in signa ad signandam pluuiam, & serenitatem, & alia accidentia temporis, quæ cognoscuntur per solem & lunam, & multa alia signant, de quibus non est modo dicere. Et dicitur, quòd sunt in tempora, idest menses: quia luna facit menses, scilicet vna lunatio est vnus mensis. Dies per solem fit, annus autem tam per solem, quam per lunam. Ex hoc apparet rationabiliter, quòd nullus debeat aut possit conuenienter computare annos suos, & reliqua tempora nisi per solem, aut per lunam.

Quod illa emendatio quam fecit Numa pompilius in annis Latinis ponendo 12. menses fuit per menses, & annos lunares, & quot inconuenientia sequuntur in computatione ista.

NUNC autem redeundo ad id, quod inceperamus, dicendum, quod ista emendatio, quae facta est per Numam pompiliū ad duodecim menses, fuit per menses lunares, & duodecim menses lunares constituebant annum, sicut fit apud Hebraeos, & Arabes. Sic erant tempora emendata apud Latinos, & melius se habentia, quam prius, cum saltem regeretur annus per motum lunae. Prius autem non computabatur per cursum alicuius astri. Et tamen adhuc non erant plene emendata, quia duodecim lunationes non complent cursum solis. Nam duodecim lunationes faciunt 354. dies, & cursus solis completur in 365. diebus, & quarta diei vnus. Et sic annus solaris est maior quam lunaris vndecim diebus, & vna quarta diei.

Ex hoc sequebantur inconuenientia, licet non tam manifesta sicut in priori computatione. Nam cum annus solis excedat lunarem in 11. diebus, & quarta, si in isto anno inciperent eadem die annus solaris, & lunaris, finiretur annus lunaris die vicesima Decembris decurtando 11. dies, & in sequenti anno finiretur nona die Decembris decurtando 11. dies, & in tertio post hoc finiretur annus die vicesima nona Nouembris, & sic decurtando semper 11. dies. Et per istum modum in triginta tribus annis solaribus decurtatur vnus annus lunaris, & 33. anni solares efficiunt 34. annos lunares, quia vndecies triginta, & tres sunt trecenti sexaginta tres, & sic complet vnus annus deficientibus duobus diebus. Et hoc non computatio diebus bissextiles, quia alias non deficient duo dies, sed superabundant sex dies, quia in 33. annis sunt octo anni bissextiles.

Item sequebatur ex hoc varietas temporum. Nam aliquando inciperet annus in Ianuario, aliquando in Martio, aliquando in Augusto, & aliquando in Nouembri, & sic per omnes menses, quia si nunc inciperet annus lunaris prima die Ianuarij, vsque ad tres annos decurtando in quolibet vndecim dies inciperet die 28. vel 29. Nouembris. Et post sex annos inciperet die 22. vel 23. Septembris. Et post duodecim annos inciperet die 19. vel 20. Augusti. Et sic post 33. annos rediret iterum annus lunaris ad principium Ianuarij, vel quasi, & esset idem cum principio anni solaris. Istud autem erat satis inconueniens, quia non essent tempora fixa in mensibus, sed aliquando esset ver in mente tertio lunari, & aliquando in octauo, & aliquando in vndecimo, & sic per omnes menses volueretur. Ita fieret de aestate, & autumno, & hyeme. Patet hoc quia principium anni lunaris variatur per menses nostros omnes, vt supra declaratum est, sunt tamen tempora fixa in mensibus nostris, ergo mutantur quantum ad menses lunares. Et hoc est inconueniens, quia sic non certificantur tempora per annum: & tamen annus debet esse taliter dispositus, quod secundum partes eius iam cognoscerentur qualitates temporum, sicut est in anno, & mensibus nostris. Nam scimus, quod in Augusto, & Iulio nunquam sunt magna nives & frigora, & in Decembri, & in Ianuario nunquam sunt magni dies. De hoc tamen non possunt esse certificati illi, qui vtuntur anno lunari, quia aliquando in mense suo sexto sunt magni aestus, & aliquando magna nives, cum mensis sextus illorum, & quilibet aliorum variatur per omnes menses eorum, & aliquando

coincidit cum aestate, aliquando cum hyeme, & interdum cum vere, vel autumno. Est aliud magnum inconueniens, quia non scient in quo mense sunt magni dies, vel parui, vel solstitia quando sunt, & quando æquinoctia. Nos tamen per annum solarem omnia hæc nouimus. Nam certum est nobis, quod in Decembri nunquam sunt magni dies: etiam quod in Iulio nunquam sunt parui dies, & quod dies Decembris inter nos nunquam excedit nonam horam nisi per paucum, & quod in Iulio nunquam erit dies minor 15. horis nisi in paucis, & consimiliter de omnibus alijs mensibus scimus ad quot horas peruenit in quolibet eorum dies, & ad quot nox, & istud non mutatur. Scimus etiam in quibus mensibus sunt æquinoctia, quia semper sunt in Martio, & Septembri, & in quibus sunt solstitia, quia semper sunt in Iunio, & Decembri.

In annis autem lunatibus non potest hoc sciri: nam aliquando in mense primo anni lunaris possunt esse, & erunt dies minimi, vt pote quando coinciderit cum Decembri, aliquando erunt ibi dies maximi, scilicet quando coincidat cum Iunio, aliquando erunt dies æquales, vt pote quando coincidat cum Martio, vel cum Septembri, & idem est de quolibet alio mense lunari. Quia vt declaratum est quilibet mensis lunaris per successionem temporis coincidit cum omnibus mensibus solaribus, & sic in quolibet mense de lunariibus est aliquando æquinoctium vernale, scilicet quando coincidit cum Martio nostro, & aliquando æquinoctium autumnale, scilicet quando coincidit cum Septembri nostro, & aliquando solstitium æstiuale, scilicet quando coincidit cum nostro Iunio, & aliquando solstitium hyemale, scilicet quando coincidit cum Decembri nostro.

Istud est autem magnum inconueniens, quia totaliter turbaret animos vulgariū, cum menses sui non semper concordent eisdem conditionibus temporis & quantitibus dierum, in mensibus autem nostris dato, quod quis nesciret nomen mensis, per qualitatem temporis, & quantitatem dierum sciret quis mensis sit: ideo ille modus distinguendi, & computandi tempora non est satis conueniens.

Istum modum obseruant nunc Arabes, & Saraceni, qui computant nunc menses suos ab apparitione lunæ nouæ vsque ad sequentem apparitionem, & constitunt lunationes duodecim, & 12. menses in anno, de quo Afraganus in principio sui. Et ob hoc habet istum annum mutabilem quantum ad principium suum, quia aliquando coincidit mensis primus suus cum nostro Maio, aliquando cum Augusto, interdum cum Octobri, & sepe cum Ianuario. Et sic per omnes alios menses nostros variatur principium anni sui, & est annus suus minor quam noster in 11. diebus, vt supra dictum est.

Quomodo cum Hebraei computent tempora sua per menses, & annos lunares, non sequuntur aliqua inconuenientia de predictis, sed annus suus incipit semper in Martio, vel prope, & quare faciunt ibi semper principium anni.

SED obijciatur, quod non sequuntur ista inconuenientia de varietate temporum, & dierum in annis, & mensibus lunariibus; nam Iudæi computant tempora sua per annos, & menses lunares, vt supra patet, & est notorium facti permanentis, quia sic semper computauerunt, & nunc etiam computant, & tamen non variantur tempora sua, sed semper mensis suus primus coincidit cum Martio nostro in toto, vel in parte, cum illa lunatio, quae est proximior

Quod post emendationem Numa pompilij, qui constituerat menses, & annos lunares fuit alia emendatio, in qua menses, & anni facti sunt solares, & annus constabat ex 365. diebus non addendo quartam, & quot inconuenientia sequebantur ad hoc.

OB hoc ergo illa computatio, quae facta est à rege Numa pompilio de duodecim mensibus lunariibus, licet esset conuenientior, quam computatio, quae prius fiebat per decem menses: tamen non erat penitus emendata propter inconuenientia supra posita. Et sic postea inter Latinos fuit facta alia emendatio. Voluerunt enim deducere ad distinguendum tempora per solem. Et ob hoc fecerunt annum ex duodecim mensibus sicut prius: fecerunt tamen istos menses maiores, vt continerent insuper illos vndecim dies, in quibus superabundat cursus solis ad duodecim lunationes. Et sic duodecim menses nostri continent dies 365. ista autem computatio non recipiebat illa inconuenientia, quae supra posita sunt euenire computantibus per annum lunarem, scilicet, quod non variantur menses per tempora anni, nec sunt in eodem mense aliquando dies æquales, aliquando valde minimi, aliquando valde magni, sed semper est idem modus.

Talem modum computandi annos, & ponendi menses obseruant Persæ, & Aegyptij, quorum non sunt anni bissextiles, vt patet in tabulis regis Alphonsi, & in Almagesto Ptolemæ, & in Afragano in principio. Istam ergo computationem tenuerunt Latini vsque ad tempora Iulij Cæsaris, & Octauiani. Computatio autem ista, licet non pateret tam manifesta inconuenientia, sicut duæ præcedentes, tamen incidebat in illa inconuenientia, in qua incidunt computationes per menses, & annos lunares. Quod patet, quia cursus solis non completur præcisè in 365. diebus, sed superabundat quarta, quam sol requirit ultra istos dies, & sic in singulis quatuor annis deficiebat vna dies, quae colligebatur ex quatuor quartis, & sic in multis annis cauebatur gravis error: vt pote si nunc intraret sol in Ariete die vndecimo Martij, & computaretur in anno solum 365. dies, necesse erat quod post quatuor annos non intraret iam sol in Ariete die vndecima Martij, sed die 12. quia colligebatur vna dies ex istis quatuor quartis, quam oportebat iam superponere cursui solis. Et si nos non adderemus necesse erat, quod esset falsa computatio in vno die. Et sic post alios quatuor annos deficeret alia dies, & intraret sol iam in Ariete die terdecima Martij, & sic in quibuslibet quatuor annis transibit sol per vnam diem ultra, & mutabitur de suo loco. Et in centum, & viginti annis transibit triginta dies, quia tot anni bissextiles sunt in illis. Vnde si sol ingrederetur anno isto in Ariete die vndecima Martij, & annus solum haberet 365. dies non computando quartam, necesse erat, quod vsque ad centum, & viginti annos ingrederetur sol in Ariete die vndecimo Aprilis. Et post ducentos, & quadraginta annos intraret sol in Ariete die vndecima Maij. Et post trecentos, & sexaginta annos intraret sol in Ariete die vndecima Iunij. Et post septingentos, & viginti intraret in Ariete die vndecima Septembris. Et vsque ad mille & octoginta annos ingrederetur sol in Ariete die vndecima Decembris. Hoc patet accipiendo pro singulis quatuor annis vnum diem, & quia inter vndecimum Martij, & vndecimum Iunij sunt nonaginta dies, vel quasi non curando de vno, vel duobus, quia non differt, transibit sol istos dies de errore in trecentis, & sexaginta annis, quia nonaginta est quarta pars

proximior æquinoctio vernali sit primus mensis Iudæorum: & tamen æquinoctium vernale est die vndecima, vel decima Martij. Et sic lunatio illa, in qua ipsi incipiunt non potest ad plus distare ab æquinoctio vernali, quam 15. diebus, vel 16. ante aut retro. Nam si Luna, quae incipit ante æquinoctium vernale sit plusquam 15. diebus ante æquinoctium, necesse est, quod lunatio, quae incipit post æquinoctium distet paucioribus, quam 15. diebus ab æquinoctio, quia inter principium huius lunationis, & sequentis non possunt esse plusquam triginta dies.

Ex quo sequitur, quod primus mensis Iudæorum, qui magis potest distare à Martio nostro, non potest plus distare, quam vt incipiat die 22. vel 23. Februarij, aut 26. Martij, quia quilibet istorum terminorum distat ab æquinoctio vernali, quod est die decimo, vel vndecimo Martij diebus 15. vel 16. Omnes autem inchoationes annorum Hebræorum sunt necessario inter istos duos terminos, de quo supra tetigimus in declaratione secundæ conclusionis. Hoc præsupposito, stat dubium, scilicet, quod Hebræi computant tempora sua per annos, & menses lunares, & tamen non variantur tempora sua per menses nostros, quia primus mensis suus semper est in vere incipiens ab æquinoctio vernali, vel quasi. Et principium quarti mensis sui semper erit apud solstitium æstiuale, scilicet coincidet cum Iunio nostro in toto, vel in parte. Et septimus mensis suus erit apud æquinoctium autumnale, & coincidet cum nostro Septembri in toto, vel in parte.

Dicendum est, quod verum est, quod Hebræi computant tempora sua per menses, & annos lunares: & tamen si solum sequeretur cursum lunarem, faciendo annum suum vniuniformem semper, scilicet ex mensibus duodecim, fierent omnes istae mutationes, quae supra enarratae sunt, quas patiuntur Arabes, & Saraceni in annis suis, qui solum computant per menses lunares constituendo annos vniiformes, scilicet quemlibet ex lunationibus duodecim. Hebræi autem computant per lunam, & faciunt semper principium anni sui circa æquinoctium vernale, non quidem quasi sit hoc consequens ad computationem annorum lunarium, sed quia tenentur ad hoc ex necessitate. Nam Deus mandauit eis, quod facerent semper Phasem luna. 14. mensis primi ad vespertim, Exodi decimosextimo, & Leuit. vigesimotertio, & Numer. nono, & vigesimooctauo. Et iussit etiam, quod istud Phasem semper esset in tempore vernali, scilicet in principio veris quando incipiunt esse fruges nouae in terra Chanaan, Deuteronomij decimosextio. Ex quo sequitur, quod Iudæi cogebantur facere, quod mensis suus primus semper inciperet circa æquinoctium vernale. Ibi est principium verni temporis, & primi, sicut Deus dixerat, memento primi, & verni temporis, quando egressus es de Aegypto eodem capitulo. Hoc autem non poterant facere Iudæi, si sequerentur cursum lunarem faciendo menses omnes æquales, scilicet quilibet ex mensibus duodecim: ideo adiungerent quendam modum ad faciendum, scilicet, quod essent anni inæquales, scilicet quidam ex duodecim mensibus, alij ex tredecim, & istud ordinauerunt per quendam circulum decem nouenalem, de quo fuit magis declaratum supra in expositione secundæ conclusionis: alias autem per curationem lunæ necesse erat incidere in omnia inconuenientia supra posita, sicut faciunt Arabes, vt dictum est.

pars istorum, & inter vndecimam Martij, & vndecimam Septembris sunt centum 80. dies computando 30. pro quolibet mense, & isti sunt quarta pars de septingentis & viginti: ideo in tot annis mutaretur locus solis de vndecima Martij in vndecimam Septembris. De vndecima Martij vsque ad vndecimam Decembris sunt ducenti septuaginta dies computando triginta pro quolibet mense, & sunt quarta pars de mille, & octoginta: ideo in tot annis transibit locus solis de vndecima Martij in vndecimam Decembris si quolibet anno omittatur vna quarta diei de motu solis, quam habet vltra 365. dies.

Hoc dato sequetur, quod vsque ad centum viginti annos esset æquinoctium vernale vndecima die Iunij si nunc est vndecima die Martij. Et vndecima die Septembris esset solstitium æstiuale, & vndecima Decembris esset æquinoctium autumnale, & vndecima Martij esset solstitium hyemale. Quod patet, quia mutata vna quarta Zodiaci de loco suo mutarentur omnes alia. Et tunc essent duo inconuenientia, quæ supra assignabantur, scilicet, quod non tempora anni essent fixa per menses, sed mutarentur, quia ver nunc incipit in vndecimo Martij in æquinoctio vernali, & tunc inciperet in vndecimo Iunij cum ibi esset æquinoctium vernale. Et æstas, quæ nunc incipit in vndecimo Iunij, vel quasi inciperet in vndecimo Decembris, quia ibi esset solstitium æstiuale. & autumnus, qui nunc incipit vndecima Septembris, inciperet vndecima Decembris. Et hyems, quæ incipit vndecima Decembris, inciperet vndecima Martij.

Secundum inconueniens sequeretur, scilicet, quia non haberent temper menses vniuersitatē in quantitate dierum, quia cum nunc sit æquinoctium in Martio sunt ibi dies æquales noctibus: & tamen secundum consequentiam superiorum, cum iam solstitium hyemale esset die vndecima Martij, esset ibi minima dies anni, & in Iunio, vbi nunc est maximus dies anni, esset æqualitas dierum, quia ibi esset æquinoctium vernale, & in vndecimo Septembris, vbi nunc nox æquatur diei, esset tunc maxima dies anni, quia esset ibi solstitium æstiuale. Et vndecima Decembris, vel quasi vbi nunc est minima dies anni esset dies æqualis noctis, quia esset ibi æquinoctium autumnale. Omnes istæ assignationes terminorum sunt grosso modo, & gratia exempli non curando de præcisione, quia quantum ad præsens non est necesse poni præcisam veritatem, cum non ponatur hoc, vt conclusio intenta, sed vt exemplum.

Similiter autem si nunc incipit vndecima Martij vsque septingentos & viginti annos, erit principium autumnus vndecima Martij, & principium hyemis vndecima Iunij, & principium veris vndecima Septembris, & principium æstatis vndecimo Decembris, eo quod in tanto tempore mutatur locus solis per centum octoginta dies, qui faciunt sex menses, dimittendo quolibet anno vnam quartam diei de motu solis. Et sic nunc in medio Iunij, vbi sunt grauissimi æstus esset altissimum gelu, & in medio Decembris essent grauissimi calores. Etiam in Decembri esset maximus dies anni, & in Iulio esset minimus.

CAPITVLVM XCV.

De emendatione temporum, quam fecit Octavianus addendo quartam bissextilem, & quare illi dies vocantur intercalares, & quare bissextus, & quomodo fuit postea corrupta ista emendatio per sacerdotes.

Ob hoc ergo Iulius Cæsar, & Octavianus Augustus correxerunt istam computationem adden-

do quartam diei. Et quia vna quarta diei non potest per se computari, cum non sit dies integer: fecerunt, quod tres anni continui computarentur sine quartis, & in quarto anno adderetur vna dies. Istam computationem commendauit Octavianus sacerdotibus. Nam errorem temporum præteritorum ipse emendauit, & fecit incipi nouam computationem in qua singulis quartis annis sacerdotes apponebant vnam diem. Et quia ista dies non ponebatur in principio anni, nec in fine, sed in mense Februarij, vocabatur dies interposita, vel dies intercalaris, vt vocat eam Solinus in Polyhistor. scilicet dies inter computata, quia calare vocare, vel computare est, & intercalare est computando interponere. Fuit enim ista dies vocata bissextus, vel dies bissextilis, quia in anno quarto, in quo restabantur quartæ omiffæ non scribebantur 366. dies de anno, quia hoc esset confundere Calendarium, si aliquando scriberetur aliquid, & postea deleteretur, sed manebat semper annus in 365. diebus: in illo tamen anno quarto vna de diebus computabatur bis, & ista erat 24. dies Februarij, & illa dies incidit sexto Calendas Martij, & dies ille sextus Calendarum Martij computabatur bis in illo anno: ideo vocabatur ille dies bissextus, idest bis computatus, ille sextus dies Calendarum Martij, & nullus alius sic computabatur. Si autem dies quintus Calendarum Martij bis computaretur, vocaretur bis quintus, sicut nunc vocatur bissextus.

Ista computatio sic emendata mansit si aliquanto tempore viuente Octauiano, sed postea auaritia sacerdotum, qui intercalabant diem corrupta fuit. Nam publicani, qui vectigalia & redditus vrbis per annum dato precio colligebant, conueniebant cum sacerdotibus illis, vt extenderent annum per vnam diem intercalando, quia magna eis lucra ex hoc ipsis proueniebant, sacerdotes verò pecunia corrupti intercalabant, & sic euenit interdum, quod tres annos, vel quatuor simul continue intercalauerunt, scilicet quatuor annos continuos faciendo bissextiles, quod erat contra conditionem temporis. Vnde emendam iam, & bene se habentem temporum habitudinem corrupti pecunia cõfunderunt. Errore comperto & simul origine eius cognita Octavianus fecit, vt quot dies bissextiles sacerdotes ex abundantia intercalauerant, tot omitterent intercalare in annis sequentibus, & sic transierunt aliquot anni sine die bissextili, quo facto redijt temporis habitudo in pristinum statum. Et illa computatio, & emendatio temporum est, quæ vsque in hodiernum diem manet. Nam singulis quatuor annis exactis intercalamus vnum diem bissextilem. De his emendationibus temporum ponit Solinus in Polyhistor. cap. de diebus intercalatis, apud Latinos autem nullæ alia temporum emendationes factæ sunt.

CAPITVLVM XCVI.

In quo declaratur, quod calculationes Astrologica non omittunt aliquam emendationem factam in temporibus, & quod ratio contra Astrologos non valet.

Ex hoc autem apparet ad rationem in oppositum, scilicet, quod Astrologi omiserunt aliquam emendationem temporis qua non computata sequatur error: nullam, quippe omittunt. Nam vt deductum est successiue per consequentiam temporum, vltima emendatio temporis Latini fuit de quarta bissextili, sine de die intercalari: & tamē istam emendationem Astrologi obseruāt, quia computant annos suos cum quarta bissextili, quādo computant

putant per aram Christi: ergo nullam emendationē temporum omittunt. Ista autem emendatio de die intercalari ante Christi natiuitatem facta est, cum fuerit facta per Octavianum. Etiam quia era Christi est era bissextilis, vt supponit Astrologi, & omnes computasse ecclesiastici: ideo necesse est bissextum præcessisse, idest emendationem de quarta bissextili. Cū verò dicit post Christi mortem forte fuisse aliquam emendationem, quam omiserunt Astrologi, falsum est, quia post quartam bissextilem nullus emendauit tempora Latinorum.

Item patet, quia si aliqua alia emendatio fuisset postea facta, illa apparet in mensibus Latinorum sicut apparent omnes alia: nam cum correpti fuerunt menses faciendo duodecim, cum prius essent decem, satis apparet, quia duodecim habemus. Et cum emendati fuerunt faciēdo eos solares, cum prius essent lunares etiam satis ex ipsis mensibus constat, quia maiores sunt, quam lunares. Etiam cum emendatum est faciēdo Ianuarium, & Februarium primos menses anni, qui prius erant vndecimus & duodecimus, & satis constat cum ipsis nunc primi sint. De emendatione etiam quartæ bissextilis satis apparet, quomodo facta sit, cum continue obserueretur. De nulla tamen alia emendatione constat in mensibus: nulla ergo alia facta est.

Item patet, quia si vltra istas tres emendationes fuisset aliqua facta in mensibus Latinorum, illa obseruaretur, sicut obseruantur cetera: & tamen nullam aliam videmus obseruari ab aliqua gente. Nam nec Ecclesia aliquam obseruat vltra bissextilem, nec etiam vulgares: ideo nulla alia facta est. Si autem dicas, quod alia fuerunt emendationes factæ temporum, sed illæ non obseruantur. Dicendum, quod tunc ita haberetur ac si nunquam factæ fuissent, quia ita manerent tempora confusa illis factis, & non obseruatis, sicut si nunquam factæ fuissent, & sic non esset de illis arguendū contra Astrologos, cum nec vulgus teneat illas.

Item Astrologi obseruant tempora eo modo, quo Ecclesia, & vulgus obseruant, & ita computant menses solares, & obseruant diem intercalarem, siue bissextilem. Licet ergo aliqua adhuc emendatio facta fuisset, quam omiserent Astrologi, non erat contra eos de illa arguendum. Quia vis argumenti posset sic stare, si ecclesiastici, vel vulgares dicerent diem mortis Christi fuisse 25. Martij, & Astrologi dicerent non fuisse possibile, quia non poterat illa esse dies veneris, nec luna 15. si dicent vulgares, quod Astrologi non computabant per eadem tempora, per quæ illi, & ob hoc sequebatur error in conclusione, rationabiliter dicerent, quia sumptis diuersis computationibus temporum non potest lequi idem terminus rei deputat. Et tamen hoc non est verum, quia Astrologi supponunt omnia, quæ supponunt ecclesiastici, & vulgares, scilicet, quod iste sit annus millesimus quadringentesimus quadagesimus tertius, & quod nunc in Ianuario, vel in die Natalis incipit annus 1444. Christi, & computando istos annos vtuntur annis bissextilibus: ideo non discordat in aliquo à vulgaribus in modo computandi. Et tamen adhuc stante hoc per istā computationem concordant, deducunt Astrologi, quod non potuerit esse mors Christi 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martij, quod idem est. Ideo non potest eis obijci de aliqua temporū emendatione omiffa, dato quod verum esset, quod aliqua omiffissent.

Item non stat ista obiectio, quia si fortē aliquam temporum emendationem omiffissent, procederent iam semper præsupposito errore. Vnde impossibile erat inueniri veritatem in calculationibus suis, & conclusionibus, & iudicijs: & tamen quidquid ipsi dicant

de motu corporum cęlestium, & pro quocunque tempore, sic euenit punctualiter, sicut ipsi dicunt. Nec in aliquo errāt, vt patet in eclipfibus, coniunctionibus, oppositionibus planetarum, & in omnibus alijs, quæ per motum haberi possunt: ergo non procedit calculatio sua præsupposito aliquo errore, & consequenter non omittunt ipsi in sua calculatione aliquam temporum emendationem factam. Et sic patet, quod ista ratio nihil contra eos militat, scilicet, quod erret computatio Astrologica, eo quod omittat aliquam emendationem factam in temporibus.

CAPITVLVM XCVII.

De illo errore, qui manet adhuc nunc in mensibus Latinis, vnde prouenit, & quare non emendatur.

Est autem verum, quod vna corruptio & confusio manet adhuc post omnia hæc in computatione temporum Latinorum, ad quam viri periti in Astrologia à multis annis aduertunt: & tamen adhuc confusio illa in emendata manet. Est autem error, quia ad hoc, quod manerent tempora plenè certificata necesse erat inueniri veritatem, & præcisam quantitatem temporis, in qua sol cursum complet. & hanc tenendo nunquam mutaretur locus solis quantum ad principium annorum, & manerent tempora anni fixa per menses, etiam si in æternum mundus duraret, & nunquam mutaretur quantitas dierum in mensibus, si tot horas haberet nunc dies in Martio, vel in Februario, & sic de ceteris mensibus, tot haberet in æterno, & nulla sequeretur inconuenientia de his, quæ euenire & assignari solent, quando tempora sunt in emendata. Sed ad istā nunquam peruenit emendationibus factis in mensibus Latinorum. Nam quando erant anni dierum 365. sine quarta bissextili non complebatur in eis circulus solis, sed deficiebat aliquid, quod erat satis notabile & apparens collectum in multis annis: ideo Octavianus quartam addidit bissextilem. Sed cum hoc factum est non fuit etiā assignata verissima quantitas motus solis, quia motus solis ad hoc, quod completur non exigit vnam quartam integram, idest sex horas, sed aliquid est minus: ideo cum in multis annis colligatur illud, causalique errore emendat. Vera autem quantitas curfus solis est dierum 365. & insuper quinque horarum & plusquam dimidię, vel quali & certorum minorum, vt ponitur secundum totam suam præcisionem in tabulis regis Alphonfi.

Et secundum hoc cum quolibet anno detur aliquod modicum de quantitate temporis plusquam exigat curfus solis, quantumcunque sit illud modicum, necesse est, quod per multa tempora collectum faciat aliquando vnam diem. Et tunc ista dies tota erit superaddita ad verum motum solis. Et sic per multos annos perdētur duo dies, & tres, & sic quousque perdatur magna quantitas temporis superaddendo, vt potest si in isto anno secundum veritatem ingrederetur sol in primum minutum Arietis in meridie die vndecima Martij, & nos computationem nostram, quam nunc tenemus de quartis bissextilibus continuare semper, necesse esset in quolibet anno addi aliquid de tempore supra veram quantitatem curfus solis quousque colligeretur ex illis particulis vnus dies: Et ponamus gratia exempli, quod colligatur in centum annis: nunc autem completis centum annis secundum computationem nostram de quartis bissextilibus intrat sol in Ariete rursus in meridie vndecimi diei: quia tamen secundum veritatem vnus dies additus fuit supra veritatem in toto isto tempore, necesse.

Emendata fuit per Greg. XIII. Pont. quæ emendationem nunc retinens.

Secunda Pars defensorij.

cesse est, quòd sol intret in Arietem die decima Martij ad meridiem, & post ducentos annos incuruabit aliam diem quam nos ei superfluo damus, & intrat in Arietem nona Martij ad meridiem, & sic procederet iste error. Et manifestatur magis iste error, quia, ut ait Beda, legimus Domino nascente solstitium fuisse, scilicet solstitium hyemale, quod est in Decembri. Et cum Christus natus fuerit 25. die Decembris, necesse erat, quòd solstitium esset illa die, scilicet minor dies anni, & introitus solis in Capricornum. Nunc autem solstinum hyemale est die duodecima, vel tredecima Decembris, ex quo patet, quòd in istis 1443. annis qui sunt à natiuitate Christi vsque nunc, retrocessit solstitium per duodecim, vel tredecim dies.

Item si quis inquirat per calculationem Astrologi-
cam, quo die Martij introiuit sol in Arietem anno, I
quo Christus natus est, inueniet, quòd erat dies 23.
Martij, vel quasi, & nunc intrat die decimo, vel vnde-
cimo. Et sic mutatum est per totidem dies æquino-
ctium vernale, per quod solstitium hyemale, & gene-
raliter mutantur omnia alia loca, & introitus solis, K
qui illo tempore erat.

De isto autem errore, an eueniat solū ex eo, quòd
additur quarta bissextilis, cum non sit plena quarta,
vel aliquid faciat ad hoc diuersitas motus augium So-

lis, vel pertineat ad motum accessus, & recessus Capi-
tis Arietis & Librae, non est ad præsens certificare
quia longissimum opus est, & per se tractatum spe-
ciale exigens. Prouenerit autem vndeunque volue-
rit, de errore tamen, quòd sit, manifestum est. Et si
mundus multum duraret, eueniret necessariò, quòd
in Decembri esset æstas, & hyems in Iunio, & ver in
Septembri, & autumnus in Martio. Patet deducendo
sicut supra deducebamus contra illos, qui omittebāt
quartam bissextilem, nisi quòd illi in quatuor annis
perdebant vnum diem, & nos perdimus eum in cen-
tum annis, vel quasi.

Iste error apud Latinos nunquam emendatus est,
quia quantum ad vulgus non sentitur: cum in vita
vnius hominis, vel duorum etiam si longissime vi-
uant non apparet differentia aliqua, cum non sit nisi
differentia vnius diei, & ipsi non possunt aduertere
ad tam paruam rem.

Sæpe autem aliqui periti Astrologi ab Ecclesia, &
à summis Pontificibus petierunt emendari istum er-
rorem, & adhuc hodie petunt, quem ipsi possent fa-
ciliter emendare. Sed non aduertitur ad hoc. Et sic
patet ad rationem istam, & consequenter ad totum
dubium. Christus sit benedictus in sæcula. Amen.

Defensorij trium conclusionum Alphonsi Tostati Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G.

Omnes sunt Quaterniones, præter G, Duernionem.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.